

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

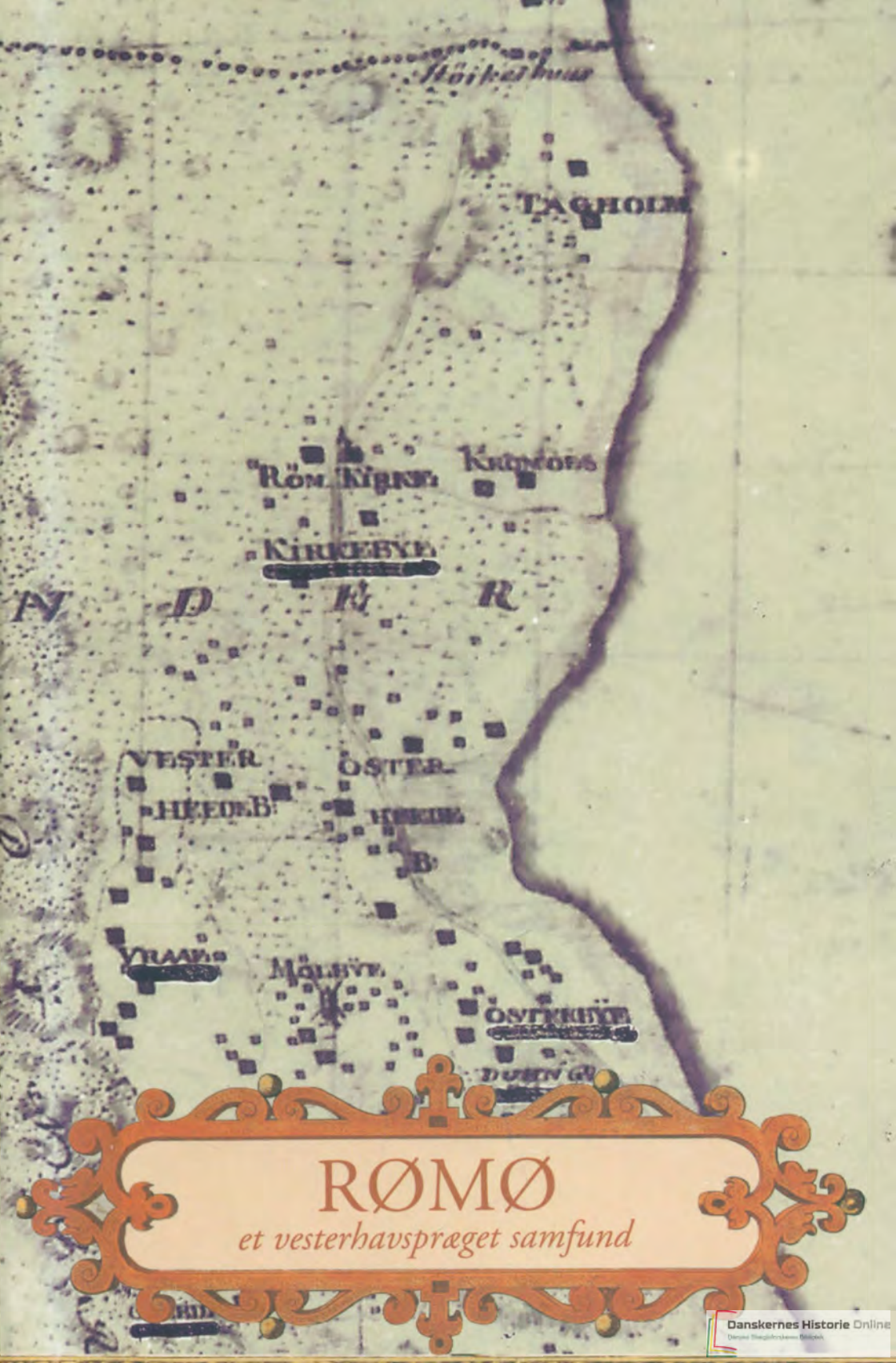
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Storkøbing

LAGHOLM

RØM KIRKE

KIRKENS

KIRKEBYE

N D R R

VESTER

ØSTER

HEDEB

HEDEB

VRAB

MOLBYE

ØSTKIRKE

DUBEN GÅ

RØMØ

et vesterhavspræget samfund

RØMØ

et vesterhavspræget samfund

Tilegnet

Anders Hansen Schmidt

*der i mange år har værnet om sit gamle Rømø-hus
og med sit legat har bidraget til værkets tilblivelse*

Bert Kelm

RØMØ

et vesterhavspræget samfund

Bind IV
Ejendomme i Kongsmark og Kirkeby ejerlav

Skrifter udgivet af
Historisk Samfund for Sønderjylland
Nr. 94

Aabenraa 2005

Bert Kelm: RØMØ – et vesterhavspræget samfund
Bind IV, Ejendomme i Kongsmark og Kirkeby ejerlav
Skrifter, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland nr. 94

© Forfatteren og Historisk Samfund for Sønderjylland

Matrikelkort: © Kort- & Matrikelstyrelsen

Billedskanning: Arne Jørgensen og Bert Kelm

Sats og tryk: Winds Bogtrykkeri A/S · Haderslev

ISBN 87-7406-095-3

ISSN 0109-9264

Redaktion: Lars N. Henningsen

Historisk Samfund for Sønderjylland
takker for tilskud til udgivelsen fra

Velux Fonden af 1981

Rislum Fonden

Anders Hansen Schmidts Legat

Michael Jebsen Fonden

Omslagsbilledet:

Udsnit fra konceptkort over Rømø, tegnet af S. Bruun 1796.

De større kvadratiske felter er gårde, de mindre er husmandssteder.

© Kort- & Matrikelstyrelsen (A. 131-97)

Indhold

Forord		8
Husgrupper		10
Tagholm-Kromose-Kirkeby		13
Havnebyvej 123	lb.nr. 94	17
Havnebyvej 131	lb.nr. 95	23
Havnebyvej 133	lb.nr. 96	37
A. M. Listsvej 17	lb.nr. 97	48
Kromosevej 18	lb.nr. 98	54
Kromosevej 26	lb.nr. 99	61
J. Tagholmsvej 9	lb.nr. 100	69
Havnebyvej 150	lb.nr. 101	81
Havnebyvej 154	lb.nr. 102	89
Mantagesvej 6	lb.nr. 103	105
Mantagesvej 3	lb.nr. 104	109
Elmegårdsvej 1	lb.nr. 105	116
Mantagesvej 15	lb.nr. 106 a	123
Bornholmervej 12	lb.nr. 106	127
Bornholmervej 6	lb.nr. 107	134
Bornholmervej 4	lb.nr. 108	140
Havnebyvej 161	lb.nr. 109	145
Havnebyvej 163	lb.nr. 110	152
Havnebyvej 161	lb.nr. 111	159
M. S. Schouwsvej 6	lb.nr. 112	164
Vester/Nørhede		169
Grammarkvej 4	lb.nr. 113	172
Grammarkvej 10	lb.nr. 114	179
Grammarkvej 16	lb.nr. 115	185
Grammarkvej 13	lb.nr. 116	191
Grammarkvej 9	lb.nr. 117	197
Havnebyvej 170	lb.nr. 118	201

Havnebyvej 190	lb.nr. 119	207
Stagebjergvej 20	lb.nr. 120	212
Stagebjergvej 24	lb.nr. 121	221
Stagebjergvej 26	lb.nr. 122	226
Stagebjergvej 30	lb.nr. 123	234
A. Hveyselsvej 22	lb.nr. 124	243
Østerhede		250
Havnebyvej 196	lb.nr. 125	254
Østerhedevej 5	lb.nr. 126	260
Østerhedevej 8	lb.nr. 127	265
Østerhedevej 22	lb.nr. 128	272
Østerhedevej 26	lb.nr. 129	280
Borrebjergvej 5A & B	lb.nr. 130	287
Borrebjergvej 7	lb.nr. 131	293
Havnebyvej 201	lb.nr. 132	298
Vråby		308
Vråbyvej 44	lb.nr. 133	310
Stagebjergvej 29	lb.nr. 134	313
Vråbyvej 41	lb.nr. 135	320
Vråbyvej 47	lb.nr. 136	327
Vråbyvej 32	lb.nr. 137	334
Vråbyvej 26	lb.nr. 138	340
Vråbyvej 24	lb.nr. 139	346
Vråbyvej 31	lb.nr. 140	351
Vråbyvej 33	lb.nr. 141	357
Vråbyvej 25	lb.nr. 142	364
Vråbyvej 23	lb.nr. 143	369
Vråbyvej 21	lb.nr. 144	374
Vråbyvej 15	lb.nr. 145	379
Kilder		385
Forkortelser		387

Forord

I dette fjerde bind af registranten over gamle Rømø-ejendomme beskrives i alt 53 huse i området mellem Tagholm i nord, tilhørende Kongsmark ejerlav, og Hedebyerne hhv. Vråby i syd, som er en del af Kirkeby ejerlav. Resten, 49 ejendomme, omhandles i bind 5, hvorved det samlede antal af omtalte ejendomme bliver 195. I bind 5 følger også en sammenfatning af resultaterne for hele Sønderland Rømø. Endelig vil som bind 6 følge et registerbind udarbejdet med hjælp fra Mary-Anne Larsen, som er af gammel Rømø-slægt. I bind 6 bliver der også mulighed for at rette de fejl, der har sniget sig ind i løbet af arbejdet med de 200 ejendomme og deres tusinde af beboere igennem mere end fire århundreder.

I registranten findes alle ejendomme, som eksisterede i 1870, og hvor der endnu står et hus, også hvis dette er bygget i perioden fra 1870 til i dag. Den i området liggende Rømø-kerke er ikke med, idet en fyldestgørende beskrivelse findes i »Danmarks kirker«. Som indledning til hver ejendom er angivet forskellige registreringsnumre. Det første er et nyt løbenummer. Derefter angives det nugældende artikel/matrikelnummer og vej-gade-betegnelsen. Derudover findes registreringsnumret fra bogen 'Værn af smukke danske huse af bygningskulturel værdi', bind Rømø, 1971, og bevaringsvurderingen fra denne registrant («Gruppe»). Sidst i feltet over hver ejendom er indført en ny gruppebetegnelse. Under registreringsfeltet er gengivet to fotos, som så vidt muligt viser husets udseende, som det fremtræder på billedet fra nævnte registrant og på et nyt fotografi. Derudover findes i teksten mange gamle billeder af huse og deres beboere. Typiske grundplaner for enkelte huse er gengivet ligesåvel som særlige dele af vægfaste indretninger.

Registranten byder på en beskrivelse af ejerrækken gennem tiderne, så langt man kan følge den tilbage. Såvidt muligt er der også berettet om ejernes liv og familieforhold, og der henvises til beboernes oprindelse eller senere bopæl på øen med henvisning til det relevante løbenummer. Ved forsvundne huse angives »(/)«. Af hensyn til beskyttelse af personlige data er oplysningerne for de sidste 100 år af begrænset omfang.

Den i dette bind beskrevne del af Rømø tilhører indtil 1864, i modsætning til den største del af nordøen, det kongerigske Ribe amt. Og derfra mangler ejendomsrelevante dokumenter for lange perioder før 1780. Især imellem 1748 og 1766 er situationen vanskelig, idet amtet ikke har udstedt fæstebreve. F. eks. findes i en bevaret »Grandvilkår« fra 1753 navne, der ikke kan henføres under enkelte gårde. Kun med hjælp af »udelukkelsesmetoden« var det for enkelte ejendomme muligt at føre ejerrækken længere tilbage. Det krævede undersøgelse af alle ejendomme i et område, uanset om husene for længst er borte, et meget stort arbejde. Et andet problem ved de fleste af Sønderlandets ejendomme volder det særligt store antal ejerskifter i 1900-tallet. Om ejerne findes næsten intet på arkiverne, og mange samtaler var nødvendige for at få de fornødne oplysninger. Derfor tog udarbejdelsen af dette bind 3 år.

Margrethe Kring Lauridsen har for Ribe amts ejendomme samlet, ordnet og vurderet uhyre meget materiale om perioden 1750-1850. Registranten for Rømøs Sønderland i denne periode bygger for en væsentlig del på hendes arbejde. På grund af sygdom kunne hun ikke deltage i den endelige udformning af registranten. Margrethe Kring Lauridsen døde i 2000. Uden hendes materiale ville det have krævet endnu mange år, at færdiggøre registranten. Jeg skylder Margrethe Lauridsen en stor tak.

For hele registranten gælder, at enkelte forhold bygger på skøn. F.eks. bygger skildrede slægtsforbindelser ofte kun på kendte ejendomsforhold. Kirkebøgerne findes ikke før 1815, folketællinger ikke før 1787. Teksten er tilsvarende forsigtigt formuleret. Men også der, hvor jeg har anset kilderne for fyldestgørende, har jeg oplevet overraskelser pga. nyfundne dokumenter. Derfor kan der ikke garanteres for rigtigheden af alle beskrevne forhold.

Desværre findes der kun ganske få kilder om selve husene. De huse, der i dag findes på ejendommene, er ofte betydeligt nyere end ejendommens kendte historie, eller der er foretaget større ændringer, der i tidens løb har givet huset et helt nyt udseende. Det er sjældent, at man kan bestemme et præcist byggetidspunkt. Alligevel forsøges at redegøre for bygningshistorien, dels på grund af byggetekniske iagttagelser, dels på basis af fundne dokumenter. For enkelte huse i dette bind findes resultater af dendrokronologiske undersøgelser.

Denne registrant har i særlig høj grad nydt gavn af oplysninger

og materiale fra mange mennesker. Det er ikke muligt at nævne enkelte personer, men jeg vil gerne give udtryk for min taknemmelighed til alle. Den venlige modtagelse til mange samtaler og villigheden til at søge gamle billeder og dokumenter frem, ja sågar at låne dem ud, var igen overvældende. Det er en god motivation til slutspurten, bind 5. En særlig tak gælder igen Lokalhistorisk Forenings arkivleder, Arne Jørgensen, for uafbrudt hjælp, han har ydet. Også mange institutioner, især Landsarkivet for Sønderjylland, har været til stor hjælp.

Igen har dr.phil. Lars N. Henningsen, Historisk Samfund for Sønderjylland, foretaget det store rettelles- og redaktionsarbejde. Han bør få en ekstra stor tak. Finansieringen af bind 4 er støttet både af VELUX Fonden, af Rislum Fonden, Anders Schmidts Legat og Michael Jebsen Fonden. At dette værk kan fremlægges for offentligheden i dette omfang og trykkvalitet, er deres fortjeneste. Tak for det!

Registranten er et kildeværk for kommende generationer, men har også til formål at give ejerne i dag en fornemmelse af den historiske ånd, der »bor« på deres ejendom. Husene har oplevet mange generationer af sømænd, bønder og flittige kvinder, rige og fattige, heldige og uheldige mennesker. Måske kan bogen medvirke til, at i det mindste dele af deres gamle omgivelser bevares.

Rømø og Hamborg, september 2005

Bert Kelm

Husgrupper

I den førnævnte registrant »Værn af smukke danske huse af bygningskulturel værdi«, bind Rømø, udgivet i 1971, er 44 huse af de her beskrevne 53 ejendomme medtaget. Arkitekt Aksel Skov har fotograferet husene i 1967/71 og inddelt dem i forskellige grupper, afhængigt af deres bygningskulturelle værdi. Grupperne er af Aksel Skov defineret som følger:

- A hus fredet i klasse A
- B hus fredet i klasse B
- C hus bevaringsværdigt, måske i miljø,
kan deles i undergrupper:
  - Ca* særlig værdifuldt
  - Ca bevaring væsentlig
  - Cb bevaringsværdigt
  - Cc nogen værdi, miljø
  - (Cc) ringe, mulig at forbedre

Da der i dag kun findes én fredningsklasse, er i nærværende registrant alle fredede huse betegnet med »A«. Gruppe »B« er sløjfet, ligesom gruppe »Ca*«, fordi en del af disse huse nu er fredet, og en fællesgruppe »Ca« synes at være tilstrækkelig. I stedet for »(Cc)« er der indført en gruppe »Cd«, og en ny gruppe »D« er tilføjet.

Den nye placering i disse grupper er foretaget i samråd med arkitekt Steffen M. Søndergaard. Forfatteren har taget nye fotografier af de i 1971 registrerede huse, såvidt muligt fra samme synsvinkel. Men ofte har det ikke været muligt at foretage en sådan tilsvarende fotografering på grund af senere tilplantning. De nye billeder er gengivet under ejendommens registreringsfelter ved siden af arkitekt Aksel Skovs billeder fra 1967/71. Udgangspunkt for nyvurderingen er, at alle væsentlige bygningsdele fra før 1900 er bevaringsværdige, fordi de udgør en del af Rømons særlige kultur. Huse, der rummer bygningsdele fra før 1900, hører derfor til i gruppe »C«.

I undergruppen »Ca« samles bygninger, hvor helhedsvirkningen af traditionel Rømø-byggeskik er bevaret både ude og inde – uden modernisering af bolig, gård eller forretning med vor tids erstatningsmaterialer. De forholdsvis mange huse, der – trods tilbygninger, plastvinduer, atypiske mursten m.m. – fremtræder som gamle Rømø-huse, og som overvejende er stråttækte, er anbragt i gruppe »Cb«.

Typiske Rømø-bygninger med hårdt tag, evt. sammenbygget med moderne, for landbruget uundværlige avlsbygninger, findes i gruppe »Cc«. Hvor om- og tilbygninger i løbet af 1900-tallet totalt har forandret husets udseende, men hvor væsentlige dele af den gamle konstruktion eller fast inventar alligevel er synligt, er placeringen foretaget i gruppe »Cd«.

En ny gruppe, »D«, er indført for huse, som i perioden 1900-1930 har erstattet en ældre bygning, og som – pga. deres tidstypiske arkitektur – er en del af Rømøs bygningskultur.

Fordelingen i ovennævnte grupper er udelukkende foretaget på basis af bygningskulturelle overvejelser og har ikke noget at gøre med den generelt gode, tekniske og vedligeholdelsesmæssige tilstand.

Grupperingen af bygningerne er foretaget med størst mulig objektivitet. Samtidig skal ikke skjules, at tydeliggørelse af og tilbageføring til den oprindelige, traditionelle Rømø-byggeskik i mange tilfælde er ønskelig. Dette kan tages i betragtning ved større restaureringsarbejder, men i lige så høj grad ved mindre ændringer – og ved den almindelige vedligeholdelse.

For nærmere oplysninger om mulige forbedringer og vedligeholdelse af Rømøs bevaringsværdige huse eller bygningsdele formidler forfatteren gerne faglig rådgivning.

Billede 1:

Tagholm om vinteren, set fra vest, omkring 1910. T.v. lb.nr. 95, t.h. lb.nr. 97. (Foto Voswinkel)

Tagholm-Kromose-Kirkeby

I dag er Tagholm en del af Kongsmark ejerlav, mens Kromose og Kirkeby hører til Kirkeby ejerlav. Indtil 1864 er det hele et samlet område indenfor det kongerigske Sønderland, men med særskilte fællesarealer (kort billede 16 i bind 1), i Riberhus lens jordebøger fra 1500-tallet kaldt »Römme«, i forskel til resten af Sønderlandet. Dette område omkring kirken har sin historiske baggrund formodentlig i Ribe Domkapitlets storgård »hjelm«, nævnt 1291 i jordebogen »Ribe Oldemoder«. Undtagen en ejendom i den sydøstlige Kongsmark (se lb.nr. 93 i bd. 3) findes »hjelm's« jorder senere i Ribe bispens eje som del af hovedgården Brinck i Ballum (se bind 1, s. 28 ff.). Navnet »Tagholm« henviser til bevoksningen med tagrør og en forbindelse med »Holm enge« i Kongsmark.

Efter reformationen deles storejendommen. Det sker åbenbart indenfor præstefamilien, og foreløbig med de gamle gårdbygninger som fælles driftssted. Det må være et større anlæg, som endnu i 1649 kaldes »Tagholmhusz«.¹ Formodningen om en beliggenhed nord for gården lb.nr. 95 har vist sig som fejlagtig antagelse.² Måske ligger stedet nærmere gården lb.nr. 96.

Et nyt driftssted, for områdets største del, opstår sent i 1500-tallet i Kromose, dengang kaldt »Krommousz« eller »Krommes«. Navnets betydning kendes ikke. En mindre ejendom i »Fruerdal«, som ligger nordvest for kirken, forsvinder snart igen. I 1605 bygges øens første præstegård ved kirken, tillagt en del af jorderne. Omkring 1600 dækkes området altså af 3 gårde. Andre huse findes endnu ikke.

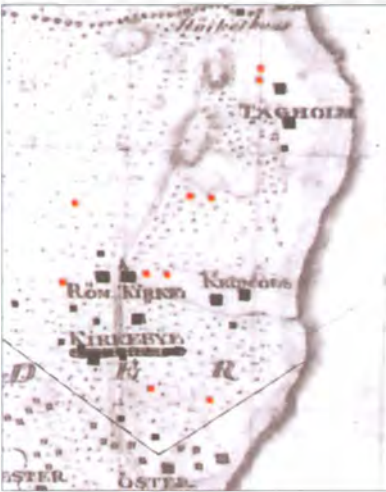
Billede 2:

Kromose i 1908, set fra vest. T.v. lb.nr. 98, t.h. lb.nr. 100. (PD)

I løbet af 1600-tallet fortsætter delingen, såvel til en række gårde i Kromose hhv. ved kirken som til 4 kådnersteder i Nør-Tagholm, nær Kongsmark (se tabel 1). Derudover bygger en præstesøn en gård lige syd for kirken, hvis jorder dog ligger i »Sønderho«. Omkring 1700 findes 1 gård i Tagholm, 3 gårde i Kromose, og 4 ved kirken, inkl. præstegården.

Først i 1700-tallet oprettes forholdsvis mange huse i området, hvorved »Kirkeby« bliver dannet. Gårdejerne er begyndt at sælge bygsteder ud af områdets fællesjorder, hvis skel mod det oprindelige Sønderland 1724 beskrives nøjagtigt i et forlig imellem bønderne (PD). Husbyggeriet i »Kirkeby« har forskellige årsager. Udover kirkens medarbejdere findes søfolk og håndværkere. Og for endnu en gårds jorder længere syd på øen oprettes et driftsted her.

Omkring 1800 er der ialt 7 gårde. Jorderne af de to har andre driftssteder end i århundredets begyndelse. Én gård er gået fallit. Af huse er der 21, først og fremmest syd for kirken (kort billede 4). Enkelte ældre kådnersteder er da allerede borte igen.

Billede 4:

Udsnit fra S. Bruuns konceptkort af 1796. Små kvadrater er kådnersteder, større er gårde. Steder, hvor et hus er forsvundet, er markeret rødt. Den stiplede linie øverst på kortet markerer skellet imellem det Haderslevske Nørland og det kongerigske Sønderland. På linien ligger »Störkes huus«, lb.nr. 94. Syd-på markerer en linie, hvor omtrent skellet imellem fællesområdet Tagholm/ Kromose/ Kirkeby og det resterende Sønderland lå.

*Billede 3:
Kirkeby omkring 1910, set fra syd. T.v. lb.nr. 107, yderst t.h. lb.nr. 110. (Foto Voswinkel)*

I 1830 indrettes et fattighus i Kirkeby i en gammel ejendom (kort billede 43 a). I 1834 bor der, inkl. opsynsmanden, 26 personer, og i 1860 findes endnu 17 personer i huset. I 1875 flyttes fattigvæsenet til Sønderby. Huset her brækkes ned.

Ligesom på hele øen, forsvinder flere huse efter 1800, mens gårddriften holder sig længe. Omkring 1900 findes stadigvæk 7 gårde, som driver landbrug delvis indtil midten af århundredet, og af de 21 andre huse står da endnu de 14 på gamle bygsteder. Et af disse huse blev bombet under krigen (billede 5). 20 gamle ejendomme er endnu bebygget. Landbruget drives kun hist og her som bierhverv.

Områdets lodsejere overdrager 1922 deres bjergeskifter, i fællesskab med ejeren af gården lb.nr. 93 i Kongsmark, til statens klitvæsen, der anlægger plantagerne mod sandflugt og erosion.

Billederne 1-3 viser Tagholm, Kromose og en del af Kirkeby i begyndelsen af 1900-tallet. I dag er Tagholm-området et af de sidste oprindelige landskaber på Rømø, med velbevarede gamle huse, uforstyrret af nye bebyggelser. Kromose er derimod tæt bebygget med sommerhuse, som med beplantningen bestemmer landskabets ansigt mellem Tagholm og Østerhede. Selv den gamle, åbne dal mellem kirken og vadehavet, hvor de 3 gamle Kromose-gårde hhv. deres efterfølgere står, bliver efterhånden lukket. I Kirkeby er en del af den oprindelige landskabsstruktur syd for kirken bevaret. Af det gamle skel til Sønderlandets »Hedebyer« findes i dag ingen spor.

I Tagholm og Kromose findes de eneste 2 ejendomme på Rømø, der ejes af samme familie siden deres oprindelse i midten af 1600-tallet.

før 1500	1560 - 1600	1600	1650	1680	MA 1683	omkring 1700	Lb.nr.
Kirkens ejendom 1/4 gård	Anders Gundesen 1/4 gård 1) JB 1581/85-98 KO 1554	Præstegård 1/4 gård (fra 1605)	Jesper Pedersen 1/4 gård FP 1618	Christen Jespersen Tagholm 1/4 gård	FP 1657 . JB 1660-70 KO 1660	Mathias Christensen Tagholm 1/4 gård. FP - 1728	102
		Gunde Andersen 1/4 gård 1) JB 1562 KR 1516-32	Lauritz Mathiesen 1/4 gård 2) JB 1602- KO 1600	Peter Jespersen Tagholm 1 gadehus 1649	FP 1657 . JB 1660-70	Jørgen Hansens Holm 1 helkådd. FP - 1721	96
under Brinck hovedgård i Ballum	Maren Jespers 1 1/2 gård 1) JB 1562-98 KO 1554	Niels Nielsen 1 hus. FP 1618	Hans Madsen	1 helkådd FP 1618	1 helkådd Peder Nielsen »Hee« 1 helkådd	FP - 1734	jord t. 95
			Christen Pedersen Krommes 1 1/2 gård FP 1614 - PD 1646 JB 1614 - 2 KO 1600	Peter Christensen Krommes gårdejendom PD 1646 JB 1660-70 1 gård 2 KO 1660	Hans Nielsen 1/2 gård. -1675.-1682 Hans Pedersen. Tagholm 1/4 gård Jens Christensen 1/4 gård	1/4 kådd -- 1700 Niels Pedersen Tagholm, 1 helkådd FP - 1706	1/4 gård. - FP 1730 Hans Christensen 1/4 gård. PD 1695-FP1721
Fnerdal	ikke i JB 1562	Hans Jespersen 1/8 gård. JB 1602	Christen P. Krommes 1/8 gård. JB 1614 -	Peder C. Krommes 1/8 gård. JB 1660/70	øde		105

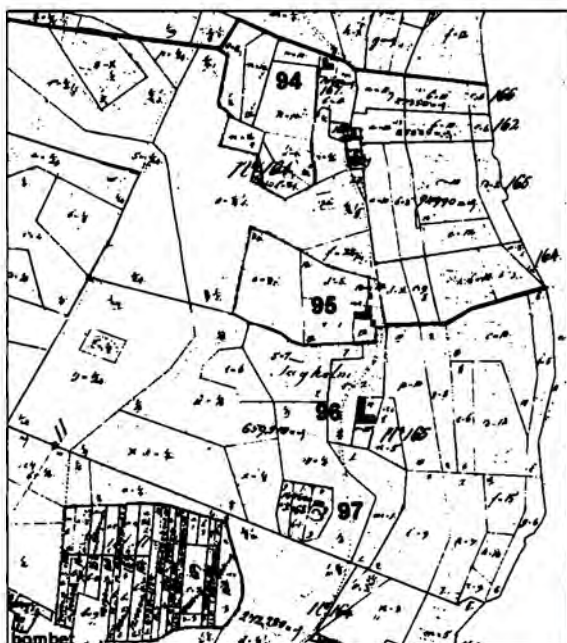
Tabel 1:

Udvikling af ejendommene i Tagholm, Kromose og Kirkeby fra midten af 1500-tallet indtil omkring 1700. Inden reformationen var hele dette område kirkens ejendom, sandsynligvis under Ribe bispens hovedgård i Ballum, Brinck (se bind 1). Endnu i matriklen af 1840 havde områdets ejendomme særskilte fællesarealer (kort billede 4 og billedet 16 i bind 1.). Usikre ejerforhold er skrevet med kursiv.

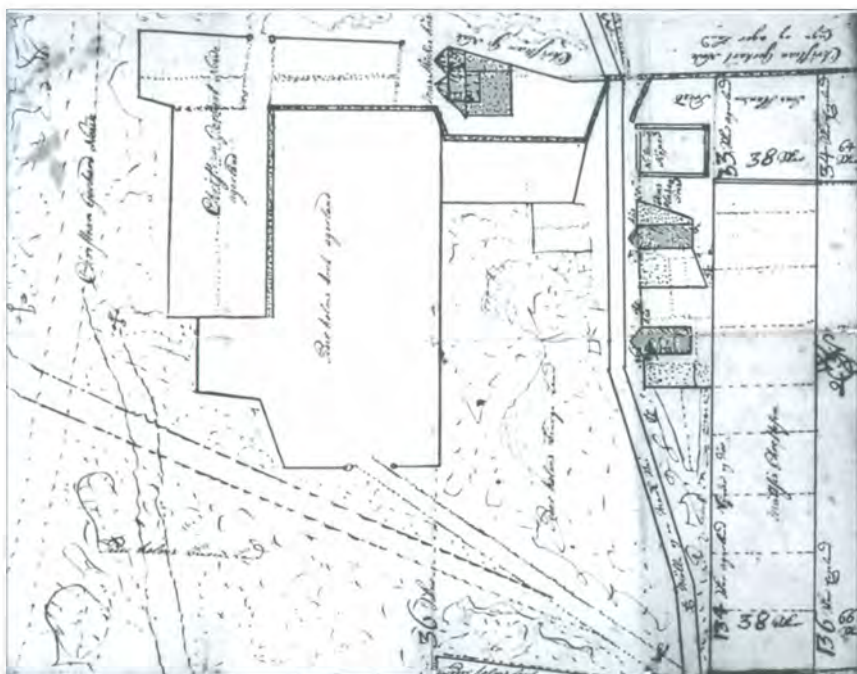
Kilder: Jordebøger 1562-1671; matrikel 1683; koregnskaber 1554-1660; fæsteprotokoller; tingbøger. (RA, LAA)

Billede 5:
Et 1700-tals hus nord for Kromose, bombet under 2. verdenskrig. (PD)

Billede 6 a og b:
Tagholm på matrikelkortet af 1840 med indtegnede løbenumvre. Huset i det sydvestlige hjørne blev bombet i 1942. Til samlingens samme område på et luftfoto fra 1996. Havet har taget en del jorder nord og syd for Tagholms hjørne. (© Kort & Matrikelstyrelsen A. 131-97)

Billede 7:
 Håndtegnet kort fra omkring 1810, som viser ejendommene i Nørthagholm. Øverst i midten ligger »Størkes hus« (lb.nr. 94). De andre to huse forsvinder i første halvdel af 1800-tallet. (PD)

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
94	61 Ko	Havnebyvej 123	Ribe	--	--	Cb

2005

Bygningshistorie:

Husets ældste del stammer sandsynligvis fra omkring 1678. Bygningen er da formentlig lille, $6\frac{1}{2}$ meter bred og måske 4 fag lang. I den ældste brandforsikring fra 1769 er huset opført med $\frac{1}{2}$ lod af 2 mulige. Kort efter bygges til, og i 1783 stiger vurderingen til $2\frac{1}{2}$ lod af 4 mulige. I 1840 står huset med 8 fag stuelænge og 4 fag lade, som endnu omkring 1910. Da har beboelsen en karnap mod nord (billede 8). Ladelængen rives senere ned. I dag har huset en nordlænge igen, opført i 2 trin efter 1970.

Billede 8:

»Störkes hus« ca. 1908. Stående ses bageren, Ludvig Marius Schmidt. Foran sidder konen, Ida Bothilde, med datteren Frieda Lorentzen fra 1. ægteskab, og to sønner, Jørgen Peter og Ludvig Julius Schmidt. (Foto Voswinkel)

Ejendoms historie:

~1678 --1700

Niels Knudsen Styrck, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Manden er kendt fra en stor retssag. Sammen med Jens Sørensen Tanderup begår han tyverier og hærværk i den haderslevske Kongsmark, indtil kumpanen bliver slået ihjel i 1678.³ Niels flygter til det kongerigske område og bygger huset, som ligger direk-

te syd for grænsen og får navnet »Størkes huus« (billederne 4 og 7). Ejendommen findes i matriklen af 1683. Byggegrunden stammer måske fra Hans Madsen's familie (se tabel 1). Niels Styrck synes at have to sønner, Thomas og Mads. Sønnen Thomas overtager ejendommen på et ukendt tidspunkt.

~1700 - 1723

Thomas Nielsen, 1/4 kådnersted.

Han er gift med en Maren og har formodentlig 5 børn, en datter med ukendt fornavn, og sønnerne Hans, Jørgen, Jens og Niels. I 1702 køber Thomas et kirkesæde (KS). Thomas dør før 1723, året, enken Maren overdrager ejendommen til en svigersøn (FP). Samme år fæster sønnen Jørgen et hus i Østerhede (/). Han bliver styrmand fra Flensborg til Vestindien. Sønnerne Hans og Jens findes senere i Kirkeby (/ hhv. lb.nr. 106a), den første som snedker. Niels bygger et hus i Vesterhede (lb.nr. 117).

1723 -1726

Mads Sørensen Rytter, 1/4 kådnersted.

Efternavnet tyder på, at han er soldat på fastlandet, en profession, som slet ikke passer til øen. Efter kun 3 år overtages huset af svogeren Mads.

1726 -1766

Mads Nielsen Styrck, 1/4 kådnersted.

Navnet kendes kun fra fæstebrevet af 1766, hvor indfæsteåret og familieforhold til efterfølgeren er nævnt. Der er mindst 2 børn, datteren Maren, født ca. 1737, og sønnen Niels, der bliver harpuner og flytter til Toftum (lb.nr. 27).

1766 -1803

Jens Rasmussen Præst, 1/4 kådnersted.

Han er ca. 1742 født i Kongsmark (/) som søn af Rasmus Jensen. Præst-navnet stammer vist fra mandens mor. Jens gifter sig med Maren Madsdatter. I ægteskabet fødes 3 sønner, Niels Thomsen (1762), Jesper Hansen (ca. 1766), og Rasmus (ca. 1769). 1769 låner Jens 300 mk til udbetaling af arven til konens søster. Gælden slettes inden for 10 år. Jens Præst bliver skipper. I ekstraskattelisten står han 1789 med 1 rd. indkomst- og 1/2 rd. formueskat (ES). Efter at have faret i 21 år som skipper på Øster- og Nordsøen,

Island, Frankrig, England, Spanien og Middelhavet, bliver han 1795 i København eksamineret af skipperlauget og består som »erfaren sømand« (SLK). 1801 gælder han som »udtjent sømand« (FKT). Alle sønner bliver ligeså skippere, Jesper i Kongsmark (lb.nr. 80 og 92), Rasmus i Bergen, og Niels her på ejendommen. I 1803 laver Niels en aftægtskontrakt med forældrene. Far Jens dør før 1814.

1803-1842

Niels Thomsen Jensen Præst, 1/4 kådnersted.

Efter vielsen i 1789, med Maren, født 1755 som datter af Niels Christensen (PD), overtager han konens fødehjem i Tvismark (/). Dér får parret deres første 3 børn, en dreng, der dør som spæd, Maria (1792), og Jens Cornelius (1793). Senere flytter familien hertil, hvor endnu en datter fødes, Cathrina Maria (1800). Niels betaler 1789 én rd. ekstraskat, et typisk beløb for en skipper. I 1797 bliver han medlem af Københavns skipperlaug og sejler 1797-1803 briggen »Martha Helena«, 57 læster stor, mellem Østersøen, Middelhavet og St. Thomas. Senere fører han barken »Neptunus« (WS). Et meget flot chatol vidner om mandens velstand (billede 61 i bind 3). Datteren Maria giftes 1813 til Kongsmark (lb.nr. 88), bliver snart enke og findes senere i Tvismark i et nyt ægteskab med Cornelius J. Schmidt (lb.nr. 62). Sønnen Jens dør 1819 ugift i Altona. Datteren Cathrina vies i 1820 med svogerens bror Henning i Kongsmark (lb.nr. 85). 1821 dør husfar Niels' mor, Maren Madsdatter, 1837 hans kone, Maren Nielsdatter. Enkemanden flytter til sin datter i Tvismark, hvor han dør i 1847. Huset her lejes foreløbig ud til øens ny læge, Peder M. Jochimsen (FKT). I 1842 sælges ejendommen.

1842-1853

Jesper Lausten Præst, 1/4 kådnersted.

Han er 1814 født i Bolilmark (se lb.nr. 29). I 1842 gifter han sig med Kirstine, født 1823 i Nørtvismark som datter af Jens Niels Jørgensen fra Juvre (lb.nr. 3) og Anna Jespersdatter (lb.nr. 41). Kirstine har arvet og solgt 2 ejendomme efter sin stedfar, Mathias P. With (lb.nr. 58 og nogen jord). Allerede i 1843 dør hun efter fødslen af en datter, Andrea Magdalene. Året efter ægter enkemanden pigen Cathrine, født 1817 i Vestergård som datter af skipper Hans J. Møller (lb.nr. 169). Den lille Andrea får en obligation

på 473 rbd. som arv efter sin mor. Samme år fødes en søn, Hans Cornelius. I en periode bor familien et ukendt sted i Juvre, mens huset her er lejet ud til harpuner Peter Hansen. Han køber 1851 et hus i Kongsmark (lb.nr. 74). Jesper Præsts familie flytter ind igen, og samme år fødes sønnen Jørgen her. I december 1852 dør Jesper, der er styrmand på langfart, af gulfeber i Rio de Janeiro. Enken gifter sig igen, og hendes nye mand får ejendommen tilskødet. Jesper Præsts børn får deres arv som obligation, 96 rd. som broderlod, det halve som søsterlod.

1853-1899

Jørgen Peter Schmidt, 1/4 kådnersted.

Han er 1821 født i Skærbæk og arbejder som smedesvend ved Anders Korsgaard Nielsen i Havneby (/). Som enkemand efter et barnløst ægteskab med Severine Dortha, født 1823 i Havneby (/) som datter af harpuner Knud J. S. Storm, ægter han enken Cathrine her. Parret får 3 sønner, Jesper Lauritzen (1854), Andreas Jørgen (1855), og Ludvig Marius (1857). Jørgen Schmidt driver egen smedje ved huset. Stedsønnen Hans C. Præst bliver styrmand, gifter sig 1871 med Hansine Marie Carl fra Vråby (lb.nr. 144), og overtager moderens fødehjem (lb.nr. 169). 1873 falder sønnen Andreas i St. Petersborg overbord fra skonnerten »St. Nicolai« og drukner. Sønnen Jesper bliver skibsfører, gifter sig 1883 med Anna Marie Lausten fra Havneby (/ , senere lb.nr. 187), og falder 1885 overbord i Atlanterhavet. Året efter dør den ugifte steddatter Andrea, der er syerske. Stedsønnen Jørgen udvandrer til Amerika, hvor han dør i 1914. Den yngste af børneflokket, Ludvig Marius, bliver bager, og ægter i 1887 Sophie Kræmer, født 1863 i Kromose (lb.nr. 98). Hun bliver syg og dør 1893 i Flensborg, samme år, som svigerfar Jørgen Peter Schmidt. I 1899 følger den gamle Cathrine, og sønnen Ludvig overtager ejendommen med 7.2 ha jord for 600 mk.

1899-1928

Ludvig Marius Schmidt, et hus.

I 1897 gifter han sig igen, med enken Ida Bothilde Lorentzen (billede 8), født 1865 i Mølby som datter af møllersvend Peter Jørgen Hagensen og Frederikke, født Mortensen (lb.nr. 163). Hendes mand er druknet som fyrtårnsvogter på Sild. Hun bringer to børn med, Boy Peter (1888), og Frieda (1890). I det nye ægteskab fødes

3 børn, Jørgen Peter (1897), Ludvig Julius (1900), og Peter Frederik (1908). Stedsønnen Boy bliver bagermester og gifter sig i 1911. Senere bor han i Tvismark (lb.nr. 63). Frieda arbejder som lægehjælp hos øens læge og hobbyfotograf Voswinkel. Efter 1920 flytter hun til Sild med denne. 1914 dør husmor Ida. 1925 afhændes 5 ha jord til nabogården (lb.nr. 95). To år senere dør den gamle bager. Ejendommen sælges på auktion, og den samme nabo erhverver resten.

1928-1942

Christian Elius List, et hus.

Om denne gårdmand se ved lb.nr. 95. Huset lejes ud til forskellige lejere, fra 1939 til Christian's niece Cicilie og hendes mand, Søren Marinus Petersen. Her får parret de første 2 børn, Elisabeth (1941) og Christian List (1943). I 1942 arves ejendommen.

1942-1952

Marinus Petersen, et hus.

1943 flytter Cicilie og Marinus til slægtsgården, som foreløbig overtages i forpagtning. Huset her lejes ud igen. I 1952 får Cicilie gården overladt. Til gengæld overtager hendes mor huset her, og får aftægtsrettigheder på gården.

1952-1966

Mette Marie Møller, født List, et hus.

Huset lejes fortsat ud. Efter mormors død i 1966 køber søstersønnen Christian List sit fødehjem.

siden 1966

Christian List Petersen, et hus.

Traditionen tro tager han ud at sejle og bliver kaptajn i Fjernøsten, for rederiet M. Jebsen. Senere vender han hjem og gifter sig 1973 med en pige fra Japan, Chieko Kitamura. Parret får to sønner, Jørgen og Claus. Christian arbejder som skibsinspektør i Esbjerg. I 2004 går han på pension og overtager slægtsgården, hvor parret flytter hen. Huset her lejes ud.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
95	4 Ko	Havnebyvej 131	Ribe	78	Cb	Cb

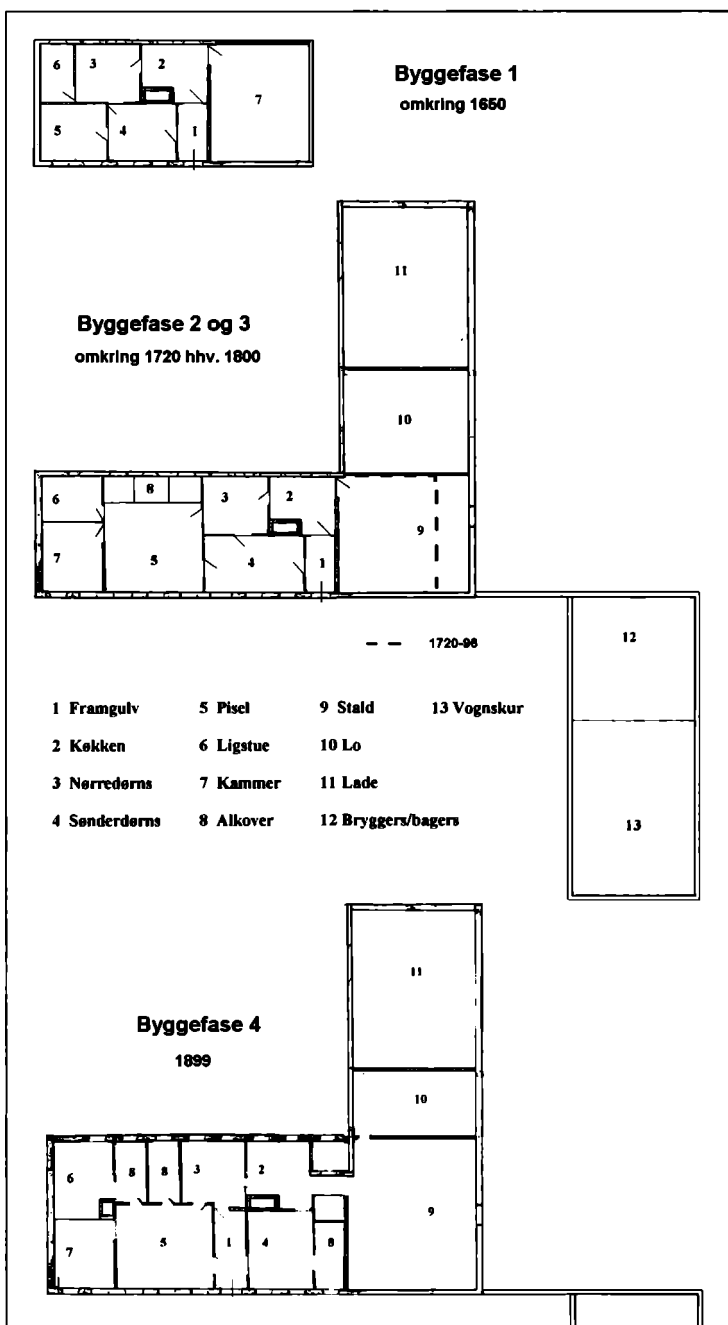
1967

2005

Bygningshistorie:

Huset har sin oprindelse i 1649, da den ældste søn på »Tagholmshusz«, Peder Jespersen, får sit arv i form af nogen jord og tagrør til et nyt hus.¹ Bygningen opføres 6.40 meter bred. Husets ældste fag formodes i den østlige del af beboelsen, men deres oprindelige antal kan ikke bestemmes. I den næste ejerperiode får huset 4 nye fag mod vest (plan billede 9). Bjælkerne dér, som må være genbrug fra 1500-tallet,⁴ har en for 1600-tallet typisk profilering, ligesom en hel del paneler (billede 99 i bd. 1). En »køndør« mellem det tidligere køkken og nørredørnset må være fra 1700-tallets første årtier, ligesom andre døre i beboelsen (billede 10). 1720 (murankre) bygges et udhus, som måske senere skulle forbindes med stalden (plan billede 9 og kort billede 11). I 1769 vurderes bygningerne med maksimalt mulige 2 forsikringslodder, 1783 med 3 af 4 (BF). Sandsynligvis i 1796 tilføjes en lade mod nord, måske i forbindelse med en forlængelse af stalden (plan billede 9). Tilsvarende murankre findes i dag på udhuset (billede 12). Indenfor fornyes en del paneler og døre. Brandforsikringsprotokollen fra 1841 beskriver bygningen præcist. Der står 9 fag »indhus« med 1 skorsten og 4 fag stald, bygget 10 alen bredt i bin-

Billede 9:
 Formodet udvikling af bygningen lb.nr. 95, udarbejdet på grundlag af en grundplan fra 1899 og iagttagelser indenfor bygningen. Udhusets placering i 1720 lader til, at en forbindelse med beboelsen oprindeligt var planlagt.

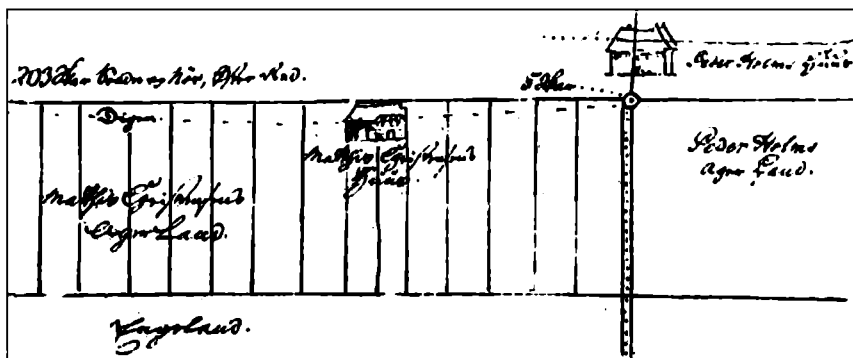

Billede 10:

3 døre fra huset lb.nr. 95: t.v. en »køndør« fra 1700-tallets første årtier, i midten en stuehusets gavl, og lb.nr. 96 med bygningen fra 1600-tallet, der lå lige nord for den nuværende Tagholmgaard. (PD)

Billede 11:

Udsnit af håndtegnet kort fra 1723, som viser ejendommen lb.nr. 95 med udhuset hvo. stuehusets gavl, og lb.nr. 96 med bygningen fra 1600-tallet, der lå lige nord for den nuværende Tagholmgaard. (PD)

Billede 12:

Udhuset ved ejendommen lb.nr. 95 i 1930'erne. Bygningen er fra 1720, som de ældre murankre med bygherrens initialer viser. 1796 er formentlig årstallet for en større udvidelse af hovedbygningen i forbindelse med et generationsskifte. (Foto F. J. Falk)

dingsværk med tavlmur. Nordlængen er 11 alen bred og har 8 fag, såvel stald som lade. Derudover nævnes 8 fag »østre hus« med bryggers og bageovn, vognport og brændselskur. Det hele er vurderet til 800 rd. I 1899 sker en gennemgribende ændring af stuelængen (plan billede 9). Den bliver 8 meter bred. Bjælkerne forlænges i de vestlige fag og fornyes i den ældste del. Samtidig hæves bjælkelaget. Stuehusets indgang lægges i midten med en kvist over døren (billede 13). 2002-04 totalrestaureres bygningen, med opretholdelse af det gamle udseende.

Billede 13:

Huset lb.nr. 95 omkring 1900. Vinduerne t.h., ved stalden, er malet på væggen. Foran huset står A. M. List med konen Christiane Cicilie, født Møller, til venstre. De andre personer kendes ikke med sikkerhed, formodentlig en del af den nærmere familie. (PD)

Ejendomshistorie:

1649-1688

Peder Jespersen (Tagholm), et kådnersted.

Han er i 1625 født (GS) på den gamle Tagholmgård, dengang kaldt »Tagholmhusz«. I 1649 laves et arveforlig mellem ham, far Peder Jespersen og søskende Anne og Christen, hvorefter Peder får den sydlige tredjedel af gårdens »Sønderenge« og »huszetag« for et nyt hus. Fæste for »et gadehus« får han dog først i 1657 (FP). Peder Jespersen bliver skipper og er formodentlig identisk med den kommandør, der i 1669 nævnes i det første år af Hamborgs udsejlingsprotokol for hvalfangstskibe (WS). Også en skipper, der

i 1649 to gange sejler fra Hamborg til Malaga, kunne være denne mand. Peder Jespersen bliver gift med Karen, efter børnenes navne at skønne en Pedersdatter. Der kendes 4 børn. En søn Niels gifter sig med storbonde Peder Krommes' datter Ane (lb.nr. 100) og fæster et kådnersted i den nordlige del af Tagholm-området (/). En søn Peder overtager først nabogården (lb.nr. 96) og flytter senere som gårdmand til Kongsmark (/). En søn Hans får også andel i nabogården, derudover igennem giftermål med en præstedatter en kvartgårds jord efter Peder Krommes, og bygger lige øst for kirken (/). Og så er der en datter, Karen, vist det yngste barn, født i 1660 (PD). Hun giftes 1686 med en skipper af Nørlandets Holm-slægt, Jørgen Hansen Holm, der i 1688 får ejendommen overdraget (PD). Husfar Peder Jespersen dør i 1697 (GS).

1688-1721

Jørgen Hansen Holm, et kådnersted.

Lige som konen er han født i 1660 (PD), formodentlig som søn af Hans Hansen Holm i Tvismark (lb.nr. 46). Der fødes 4 sønner, Hans (1687), Peder d.æ. (1688), Peder d.y. (1690) og Jens (1694), efter gammel tradition opkaldt efter farfar og morfar hhv. mor-

Billede 14:
Jørgen Holms navn på lysekronen fra 1704 i Romo kirke.

mors og farmors fædre. I 1699 følger en datter Karen. Jørgen Holm tjener godt som skipper og er mindst medejer af et skib, der sejler på Islandsfart. I 1704 er han med til at stifte en stor lysekro-
ne til kirken (billede 14), og han har råd til at låne penge ud. I november 1710 sker uheldet. Da er skipperen på vej tilbage fra Island, sammen med sønnerne Peder d.æ. og Jens. Ved Shetland forliser de med »skib og gods«. Enken får det først at vide året efter. Endnu i januar 1711 underskriver hun, at hendes mand »er gammel og skailhoffved«, hvorfor hun ikke synes han skal betale skat for sin paryk. Samme år dør den ældste søn, Hans, af pokker. Nu er der kun mor Karen, søn Peder d.y. og datter Karen tilbage. Peder gennemgår en grundig uddannelse, såvel i købmandsskab som i søfarten. 1715 gifter han sig med en gårdmandsdatter fra Østerby, Maren Jørgensdatter (lb.nr. 146), født 1691. Søster Karen giftes 1719 med præstesønnen Søren Ambders (lb.nr. 127). I 1720 bygger sønnen Peder et stort udhus, formentlig som lade og pakhus. 1721 får han fæste på ejendommen. Mor Karen kan nyde aftægt endnu i 21 år.

1721-1766

Peder Jørgensen Holm, et kådnersted, senere $\frac{1}{4}$ gård m.m.

I ægteskabet med Maren fødes mange børn, men kun 6 af dem bliver voksne. 2 drenge med navnet Jørgen dør af pokker som småbørn, den tredje med samme navn, født 1721, bliver styrmand som 19-årig, men drukner 1741 på en udflugtssejlads i Kurland. En fjerde søn med navnet Jens dør igen som lille barn. 2 sønner, Hans (1724) og Peder (1726), følger i faderens spor som skippere, købmænd og gårdmænd, Hans i Kromose (lb.nr. 98), Peder på slægtsejendommen. Derudover er der 4 døtre. Den ældste, Karen (1715), giftes med kommandør Peder Andersen (lb.nr. 100). Mette (1723) ægter skipper Jens Jensen Barbras i Sønderby (/). Bodil (1730) vies til kommandør Michel Michelsen (lb.nr. 42), og den yngste i børneflokket, Anne Marie (1732), får kommandør Jesper Jørgensen Degn i Wraa som mand (lb.nr. 135). Peder Jørgensen Holm er en af Rømø's dygtigste matadorer, der målrettet bygger såvel forretningen som en offentlig karriere op. I 1716 begynder han som kirkeværge, et embede, han beholder hele sit liv. Han skaffer penge til kirkens restaurering ved salg af »kirkens køer« (KR). Moritz hævder, at Peder Holm er landfoged i årene 1716-21⁵. Peder Holm køber en 8-læsters smukke, »de Kypper«, der i en

række år sejles af skipper og medejer Hans Ålheit fra Mølby (/), med varer til salg på Rømø, trælast, sten og meget andet (TR). Derudover ejer han en båd til kystsejlad, »de Kaper« (TBB). I 1717 er han medforpagter af Sønderlandets strand og sørger ud-spekuleret for et vrags flytning fra Nør- til Sønderlandets jurisdiktion (THH). I erkendelse af Nørlandets bedre strandingschancer skifter han 1727 forpagtningen til den del af øen.⁶ Peder J. Holm tjener rigtig godt og låner mange penge ud, såvel på øen (SPP) som til fastlandet, bl.a. til Tønder by.⁷ Og han udvider ejendommen betydelig. I 1726 køber han 1/4 gård i Kromose (PD), i 1733 et helt kådnersted ved skellet til Nørlandet. Måske er der planer til at flytte til Kromose, idet han omkring 1732 bygger et stort nyt hus dér (lb.nr. 100). I 1733 køber han endnu 1/4 gårds jord i Østerhede (THH, fra lb.nr. 128) og lægger den til sit »Kromose-gods«, som han senere overlader til datter Karen og hendes mand (PD). Peder Jørgensen Holm bliver ikke gammel. I 1744 sørger

Min Kiere Huustrue og børn
 Die Efterretning
 Naar Gud har bortkaldet mig ved den timelige Død,
 da skal strax en ordineret god Kirkerer,
 om skal ringe en timme, ringe, min
 brøder Klocker, og den der skal betalleß til Kircken
 = 2 Mkl: om det forlangesß, og dedß foruden betalleß
 di om ringes.

Billede 15:

Peder J. Holms anvisninger til begravelsen, som begynder: »Min Kiere Huustrue og børn til Efterretning. Naar Gud har bortkaldet mig ved den timelige Død, da skal strax en ordineres nogle gode Kirkerer, som skal ringe en time, ungefer, med begge Klocker, og derfor skal betalleß til Kircken = 2 Mkl om det forlangesß, og dedß foruden betalleß di om ringes.« Derefter bestemmer han, at prædiken skal være »simpl slætt og rætt«, angiver psalmens tekst og mange andre detaljer af begravelsesceremonien. (PD)

han for, at konen kan sidde i uskiftet bo efter hans død, skriver et meget udførligt testamente og bestemmer nøjagtigt, hvordan hans jordefærd skulle foregå (billede 15). I marts 1746 ender den driftige mands liv. Enken holder godt styr på ejendommen og den økonomiske situation, indtil søn Peder overtager i 1758 (PD) og får fæste i 1766.

1758-1795

Peder Pedersen Holm, 1/4 gård m.m.

Han bliver 1758 gift med Maren, født 1731 som datter af kommandør Jens Jørgensen i Duhn (lb.nr. 152). Da er han allerede skipper og medejer af en række skibe fra Flensborg, i fællesskab med bror Hans og svoger Peder Andersen, der også sejler som skipper hhv. kommandør. Han selv fører bl.a. hukkertgaleasen »De Palmboom«, 50 læster stor, med 10 mænd besætning, til Middelhavet og andre steder. Fællesskabet ejer 1/5-del af skibet og tjener ialt over 6.000 mk. i den 5 årige ejerperiode. Om det lønsomme skibsrederi fra Flensborg er berettet i bind 1 (tabel 20). I ægteskabet med Maren fødes 4 børn. Datteren Mette Marie (1758) bliver senere gift med skipper Erik Hansen Lund (lb.nr. 120), datteren Kirstine (1764) med kommandør Hans Pedersen Tagholm (lb.nr. 77). Sønnen Peder (1766) bliver kommandør og reder (lb.nr. 129). Den yngste datter, Karen (1770), forbliver på ejendommen. I 1771 bliver Peder P. Holm Sønderlandets landfoged, et embede, han forestår resten af livet. 1772 køber han et halvt kådnersteds jord ud af Peder Hansen Tagholms gård i Kirkeby (/) og lægger den til ejendommen. I strandforpagtningen deltager han ligeså som i pengeudlåningen såvel på øen som til fastlandet. Mange aktiviteter laves i ovennævnte fællesskab, bl.a. udlån af op til 12.600 mk. til Flensborg by. En bevaret regnskabsbog (PD) giver et fyldestgørende billede af familiens økonomiske situation i anden halvdel af 1700-tallet. Ligesom i den forrige generation dør husbonden tidlig, i 1781, og enken må klare økonomien alene. Det volder ingen problemer. I 1789 angiver hun Sønderlandets største formue, 4.500 rd., og kun 2 nørlandsbeboere ejer mere (ES). 1794 giftes datteren Karen med kommandør Anders M. List, og enken Maren opretter en overdragelses- og aftægtskontrakt med sviger-sønnen. Hun dør 1808 på gården.

1795-1830

Anders Michelsen List, 1/4 gård m.m.

Han er født 1765 i Kongsmark (lb.nr. 70) som søn af harpuner Michel Andersen List, der samme år er meldt død. Allerede som 7-årig begynder drengen som skibsdreng på »De twe jonge Hermanns« (billede 16), med sin sandsynlige farbror Peder An-

Billede 16:

Grønlandsskibet »Twe jonge Hermanns« af Hamborg, som Anders M. List sejlede på som skibsdreng i katastrofeåret 1777. (Kopi på Skærbæk museum, malet af A. Tudsborg Petersen efter originalen på Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg)

dersen List som kommandør. I 1777 forliser han med samme skib i isen, nu med morbror Engelbret Jensen som skibsfører. Efter frygtelige strapadser når de Grønland og senere hjemøen, en ofte beskrevet hændelse.⁸ Anders Michelsen List bliver ved med Grønlandsfarten og når selv kommandørstillingen fra Altona, 1793-95 på »Nicolaus«. Senere finder vi den forholdsvis lille mand, »61¹/₄ tømmer høj« (SR), i nogle år som styrmand på Grøn-

landssejlads, inden han bliver hjemme som gårdmand. Karen og Anders får 1795 en datter, Maria, der snart dør, hvorfor den næste datter får samme navn i 1798. Efter Maria følger 5 drenge, Michel (1799), Peder (1803), Jens (1806), Jørgen (1809), og Martin (1812). I 1819 dør husmor Karen Pedersdatter. 5 år senere drukner sønnen Jens på vejen hjem fra sessionen i Ballum, sammen med tre andre rømmøser. Der er tale om det største ligfølge nogensinde på øen. I 1825 giftes datteren Maria med skipper Christen Pedersen Tagholm i Kongsmark (lb.nr. 88), kort efter ægter sønnen Michel, der er styrmand, pigen Mette Marie, født 1800 som datter af landfoged Winther i Kongsmark (lb.nr. 82). Drengene Jørgen og Martin sejler begge fra København på sælfangst. Enkemanden Anders slutter 1827 en aftægtskontrakt med sønnen Michel, der også overtager uddannelsesforpligtelser for sine to yngste brødre. Bror Peder gifter sig 1829 ind i Tønninggården (lb.nr. 53). Michel får 1830 fæste i ejendommen.

1830-1849

Michel Andersen List, $\frac{1}{4}$ gård m.m.

I ægteskabet med Mette Marie fødes 2 døtre, Karen (1825) og Ellen (1828). Far Michel A. List sejler som skipper på en 30-læsters-jagt, »4 Søkende«, fra Østersøen til Middelhavet. I december 1832 forliser skibet »med mand og mus« ved Scilly-øerne. Og aftægtsmanden, Anders M. List, dør året efter. Med enken Mette Marie og døtrene bor der endnu de to ugifte svogre, Jørgen og Martin. Den sidste overtager 1836 faderens fødehjem i Kongsmark efter en faster (lb.nr. 70). I 1842 gifter enken sig med den ældre svoger, Jørgen A. List. Boet opgøres mellem Mette Maria og døtrene, der får obligationer på 700 rbd. I 1849 får Jørgen A. List adkomst til slægtsgården.

1849-1875

Jørgen Andersen List, $\frac{1}{4}$ gård og $\frac{3}{4}$ kådnersted.

De nygifte får i 1842 en søn, der kaldes Andreas Michelsen List. I 1844 er Jørgen, ligesom bror Martin, kommandør på én af Bornholms Grønlandsskibe, »Frederikke Louvise«. Senere overtager han gårddriften. I huset lever udover familien og skiftende tjenestefolk også et fattiglem. I 1855 giftes Michel A. List's datter Karen med styrmand og gårdejer Mathias J. M. Dahl i Vesterhede (lb.nr. 120), i 1859 den anden datter, Ellen, med Niels Hveysel

Hansen, skipper og købmand i Amerika og senere gårdmand i Kromose (lb.nr. 98). I folketællingen af 1860 er han registreret her i huset, som »indsidder, der lever af sin ejendom i Californien«. Jørgen og Mette Marias søn Andreas begynder lige efter konfirmationen med en sømandskarriere, idet han sejler med kommandør Peder Svendsen Carl på »Tidselholt« fra Flensborg til Grønland. 1869 får han skipperborgerbrev i Ribe. I 1870 er han styrmand på »Kepler« fra Hamborg (billede 17) og gifter sig med

Billede 17:
Fuldriggeren »Kepler« af Hamborg, som Andreas M. List sejlede på som styrmand omkring 1870. (RLF)

Christine Cicilie Møller, datter af mølleren i Tvismark (lb.nr. 57). Efter et uheld på skibet opgiver Andreas søfarten og overtager gården af forældrene. I stedet for en købesum skal de have »en god og kærlig forsørgelse«, »det vestre værelse på sydsiden«, en række møbler og nogle håndskillinge. De to halvsøskende får hver 1.200 mark.

1875-1922

Andreas Michelsen List, gårdejendom.

Ægteparrets 4 børn er allerede født før gårdens overtagelse, Jørgen Andersen (1872), Anna Marie (1873), Mette Marie (1874), og Christian Elius (1875). Den ældste bliver sømand og forliser i vinter 1887/88 som 16-årig skibskok med skonnerten »Lucinte« af København på vej fra Lissabon til Sverige. I 1891 dør den gamle aftægtskone, Mette Marie, i 1897 enkemanden Jørgen A. List. Anders' datter Anna Marie vies i 1899 til Carl Lambertsen (lb.nr. 56), datter Mette Marie i 1905 til kaptajn Martin Elius Møller (lb.nr. 89). Sønnen Christian Elius skal ikke sejle, men overtage gården. I Andreas Michelsen Lists ejerperiode moderniseres huset gennemgribende. Han er en meget mangsidig mand. Ved siden af landbrugsdriften går han ind for en lang række samfundsopgaver, interesserer sig for øens og slægternes historie og bliver i den tyske tid en tillidsmand for Rømø's dansksindede befolkning. Rømø-præsten L. M. Lauritzen (1906-10) kalder ham »øens mangeårige myndige, men også dygtige konge«. I 1922 overdrages 70 ha bjergeskifter til klitvæsenet og gården med 42½ ha jord til sønnen Christian Elius, der forbliver ungkarl. Andreas Michelsen

List, der i 1930 får Ridderkorset, og konen Christine Cicilie kan nyde deres alderdom endnu i mange år (billede 18). Han dør 1936 efter 66 års ægteskab, hun følger i 1944, næsten 98 år gammel.

*Billede 18:
Dannebrogsmand Andreas M.
List med konen Christine Cicilie,
født Møller. (PD)*

1922-1948

Christian Elius List, gårdejendom.

Han går helt op i landbrugsdriften, der i denne periode har det svært på Rømø. I 1925 overtager han 5 ha jord fra naboejendommen, og i 1928 køber han det tilhørende hus på auktion (lb.nr. 94). Ved forældrenes pleje hjælper søster Mette Marie's datter Cicilie, født 1910 i Kongsmark (lb.nr. 89). Hun bor med på gården og gifter sig 1939 med Søren Marinus Petersen, født 1910 som søn af Christen M. Petersen (lb.nr. 65). I 1942 dør Christian Elius List, og de 2 søstre arver gården. Det unge par får nabohuset (lb.nr. 94).

1948-1952

Mette M. Møller og Anna M. Lambertsen, f. List, gårdejendom. Mettes datter Cicilie og sin mand Marinus driver gården, hvor de bor siden 1943. Her får de endnu en datter, Marie Møller (1944). I 1952 overdrager søstrene Mette og Anna gården til Cicilie. Mor Mette Marie overtager nabohuset (lb. nr. 94), og overlader Kongsmark-ejendommen (lb.nr. 89) samtidig til datteren Jørgiane. Mette Marie får og nyder aftægt såvel i Kongsmark som på gården. Hun dør i 1966.

1952-2002

Cicilie Andrea Petersen, f. Møller, gårdejendom.

Det er nu generation nr. 11 af samme familie, der sidder på ejendommen siden dannelsen i 1649. Landbruget har det ikke så let, men ægteparret klarer sig alligevel med hårdt arbejde og sidefortjeneste fra den opblomstrende turisme. Husfar Søren Marinus Petersen dør i 1972, og sønnen i nabohuset passer landbruget vsa. sit arbejde som skibsinspektør. Enken Cicilie klarer sig alene endnu i mange år, indtil hun flytter til plejehjemmet, hvor hun dør i 2004. Ejendommen overdrages til sønnen.

siden 2002

Christian List Petersen, gårdejendom.

Om denne 12. slægtsled på gården se ved lb.nr. 94. Det af forfædrene opsamlede jordtilliggende er, undtagen nogle til sommerhusgrunde omdannede hedesletter, uændret i familiens eje. Gårdbygningen restaureres i gammel stil og moderniseres indvendig, hvorefter Christian List og konen Chieko flytter herover.

Herfra passes ejendommens nærmestliggende jorder, mens resten er forpagtet bort.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
96	5 Ko	Havnebyvej 133	Ribe	79	Cb	Ca

1967

2005

Bygningshistorie:

Stedet for den oprindelige gård, 1649 kaldet »Tagholmhusz«, kendes ikke. Det var sandsynligvis Brinck gårds gamle besiddelse på Rømø, af Danckwerth 1652 endnu betegnet som »Meierhoff« (billede 19). I matriklen af 1683 er »Tagholmhusz« forsvundet, hvorefter der bygges nyt lige nord for den nuværende Tagholmgård (kort billede 11). Bygningen står i brandforsikringen af 1769 med

Billede 19:
Udsnit af Johannes Meier's kort over Rømø med Tagholm som større bebyggelse, i teksten betegnet som »Meierhoff«. (fra Danckwerth 1652).

*Billede 20:
Niels P. Bækkers rocaillmalerier i
huset lb.nr. 96.*

2 af 2 mulige lodder, 1783 med 4 af 4. Denne gård rives ned i Rømø-præsten, Rasmus Neves ejerperiode. Han opfører 1789 vore dages vinkelbygning i en for datiden usædvanlig kvalitet og størrelse, faktisk for stor til den ganske lille gård (plan billede 129 i bind 1). I beboelsens høje og lyse værelser maler Niels P. Bækker fine rocailller på panelerne (billede 20). I brandforsikringsprotokollen af 1841 er stuehuset

*Billede 21:
Gården lb.nr. 96 i 1949, set fra syd. (Nationalmuseet)*

opført med 13 fag beboelse, som har 3 skorsten, og det »nordre hus« med 15 fag, deraf 3 fag bryggers med endnu en skorsten til bageovnen. Resten er stald og lade. Værdien er angivet med 1200 rd. 11 år senere er en skorsten fjernet og stuehuset 2 vestligste fag omdannet til stald. Nordlængen er forkortet til 11 fag, uden skorsten, og rummer kun stald og lade. Værdien er gået ned til 1000 rd. Derefter forbliver gården uændret i næsten 100 år, undtagen moderniseringer af avlsafdelingen (billede 21). Efter 1951 restaureres bygningen. I en del af nordlængen indrettes værelser. Stuehuset får en dør mod øst. Indenfor restaureres de gamle paneler. I dag står gården velplejet i det åbne landskab mod vadehavet.

Ejendoms historie:

~1560 - ~1570

Gunde Andersen, 1/4 gård, og Maren Jespers, 1 1/2 gård.

Gunde Andersen står i jordebogen for 1562 som ejer af en kvartgård i »Rømme«. Hans oprindelse kendes ikke, men han er allerede opført i Ribe Ærkedegnens regnskabsbog for perioden 1516-32, dvs. før reformationen, med en kirkeko og som enegiver af en messe i kirken, »ad missa alene«. Han må have haft stor betydning i øens samfund. Måske er han indtil reformationen forvalter eller forpagter på bispens ejendom, som derefter fordeles i familien. Gunde Andersen har sandsynligvis 3 sønner, Jens, Anders og Jesper, derudover måske en Hinrich.* Jens bliver antagelig gårdmand i Nørtvismark (lb.nr. 41). Anders overtager senere kvartgården her. Jesper bliver øens præst fra 1554 indtil 1605 og bor sandsynligvis hele sit liv i gårdens gamle bygninger. Han gifter sig med en Maren. Hun har 1562 1 1/2 gård i fæste (JB). Resten af bispens fhv. Rømø- ejendom, 1/4 gård stor, forbliver i kirkens eje (se tabel 1). Som Maren og Jespers børn kendes en søn Hans, senere landfoged og efterfølger på Maren's del af ejendommene, med et nyt gårdanlæg (se lb.nr. 100). En datter af præsten er formodentlig Gunder, gårdmand Rasmus Lassens kone i Østerby (lb.nr.

---

* Hinrich »Badscher« (Bartskær = en slags læge) i Emmerlev spiller en vigtig rolle i Gundesens familiens historie. Bl.a. optræder han 1609 på tinget på vegne af Hans Jespersen (LR) og er 1615 gudfar ved et Krommes-barn (PD). Han må være født omkring 1550.

146), der i 1620 skal have rejst et stormvej. En anden gårdmand, i Sønderby, Lauritz Lassen (se lb.nr. 171), synes også være gift med en datter af præsten (FP). I 1572 er præstens kone Maren død, og han gifter sig igen, med Anna, enke efter Ribe-borgeren Nis Termansen.⁹ Fra dette ægteskab stammer endnu en søn, Gunde Jespersen, der også arver ejendom (lb.nr. 173). Hvornår Gunde Andersen dør, vides ikke. I JB 1581 står sønnen Anders for kvartgården her, mens den afdøde Maren Jespers endnu er opført for 1½-gårds ejendommen, som dog allerede må være i sønnen Hans' eje, efter koregnskabet at dømme.

~1570 - ~1600

Anders Gundesen, ¼ gård.

Denne mand kendes fra koregnskabet for 1554 og jordebøgerne 1581-1598. Bror Jesper, præsten, synes at bo med på gården. I 1594 underskriver han sammen med en række andre rømmøser en redogørelse for kirkens tilhørsforhold til Ribe bispestolen. Derfra kendes præstens bomærke, et sandur (billede 22). 1605 er den gamle præst blind, og en efterfølger sættes ind, Jørgen Winther. For ham

bygges en særskilt præstegård (lb.nr. 102). I februar 1610 dør Jesper Gundesen.⁹ Hans ¾-gårds-ejendom i Sønderby, ejet siden omkring 1580 (JB) , fordeles mellem sønnerne Hans og Gunde såvel som svigersønnen, Lauritz Lassen, der i øvrigt er kirkevæрге. Præstens bomærke forekommer senere,

*Billede 22:
Herr Jesper Gundesen's bomærke på et dokument fra 1594.*

lidt ændret, ved en af gårdene i Sønderby (lb.nr. 173). Efterfølgeren på kvartgården her kendes ikke med sikkerhed.

~1600 – 1618

Lauritz Mathiesen, 1/4 gård.

Navnet findes i jordebøgerne for 1602-14 og i koregnskabet fra 1588. Forbindelsen til ejendommen her kan ikke bevises, men det er en Mette Lauritzdatter, der i 1618 overdrager kvartgården »i Tagholmb« til Jesper Pedersen (FP). Samtidig får en Hans Madsen fæste i »fjerdeparten af Sønderenge, næst op ved Marckskiellen liggendis norden ved Tagholmb« (FP), regnet som en helkåd. Det er en del af den her gård. Kådnerstedets hus er forsvunden og jorden fordelt (se tabel 1).

1618-1657

Jesper Pedersen, 1/4 gård.

Fornavnet tyder på en mulig forbindelse til den fhv. præstefamilie. Jesper har 3 børn, Peder (1625), Christen, og Anne. I 1649 laves et arveforlig, hvorefter Peder får »den thredie Part udaff Sønder Enge udaff den Sønder Ende« såvel som »huszetag« m.v. (se lb.nr. 95).¹ Den her gård med store, gamle bygninger bliver derved mindre igen. Datter Annes skæbne er ukendt. Christen får 1657 fæste i gården (FP).

1657--1680

Christen Jespersen Tagholm, 1/4 gård.

Christen Tagholm har 3 sønner, Michel (ca. 1659), Søren og Mathias. Michel findes senere som gårdmand i Kongsmark (lb.nr. 86). Søren bliver skipper og tager bopæl i Nørtvismark (/). Mathias overtager senere ejendommen her, men først efter et mellemled, som forårsager en del spørgsmålstegn.

~1680--1690

Peder Pedersen Tagholm I, 1/8 gård.

I matriklen af 1683 står 2 Peder Tagholm, den ene med et helt kådnersted (lb.nr. 95), den anden med 1/8-del gård i Tagholm. Han har sammesteds yderligere jorder i fællesskab med Hans Pedersen Tagholm, der derudover ejer en kvartgård i Kirkeby (/). De må være sønner af Christen Jespersens bror Peder (lb.nr. 95), idet begge kendes med mellemnavnet »Pedersen«. Da hverken Christen eller sønnen Mathias Tagholm findes i matriklen, synes den eneste mulighed, at brødrene Peder og Hans 1683 hver har en del af farbrors kvartgård. Måske er Christen Tagholm død og den

gamle storgårds bygninger forfalden. Mathias' bror Michel formodes da også i Kongsmark, tilsyneladende gift med gårdmand Jens Michelsens datter Maren. Peder Pedersen Tagholm fæster 1690 halvdelen af denne Kongsmark-gård (/). Det må være på den tid, Mathias Tagholm vender tilbage til Tagholm, måske i bytte med fætteren. Men der findes ingen bevis for hypotesen.

~1690 –1728

Mathias Christensen Tagholm, 1/4 gård.

Han bygger formentlig et nyt gårdanlæg. Af Mathias' ægteskab med Maren Jensdatter kendes 2 børn, en søn Jens og en datter Kirsten. I en sag på Ballum tinget (1717) nævnes hustru Maren og begge børn, såvel som Marens søster Margrethe. Datter Kirsten giftes senere med en skipper fra Kongsmark. I 1723 tegner Mathias Tagholm et kort over sin ejendom, og en kopi deraf, håndtegnet af præsten Rasmus Neve, er bevaret (kort billede 11). I 1728 er Mathias død. Ejendommen tilfalder svigersønnen.

1728-1772

Niels Jensen Holm, 1/4 gård.

Han er en søn af skipper og strandfoged Jens Pedersen Holm (se lb.nr. 92). I ægteskabet med Kirsten fødes 7 børn. Sønnerne er Christen, Jens (ca. 1734), og Cornelis, døtrene Maren, Karen (1743), Kirsten, og endnu en Kirsten (1751). Med på gården bor husfaderens bror, Mathias Jensen Holm. Niels Holm tjener godt, formodentlig som skipper og reder i sammenarbejde med sønnerne. Han låner penge ud, såvel på øen som til fastlandet, bl.a. 500 rd. til Tønder by.⁷ Sønnen Christen bliver styrmand til Grønland og senere skipper på vadehavet, hvor han en dag finder et vrage og slæber det til Rømø (THH). Han overtager faderens fødehjem i Kongsmark (/) og dør i 1788. Jens findes senere i Østerhede (lb.nr. 129) som skipper, kommandør og reder. Datteren Maren giftes med bager Søren Jensen i Havneby (/). Karen (1743) vies i 1767 til kommandør Jørgen Jørgensen i Juvre (lb.nr. 1). Den yngre Kirsten bliver 1771 gift med øens 46-årige præst, Rasmus Neve, der som nærværende ved hendes dåb skal have sagt, at han vil ægte hende (lb.nr. 102). I 1772 laves en omfangsrig aftægtskontrakt med denne svigersøn. Aftægtsfolket skal forsørges »på lige fod med (præstens) hustru og sig selv.« De skal selv vælge deres værelse, få en tjenestepige til opvarmning og

20 rd. pr. år som håndskilling. Den svagelige datter Kirsten skal ligeså forsørges. Hun dør omkring 1775. Sønnen Cornelis får husly, indtil han er 28, hvis ugift. Han flytter senere til Ostende, vender dog tilbage og dør ca. 1811 på gården (se også lb.nr. 89).

1772-1799

Rasmus Lund Neve, 1/4 gård.

Han køber samtidig to halve kådnersteders jord, nord og syd for kirken, fra Peder Hansen Tagholms gård i Kirkeby, der derved reduceres til et kådnersted (/). Den sydlige del, »Karen Aales toft«, afhænder han senere igen, og køber til gengæld 1/2 kådnersted i Nørtagholm. Rasmus Neve bor fortsat på præstegården, hvor 3 børn fødes, Sophie Rold (1772), Kirsten Marie (1777), og Christian Gerhard (ca. 1781) (se lb.nr. 102). Her på Tagholm-gården dør først aftægtsmandens bror Mathias, i 1780 Niels Jensen Holm selv. Året efter sluttet en skiftekontrakt imellem de mange arvinger (PD). I 1787 synes også Niels Holms enke være død, idet gården står tom (FKT). 1788/89 bygges en ny, stor gård lige syd for den gamle, der rives ned. Præstens familie flytter herover. I 1794 dør den driftige mand. Enken sælger det halve kådnersted nord for kirken. Hun indgår et nyt ægteskab med enkemanden og fhv. kommandør, Jens Hansen Præst fra Kongsmark (lb.nr. 86). Han er datter Kirsten Maries svigerfar. Jens Præst køber endnu 1/2 kådnerstedes grund i Nørtagholm. Kongsmark- ejendommen sælges, og Tagholm-gården overdrages til Jens' søn Hans. 2 andre sønner, Michel (ca. 1769), og Martin (ca. 1774), flytter med til Tagholm.

1799-1835

Hans Jensen Præst, 1/4 gård.

Han er 1768 født i Kongsmark og sejler som skipper, 1796 på et eget skib, »Dorothea«, 61 læster stor (WS). Som udgangshavn fortrækker han Altona, mens skibene delvis er registreret på Rømø eller Fanø. Fra 1802 bliver han hjemme og passer gården. Da bor der 10 familiemedlemmer og 3 tjenestefolk. Og familien bliver endnu større. I ægteskabet med Kirsten Marie fødes 8 børn, 3 døtre, Mette Cathrine (1798), Kirsten Holm (1804), Sophie Rold (1814), og 5 sønner, Rasmus Neve (1800), Jens (1802), Mathias (1807), Christian (1811), og Andreas (1817). Husfar Hans' bror Michel gifter sig med Anna Kirstine, Niels Mortensen Kyppers

datter i nabohuset nordpå (/), hvor han flytter hen. I februar 1824 dør den gamle aftægtsmand, Jens H. Præst, en måned senere drukner drengen Mathias på vejen hjem fra sessionen i Ballum, sammen med en nabosøn (lb.nr. 95), og søster Kirsten Holm's forlovede, Christen Pedersen Bleeg af Toftum (lb.nr. 24). Samme år får pigen Kirsten en søn, Christen Mathias Christensen. 5 år senere ægter hun Peter Jensen Heitmann (se nedenfor). 1825 giftes søster Mette Cathrine med skipper Jens Chr. M. Jespersen (lb.nr. 107). Bror Rasmus Neve ægter 1826 præstedatter Anna Margrethe Hveysel, født 1799 (se lb.nr. 116). Christian forliser 1832 med nabo-kaptajnen, Michel A. List, ved Scilly-øerne. Husfar Hans Præst slutter en aftægtskontrakt med svigersønnen Peter Heitmann. Der sikres forsørgelse hhv. husly til den gamle aftægtskone Kirsten Holm, til parret Hans og Kirsten Præst, og til deres endnu ugifte 3 børn. Derudover betales i alt 580 rbd., deraf en del til børnene.

1835-1868

Peter J. Heitmann, hhv. enken, Kirsten Holm Præst, 1/4 gård. Peter er 1797 født i Ballum som søn af gårdmand Diedrich Chr. Heitmann og sejler som ung mand fra Altona til Grønland (WS). Hans far har midlertidig ejendom i Tvismark (lb.nr. 48). Kirsten og Peder får 4 børn, Hans (1830), Christiane (1832), Jens Christian (1834), og Mette Marie (1835-39). 1836 sælger husbonden Peter nogen jord for at kunne tilbagebetale gælden til sin svigerfar. Samme år dør han, og året efter laves skifte. Gården med besætning, 3 heste, 8 hornkvæg og 10 får, vurderes til 816 rbd., gælden er på 768 rbd. I 1837 dør den gamle enke Kirsten Holm, og samme år gifter sig barnebarnet, enken Kirsten Holm, igen, med styrmand Engelbret P. Bleeg, en yngre bror af sin i 1824 druknede forlovede. 1838 får parret en datter, Kirstine Margarethe. I 1840 (FKT) bor 12 familiemedlemmer og en tjenestepige på gården. Endnu i 1840 giftes søster Sophie Rold med skipper Christen With Tønnesen fra Sønderby (/). Samme år drukner Kirsten Holms tredje mand ved Grønland, og enken klarer sig foreløbig alene. I 1848 ægter hendes bror Andreas, nu styrmand, en søster til Sophies mand, Bodil. Parret bor 1850 hos Andreas' søster Mette Cathrine i Vråby (lb.nr. 141), senere i Østerhede (/). Husmoderens bror Jens, 1840 endnu ugift »matros«, forsvinder fra dokumenterne. 1850 holdes 2 gange bryllup i familien. Kirsten Holms søn

Billede 23:

Kirsten Holm Præst med sin 3. mand, Jes Jacobsen, og et barnebarn. (PD)

Christen M. Christensen (Bleeg) ægter Amalie, født 1826 i Østerhede (lb.nr. 125), og overtager mosteren gård i Vråby (lb.nr. 141). Og moderen selv vies til tjenestekarl Jes Jacobsen (billede 23), født 1807 i Tarp, Billum sogn, bror af en gårdmand i Toftum (lb.nr. 25). Kirsten Holms datter Kirstine Bleeg får 172 rbd. arveandel efter sin far. I 1853 dør aftægtsparret, Hans og Kirstine Marie Præst. 1855 vies pigen Christiane Heitmann til styrmand Jesper H. Møller fra Vestergård (lb.nr. 169), 1856 styrmand Jens Chr. Heitmann til Mette Marie List fra Østerhede (lb.nr. 128). Bror Hans Heitmann gifter sig i 1862, med Hanne Marie Præst fra Kirkeby (lb.nr. 101). På gården bor nu 3 indtingede fattiglemmer, deraf 2 sønner af hustruens i 1855 afdøde bror, skipper Andreas H. Præst. I 1863 giftes den yngste datter, Kirstine M. Bleeg, med styrmand Andreas Hansen, der senere får gården overdraget.

1868-1906

Andreas Hansen, gårdejendom.

Han er 1837 født i Kongsmark som søn af skipper Hans Andreasen (lb.nr. 76). 1864 bliver Andreas selv skibsfører. I ægte-

skabet med Kirstine fødes 11 børn, hvoraf 3 dør som små. De andre er Engelbrecht Christian (1864), Johanne Andrea (1866), Jette Jacobine (1869), Hans (1870), Andreas og tvilling Kirstine Johanne (1877), Hans Christian (1878), og Frederik Theodor (1882). I 1870erne opgiver husfar Andreas søfarten. 1883 dør hans svigermor, Kirstine Holm, året efter datteren Johanne Andrea, og i 1887 aftægtsmanden Jes Jacobsen. Den ældste søn, Engelbrecht, bliver styrmand og gifter sig 1892 med Henriette Kirstine Dahl fra Juvre (lb.nr. 1). Parret får samme år en lille pige, Johanne Hansine. I 1894 dør Engelbrecht i Buenos Aires af gulfeber (om enken se lb.nr. 97). 1898 dør husmor Kirstine Margarethe, og det er vist de endnu ugifte døtre, der klarer husholdningen. Kirstine Holmine gifter sig omkring 1905 med sadelmager Iversen af Næstved (se lb.nr. 51). Jette Jacobine bor videre på gården. Sønnen Andreas, der er tømrer, ægter 1905 Jensine Kirstine Lambertsen fra Tvismark (lb.nr. 61). 1906 trækkes lod om gårdens overtagelse. Det er den yngste søn, Frederik Theodor, der får ejendommen. Overtagelseskontrakten bestemmer, at han skal yde forsørgelse til søster Jette Jacobine og 3.000 mk. til hver af 3 søskende hhv. den afdøde bror Engelbrechts datter. Bror Hans lever ikke mere. Forpligtelserne er en stor belastning for en gård med 58 ha jordtilliggende, hvoraf en stor del er bjergeskiffer. Frederik er nødt til at låne penge. Bror Hans Christian gifter sig 1908 med Rose Mathilde Hansen på en Kromose-gård, hvor han flytter hen (lb.nr. 98).

1906-1948

Frederik Theodor Hansen, gårdejendom.

Frederik vies 1909 til Bodil Maria Helene, født 1883 som datter af kaptajn Betin Marius Lassen i Duhnby (lb.nr. 153). Samme år dør aftægtsmanden Andreas Hansen (billede 24). I 1912 får Bodil og Frederik en søn, Andreas. Frederik deltager i første verdenskrig, men kommer uskadt hjem. Konen driver gården og er istand til at afløse lånet. 1917 dør Frederiks søster Jette Jacobine i Slesvig. Sidst i 1920erne flytter hustruens ugifte bror Peter Marius Lassen herover. Han er udtjent skibsfører og hjælper senere med ved gårdens drift. Sønnen Andreas lærer urmagerhåndværket i Tønder, bliver efter svendprøven i København og gifter sig 1944 med Gerda Hansen, født 1923 på Fanø. Hun stammer fra

Billede 24:

Ved gården lb.nr. 96 i sommer 1909. T.h. aftægtsmanden Andreas Hansen, og i midten sønnen Frederik Theodor med konen Bodil Marie, født Lassen. På tyren sidder en feriedreng. (Foto Vostwinkel)

en Rømø-slægt (se lb.nr. 76). Da der ikke findes landmænd i familien, sælges gården i 1948. Frederik Hansen dør 1957, enken 1964.

1948-1950

Agathe Marie Hansen, gårdejendom.

Kvinden stammer fra Kolding, gifter sig snart og flytter med sin mand til København.

1951-1960

Hedde-Guy Ehlers, gårdejendom.

Han er 1927 født i København som søn af professor i medicin Edvard L. Ehlers. Faderens bror, en vingrosserer, har ansat en pige fra Rømø, Anna Constance Vogt, født 1918 i Bolilmark (lb.nr. 36). Anna og Hedde-Guy gifter sig i 1947. Parret bor først i Nykøbing/Falster, hvor Anna leder en børnehave og Hedde-Guy er radiotekniker. Med 2 børn, Benedikte (1949) og Anne-Mette (1950), flyttes til Tagholm, hvor sønnen Nicolai følger i 1953. Her

drives gården og en maskinstation, til hvilke formål bygningen moderniseres. Hedde-Guy, der i en periode havde været soldat ved de engelske styrker i Sudan, følger 1955 sin udlængsel og forlader øen til fordel for et job som forvalter på en farm i Afrika. I 1959 opløses ægteskabet, og Anna Constance får tilskødet gården, hvor hun selv driver landbruget. Hedde-Guy Ehlers flytter 1966 til Australien, hvor han dør i 1993.

siden 1960

Anna Constance Ehlers, gårdejendom.

I 1961 gifter hun sig igen, med Marius Nørgaard, født 1898 i Nordjylland. Han er bankdirektør i Skærbæk, og Anna flytter derover med sine 3 børn. En datter, Dorthe Wad, fødes 1961. Gården er familiens sommerbolig. Jorderne er dels udforpagtet, dels brugt til egne får. Indenfor restaureres gamle paneler. Anna Nørgaard er interesseret i Rømø's historie og natur, hvilket har afstedkommet adskillige artikler og to digtsamlinger. 1976 indrettes en lejlighed i ladelængen. 1985 dør Marius Nørgaard. Enken tager igen fast bopæl på gården, sammen med datteren Dorthe. I 2001, efter Dorthe's død, flytter hun til plejehjemmet i Skærbæk. Gården drives i dag af børnene, hovedsagligt med produktion af hø, rør til stråtag, samt udlejning af jagt- og græsningsarealer. Benedikte bor i USA, Anne-Mette og Nicolai på det nærmere fastland.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
97	60 Ko	A. M. Listsvej 17	Ribe	80	Cb	Ca

1967

2005

Bygningshistorie:

Huset er bygget kort inden 1735, formentlig i samme størrelse, som det har i dag, 5 beboelses- og 2 oprindelige staldfag. Det er opført i bindingsværk på syldstensfundamenter, 6.90 meter bredt. På nordsiden findes endnu nogle stolper. Der var døre i begge gavler. Indenfor står skorstenen på det oprindelige sted, og en dør hhv. nogle rester af paneler fra byggeperioden er bevaret. 1769 vurderes huset med $1/2$ af 2, 1783 med 2 af 4 mulige lodder (BF). Bygningen er én af de få, som har stået næsten uændret i mere end $2\ 1/2$ århundreder (billede 25).

Billede 25:

Huset lb.nr. 97 kort efter 2. verdenskrig. (PD)

Ejendoms historie:

1735-1796

Peder Clausen, $1/4$ kådnersted.

Han er formodentlig en søn af kommandør Claus Christensen i Duhnby (lb.nr. 151). Peder får fæste på et nyt hus, opsat »på almuens grund«. Konen stammer måske af Holm-slægten, idet en søn, Christen (ca. 1732) får tilnavnet »Holm«. Der er også 2 døtre,

Maren (ca. 1724), og en, der omkring 1755 giftes med skibstømrer Erich Nielsen Lund fra Kirkeby (lb.nr. 104). Parret bor foreløbig med her i huset. Om Peder Clausens færden vides ellers ikke noget, men husstørrelsen tyder på, at han ikke var fattig. Omkring 1765 er såvel Peder som konen død, og ingen af børnene får fæste. Erich N. Lund overtager huset. De andre 2 søskende forbliver ugifte her i huset. Mens Maren nærer sig af at kniple, sejler Christen og bliver 1781-83 skipper på Islandsselskabets hukert »Øreback«, 47 læster stor.¹⁰ 1787 er han hjemme og »farer med en båd« (FKT). 1789 betaler han skat af 400 rd. formue. I 1795 overlader de to søskende ejendommen til en søstersøn, mod aftægt.

1796-1833

Peder Clausen Erichsen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1763 og vokser op i Kirkeby (lb.nr. 104). I 1795 gifter han sig med Bodil, født 1768 som datter af skipper Niels Jørgensen æ. i Kirkeby (lb.nr. 105). I ægteskabet fødes 6 børn, Maren (ca. 1796), Christen (1798), Mette Kirstine (1800), Ingeborg Kirstine (1805), Cornele Kirstine (1808), og Sophie Rold (1809). Husfar Peder sejler som »Officer fra Glückstadt til Grønland«, derefter på flåden,¹¹ og senere fra Sønderborg. I 1801 er der råd til en tjenestepige, men fra 1804 begynder Peder at låne penge. I februar 1825 sejler han med sin båd til Ballum og drukner. 1830 giftes datter Mette Kirstine med Anders Jensen, født 1799 som søn af skipper Peder H. Møller i Kongsmark (lb.nr. 89). Parret bor med mandens mor, enken og jordemor Kirsten, til leje i Tvismark (lb.nr. 51). 1832 indgår Peder Erichsens enke Bodil en aftægtskontrakt med sønnen Christen, der samtidig lover fri husly for 4 endnu ugifte søstre.

1833-1855

Christen Pedersen Erichsen, 1/4 kådnersted.

Han sejler omkring 1820 som matros fra Altona til Grønland (WS). I 1833 gifter Christens søster Cornele sig med Hans Christensen, født 1808 som søn af styrmand Christen H. Darum (lb.nr. 116). Parret får samme år en datter, Bodil Cathrine, her i huset, inden de flytter til et eget hjem i Nørhede (lb.nr. 118). 1839 ægter søsteren Ingeborg Jesper Hansen Pedersen, født 1815 som søn af tækkemand Peder A. Lassen i Nørtvismark (lb.nr. 40). Men

hun bliver snart enke og kommer tilbage til broderen. 1842 vies søsteren Sophie Rold med styrmand Claus Nielsen, født 1811 som søn af kommandør Niels Clausen i Vråby (lb.nr. 167), hvor parret skal bo. 1843 bliver den ældste søster, Maren, gift med enkemand Hans Jensen Pedersen (lb.nr. 117). Nu er Christen alene med søster Ingeborg og sin gamle mor, der dør i 1852. 1854 ægter enken Ingeborg sin svoger, ungkarl Jens L. Bleeg Pedersen i Nørtvismark (lb.nr. 40), og flytter derover, sammen med bror Christen. Denne får husly i et nabohus (lb.nr. 37), hvor han dør i 1880. I en kort periode bor søster Mette Kirstine her i huset, inden ejendommen sælges og Mette flytter til fattighuset i Kongsmark.

1855-1859

Jesper Hansen Møller, 1/4 kådnersted.

Han er født 1823 i Vestergård som søn af skipper Hans J. Møller (lb.nr. 169) og bliver i 1855 gift med Christiane Heitmann fra Tagholmgård (lb.nr. 96). Her fødes 2 sønner, Peter Jensen (1855), og Hans Jørgen (1857). I 1859 overtages Jespers fødehjem i Vråby.

1859-1863

Lorentz Outzen, 1/4 kådnersted.

Han er kniplingskræmmer, bor i Kongsmark (lb.nr. 91), og køber huset for datteren Anna Cathrine (1837), der siden 1856 er gift med Hans Engelbret Falk, født 1832 i Tvismark (lb.nr. 54). En datter, Caroline Maria (1856), bringer de med, og her følger endnu 2 børn, Lorentz Andersen (1860), og Anne Marie (1863). Hans E. Falk er sømand og omkommer ved et totalforlis i 1865 (PD). Da har en anden svigersøn af Lorentz Outzen allerede købt huset.

1863-1877

Christian Rechnagel, 1/4 kådnersted.

Han er skibstørrer, født 1833 i Kamtrup, Hygum sogn, og siden 1862 gift med Else Marie

Billede 26:

Christian Rechnagel og hustru Else Marie, født Outzen. (PD)

Outzen, født 1828 i Ballum (billede 26). Han låner halvdelen af købsprisen af den tidligere husejer, Christen Pedersen i Nørtvismark. Christian og Else Marie får en søn, Elius Andreasen (1863-64), og en datter, Anna Marie Elise (1866). Økonomien er dårlig, og ejendommen kommer 1877 på auktion.

1877-1884

Jørgen Lausten Duhn, et hus.

Han er fhv. skipper og købmand i Mølby (lb.nr. 157). Han har lånt en del penge til Christian Rechnagel. Nu lejer han huset ud til samme. Ved datteren Anna Marie Elises konfirmation i 1881 synes Christian være død, i kirkebogen angivet med et spørgsmåltegn. Datteren findes 1897 endnu på Rømø, men giftes senere med en landmand i Flensborg, Peter Dircks. Jørgen L. Duhn sælger 1884 huset med 0.4 ha jord. 5 ha tilhørende strandgrønning afhændes til andre.

1884-1921

Cornelius Marius Hinrichsen, et hus.

Han er 1851 født i Kongsmark som søn af gårdmand Hans Christian Hinrichsen (lb.nr. 93). Cornelius er tømrer og snedker. 1877 gifter han sig med Kirstine Maria, 1852 født som datter af kaptajn Knud P. Thomsen i Juvre (lb.nr. 9). Parret har en søn, Hans Christian (1878), og en datter, Caroline (1882). Caroline ægter 1905 skibskok Carl A. Jørgensen fra Kirkeby (se lb.nr. 106). Hans Christian lærer tømrehåndværket og gifter sig 1907 med Jevine Boldine Jepsen fra Juvre (lb.nr. 3). 1920 dør husmand Cornelius. Enken sælger ejendommen.

1921-1947

Henriette Hansen, født Dahl, et hus.

Hun er 1865 født i Juvre og siden 1894 enke efter Engelbrecht Christian Hansen (billede 27), en søn

Billede 27:

Henriette Hansen, født Dahl, med sin mand, Engelbrecht Hansen. (PD)

fra nabogården (lb.nr. 96). En datter, Johanne Hansine (1892), dør 1920 på moderens fødegård (lb.nr. 1), hvor enken endnu bor. Derefter lever Henriette Hansen ene her. Til sidst bliver hun optaget til pleje hos en søsterdatter i Kongsmark (lb.nr. 69), hvor hun dør i 1947. Huset sælges for 4.500 kr.

1947-1975

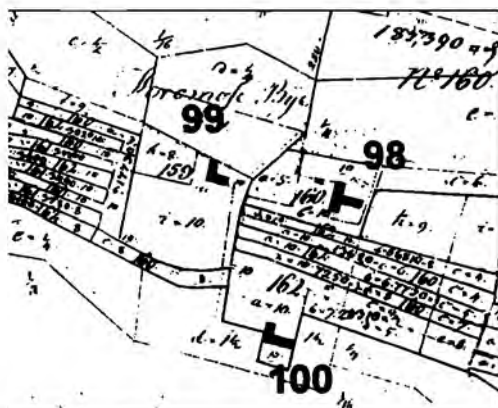
Gunnar Svenningsen, et hus.

Han er 1907 født i Ebeltoft og gift med Edith Holm Hansen, født 1916 i København. Hendes forfædre stammer fra Rømø. Parret har tvillinger, Birthe og Jørgen (1943). Gunnar Svenningsen er kommunelærer, senere skoleinspektør i Glostrup. Huset er familiens sommerbolig. 1964 dør konen, og enkemanden gifter sig 1966 igen, med sundhedsplejersken Bente Birgit Hansen, født 1928 i Roskilde. 1975 dør Gunnar Svenningsen, og konen arver ejendommen.

siden 1975

Bente Svenningsen, et hus.

Siden pensioneringen plejer hun at bo på Rømø hele sommeren, og huset er ligeså feriebolig for hendes stedbørn.

Billede 28a og b:

Kromose på matrikelkortet fra 1840 (med indtegnede løbenumre) og på et luffoto fra 1996. Gamle strukturer kan genkendes. (© Kort & Matrikelstyrelsen A. 131-97)

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
98	20 Ki	Kromosevej 18	Ribe	81	Cc	Cc

1967

2005

Bygningshistorie:

Stedets første gårdbygning opføres lige efter 1695 (PD). Den bliver efterhånden rigtig stor. I brandforsikringen af 1769 vurderes anlægget med 2 af 2 mulige antal lodder, 1783 med 3 af 4. I senere brandforsikringsprotokoller beskrives bygningen nøjagtig. I 1830 står der et 15-fags stuehus, ca. 6.30 meter bredt, deraf 8 fag beboelse med 2 skorsten. En 4-fags nordlænge tjener som lade, 5 smalle fag sønderlænge som brændselskur. 8 år senere er stuehuset udvidet til 16 fag, hvoraf 12 er til beboelse, og værdien er steget næsten med 60 % til 910 rbd. Ladelængen mod nord er fornyet og har nu 6 fag, som er 7 meter bredt. Også sydlængen er ny og rummer i 6 bredere fag en del af stalden og en vognport. Derudover står der et pakhus med »fjælle vægge« vest for gården, 5 fag stor. Hele herligheden rives ned efter 1865. Derefter bygges noget helt nyt, meget flot i tidens stil (se bind 1, s. 221 ff.). Sådant står bygningen der i dag, men med hårdt tag. Den af 1999-oraknen totalt ødelagte lade er genopbygget med nøjagtig hensyntagen til det oprindelige.

Ejendoms historie:

1695-1721

Hans Christensen, 1/4 gård.

Hans oprindelse er ikke sikker. Konen stammer ganske vist fra Juvre, en søster af kommandørkollega Christen Andersen (lb.nr. 1) (PD). En Juvre-bonde, Christen Bodsersen, betegnes som »svo-ger« (KS). Hans Christensen er kommandør (TBB), formentlig i perioden 1693-1710 på »Goude Duyff« fra Hamborg. 1695 slutter Hans Christensen en købekontrakt med Hans Hansen Krommes (lb.nr. 100), der mod betaling af 150 rd. afstår halvdelen af sin halve gård, »Agger, Eng og Biergeschiff mit huius dertil har ligget af Arrelds tid«. Salget indeholder også »det derhos liggende Bygsted«, dvs. en byggegrund til et hus. I 1696 overlader naboejerne, Hans H. Krommes og Niels Jensen Bleeg (lb.nr. 99), 2 stykker jord syd og nord for gårdbygningen til udvidelse af kålhaven. Hans Krommes' kone Maren får til gengæld et par »töffel«. 1698 dør Hans Christensens kone, af en »schauerlig smitsomme sygdom« (TBB). Der er mindst 2 børn i familien. En datter Maren giftes mit Hans Pedersen Tagholms søn Peder, født på og senere ejer af en forsvunden gård i Kirkeby. En søn Christen får 1721 fæste på den afdøde fars ejendom.

1721-1757

Christen Hansen Krommes, 1/4 gård.

Fremover får Christen tilnavnet »Krommes«. Konen kunne, efter sønnernes navne at gætte, være en datter af Jens Pedersen i Kongsmark, kommandørkollega af faderen (lb.nr. 72). Der er 6 børn, en datter, Karen (ca. 1723), og 5 sønner, Hans, Jens, Christen, Peder og Anders (PD). I 1724 er husbonden med, da de 3 Kromose-bønder som oprindelige ejere af al fællesjord mellem Tagholm og Hedebyerne forliges med to nyere gårdmænd i området, angående salg af bygsteder i Kirkeby (PD). I en konkurssag i Kongsmark (lb.nr. 87) optræder Christen H. Krommes 1735 som én af mange kreditorer. Datteren Karen giftes med skipper Hans P. Holm, født 1724 i Tagholm (lb.nr. 95). Med ham opretter Christen Krommes 1757 en udførlig kontrakt med aftægt for sig og sin kone. De 5 sønner får i alt 115 rd. udbetalt, de to yngste der-

udover husly for nogle år. Sønnen Hans er gårdmand i Tvismark (lb.nr. 47), Jens i Vesterhede (/), Christen skipper i Kongsmark (lb.nr. 88). Peder dør kort efter kontraktens udfærdigelse. Anders bliver senere kommandør (lb.nr. 85). Den meget gamle Christen Hansen dør omkring 1780 (PD).

1757-1799

Hans Pedersen Holm, 1/4 gård.

Han får ikke fæste før 1766 (FB). Hans sejler 1753-63 som skipper på hukkerten »Jfr. Maria« af Flensborg, 45 læster stor, imellem Østersøen og Middelhavet. Han er, sammen med bror Peder og svoger Peder Andersen (lb.nr. 100), ejer af skibet, ligesom han har andele i et skib, ført af bror Peder. Fortjenesten er god (se bind 1, s. 153), og Hans låner mange penge ud, deraf store beløb i fællesskab med bror og svoger (se lb.nr. 95). I ægteskabet med Karen fødes formodentlig 2 sønner, Jørgen (ca. 1759), og Christen (ca. 1760). Jørgen er svagelig og sejler ikke, mens Christen går til søs. I 1784 vies Jørgen på gården (KR) til Mette Marie Hansdatter, hvis forældre ikke kendes. 1785 får parret en datter, Cathrine Marie. Sønnen Christen, med tilnavnet »Krommes«, ægter kommandørsdatter Anne Marie, født ca. 1765 i Vråby (lb.nr. 134). Han bygger et hus i Vesterhede (lb.nr. 119). 1789 angiver Hans Holm 2.200 rd. formue, en af øens største. 1798 er han død, og enken overlader gården til sønnen Jørgen, mod aftægt.

1799-1812

Jørgen Hansen Holm, 1/4 gård.

Familien nærer sig af gårddriften og nedarvede penge, som tildels stadigvæk lånes ud. Inden 1812 dør såvel Jørgens gamle mor som han selv. Datteren giftes i 1810 med en købmand fra Rosenkranz, og enken Mette Marie overdrager 1812 gården til ham, mod aftægt. Samtidig bestemmes, at også mandens mor skal nyde aftægt her i huset, med frihed at flytte tilbage til Rosenkranz, hvis hun ville »finde sig fornærmet med stavnens beboere«.

1812-1848

Hinrich Carsten Hinrichsen, 1/4 gård.

Han er født i 1782. I ægteskabet med Cathrine Marie fødes to børn, Jørgen Holm (1811), og Cathrine Margrethe (1813). 1814 dør

Cathrine Marie, formodentlig i barselssengen. 1819 gifter enke-
manden sig igen, med Cathrine Marie, født 1786 i Kongsmark
som datter af købmand Hans M. Kræmer (lb.nr. 87). De 2 børn af
første ægteskab får 208 hhv. 104 rbd. I 1821 dør aftægtskonen,
Mette Marie Holm. 1823 får Hinrich og Cathrine Marie en søn,
Hans Christian, og 1827 endnu en dreng, Carsten. I 1830 mistes
pigen Cathrine Margrethe. Husfar Hinrich driver sin købmands-
forretning med eget skib, han selv fører. Det er en evert, »Jungfrau
Cathrine Marie«, 9 læster stor (billede 57 i bd. 1). Fortjenesten er
god, og Hinrich låner penge ud hele sit liv. 1829 køber han $\frac{1}{6}$ gård
i Bolilmark, men driver landbruget herfra (se lb.nr. 34). 1831 er
han højstbydende på et hus i Nord-Kromose og river det ned (/).
I løbet af årene køber han derudover flere mindre stykker jord i
området. Gårdbygningen udvides og fornyes. 1832 sælger han
everten for 500 rbd. til sønnen Jørgen Holm, der nu selv begynder
med varesejlad i vadehavsområdet. 1834 gifter Jørgen Holm sig
med Christiane, født 1810 på naboejendommen (lb.nr. 100), og
køber en ejendom i Kongsmark (lb.nr. 67). Sønnen Hans Christian
ægter 1846 Caroline, født 1824 som datter af skipper Hans J.
Møller i Vestergård (lb.nr. 169). Han køber et hus i nabolaget
(lb.nr. 104). 1847 overdrager Hinrich C. Hinrichsen Bolilmark-
ejendommen til sønnen Carsten og dør året efter. Enken tilskøder
også huset her med en kvartgårds og $\frac{1}{4}$ kådnersteds landerier til
samme søn. Hun får aftægt, den østre sønderstue, opvarthning
m.v.

1848-1862

Carsten Hinrichsen, $\frac{1}{4}$ gård.

Han »forestår handelen« (FKT) og beskæftiger en arbejdsmand og
en tjenestepige. Der er stadigvæk råd til pengeudlåning. 1851 gif-
ter Carsten sig med Anna Kirstine, født 1831 i Mølby som datter
af skipper Jacob J. P. Mærsk (lb.nr. 166). Parret får 3 børn, Hinrich
Carsten (1852), Cathrine Marie (1853), og Jacob Mærsk (1856).
1857 dør Carstens mor, Cathrine Marie Kræmer, og året efter han
selv af et slagtilfælde, kun 30 år gammel. I skifteforretningen vur-
deres ejendommene til 4.850 rd., og derudover er der panteobli-
gationer til i alt 6.960 rd. Enken får en fjerdedel, sønnerne en
bror-, pigen en søsterlod af resten. I 1859 gifter enken sig igen,
med kaptajn Andreas Christensen Kræmer, født 1832 i Nør-

tvismark som søn af skipper og gårdmand Christen H. Kræmer (lb.nr. 42). I Kromose fødes 3 børn, Carstine Henriette (1860), Metha (1861), og Sophie (1863).

1862-1865

Andreas Christensen Kræmer, 1/4 gård.

I 1862 får han adkomst til ejendommen. Men snart forhandler han sig til en gård i Nørtvismark, hvor familien flytter hen (lb. nr. 41). Gården her sælges.

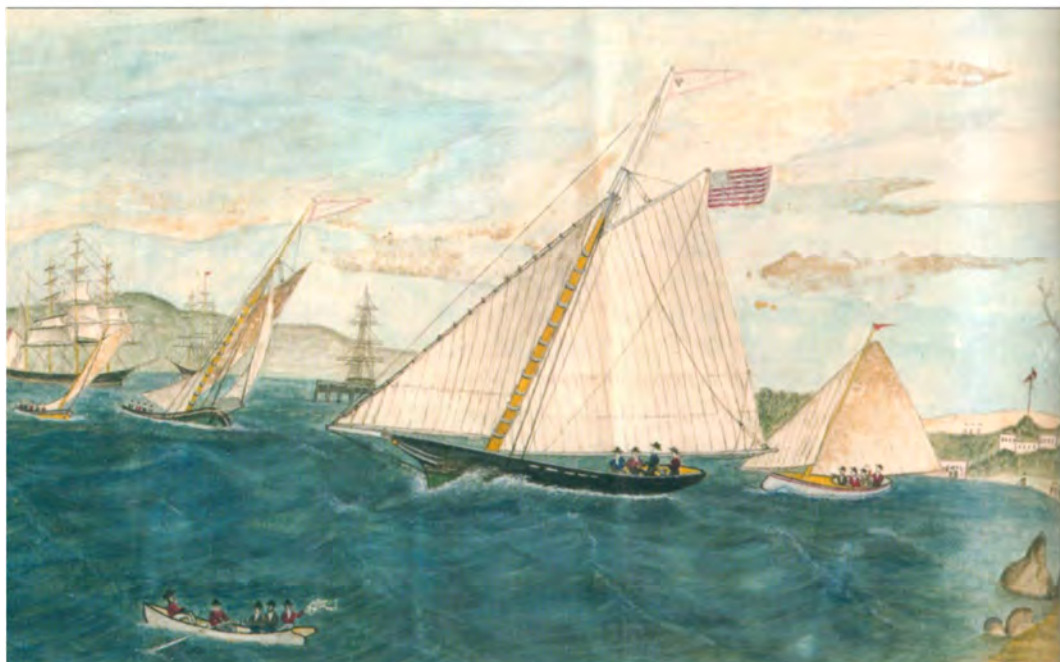
1865-1903

Niels Hveisel Hansen, 1/4 gård.

Han er 1827 født i Vesterhede (lb.nr. 116) som søn af skipper Rasmus Neve Hansen. Niels sejler og bosætter sig senere i Californien, hvor han begynder en varehandel. Han køber et skib (billede 29) og leverer forsyninger til guldgraverne, en god forretning. I 1859 vender han tilbage til Rømø og gifter sig med Ellen List, født 1828 i Tagholm (lb.nr. 95). Indtil 1860 bor parret (billede

Billede 29:

Niels Hveisel Hansens forsyningskib i Californien. (PD)

*Billede 30:
Niels Hveisel Hansen med sin kone Ellen,
født List. (PD)*

30) dér (FKT), året, de igen rejser til Amerika. Dér afvikler Niels Hveisel forretningen, inden parret vender hjem i 1863. To børn er født i Californien, Margrethe Charlotte (1861), og Martin Adolf (1863), der dør efter hjemkomsten i 1864. I 1865 købes gården med 28 ha jord, og her får parret endnu 3 døtre, Marie Adolfine (1865), Rosa Mathilde (1867), og Jørgeline Andrea (1869). De gamle bygninger rives ned, og et nyt hus bliver

færdig i 1872 (billeder 149-151 i bd. 1). Familiens velstand ses tydeligt. 1887 dør datter Marie Adolfine, 1890 Margrethe Charlotte, kun et halvt år efter sit giftermål med en styrmand fra Ballum, Bertel N. Bertelsen. 1896 giftes datter Jørgeline Andrea med Frederik W. Lassen, født 1867 i Vesterhede (lb.nr. 115). Han bliver lods i Brunsbüttel. Husmor Ellen bliver alvorlig syg og dør i 1897. Det er datter Rosa, der klarer husholdningen for sin far. 1903 får hun ejendommen overdraget. 1908 dør hendes gamle far.

1903-1955

Rosa Mathilde Hansen, gårdejendom.

I 1908, efter faderens død, ægter hun Hans Christian Hansen, født 1878 i Tagholm (lb.nr. 96). En datter, Ellen, fødes i 1910 (billede 31). Manden deltager i første verdenskrig og kommer i fransk fangenskab. Den for øens landbrug vanskelige økonomiske mellemkrigsperiode overstås forholdsvis godt. Hans Chr. Hansen virker bl.a. som bådformand og opsynsmand for redningsvæsenet på Rømø. Datteren Ellen giftes 1933 med Peter Carl Hansen, født 1906 i Kirkeby (lb.nr. 103). Parret bor med på gården og hjælper ved driften. Der fødes to børn, Inge Hveisel (1934), og Niels

Billede 31:

Christian Hansen med konen Rosa, født Hansen, og datteren Ellen. (PD)

Hveisel (1937). I 1942 omkommer den unge far ved et uheld. Husmor Rosa Mathilde dør 1945, og enkemanden sidder i uskiftet bo. Den gamle mand, der efter krigen får Dannebrogordenen, må klare gårddriften sammen med datter Ellen. Han dør i 1955.

1955-1981

Ellen Hansen, født Hansen, gårdejendom.

Sønnen Niels Hveisel sejler, og på gården er der kun kvinder tilbage. Jorderne udforpagtes. Datteren Inge, der i en periode er bestyrer på hotellet »Kommandørgården«, indretter 1962 en pension for feriegæster. Ellen Hansen dør 1982. Børnene arver ejendommen i fællesskab.

siden 1981

Inge Schmidt, født Hansen, og Niels Hveisel Hansen, hus med jord.

Inge gifter sig med styrmand Poul Erik Schmidt, født 1930 i Esbjerg som søn af en rømmøser (se lb.nr. 187). Parret tager bopæl i Havneby. Inge har en søn, Bo, der bor i Odense. Poul Erik dør i 1997. Niels Hveisel er gift i Aarhus. En del af jorderne er solgt som sommerhusgrunde, resten er udforpaget. Huset benyttes selv til ferieformål, men lejes også ud.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
99	17 Ki	Kromosevej 16	Ribe	-	--	D

2005

Bygningshistorie:

Den første bygning her på stedet opføres omkring 1690, nogle år efter delingen af den store Kromose-gård. Huset bliver 1769 ansat til 2 af 2, 1783 til 3 af 4 mulige lodder (BF). I en udførlig forsikringsprotokol af 1841 beskrives stuehuset, 10¹/₂ alen bredt i bindingsværk med tavlmur, 10 fag langt, deraf 7 fag beboelse med 1 skorsten, og 3 fag stald. En 9 alen bred nordlænge har 6 fag som lade og vognport. Vurderingen lyder på 550 rd. 1845 bygger en ny ejer om, efter tidens typiske principper. Indgangsdøren flyttes til midten af stuehuset (plan billede 146 i bd. 1). Sådan står bygningen indtil 1929 (billede 32). I 1930 bygges helt nyt på stedet, i bedste »hjemstavnstil«. Kun et gammelt udhus minder om fortidens gård.

Ejendoms historie:

Om forhistorien se ved lb.nr. 100. Den sidste storbonde i området, Peder Krommes, har på et ukendt tidspunkt overdraget denne halvgårds jord til svigersønnen Hans Nielsen.

Billede 32:
Gården lb.nr. 99, malet inden nedbrydningen. (PD)

~1675-~1682

Hans Nielsen, 1/2 gård.

Af en slægtsbibel fremgår, at Abel, født 1642 som datter af Peder Christensen Krommes, er gift med en Hans. En datter Trincke, født 1677, nævnes i biblen. Mandens efternavn kendes fra andre dokumenter (PD). 1681 sælger han sammen med Hans H. Krommes (se lb.nr. 100), nogen jord til landfoged Torben Svendsen i Østerhede (lb.nr.129).

~1682-1703

Hans Mouritzen, 1/2 gård.

Matriklen af 1683 nævner Hans Mouritzen som bonde på gården, endnu uden »hustoft«. Det må være Abel's anden mand. Han er formodentlig en bror til Peder Mouritzen i Kongsmark (lb.nr. 69) og kendt som deltager i sagen mod forbryderen Jens S. Tanderup i 1679.³ Den i slægtsbiblen opførte anden datter af Abel og en »Hans«, Maren (1684), må være af Abel's andet ægteskab. Hans Mouritzen bygger formentlig stedets første driftssted. Steddato-

teren Trincke bliver gift med en enkemand, søn af den døde præst Jens Nielsen Bleeg (lb.nr. 142), Niels, der senere overtager gården (FP).

1703-1735

Niels Jensen Bleeg, 1/2 gård.

Om mandens færden findes ingen efterretninger. En søn Jens, født omkring 1690, må være fra et første ægteskab. Han bliver 1715 gårdmand i Juvre (lb.nr. 9). Svigerinden, Maren Hansdatter, giftes med Knud Hansen af Mandø, der 1714 fæster en gård i Vesterhede (lb.nr. 120). Af ægteskabet mellem Trincke og Niels kendes 2 børn, Anna og Hans. Hans overtager 1748 en gård i Mølby (/). Anna giftes med Bodser Pedersen, der 1735 får gården her i fæste. Af en tingsag ang. forsørgelse af Trinckes moster, Maren Krommes (lb.nr. 100), fremgår, at Niels og Trincke lever endnu i 1732 (TBB).

1735-1783

Bodser Pedersen, 1/2 gård.

Han er formodentlig en søn af Peder Bodsersens i Sønderby, født sidst i 1600-tallet (/). I 1719 er han allerede skipper og har penge til gode (TBB). I ægteskabet med Anna fødes 4 døtre, Anna (1734), Maren (ca. 1741), Abel og Kirsten (ca. 1747), såvel som en søn Hans (ca. 1735). I 1740erne er Bodser skipper på vadehavssejlad, mellem Ribe og Elben, på en snekke på 4 1/2 læster, sandsynligvis hans eget skib (TR). Omkring 1750 sejler han som kommandør til Grønland, på en enmastet galiot, formentlig fra Flensborg (PD). I 1757 køber han, sammen med en Ribe-mand, en 5-læsters snekke i Holland, som benyttes til sejlad mellem Ribe og Elben. Endnu i 1779 er han medejer af skibet, som er registreret i Ribe (TR). 1761 ægter datteren Anna kommandør Peder Svendsen, der i 1760 har købt en grund til et hus i Nord-Kromose (/). I 1770erne giftes døtrene Maren og Kirsten ind i Sønderlandets mølle-familier, Maren med selve mølleren, enkemanden Niels Møller i Mølby (lb.nr. 160), Kirsten med møllersvend Mathias Pedersen Møller i Kirkeby (lb.nr. 111). Abel ægter enkemanden Anders Christensen, født på nabogården (lb.nr. 98) og med bopæl i Kongsmark (lb.nr. 85). 1779 overdrager Bodser Pedersen gården mod aftægt til datter Annas mand. Den svagelige søn Hans skal beholde husly, mens 3 søstre får 50 rd. hver. Far Bodser dør få år senere.

1783-1791

Peder Svendsen, 1/2 gård.

Han er vist en søn af Svend Andersen Kimer, født 1729 i Havneby (/). Faderen er sandsynligvis kommandør fra Altona (1724-31) og Hamborg (1732-34) (WS). Og ligesom Peder får 4 af hans brødre samme stilling, og to søstre bliver gift med kommandører (se lb.nr. 23, 43, 125, 127, 144, 146). Peder sejler 1760-68 og 1780 på »Jonge Margaretha«, 1769-78 på »Concordia«, begge fra Hamborg. Hans fortjeneste tillader udlånsforretning. I ægteskabet fødes 9 børn, hvoraf kun 3 overlever, Kirsten (1768), Svend (1772), og Anna (1776). Far Peder nævnes som død 1787. 1789 betaler enken skat af 400 rd. formue. I 1790 giftes datter Kirsten med styrmand Cornelius, født 1757 i Mølby som søn af Michel Nielsen List¹² og Mette Jørgensdatter (/). Mor Anna opretter 1791 en af-tægtskontrakt med svigersønnen. Udover enkens forsørgelse skal svoger Svend få frit ophold indtil sit 22. leveår, og derefter 100 rd. udbetalt. Det samme gælder for svigerinden, den ugifte Anna. Enkens bror Hans skal beholde husly.

1791-1816

Cornelius Michelsen List, 1/2 gård.

Styrmanden dør 1798 efter hjemkomsten fra Grønland. I 1801 er formodentlig også svogeren, Svend Pedersen, død (FKT). For 3 kvinder og den gamle Hans bliver det vanskeligt med økonomien. Husmor Kirsten er nødt til at låne penge. Søster Anna arbejder som tjenestepige hos præsten. Inden 1814 dør Hans Bodserssen. I december 1814 vies Anna Pedersdatter til en landmand fra Ho sogn, Bertel Nielsen Knudsen, født 1783. 2 uger senere dør Annas søster, enken Kirsten, et år derefter hendes gamle mor, Anna Bodsersdatter. Gården tilfalder Annas mand.

1816-1840

Bertel Nielsen Knudsen, 1/2 gård.

I 1817 får Anna og Bertel en datter, Anna Kirstine. 1826 køber husbonden 1/2 kådnersted i syd-Kromose. Jorden, kaldt »Karen Aales toft«, lægges til gården. 1829 sælger Bertel 1/8-gårds jord til sin yngre bror Michel, der er gift på en ejendom i Nørhede (lb.nr. 113). 1838 afhænder han halvdelen af Karen Aales toft (se lb.nr. 112). 1840 giftes datteren med kommandør Peder Svendsen Carl

(billede 33). Samme år overdrages gården til svigersønnen, mod aftægt, og Bertel Nielsen dør kort efter.

Billede 33 a og b:
Kommandør Peder Svendsen Carl og konen, Anne Kirstine, født Nielsen.
(PD)

1840-1875

Peder Svendsen Carl, gårdejendom.

Han er født 1811 i Vesterhede (/) som søn af kommandør Svend Andreas Hansen Carl og Abel Engelbretsdatter. 1839-43 fører han »Fortuna« af Flensborg efter sin far, derefter indtil 1859 den smukke fregat »Tidselholt« fra samme havn (billede 34), det sidste Grønlandsskib med en Rømø-kommandør. Der er råd til en grundig restaurering og ombygning af huset. I ægteskabet fødes 5 børn, Bertel Nielsen (1840), Abalone Kirstine (1842), Svend Andreas (1843), Anna (1848), og Hans (1849). Drengen Svend dør 1857, og 2 år senere mister familien deres far efter et hjertetilfælde. Sønnen Bertel bliver styrmand. Han dør 1864 i Bordeaux. Bedstemor Anna bliver næsten 90 år og dør i 1866. I 1869 giftes Abalone Kirstine med kaptajn Joccum Frederik List, født 1838 i Østerhede (lb.nr. 128). I 1875 dør husmor Anna Kirstine, og efter et arveforlig får sønnen Hans adkomst til ejendommen, som er vurderet til 6.750 mk. Jordtilliggendet er på 122 ha. Søstrene udbetales hver en tredjedel. Derudover får den ugifte Anna husets 2 østlige fag med skorsten, loft og særlig indgang, lagerplads til lyng og tørv »øst for landevejen«, og foder til et får med lam. Men hun må ikke sætte »nogen fremmede« ind i sine værelser. Hun dør i 1917.

Billede 34:

Fregatten »Tidselholdt« af Flensborg, 1844-59 ført af kommandør Peder Svendsen Carl.
(PD)

1875-1928

Hans Carl, gårdejendom.

Han sejler siden en alder af 15 år og bliver styrmand i 1873. Indtil hans giftermål i 1879 forestår søster Anna husholdningen. Hans Carl ægter Petrea, født 1847 i Ballum som datter af skipper og senere kromand i Havneby Nis Jensen Petersen Lund (lb.nr. 193). Hun er barnløs enke efter styrmand Hans Peter Cornelius Hansen fra Sønderby (lb.nr. 182). 1884 fødes sønnen Peter, og 1891 Hans Peter Cornelius, opkaldt efter moderens første mand. Siden 1884 er Hans Carl skibsfører og sejler mange år på forskellige skonnerter fra København til Island, senere også til Middelhavet. Han overlever en række skibbrud, inden han opgiver søfarten i året 1900. Hjemme drives lidt landbrug med 2 køer, nogle får og et svin. 1904 fejres sølvbryllup (billede 35). Sønnen Peter sejler efter

konfirmationen på Hamborg-rederiet Laisz' store sejlskibe. Da det viser sig, at han er farveblind, bliver han maskinmester på dampskibe. Under første verdenskrig er han interneret i Spanien. Hjemme igen gifter han sig 1921 med Anna, født 1900 som datter af skibsfører Jørgen H. Møller i Kongsmark (lb.nr. 82). Bror Hans

*Billede 35:
Sølebryllup hos Hans Carl og Petrea, født Lund, i 1904. Selskabet er fotograferet foran
gårdens østgård. (PD) Der ses:*

<i>Bagest r. v.:</i>	<i>ukendt - Nic. Jul. Lassen - Peter Carl - Nis J. Lassen - ukendt</i>
<i>Næstbageste række f. v.:</i>	<i>Bertha M. Lassen - Agnes C. List - Hans J. Duhn - Rosa M. Hansen - Anna Carl - Maria Lassen, f. Duhn - Hermine Wandahl - Hans Chr. Christensen - Andreas Lassen</i>
<i>Næstforreste række f. v.:</i>	<i>Peter C. Lassen - Niels Hv. Hansen - Hans Carl - Petrea Carl, f. Lund - Maria Hansen - Abelone K. List, f. Carl - Christine Lassen, f. Lund</i>
<i>Forreste række f. v.:</i>	<i>Peter Holm Hansen - Holger Duhn - Christian Hansen</i>

går ind i postvæsenet og flytter til fastlandet. Han nedskriver mange beretninger om livet på Rømø.¹³ 1922 afstår far Hans Carl 68 ha klit- og lyngarealer til statens klitvæsen. Han dør 1927, enken Petrea et år senere. Sønnerne arver ejendommen, som derefter overtages af Peter som enejer.

1929-1990

Peter Carl, gårdejendom.

Anna og Peter har 2 drenge, Hans (1921) og Jørgen Møller (1925), født i Kirkeby (lb. nr. 103). Efter ejendommens overtagelse erstattes den gamle gårdbygning med et nyt hus i hjemstavnsstil. Husfar Peter sejler videre som maskinmester. Jorderne udforpagtes. 1939 går Peter Carl i land, hvorefter der drives lidt landbrug. Derudover bestrider han mange offentlige hverv på øen, bl.a. som kirkeværge. Sønnen Hans bliver maskinmester som sin far, Jørgen købmand. Peter Carl dør 1965, hvorefter enken Anna lever ene i huset. Hun dør i 1989. Ejendommen deles imellem sønnerne. Hans får selve huset med en del jord.

1990 - 1995

Hans Carl, hus med jord.

Han er siden 1948 gift med Christiane, født 1922 i Toftum som datter af lærer og senere sognerådsformand Anders Korsgaard Jessen, R.a.D. Efter nogle år sejlads som maskinmester bliver Hans Carl ansat ved postvæsenet, bl.a. på forstærkerstationen i Mølby, på et kabelskib fra Korsør, og ved Fanø-færgeriet. Der er 2 børn, Anna (1949), og Gerda (1955). I 1980erne bygger parret et hus i Kongsmark, hvor de nyder deres otium. Datteren Anna er gift i Helsingør, Gerda på Rømø. Hans Carl's fødehjem står foreløbig tomt. Jorderne er for største delen forpagtet bort eller solgt som sommerhusgrunde.

siden 1995

Gerda Carl, hus med jord.

Hun er uddannet sundhedsplejerske og leder af hjemmeplejen i Skærbæk Kommune. Gerda er siden 1977 gift med Flemming Thrane Petersen, født 1954 i Kongsmark som søn af Holger Petersen og Else Thrane Jørgensen. Han er bestyrer af faderens tømmerhandel, som er solgt til et Tønder-firma. Der er 3 børn, Asbjørn (1980), Ragna (1984), og Solveig (1991).

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
100	102 Ki	J. Tagholmsvej 9	Ribe	82	Cc	Ca

2005

Bygningshistorie:

Sandsynligvis her på stedet opføres omkring 1570 den første gårdbygning i Kromose, til driften af områdets storgård. Efter flere delinger sælges restgården i 1730. Bygningen rives ned. Der opføres et nyt hus, formentlig med genbrugte egetræsstolper, hvoraf en række endnu er synlige på stuelængens nordside. 6 af stolperne kan dateres til at være fra tiden 1469-1554. Bjælkerne, med indtappede skråstivere, er derimod »nye«, lavet af norsk fyrretræ, fældet i 1730.⁴ Den nye bygning står på syldstensfundamenter, har 14 fag stuehus, deraf 4 fag stald, og i vestenden en 4-fags nordlænge som lade. Bindingsværket på 3 sider dækkes med halvstensmurværk, mønstret med mørke sten (billede 110 i bd. 1). Østgavlen pyntes med nicher. Stuehuset er med 8 meter forholdsvis bredt. Indvendig findes endnu en del af byggeperiodens oprindelige paneler og døre.¹⁴ I brandforsikringen af 1769 sættes bygningen på 2 af 2 mulige antal lodder, 1783 på 3 af 4. Formentlig i 1836 foretages en indre ombygning. I østenden indrettes en aftægtslejlighed med egen indgang. 1838 vurderes stuehuset til 1050 rd., laden til 250 rd. (BF). Sidst i 1800-tallet rives laden og 2 vestlige staldfag ned. 1920 ombygges østgavlen, hvor en skorsten opføres (billede 36). Efter anden verdenskrig bliver huset restau-

Billede 36:

Huset lb.nr. 100 ca. 1922, set fra øst. Gavlen er uden halvvalm og har en skorsten.
Akvarel, malet af Georgine Maude Treplin, født Fox. (PD)

reret og den formodede gamle grundplan med kun én skorsten genskabt. Til nødvendige skillevægge købes en del gamle paneler fra andre Rømø-huse. En ny nordlænge bygges 1961 til udvidelse af beboelsen. Efter 1983 foretages kun få ændringer, uden at skræmme dette restaureringsarbejde.

Ejendoms historie:

omkr. 1570-1614

Hans Jespersen, 1 1/2 gård.

Han må være en søn af præsten, Jesper Gundersen, født omkring 1550, formodentlig på »Tagholmhusz«. Hans findes i jordebogen fra 1602-11 som efterfølger af sin mor, Maren Jespers, der dog er

død omkring 1570 (se lb.nr. 96). Også i koregnskabet for 1554 ff. står Hans Jespersen efter hende. Pga. husstolpernes alder formodes, at Hans Jespersen opfører stedets første bygning til gårdens drift. Udover ejendommen her har han $\frac{1}{8}$ gård i »Fruerdall«, vest for kirken. En kvartgårds jord syd på øen, han i 1609 får efter sin far, »Herr Jesper«, giver han formentlig snart videre. Hans Jespersens sandsynlige søn er Jesper Hansen, født 1592 (GS), der senere findes som skipper og gårdmand i Østerhede (lb.nr. 132). Hans Jespersen kunne være identisk med Rømø-skipperen, der 1593 sejler igennem Øresund med gods fra Danzig til Hamborg. I begyndelsen af 1600-tallet indtil 1613 er han land- og strandfoged. Han lader straffe næsten alle gårdmænd på Sønderlandet, for ulovlig at have slået brændsel. De hævner sig ved at anmelde ham for samleje med en anden kvinde. Da må han af med 40 rd. bøde, et meget stort beløb (RLR). Med på gården bor en Hinrich, måske en ældre søn af Hans Jespersen. Af ham kendes 2 børn, Hans og Abel. I 1614 er Hans Jespersen vist død, sandsynligvis også Hinrich, idet ejendommen går over til Hinrichs svigersøn. Det foregår ad en omvej. Landfogeden i Ballum, Peder Nielsen, fæster 1614 en helgård i Hede på Rømø for sin søn Chresten. Den gård (lb.nr. 132) ejes derefter af svogeren, Hans Hinresøn (KO). Omvendt har Chresten Kromose-gården og Fruerdall i eje (KO, JB). De to må have byttet, efter Chresten har ægtet Abel Hinrichsdatter sidst i 1614 (PD).

1614-1646

Chresten Pedersen Krommes, 1 $\frac{1}{2}$ gård.

Chresten, født 1594 (PD), får tilnavnet »Krommes«. Han følger Hans Jespersen også i landfogedembedet, men først fra 1628. Derudover er han kirkeværge (KR). I ægteskabet med Abel fødes 4 sønner, Hans (1615-22), tvillingerne Niels og Peder (1618), og Hinrich (1620). Gudfædrene er ikke bare storbønder på Rømø og fra Ballum, men også folk fra Husum og Hamborg. Udover landbruget driver Chresten Krommes handel med Ribe og har formentlig en egen båd til dette formål (TR). Chresten findes blandt Ribe-købmand, Hans Nielsen Friis' kunder.¹⁵ I årene 1625-27 bliver familien udsat for en pinlig sladdersag, spredt af præsten Poul Pedersen (se lb.nr. 102). Sagen forhandles helt op til landstinget i Viborg. 1635 drukner sønnen Niels på hjemrejsen fra Hamborg. I 1640 køber Chresten Krommes en stor bibel og beta-

ler 10 rd. for den (billede 172 i bd. 1). Bag i bogen indskrives han alt om fødsler, børnenes gudfædre, dødsfald m.m. Det fortsættes igennem flere generationer, og denne bibel er en vigtig kilde for Rømøs ejendoms historie. I 1639 gifter sønnen Peder sig med Maren, født 1611 som datter af skipper og gårdmand Jørgen Pedersen i Kongsmark (/). En pragtfuld sølvskål synes at være en bryllupsgave (billede 43 i bd. 1). I 1640'erne afviser far Chresten Krommes tilbuddet til at blive landfoged i Ballum, fordi konen Abel ikke vil flytte fra sit fødehjem. Peder og Hinrich Krommes sejler og fører i 1642/43 begge de to største skibe af den flåde, Ribe-købmænd og Rømø-skipperne ejer i fællesskab (se bind 1, s. 74). Brødrenes skibe har 45 læster bæreevne, og Hinrichs har navnet »Salvator Mundi« (verdens frelser). I 1644 brændes begge skibe af svenskerne, ligesom de fleste andre. Det er vist en økonomisk katastrofe for familien. 1646 dør landfogeden, og Peder får såvel hele ejendommen som landfogedembedet. Hinrich overtager farfars gård i Ballum, senere reduceret til et »gadehus«. Han er »høker« og dør ca. 1695 (TBB).

1646-omkr. 1675

Peder Chrestensen Krommes, 1½ gård.

Peder og Maren får 7 børn. De første 2 er født i Kongsmark, Karen (1640), og Abel (1642). Derefter følger datter Ane, født 1644 i Kromose. De andre er igen født i Kongsmark, Jørgen (1646), Christen (1648), Hans (1650), og Maren (1652). Hvor familien virkelig bor, vides ikke, men sikkert er, at Peder beholder ejendommen i Kromose. 1653 får Peder fæste på en øde delgård i Bolilmark (se lb.nr. 32), tidligere ejet af Jørgen Pedersen, sandsynligvis Peders svigerfar. Dennes gård i Kongsmark (/) får 1661 Peder Krommes' svigersøn, præstesønnen Engelbret Jensen, i fæste, gift med datteren Karen (se lb.nr. 86). Peder Krommes har økonomiske problemer. Han stifter gæld gentagne gange og bliver derfor stævnet til Ballum tinget. Ca. 1663 mister han landfogedembedet, måske i forbindelse med Sønderlandets overgang i feltmarskal Schacks eje. Peder begynder at sælge dele af sine ejendomme. Bolilmark-jorden får en fhv. skipperkollega fra 1643, Fedder Michelsen i Tvismark (lb.nr. 53). Til denne landsby må Peder Krommes også have en anden forbindelse. Han skriver i familiebiblen, at en datter Margret er født 1665 i Tvismark. Da er Peders kone Maren 54 år gammel. Er det et barn udenfor ægte-

skab? 1668 afhænder Peder en kvartgårds jord til Jens Christensen af Sønderby (lb.nr. 173), udgangspunkt til ejendommen lb.nr. 105. 1670 sælger han ligeså megen jord til præsten, Jens Engelbretsen (FP), der overlader den til datter og svigersøn Hans Pedersen Tagholm. Denne kvartgårds driftssted øst for kirken er forsvundet. 1671 straffes Peder Krommes for ulovligt at have solgt fæstejendom (TBB). I 1670erne bliver flere af Peder og Marens børn gift. Abel vies til Hans Nielsen, der får 1/2 gårds jord (lb.nr. 99). Ane ægter Niels Pedersen fra Tagholm (lb.nr. 95). Jørgen gifter sig med en formodet datter af gårdmand Jesper Skrædder (lb.nr. 128) og bygger et hus i Østerhede (/). Christen findes senere i Mølby (lb.nr. 158). Om Hans hører man intet mere. Den yngste datter, Maren, giftes med Hans Hansen, født 1654 et ukendt sted. Han får resten af ejendommen og tilnavnet Krommes (MA). Omkring 1680 må Peder Krommes være død.

omkr. 1675-1730

Hans Hansen Krommes, 1/2 gård.

Svigmor Maren, Peder Krommes enke, bor med på gården. Hun dør i 1698 (GS). Hans' ægteskab med Maren er barnløst. Manden er fra omkring 1680 og ind i 1700-tallet aktiv i østersfiskeriet (TBB). I 1695 sælger han halvdelen af sin gård med »et derhos liggende Bygsted« til kommandør Hans Christensen (lb.nr. 98). I 1706 vidner han i en sag mod præstens tjenestepige, der har dræbt et uægte barn og derfor selv bliver dødsdømt. 1724 underskriver han et forlig imellem området's lodsejere angående salg af bygsteder. Hans Krommes dør i 1729, og enken sælger gården med en antagelig temmelig forfalden bygning til Rømø-matadoren, Peder J. Holm i Tagholm (lb.nr. 95), der får familiebiblen med i købet. Maren forsømmer at aftale aftægt for sig selv. I 1732 bliver alle medlemmer af familien spurgt, hvem der ville optage og pleje den »sære« enke (TBB). Det er en søstersøn, Peder Nielsen Tagholm (/), der overtager opgaven. I forbindelse med biblen giver tingsagen en næsten fyldestgørende oversigt over Krommes-familien.

1730-1738

Peder Jørgensen Holm, 1/2 gård.

Peder Holm (se lb.nr. 95) bygger ca. 1732⁴ et nyt, stort og fornemt hus på stedet, måske i første omgang tænkt som bopæl for sig

selv. Men han bliver boende i Tagholm og lægger kvartgårdens jorder til sit kådnersted. I 1733 køber Peder Holm yderligere jorden af en kvartgård (TBB), dengang uden tilhørende hustoft i Østerhede (lb.nr. 128). Han lægger jorden her til ejendommen, som derved igen bliver til en gård. 1738 giftes Peders ældste datter, Karen, født 1715 i Tagholm, med kommandør Peder Andersen, og parret får »Krommes gods« overdraget (PD). Fæstebrevet udstedes først i 1748.

1738-1783

Peder Andersen, 1/4 gård.

Han er født ca. 1708, måske en søn af kommandør Anders Pedersen i Sønderby (/). Han fører enmastede sælfangstgalioter, 1737-43 »Oester Galley« fra Hamborg, 1748/49 »Jungfer Helena« (24 læster) og 1753-57 »St. Marien Kirch« (45 læster) fra Flensborg til Grønland. I perioden 1753-65 er han medejer af nogle handelskibe af Flensborg, som føres af 2 svogre, Hans og Peder Holm. 1759 er han en gang styrmand på et af disse skibe, »De Palmboom«, på sejlads til Middelhavet. I 1740erne er Peder Andersen, der somme tider får tilnavnet »Krommes«, medforpagter, »conductor«, af Nørlandets strandrettighed. I fællesskab med sine svogre låner han store beløb ud, bl.a. til Tønder by. Fra ægteskabet med Karen Holm kendes kun en søn med sikkerhed, Jørgen P. Holm, født omkring 1745. En sandsynlig søn er Anders (ca. 1748), der i 1781 nævnes som Islandsskipper i »Kromes« (PD), ligesom Jørgen. Anders bor senere i Duhnby, 1799 nævnt som styrmand fra Ringkøbing (/). Og der må være en datter Maren (ca. 1742), der i 1767/68 indsætter penge hos morbror Peder Holm (PD) og gifter sig med kommandør Jens Nielsen Holm (lb.nr. 129). Husmor Karen synes at være en selvbevidst kvinde. I 1760 bliver hun stævnet til Ballum ting, fordi hun skal have gemt nogle oksehoveder fransk vin, som af præstesønnerne ulovligt blev bjerget og sejlet til Kromose lossested.⁶ Hun vil ikke komme til tinget, men efter at bøderne opsummerer sig, optræder hun alligevel og benægter deltagelse i bjergningen. Sønnen Jørgen gifter sig 1780 med Karen, født 1754 som datter af skipper Christen Jørgensen List i Nørhede (lb.nr. 113). Han får ejendommen overdraget, mod aftægt for faderen. Mor Karen er da død.

1783-1806

Jørgen Pedersen Holm, 1/4 gård.

Han sejler som dreng med naboen, Hans P. Holm som skipper fra Flensborg (SP). I 1779/80 fører han hukkerten »Øreback« til Island (SL), derefter er han skipper på handelsfart sydpå. I november 1783 forliser Jørgens skib mellem Ostende og Bayonne. Enken sidder hjemme med 2 små sønner, Peder (1780), og Christen (1782), og med aftægtsmanden Peder Andersen. Foreløbig er der tilstrækkelige midler fra kommandørens tid. Endnu i 1789 angiver den gamle mand 800 rd. formue. Men efterhånden begynder det at knibe. Peder må låne penge hos svogeren. Og i 1793 sælger enken Karen kvartgårdens landerier til skipper og gårdmand Hans J. Møller i Østerby (/). Sønerne sejler allerede som 10-årige drenge og aflægger styrmandseksamen i København. Peder gifter sig 1802 med den 17-årige datter af skipper Niels Jørgensen på nabogården, han senere overtager (lb.nr. 105). I 1803 dør den 95-årige farfar, Peder Andersen. Christen får 1805 skipperborgerskab i København. Samme år ægter hans mor Karen en enkemand i Tvismark, skipper og gårdmand Christen J. Møller (lb.nr. 55). Sønnen Christen overtager ejendommen her og betaler aftægt til moderen.

1807-1843

Christen Jørgensen Holm, 1/4 kådnersted.

I 1806 gifter han sig med Cathrine Marie, født 1784 som datter af skipper Christen P. Møller (lb.nr. 113 og 126). Om Christen J. Holms succesrige sømandsliv som kaperskipper og koffardikapitajn, bl.a. til Brasilien, er berettet udførligt i bind 1 (s.123-26). I ægteskabet fødes 5 børn, Caroline Christine (1808), Christiane (1810), Mette Cathrine (1814), Jørgen (1822), og Christen (1824). Den sidste dør som spæd. I 1830erne køber husfar Christen nogle landerier i Juvre og i Tagholm. 1832 er han højstbydende for 1/8 gård i Vråby (lb.nr. 134). Jorden sælges 1838 videre, mens huset foreløbig bliver bopæl for datter Mette Cathrine og styrmand Peder H. Møller, gift i 1836. 1834 vies datter Christiane til skipper Jørgen Holm Hinrichsen fra nabogården (lb.nr. 98), der køber ejendom i Kongsmark (lb.nr. 67). 1837 giftes den ældste datter, Caroline, med snedkeren Mads Harboe Kjær, født ca. 1806 i Visby. Parret køber, vist med faderens hjælp, søster Mette Cathrines

nabohus i Vesterhede (lb.nr. 123), hvor Caroline dør i 1839, antagelig i barselsseng. Koffardikaptajnen Christen J. Holm (billede 37) er sjældent hjemme, da sejlturene ofte tager mere end et år ad gangen (billede 38). 1841 køber Christen en ejendom i Østerhede på auktion (lb.nr. 129). I november 1842 kommer han sidste gang tilbage fra Brasilien. Huset i Vråby sælges, og datteren Mette Cathrine flytter herover med sin mand. Allerede i marts 1843 ender skipperens liv. Arvens værdi opgøres til 2.270 rbd. Sønnen Jørgen køber ejendommen i Østerhede. Mette Cathrine og Peder

Billede 37a og b:
Skibskaptajn Christen J. Holm og konen Cathrine Marie, født Møller. Malerier af A Tudsborg Petersen efter originalbilleder fra omkring 1840. (PD)

Billede 38:
Indskrift over døren til sønderdørnset, malet ved ombygningen i 1830'erne: »Lyksalig er denne Mand, der af Herrens Haand Ledsages paa Søen og salten Vand og sund og glæd hjem til sin Mage. Christen J. Holm Katrine Marie Holms«

H. Møller laver en aftægtskontrakt med enken Cathrine Marie. Hun beholder en aftægtslejlighed med sønderstue og sove-kammer. Hvis hun ikke »finder sig fornøjet med at være på dag og disk«, skal hun have adgang til skorstenen samt en duelig pige til opvartning såvel som 64 rbd. udover håndskillingen, som er 32 rbd. Sønnen Jørgen gifter sig 1845 med en 21-årig halvsøster af sin mor, Sara Møller (se lb.nr. 113 og 129).

1843-1890

Peder Hansen Møller, 1/4 kådnersted.

Han er 1812 født i Vestergård som søn af skipper Hans Jørgensen Møller (lb.nr. 169). I 1831 aflægger han styrmands-eksamen i København, og efter 1850 sejler han som skibsfører. 1854 afhændes Juvre-jorden. Ægteskabet med Mette Cathrine forbliver barnløst. I 1851 flytter

Billede 39:

Peter H. Møller og konen Mette Cathrine, født Holm, omkring 1885. (PD)

hustruens bror Jørgen herover med sin søn, Jørgen Sarius. Han er enkemand (se lb. nr. 129) og dør selv 1856 i København af typhus. Drengen beholder husly her i huset. 1864 dør aftægtsenken Cathrine Marie. Endnu et plejebarn, husfaderens brordatter Juliane (se lb. nr. 169), optages i en periode. I 1889 dør det gamle par (billede 39), først Mette Cathrine, og 2 måneder senere manden, »Piet« Møller. De mange arvinger anerkender et testamente, skrevet kort efter Mette Cathrines død. Ægtefællen af Peter Møller's søsterdatter Marie Duhn, bådfører Andreas Lassen, arver ejendommen med alt tilligendet (21 ha), mens obligatio-nerne, sølvtoj m.m. fordeles i lige dele imellem Peter's og Mette Cathrine's familier.

1890-1917

Andreas Lassen, et hus.

Han er 1844 født i Duhnby som søn af skipper Peder P. Lassen (lb.nr. 153). Andreas gifter sig i 1874, som styrmand, med Maria, født 1847 i Sønderby som datter af skibskaptajn Hans C. H. Duhn og Anna Cathrine, født Møller (/). Senere driver Andreas kystsejlad med egen båd. I hans ejerperiode reduceres stalden, og der foretages en del indre restaureringer. Det barnløse ægtepar (billede 40) optager Maria's brorsøn Holger Duhn, født 1896, som plejebarn, da dennes mor dør i 1902. Fra 1911 sejler drengen og flytter til Danmark (se lb.nr. 134 og 157). Efter Andreas Lassen's død i 1915 overdrages ejendommen til en svoger i Kongsmark (lb. nr. 85). Enken får aftægt dér.

Billede 40:

T.h. Andreas Lassen, i midten hans kone Maria, født Duhn, t.v. formodentlig mandens bror, P. C. Lassen, omkring 1905 foran huset lb.nr. 100. (RLF)

1917-1920

Hans Christian Schmidt, et hus.

Om denne mand se ved huset lb. nr. 85. Kromose-ejendommen lejes ud og sælges efter få år for 7.000 mk., til øens præst.

1920-1931

Heinrich Ludwig Martin Richard Treplin, et hus.

Rømøs nye præst siden 1919 (se lb.nr. 102) er 1871 født i Mecklenburg og siden året 1900 gift med Georgine Maude Fox, født 1872 i England (billede 41). Parret har 3 børn, William Theodor Ralph (1902), Paul-Michael (1904) og Clara Eva Gabriele (1910). I april 1920 får præsten tilskødet ejendommen, men beholder bopæl på præstegården. Huset her repareres og bygges om. 1922 bliver præsten syg og 1923 pensioneret. I 1924 flytter familien til Roskilde,

Billede 41:

Pastor Richard Treplin's kone Georgine Maude, født Fox. (PD)

med huset her som sommerbolig. I en periode bor ægteparret i Tyskland, hvor konen dør i 1931. Ejendommen her sælges. Præsten tager til Danmark igen. 1950 køber han endnu engang ejendom på Rømø (se lb.nr. 106).

1931-1942

Samuel Nicolay Pedersen, et hus.

Han er født i Ringkøbing, men moderen, Meta Christine Nielsen, stammer fra Rømø (/). Samuel Pedersen er købmand på Fyn og lejer huset ud til sommergæster. Senere indretter han et vandrehjem, indviet i 1937 og kaldt »Atalanta«. Som bestyrer vælger han ungkarlen Hans Cornelius Duhn, en ældre bror af ovennævnte plejebarn og senere Mølby-købmand Holger Duhn. 1938 omtales ejendommen som »Dansk Ungdoms=Herberg med Plads til 10 Gæster«. Under krigen afhænder Samuel Pedersen huset igen, med en del af jordtilligendet, 5.8 ha. Resten sælges efter krigen som sommerhusarealer.

1942-1947

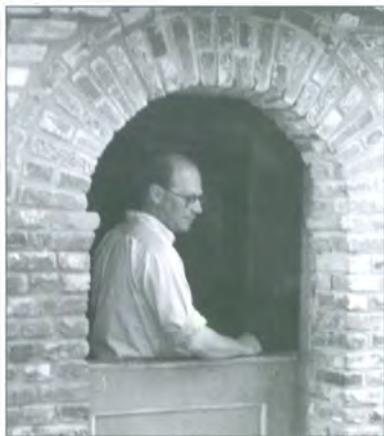
Anna Kristine Martensen, et hus.

Hun er født 1896 i Rise Hjarup og bliver diakonisse. Huset købes som rekreationshjem for tyske kvinder, der under bombekrigen har tabt deres bopæl eller på anden måde er kommet til skade. Anna Martensen, der arbejder for det tyske mindretal i Sønderjylland, overlader styrelsen til en anden kvinde, Käthe Krag fra Kliplev. Vest for huset bygges et beskyttelsesrum mod bombeangreb, men planerne om at forstørre huset på dette fundament, bliver ikke til noget. I marts 1945 dør Anna Martensen. Efter krigen tjener huset først som bopæl for tyske flygtninge. 1946 bliver ejendommen konfiskeret og er i en periode feriehjem for politifolk. 1947 købes ejendommen af én af Anna Martensen's arvinger.

1947-1977

Anders Hansen Schmidt, et hus.

Han er født i 1915, læser medicin og besøger vandrehjemmet i 1938. Anders Schmidt (billede 42) får stilling som overlæge på landssygehuset i Hviding. Huset her bliver efterhånden totalrestaureret. Overalt på øen købes paneler, hollandske fliser, gamle mursten m.m. En nordlænge tilbygges med gamle materialer. Den store grund mellem huset og vadehavet beplantes med tusindvis af træer, og haven indrettes efter en nøjagtig plan. 1974 beslutter Anders Schmidt, der er ungkarl, at afhænde ejendommen. Først sælges det meste af grunden, og 3 år senere også huset til Arved P. Jessen. Anders Schmidt flytter til Aabenraa og arbejder med at udforske sin slægt, nedskrevet i 18 bind, bevaret på Landsarkivet. Han dør i året 2000 og opretter et legat, som bl.a. har støttet udgivelsen af nærværende ejendomshistorie.

Billede 42:

Overlæge Anders H. Schmidt i indgangsdøren til sit hus, lb.nr. 100. (PD)

1977-1983

Arved P. Jessen, et hus.

Denne købmand og reder fra Aabenraa har i forvejen ferieejendom i nabolaget. Den udvides med jorder fra ejendommen her. Huset lejes ud.

siden 1983

Bert Kelm og hustru Frauke, født Martensen, et hus.

Begge er 1931 født i Nordtyskland, konen med mange rødder i Sønderjylland, hvorfor familien allerede fra 1950'erne holder ferie på Rømø. Der er 3 børn, Sørge (1956), Gesche (1957), og Dørte (1962). Forældrene flytter 1983 til Danmark og køber ejendommen, hvis historie undersøges i fritiden. I dag nyder 3 generationer af familien deres ferie i Kromose.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
101	78 Ki	Havnebyvej 150	Ribe	83	Cc	Cc

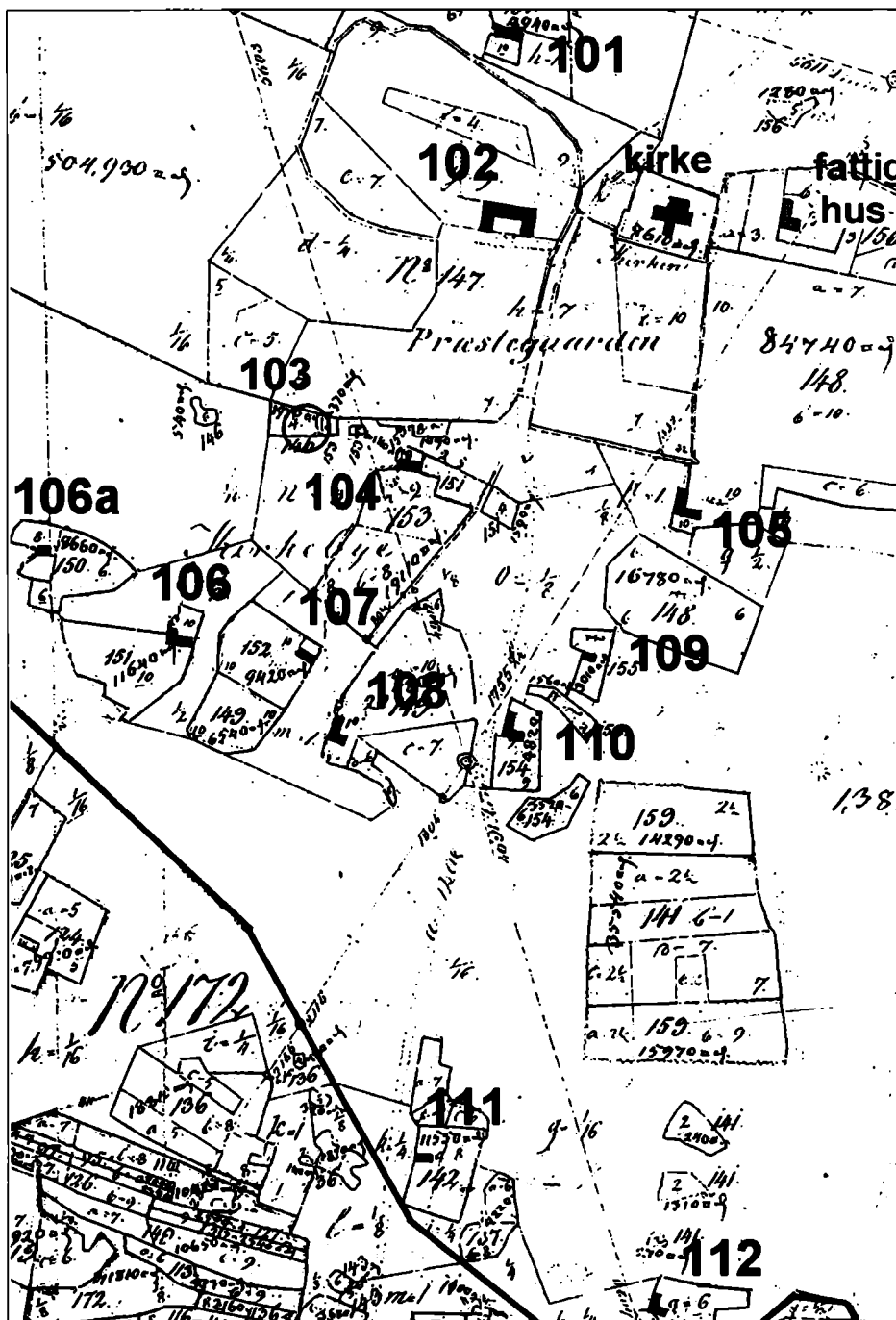
1967

2005

Bygningshistorie:

Den første bygning på ejendommen findes ikke mere, kun en dør, der måske stammer derfra (billede 45). Vurderingen i 1769 (BF) er 1/2 af 2 mulige lodder, et lille hus. Vore dages stuehus er sandsynligvis bygget omkring 1775, efter konstruktionen at dømme. Bjælkerne, kun 1.70 meter over gulvet, er smalle (12 cm) og viser ingen spor af bindingsværksknægte. Profilen på to af dem er typisk

Billede 43 a:
Kirkeby på matrikelkortet af 1840 med indtegnede løbenumre.

Billede 43b:
Kirkeby på et luftfoto fra 1996. En del af de gamle strukturer kan endnu spores. (© Kort & Matrikelstyrelsen A. 131-97)

Billede 44:

Rømø kirke, set fra øst, med huset lb.nr. 101 t.h. Billedet stammer formentlig fra 1800-tallets sidste fjerdedel. I den højre kant ses fattighuset, revet ned efter 1874. Om kirkens historie m.m. se »Danmarks kirker«, bd. 21, København 1957. (PD)

for den nævnte periode. Ydervæggene af den 7.40 meter brede bygning er grundmuret. 1783 vurderes huset til 2 af 4 lodder, sandsynligvis svarende til vore dages 7 fag stuelænge, deraf 5 fag beboelse med framgulvet i det 3. fag fra øst. Dette hus vurderes 1860 til 600 rd. (BF). Derefter bygges den første lade i østenden, 4,70 meter bred (se billede 44) Senere ændres østfagene til beboelse, mens nordlængen udvides med en stald. I 1960erne forstørres avlsbygningen igen, nu både i længden, bredden og højden, med hårdt tag.

Billede 45:

»Køndør« fra 1700-tallets første årtier i huset lb.nr. 101.

Ejendoms historie:

1730-1766

Christen Hansen Tagholm, 1/4 kådnersted.

Han er en søn af gårdmand Hans Pedersen Tagholm i Kirkeby (/) og præsten, Jens Engelbretsens datter Kirsten. Byggepladsen får han fra faderen (FP), formentlig allerede før 1730, året han får fæste på et nyt hus. Christen må være gift med en datter af Knud Jensen i nord-Kromose (/), efter sønnesønnens navn at dømme. I 1727 går han med konen til »guds bord«¹⁶, i 1728 betaler han for et kirkesæde. Og i 1748 er han død, da enken nævnes (KR). Der er formentlig 3 børn, Michel (ca. 1732), Kirsten, og Hans. Kirsten er senere gift med harpuner Nicolay Pedersen i nabolaget (/), Hans bygger et hus i Nørtvismark (lb.nr. 44). Michel giftes med Mette, født ca. 1723 som datter af Niels Nielsen Lund (lb.nr. 104). Michels mor og enkemanden Niels gifter sig også. Han flytter herover og får senere fæste på ejendommen.

1766-1777

Niels Nielsen Lund, 1/4 kådnersted.

Han er også kaldt »Hjuler« (FP), efter sin far. Slægtsejendommen syd for kirken (lb.nr. 104) overdrager han til sønnen Erich. Efterfølgeren her bliver sted- og svigersønnen, Michel.

1777-1792

Michel Christensen Tagholm, 1/4 kådnersted.

Med konen Mette bor han først andetsteds i Tagholm (/). Da får parret en søn med navnet Knud Jensen Michelsen Holm (ca. 1756), en anden søn, Christen (ca. 1758), og en datter, Karen (ca. 1763). Michel er sømand på Grønlandsfart og låner 1775 penge af kommandør Mathias S. Schouw, måske til nybygning af huset. I 1786 hjælper kommandør Hans Hansen Carl med et lån. Under ham har Michel sejlet dels som matros, dels som harpuner (WS). 1789 betaler Michel 1/2 rd. indkomstskat som matros. Sønnen Christen gifter sig ca. 1786 med kusinen, Karen Erichsdatter, til hvis hjem han flytter (lb.nr. 104). Sønnen Knud bliver kommandør fra Hamborg (1788-1793) og Altona (1802). Han gifter sig omkring 1790 med Maria, født ca. 1748 i Vesterhede som datter af Christen Jespersen Skrædder (/). Han flytter derover. Datteren Karen vies ca. 1789 til en sømand fra fastlandet, Hans Jensen, født

ca. 1756 i Janderup. Parret får 1790 en datter, Mette. Moderen Karen dør, og enkemanden Hans gifter sig igen, med Mette Marie, født ca. 1761 som datter af Jens Lambertsen i Toftum (lb.nr. 17). Ejendommen her overtages 1792 mod aftægt for Mette og Michel Tagholm.

1792-1830

Hans Jensen, 1/4 kådnersted.

Hans og Mette Marie får 1793 en datter, Anna Cathrine. Manden, med tilnavnet »Lund«, er 1799 »i nogle år« styrmand fra Bremen til Middelhavet,¹¹ men sejler senere fra Altona (SR). Aftægtskonen Mette dør inden 1801 (FKT), enkemanden Michel Christensen og Mette Hansdatter før 1815 (KB). I 1826 opretter Hans og Mette Marie en aftægtskontrakt med datteren Anna Cathrine, og året efter dør faderen. I 1830 giftes datteren, og det er manden, der får fæste på ejendommen.

1830-1858

Jens Jespersen Præst, 1/4 kådnersted.

Han er 1799 født i Kongsmark som søn af skipper Jesper J. H. Præst (lb.nr. 92). Jens sejler til Spidsbergen som harpuner på »Johanne« og senere som styrmand på »Tykkebay«. To døtre, Hanna Maria (1830), og Kirstine (1833) overlever barndommen. 1836 dør husfar Jens, hjemme i Kirkeby. Enken »lever af sine midler« (1840), senere »af væven« (1850) og »sin jordlod« (1855). Den gamle aftægtskone Mette Marie dør 1844. 1857 vies datteren Kirstine til styrmand Jørgen Jørgensen, og mor Anna Cathrine sælger ejendommen til ham mod aftægt og 200 rd. for den anden datter, Hanna Maria, der også får husly.

1858-1910

Jørgen Jørgensen, 1/4 kådnersted.

Han er 1826 født i Sønderby som søn af matros og gårdmand Jens Jørgensen (lb.nr. 185). I ægteskabet med Kirstine Præst (billede 46) fødes 8 børn. Pigerne er Anna Cathrine (1858), Juliane Kirstine (1864), og Marie Hansine (1871), sønnerne er Jens (1861), Jørgen (1867), Wulff Julius (1869), Carl Anton (1873), og Christen (1876). Kirstines søster Hanna Maria gifter sig 1862 med styrmand Hans Heitmann af Tagholm og bliver bosat i Vesterhede (lb.nr. 123). Aftægtskonen Anna Cathrine dør 1873. Jørgen Jørgensen sejler

mange år som styrmand. I 1875 bliver han anden lærer på Sønderby skole og tager også fat på landbruget. Jordtilligendet på Sønderlandet udvides til 21 ha, nogen jord købes i Juvre, og en lille ladelænge bygges i østenden. Efter 1882 sejler Jørgen igen, nu som skibsfører. De ældre søn-

Billede 46:

Jørgen Jørgensen og hustru Kirstine, født Præst, i 1860'erne, formodentlig med deres ældste børn, Anne Cathrine (1858) og Jens (1861). (PD)

ner går ligeså til søs. Jens flytter til Australien, Wolff Julius til Californien. Jørgen bliver fiskeskipper i Esbjerg, gift med Rømøpiggen Amanda Kirstine Petersen, født 1869 i Sønderby (/). Skibskok Carl Anton beholder bopæl i Kirkeby (lb.nr. 106). Kun den yngste bliver landmand og overtager en gård i Toftum (lb.nr. 21). Datter Juliane giftes med gårdmand David Chr. F. Jensen i Kongsmark (lb.nr. 88), Marie Hansine med postbud Anton Nielsen (lb.nr. 78). Den ældste datter, Anne Cathrine, vies til kaptein Niels Marius Jensen, med bopæl i Kongsmark (lb.nr. 83) og senere i København. 1906 dør husfar Jørgen Jørgensen, i 1909 fulgt af enken. Året efter sluttes et arveforlig, og den ældste datter får ejendommen.

1910-1929

Anne Cathrine Jensen, født Jørgensen, landbrugsejendom.

Der er 5 børn, Malvine Camilla (1888), Jørgen (1889), Hans Christian (1892), Christian (1896), og Anna Nielsine (1897). Kun den yngste datter flytter tilbage til Rømø med forældrene. Hans Chri-

stian bliver brandmester i København, antager efternavnet Tagholm og nyder sit otium på Rømø (lb.nr. 73). Anna Nielsine gifter sig efter krigen med en nabodreng, Marius Mathiesen (lb.nr. 109). De unge bor med i huset, som bygges om til dette formål. Marius sejler og bliver kaptajn med bopæl i København, men vender senere tilbage til hjemøen (bl.a. lb.nr. 75). 1921 dør husmanden, Niels Marius Jensen. En del jord afhændes til klitvæsenet. 1929 sælger enken ejendommen, med 16 ha jord. Hun dør 1938.

1929-1941

Asmus Peter Juhl, landbrugsejendom.

Han er 1895 født i Ballum og deltager i første verdenskrig, i Frankrig. Til Rømø kommer han i forbindelse med digebyggeriet og bor først i Havneby. Asmus er første gang gift med Juliane Margrethe Vogt, født ca. 1899 i Ballum. Hun bringer et barn med fra sit første ægteskab, Kaj. Parret får 3 døtre, Christine Marie (1922), Carla Jensine (1923), og Grethe. I 1926 dør konen, og Asmus gifter sig 1927 igen, med Jensine Thomsen, født 1902 i Vesterhede (lb.nr. 123). Asmus og Jensine får 6 børn, drengene Carl Andreas (1925), Peter (1930), og Christian Adolf (1935), og pigerne Lovise (1927), Jensine Christine (1928), og Laura (1933-2002). I en årrække virker Asmus Juhl som kirketjener. Ved ejendommens salg er 8,6 ha jorder med, og besætningen består af 1 ko, 1 kvie, 6 får og 20 høns. Asmus beholder en del af jorden og bygger et nyt hus.

siden 1941

Charles Lorensen Hansen, landbrugsejendom.

Han er 1911 født i Ballum som søn af mejeribestyrer Hans Lorensen Hansen. Efter første verdenskrig flytter forældrene til Rømø, hvor de senere overtager en gård i Østerhede (lb.nr. 132). Charles følger dem i 1939, hjælper på gården og arbejder med ved dæmningen. I 1941 køber han ejendommen her og gifter sig med Thora Christiansen, født 1920 i Ørsted, Oksenvad sogn. Der fødes 4 børn, Sonja (1942), Svend Åge (1944), Knud Erik (1946), og Karin (1956). I 1942 ødelægges et nabohus i nord-Kromose af bomber (billede 5), og beboerne, Niels P. Nielsen og konen, optages her. Charles Hansen, der fra 1948 også er kirketjener, køber efterhånden 19 ha jorder til, bl.a. over 10 ha af den nævnte ejendom i nord-Kromose. Mens de fleste børn flytter fra, stifter Knud Erik

en vognmandsforretning på øen. 1976 dør Charles Hansen. Landbruget drives af sønnen Knud Erik ved siden af forretningen, mens enken Thora passer hus, have og smådyr.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
102	143 Ki	Havnebyvej 154	Ribe	84	Ca	Ca

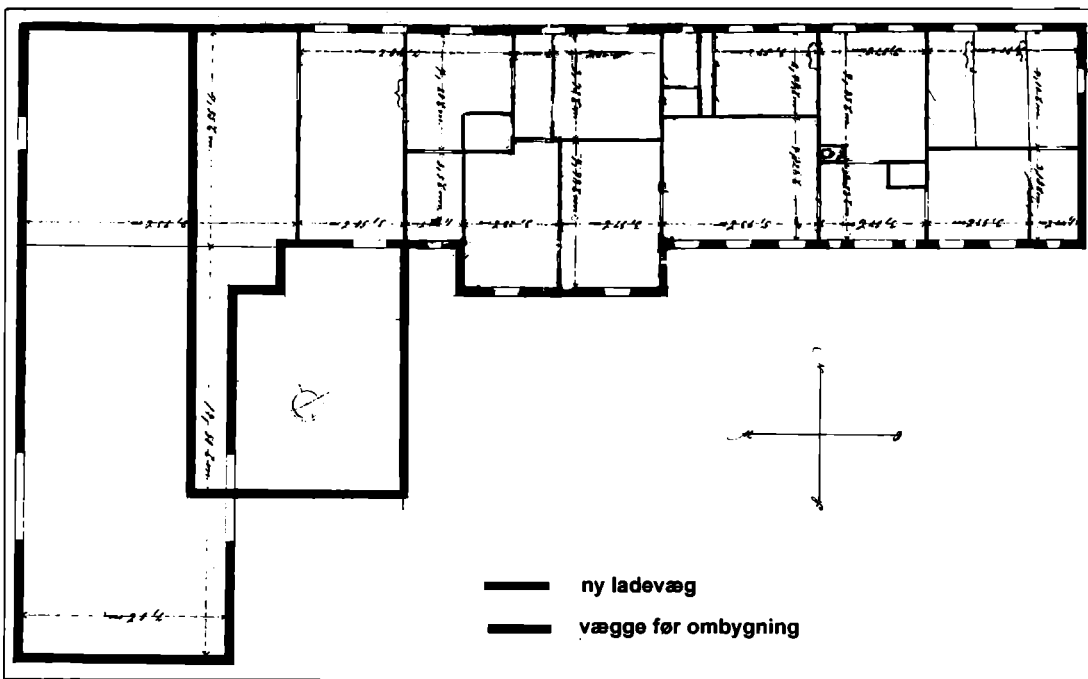
1967

2005

Bygningshistorie:

Den sandsynligvis første præstegård bygges i 1605.¹⁷ 1686 får præsten opført en »studerammer«, kaldt »det nye hus«. I de følgende år investeres mange penge i præstegården, bl.a. i loftet over »10 Fag fra Østenden til Forstuedøren«. Omkring 1770 fornyes præstegårdens beboelse, efter flere forgæves klager vedr. bygningernes dårlige tilstand. I kirkens »Liber Daticus« (LAA) beskrives bygningen omkring 1775: 17 fag indhus fra øst til vest med en nørkvist af 3 og en sønderkvist af 5 fag. Det inkluderer bryghus og bageovn, og en kælder, og alt er i kirkens eje, undtagen kakkellovne. Derudover findes »Udhuse, saasom Loer og Lader, Stald og Baas«, som ejes af præsten. Deraf er de »11 Sønderste Fag i den Vester Lade og Loe« såvel som et 7 fags udhus bygget i 1773 hhv. 1778. Brandforsikringen af 1830 viser 23 fag, 14

Billede 47:

Ombyningsplan for præstegården fra 1887. Stald og lade fornyes på præstens bekostning, da han får indtægterne fra gårdens landbrug. Tagets halvhvalme forsvinder.¹⁸

$\frac{1}{4}$ alen bredt, grundmur, 3 skorstene, 1 bageovn, 1700 rd. Tørvehus og vognport 11 fag, 10 alen bredt, 300 rd. Den 19.12.1831 brænder præstegården ned. Den nye beskrives i 1832: stuehus af brandmur, $12 \frac{3}{4}$ alen bredt, 20 fag langt, deraf 16 fag beboelse inkl. 4 fag kvist, bryggers og 1 skorsten, rest stald. En sydlænge i vest har 7 fag i samme bredde og beskaffenhed. Den benyttes som stald, lade og vognport. I øst findes endnu en længe af samme slags, som lade og til brændsel (kort billede 43 a). I 1847 er bygningen ændret. Den østre længe er væk, og stuehuset har nu 3 skorstene. Værdien af det hele er steget med 25% til 3000 rd. (billede 152 i bind 1). I 1887/88 bygges præstegården om (plan billede 47).¹⁸ For 1.660 mk. opføres ny stald og lade, 3.840 mk. investeres i ommuringen af gavle, i nye vinduer, gulve, døre m.m. Derefter forbliver præstegården næsten uændret indtil idag.

Ejendomshistorie (øens præster¹⁹²⁰²¹):

Om øens første præster efter reformationen vides faktisk intet. I ærkedegnens regnskabsbog²² nævnes 1527 under Ballum en »dominus Johannes in Rømmæ«. 1690 skriver præsten Søren Aagaard, at der var fortællinger om en »Hr. Hans«, der ikke kunne skrive. Den næste og meget prægende præst fra 1554 indtil 1605, »Herr Jesper Gundesen«, bor sandsynligvis på faderens gård, »Tagholmhusz« (lb.nr. 96). Først hans afløser får bygget en præstegård.

Billede 48 a og b:

Præsten Jørgen Rasmussen Winther med sin kone. Malerier fra 1608 i Romø kirke. Præsten er 40 år, konen 23 år gammel.

1605-1625

Jørgen Rasmussen Winther.

Han er født i 1568 og kommer fra Skads, hvor han var præst siden 1593. Konens navn kendes ikke. Hun er født i 1585. Parrets alder fremgår af indskrifterne på 2 malerier i kirken (billede 48). I Jørgen Winthers tid begyndes kirkeens udvidelse med en længe mod nord. Til byggeriet samles penge i hele Sønderjylland. Der

kendes en søn, Laurids, der senere bliver degn på øen (TBB) og ejer en gård i Østerby (/). Han er stamfar til Rømøs Degn-slægt. Efter en præsteberetning fra 1690 har Jørgen Winther virket i 20 år og dør 1625. I begyndelsen af dette år har øen en ny præst.

1625-1627

Poul Pedersen.

Hans oprindelse kendes ikke. I februar 1625 er han gift med Mette Jørgensdatter, måske forgængerens datter. Da optegner han en sladdersag, Mettes søster Mergret skal have fortalt »ved faderens bord«. Abel, gift med storbonden Chresten Krommes (lb.nr. 100), skulle have et kærlighedsforhold til gårdens karl. Præsten nægter at forkynde Abel's uskyldighed i kirken, hvorefter Abel anklager Mergret på Ballum tinget. Hun bliver dømt, men anker sagen 1627 til landstinget i Viborg. Der bliver Mergret frikendt, idet præsten ikke har tilstrækkeligt bevis for hendes fortælling. Det hjælper heller ikke, at bl.a. landfogeden, Lauritz Lassen, bekræfter præstekonens udsagn.²³ 1628 får Abel's mand landfogedembedet. Den unge præst dør. Enken skal forsørges af efterfølgeren.

1628-1668

Jens Engelbretsen.

Han er formodentlig en søn af Ribeborger Engelbret Andersen Guldsmed og Marine Povlsdatter Vilslev. Om konen vides intet, men der er mindst 6 børn. Sønnen Engelbret gifter sig med et barnebarn af Chresten Krommes og bliver gårdmand i Kongsmark (/). »Præstens anden søn« (FP) Peder får 1670 fæste på en gård i Nørtvismark, faderen har købt for ham (lb.nr. 41). Sønnen Anders bliver skipper og gårdmand i Juvre (lb.nr. 2). Til sønnen Niels køber præsten også en gård (lb.nr. 104). Det samme gør han til en svigersøn, Hans Tagholm, gift med datteren Kirsten (/). Datteren Maren giftes med efterfølgeren i embedet. Sønnerne får tit tilnavnet »Præst«, og derfra stammer dette slægtsnavn på Rømø. 1635 bliver præsten straffet for at have trolovet 12 par, som er beslægtet. I Jens Engelbretsens virkeperiode falder væsentlige forandringer i Rømø's erhvervsstruktur, fra at være med i Ribe bys store skibsfart og intensivt fiskeri til deltagelsen i hval- og robbefangsten (se bind 1). 1649, efter slutningen af 30-års-krigen og Svenskernes hærgen på Rømø, klager præsten over de fattige forhold,

han nu skal leve i, efter skipperpengene er smuldret væk, landbruget er meget ringe, og han stadigvæk skal sørge for den gamle præsteenke. Fra Møgeltønder får han dog støtte i form af 3 tønder rug og 3 tønder byg.²⁴ Sidst i 1660erne bliver præsten syg, og 1667 kaldes en ung kapellan til øen, der snart overtager præsteembedet. Jens Engelbretsen dør i 1671.

1668-1677

Jens Nielsen Bleeg.

Han læser teologi i Rostock (Johann Nicolai Blegius, 1659) og København (1662). Han gifter sig med præstedatteren Maren, og parret får mindst 3 sønner, der alle bliver gårdmænd, to måske også kommandører. Niels gifter sig til Kromose (lb.nr. 99), Jens til Toftum (lb.nr. 23), Jørgen til Bolilmark (lb.nr. 34). Rønmø's Bleegslægt stammer fra denne præst. 1677 dør præsten. Enken får ingen pension af efterfølgeren.

1677-1693

Søren Christensen Aagaard.

Han er født 1654 i Ribe som søn af rektor Christen Lauritzen Aagaard og Mette, datter af Søren Andersen Wedel, præst ved Ribe Domkirke. Søren læser i København og gifter sig med Mette, datter af rådmand i Svendborg, Peder Simonsen Aarhus og Anna Danielsdatter Colerus. Der kendes 3 sønner, Christen (1682), Otto Didrich og Peder, der alle bliver præster. Søren Aagaard beskriver øens og derved præstens fattige forhold. Støtten fra Møgeltønder findes ikke mere. Nogen ekstrafortjeneste fås igennem en aftale, at præstens sønner må virke som degne. Søren Aagaard dør 1693 i Ribe. Efterfølgeren gifter sig med enken, hvorved forsørgelsen såvel af hende som af børnene er sikret.

1693-1733

Anders Sørensen Ambders.

Han er 1668 født i Burkal som søn af præsten sammesteds, Andreas Ambders, og konen Elsabe, datter af købmand i Tønder Karsten Jensen og Gude Schmidt. Anders læser i Jena og København. Fra ægteskabet med enken Mette kendes en søn, Søren (se lb.nr. 127). Hustruen dør 1705, og enkemanden gifter sig 1706 igen, med Dorothea, datter af herredsfoged Mathias Lange og Mette Hansdatter Outzen i Brøns. 4 børn fra dette ægteskab er

sønnerne Anders og Mathias, en datter Mette (ca. 1708), gift Frølund (se lb.nr. 109), og en datter, gift med Peder Bøtker, præsten i Ramme/Vestjylland. I 1711 må præsten, som eneste på øen, betale paryk-skat for sig og konen, ligesom en ekstraskat for 3 helårstjenestepiger. I Anders Ambders embedsperiode bygges sønderkvisten til kirken. Og med hjælp af en driftig kirkeværge, Peder Holm (lb.nr. 95), skaffes penge til vedligeholdelse og indre forbedringer, idet såvel gamle korettigheder som kirkesæder bliver solgt. Indtil 1725 varetager præsten selv degneembedet og afleverer fortjenesten til Ribe latinskole, hvor sønnerne studerer. Præsten er kendt for sit bibliotek på ca. 500 bind.²⁵ Men han har også sans for forretninger. I 1711 er han medreder af en Rømsmakke, »St. Georg«, og 1727 bliver han medlem af strandforpagter-konsortiet for Nørlandet. Anders Ambders dør 1733 (TBB).

1733-1771

Christian Gerhard Neve.

Han er 1693 født i København som søn af Gerhard Neve, sekretær i den Tyske Kancelli, og Kirsten Rasmusdatter. Christian læser teologi i København og får 1721 et præstekald i Vorde, Viborg stift. Samme år gifter han sig med Sophie, datter af Albert Pedersen Rhold, præst i Nysted/H., og Karen Olufsdatter Lerche. Der fødes 6 børn, Gerhard Peter (1723), Rasmus Lund (1724), Karen Lerche (1725), Albert (1726), Christian Albert (1728), og Christine Benedicte (1730). I 1740'erne må præsten klare en del problemer i menigheden. Først må den »gale degn« fjernes (se lb.nr. 107). 1748 prøver Harcke Thades af Toftum (lb.nr. 18) m.fl. at få tilladelse til at bygge en Nørlandskirke. Det giver anledning til opførelsen af kirkens nordøstlige kvist og forlængelsen af langhuset mod øst. Forsøget at få penge til en »generalreparation« og udvidelse af den »brøstfældige« præstegård mislykkes.²⁶ I familien bliver børnene voksne. Datteren Karen giftes med birkedommeren i Ballum, Lars Christopher Fischer. Christine ægter en skipper, Niels Pedersen (lb.nr. 111). Sønnen Christian synes i 1750'erne være gift med Kirsten Hansdatter, født ca. 1718 i Kirkeby (lb.nr. 108), enke efter Jens Thomsen (lb.nr. 106a). Parret flytter 1761 til Altona (TBB), året efter en større tingsag. Da bliver Christian sammen med bror Rasmus stævnet til tinget, fordi de ulovligt skal have taget mange ved Sønderlandet anstrandede

»oksehoveder« (fade) med vin og sejlet dem til Kromose lossested (TBB). Tolderen Abildgaard kalder dem »en deel egennöttige, selvraadige samt domdristige mennesker«. Deres far er da medforpagter af Nørlandets strand, og sønnerne påstår, at de handler på vegne af Sønderlandets forpagter, hvilket synes at være meget tvivlsomt. Christians kone Kirsten og to børn, Hans (ca. 1755), og Cornele Kirstine (ca. 1759), findes senere igen på Rømø (lb.nr. 108 og 114). I tingsagens år, 1760, holder præstesønnen Rasmus, der har læst teologi i København, en prædiken ved biskop Brorson's visitats, og denne er meget tilfreds med præstationen. Rasmus bliver bestilt til »Personal-Kapellan«. 1768 synes præsten, at Rasmus skulle bestemmes som efterfølger, men provsten afviser det, da Rasmus er »melereret i mange uvedkommende og uanstændige ting«. Christian G. Neve dør 1771, og nu foreslår den samme provst Rasmus som ny præst med en årlig indkomst på 300 rd.

1771-1794

Rasmus Lund Neve.

Han gifter sig 1771 med Kirsten Holm fra Tagholmgård (lb.nr. 96). Parret får 3 børn, Sophie Rold (1772), Kirsten Marie (1777), og Christian Gerhard (ca. 1781). 1773 bygger Rasmus Neve (billede 49) 11 fag til den »Vester Lade- og Løe« ved præstegården, med »Porte i Øster og Vester«, og i 1778 tilføjer han et frit stående 7 fags-hus til »egen brug og à parte avling«. Det hele er i præstens personlige eje. Ved en auktion over kirkestader i 1779 køber han en hel række sæder, for 70 rd., og indretter en lukket stol for familien i kirkens nordøsthjørne. 1778 har han 2.470 mk. til gode hos kirken (KR). 1789 betaler præsten øens højeste ind-

Billede49:
Præsten Rasmus Neve. (PD)

købstskat, 12 1/2 rd. Almindelig søfolk betaler 1/2 rd., kommandører sædvanligvis 2 rd. (ES).²⁷ Efter opførelsen af en ny gårdbygning i Tagholm flytter præstefamilien derover (lb.nr. 96). 1794 dør Rasmus Lund Neve.

*Billede 50:
Præsten Niels Hveysel og konen, Charlotte Amalie Lilienskjold de Svanenhjelm. (Foto på præstegården)*

1794-1829

Niels Hveysel.

Han er 1752 født i Hvirring som søn af skoleholder Peder Hveysel. Efter universitetstiden i København bliver han 1784 missionær i Grønland. Samme år gifter han sig med Charlotte Amalie Lilienskjold de Svanenhjelm, født 1763 i Christianshaab, hvor hendes far Jonas er kolonibestyrer. I Grønland får parret (billede 50) 3 børn, Peder (1786-1804), Birgita Christiania Amalia (1789), og Poul Jonas Lilienskjold (1791-1809). Hustruens pensionerede far kommer med til Rømø, og præstens mor Anne Margrethe får også husly i præstegården. Her fødes 5 børn mere, Bendix Gert Severin (ca. 1794), Rasmus Nielsen (ca. 1797), Anna Margrethe (1799), Martin Seehus (1801), og efter den ældre Peders død igen

Billede 51:
Hveysel-familiens sukkerbøsse. (PD)

en Peder (1805). Hustruens gamle far dør 1801, hustruen selv i 1824. 1826 giftes datteren Anne Margrethe med et barnebarn af den fhv. præst, Rasmus Neve Hansen fra Tagholm (lb.nr. 96 og 116). Præsten Niels Hveysel oplever 1827 endnu fødslen af sit barnebarn, Niels Hveysel Hansen. 1828 ægter sønnen Rasmus en pige fra København, Tamar Holmstrom. Han bliver styrmand på Vestindienfart og flytter til København. Præsten dør 1829. Sønnen Martin er styrmand og gifter sig 1830 med Kirstine, datter af kommandør Hans H. Carl y. (lb.nr. 122). Parret bor i Vesterhede (/). Peder bliver smed og snedker. Efter Mar-

tin's død i 1840 ægter han broderens enke. Efter Niels Hveysel følger mange præster med korte mellemrum.

1829-1835

Poul Brynjolfsen Petersen.

Han er 1796 født på Island som søn af guldsmed Petur Brynjolfsen og får efter studiet i København sit andet kald her på Rømø. Præsten er siden 1824 gift med Karen Møller (1803) fra Nykøbing/Mors og har en datter, Petra Nielsine. Hans mor Haldora bor med på præstegården. Poul Petersen praktiserer som kvaksalver.²⁵ I hans embedsperiode brænder præstegården ned og dermed kirkebøgerne. 1835 flytter han til Hillerslev.

1836-1846

Benedikt Gudmundsen Scheving.

Han er 1807 født i Haga på Island som søn af sysselmand Gudmundar Bjarnason Scheving og Haldora Benedictsdottir.

Efter studiet i København gifter han sig 1836 med Caroline Vilhelmine Henriette, født 1818, datter af postmester og gæstgiver i Ribe, Peter G. Neumann og Martha Jensen. Konens moster Johanne Christine kommer med til Rømø, hvor parret får 4 børn, Emma Haldora (1837), Martha Maria (1839), Haldora Gudmundine Petrine (1843), og Gudmundur Bjarnason (1846). Kort efter flytter præsten til Kolderup/V.

1846-1853

Frederik Werliin.

Denne præst er født 1812 i København som søn af malermester Andreas Frederik Werliin og Inger Thrane. Også for ham er Rømø sogn det første kald. Han gifter sig 1846 med Frederikke Marie, født 1819, datter af sømand Søren R. Norup og Margrethe Charlotte Graves. På Rømø fødes 3 døtre, Inger Charlotte (1847), Emilie Andrea (1849), og Vilhelmine Maria (1850). 1853 overtager præsten embedet i Hviding.

1854-1860

Christian Pedersen Ussing.

Han er 1814 født i Ribe som søn af overretsprokurator Theodosius Ussing og Elisabeth Cathrine Rothmann Kaalund. Efter studiet i København virker han først som lærer, inden han bliver præst på Rømø. 1849 ægter han Johanne Marie Marence, født 1814 som datter af præsten i Dalbynder, Hans Ravn. Konen bringer en søster med. Og så er der en plejedatter, Camilla Catinca Ussing, født 1841 i Randers, datter af præstens bror, portrætmaler Johan Ludvig Ussing. Senere tager præsteparret sig af to andre plejebørn, hvis mor er død, Caroline Thygesen (1850) fra Sønderby (/), og Christen Michelsen (1855) fra Kongsmark (lb.nr. 75). Præsten Christian Ussing holder heller ikke længe ud på Rømø og flytter til Roager. Hans efterfølger bliver den siden 1853 ordinerede degn og overlærer i Sønderby.

1860-1867

Johan Christopher Bendz Jacobsen.

Han er 1815 født i København som søn af mægler Albert Chr. A. Jacobsen og Vilhelmine Poulina Bendz. Han læser teologi i Kiel. Til Rømø kommer han med konen Anna Dorthea Cathrine, født 1826 som datter af institutbestyrer Joh. Peter Windekilde og Anne

Billede 52:

Præsten Johan Christopher Bendz Jacobsen med sin anden kone, Johanne Kirstine, født Ottesen. (Foto på præstegården)

Thomasine Laurentia Bang. Konen og en lille datter dør 1855 i Sønderby (se lb.nr. 172). 1856 ægter han Johanne Kirstine Ottesen, født 1831 i Vesterhede (lb.nr. 119). Parret (billede 52) får 2 døtre, Anna Cathrine Kirstine (1857), og Wilhelmine (1858). 1867 bliver præsten afsat pga. edsnægtelse og flytter til Færøerne.

1867-1871

Wilhelm August Hillegaard.

Han er gift med Anne Christine Nielsen (1845). På Rømø fødes en datter, Johanna Marie Clementine (1870). Om foråret 1871 flytter præsten til Arrild.

1871-1874

Georg Gottlieb Jacobsen.

Han er født i Haderslev som søn af orgelbygger Jørgen Jacobsen og Adeline, født Koch. Han gifter sig med Olga Fabianna Andrea,

datter af købmand Wulff Christian Flatau. 1873 fødes en datter, Cecilie Julie Adeline, og på præstegården bor da også hustruens far og to søstre, Laura og Sara. I begyndelsen af 1875 overtager Georg Jacobsen embedet i Randerup.

1875-1902

Hermann Friedrich Horstmann.

Han er 1842 født i Sarau (Prøjsen) som søn af gårdmand Johann Friedrich Horstmann og får sin præsteuddannelse i Kiel. 1873 gifter han sig med Gunder Christine Gottfriedsen, født 1852. I Tønder fødes deres første barn, Johanna Magdalena (1874). Her følger Marie Cathrine (1875), Anna Elise (1877), Hedwig Catherina Cæcilie (1878), og Gottfried (1881). Præsten holder gudstjenester og skriver kirkebogen på dansk. 1886 ansøger han om penge til restaurering og ombygning af præstegården. For en ny avlsafdeling må han selv betale 1.000 mk., fordi han får afkastet af gårdens landbrug. Datteren Marie Cathrine giftes 1899 med en ingeniør fra Leck, Carl Sophus Marcussen. Sønnen Gottfried bliver præst i Tyskland og udgiver en bog, hvori han skildrer barndommen på øen.²⁸ Hermann Horstmann dør i 1902.

1902-1906

Bertel Nicolai Paulsen.

Han er 1872 født i Rinkefølge. Bertel Paulsen (billede 53a) begynder med tysk sprog i kirkebogen. Efter få år forlader han øen igen.

Billede 53a-c:

Tre præster indenfor 12 år: Bertel Nicolai Paulsen (1902-6), Lauritz Michael Lauritzen (1906-10), Johannes Lorentzen (1910-14). (RLF)

1906-1910

Lauritz Michael Lauritzen.

Han er 1878 født i Styding som søn af en gårdmand og gifter sig 1907 med Anna Cornelia Braren, født 1889 i Breklum. Parret får ingen børn på Rømø. Præsten (billede 53b) har efterladt en livlig beretning om sin tid på Rømø. Der skulle holdes mindst 15 gudstjenester om året på tysk, men det var til ingen nytte om vinteren, hvor der ikke var badegæster. Så holdt man det påbudte antal om sommeren.²⁵ 1910 flytter præsten til Tinglev.

1910-1914

Johannes Lorentzen.

Han er 1881 født i Haderslev og gifter sig i 1910 med Margarete Zeidler, født 1888 på godset Dolgenbrodt i Brandenburg/Tyskland. Inden vielsen kommer hun til Sønderjylland for at lære dansk. Det her er præstens første kald. Parret får 3 børn på Rømø, Helga (1911), Peter (1912), og Jürgen (1914). Pastor Lorentzen (billede 53c) prøver at bringe rendyr til Rømø, men pga. den første verdenskrig måtte forsøget afbrydes. Han planter også mange nåletræer ud i heden. I kirken bliver indlagt centralvarme. I 1914 bliver Johannes Lorentzen opfordret til at overtage embedet ved St. Marie i Haderslev, hvor faderen har været præst.²⁹

*Billede 54:
Pastor Anton Elias
Lorenzen med famili-
en foran præstegård-
en. (RLF)*

1914-1919

Anton Elias Lorenzen.

Han er 1881 født i Arrild som søn af en arbejdsmand. 1908 ægter

han Katherine Marie Jessen, født 1878 i Gammelby v. Flensborg. Parret har 3 børn (billede 54). 1915 køber han et hus i nabolaget, som benyttes af Missionsselskabet i Breklum (lb.nr. 107). I denne præsts tid »sporedes et åndeligt røre, præsten, kaptajn August Hveysel o.fl. prædikede Guds ord i kirken, skoler og hjem, og kirken var fyldt«. ²⁵ 1919 får præsten embedet i Hjordkær.

1919-1922

Heinrich Ludwig Martin Richard Treplin.

Han er 1871 født i Friedland (Mecklenburg) og bliver efter studiet først sognepræst i Holbøl, senere i Løjt Kirkeby. Han gifter sig med en engelsk pige, Georgine Maude Fox. I første verdenskrig er

han feltpræst (billede 55) og kommer 1919 til Rømø. Efter kort tid holder han gudstjeneste på dansk, og i 1920 operer han for Danmark. 56% af menigheden vil beholde ham som præst. 1922 opgiver han embedet pga. sygdom og flytter til sit hus i Kromose (lb.nr. 100).

*Billede 55:
Pastor Richard Treplin som feltpræst.
(PD)*

1922-1950

Rasmus Jørgensen.

Han er 1882 født i Nørre Ønlev i Rise sogn. Hans far, også med navnet Rasmus, er landmand, gift med Anna Margrethe Hansen. Efter nogle år på forældrenes ejendom vælger han at blive missionspræst og går til missionsskolen i Breklum. Rasmus tager præsteeksamen i Kiel og bliver ordineret i Rise kirke. Han begynder 1908 missionsarbejdet i Indien, hvor han i 1910 gifter sig med Meta Christine Sommer (1889), sin forlovede fra Tønder. I Indien fødes 2 børn, Martin og Richard. I første verdenskrig bliver Ras-

Billede 56:
Pastor Rasmus Jørgensen. (PD)

mus Jørgensen interneret og i 1916 udvekslet med nogle englændere. Biskoppen i Slesvig hjælper den dansksindende unge præst at få nogle stillinger som hjælpepræst i Sønderjylland, indtil krigen er forbi. I Skærbæk får parret en datter, Anne Margrethe (1917). Efter 3 år som sognepræst i Spandet, hvor sønnen Christian Adolf

fødes i 1919, gennemgår Rasmus et år undervisning i dansk teologi i København. Der kommer 2 piger som tvillinger, Klara og Inger (1921), mens det sidste barn, Johannes, fødes på Rømø. Sønnen Christian har givet en begejstret skildring af sin barndom på præstegården. Rasmus Jørgensen (billede 56) har stærkt præget kirkelivet i sin lange embedstid, fortsat af sønnen Christen efter en kort mellempæriode. Præsteparret flytter efter pensioneringen til Esbjerg. Rasmus Jørgensen dør 1971 i Ballum, hvor sønnen Martin er præst, enken 1978 i Skærbæk.

1950-1954

Axel Emanuel Brunaa Jeppesen.

Han er 1915 født i Ullits som søn af sognepræst Christen Larsen Jeppesen og Thyra Emilie Valborg Jensen. Axel Jeppesen virker bl.a. ved den danske menighed i Berlin og bliver 1945 for nogle måneder interneret af russerne. I Berlin møder han også sin senere kone, Fredericia Helle Goudsmid, født 1921 som datter af en tandlæge. Hendes mor, Annemarie, født Høxbroe, er fra Danmark. Efter det forholdsvist korte virke på Rømø flytter præsten til Viborg.

1955-1985

Christian Adolf Jørgensen.

Efter studentereksamen i Aabenraa læser han teologi i København. 1945 vies Christian af faderen i Tønder til Gerda, født

1921 som datter af postmesteren Bernhard Pump og Emma Peters. Ordineret 1947 i København, bliver han sømandspræst først i Gdansk, senere i Antwerpen. Parrets første søn, Mogens, fødes 1947 i Tønder, de næste 2, Torkil (1951) og Arne (1954) i Antwerpen. På Rømø følger Ejvind (1958). Øens udvikling som mål for masser af turister falder i Christian Jørgensens virketid. Der indrettes gudstjenster såvel for protestantiske som katolske sommergæster med hjælp af tyske præster, der holder ferie på øen. Sommerkoncerter i kirken tiltrækker mange folk. Pastor Jørgensen går meget op i ungdomsarbejdet på Rømø, bl.a. ved spejderne, og han er stærkt engageret i den Danske Sømandskirke. Om hjemøen, han har sat sit præg på, skriver han mange spændende historier.³⁰ Efter pensioneringen flytter præsteparret til Skærbæk. I 2005 dør præstens kone Gerda.

1986-1999

Poul Jonsen Willer.

Han er 1932 født i Odense som søn af sognepræst Theodor Chr. Willer og Elfrida, født Sørensen. Poul Willer gennemgår en læreruddannelse og virker fra 1961-81 som lærer, skoleinspektør og højskolelærer. Efter en særuddannelse bliver han 1981 sognepræst i Skellerup og kommer 1986 til Rømø. Konen, Inge Arentsen, bliver samtidig organist på øen. I 1999 opsiger pastor Willer stillingen og flytter til Sjælland.

siden 2000

Claus Helsbøl.

Han er 1950 født i Nørresundby/Vendsyssel og siden 1988 gift med Inga Riemer, født 1954 i Løjt Kirkeby. I ægteskabet fødes 3 børn, Karen (1987), Andreas (1989), og Jakob (1993). Efter 14 år som lærer og skoleleder bliver Claus Helsbøl 1990 ordineret i Viborg domkirke. I 10 år er han valgmenighedspræst i Aulum-Vinding-Vind, inden han overtager præsteembedet på Rømø. Konen virker som lærer ved Rømø skole. Claus Helsbøl har udgivet mange artikler om forskellige kirkelige og andre emner. På øen er han engageret i det offentlige liv og organiserer såvel koncerter i kirken som foredrag på præstegården. Derudover er han formand af foreningen »Venner af Fredens Oase« i Israel.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
103	74 Ki	Mantagesvej 6	Ribe	85	Ca	Cb

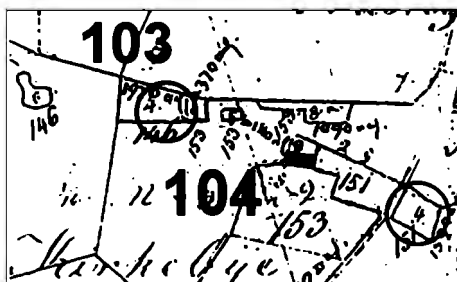

1967

2005

Bygningshistorie:

Billede 57:

Udsnit af matrikelkortet fra 1840 omkring huset lb.nr. 104. En grund mod vest er byggestedet for lb.nr. 103 (gl. matr. nr. 146). På en del af den oprindelige hustoft i øst (gl. matr. nr. 151) stod en hytte.

Det første, lille hus på stedet er formentlig bygget omkring 1730, i 1769 forsikret med $\frac{1}{2}$ lod af 2 (BF). Det forfalder efter 1800 og bliver nedbrudt. I 1858 bygger øens distriktslæge et nyt hus, 10 meter langt, 8 meter bredt, vurderet til 1000 rd. (BF). Bygningen har formentlig fast tag. Sandsynligvis i 1881 bygges 3 mindre fag til mod øst, som konsultation med egen indgang og skorsten. I 1905 søger en køber af huset tilladelse til at tække huset med strå, »det billigste og for Rømø mest hensigtsmæssige tag«. I 1999 bliver huset gennemgribende istandsat og loftetagen udbygget til beboelse.

Ejendomshistorie:

1730-1772

Maren Nielsdatter, 1/4 kådnersted.

Pga. beliggenheden formodes, at ejerrækken begynder med Maren Nielsdatter, der i 1730 får fæste på et nyt hus. Hun kunne være en datter af Niels Hansen Hjuler, der har en gammel gårdbygning i nærheden (kort billede 57).

1772-1825

Christen Pedersen Møller, 1/4 kådnersted.

Han er sømand, muligvis en søn af Peder Hansen Møller i Vestergård (/). Christen er gift siden 1768 (PD) og bor her allerede i 1769 (BF). Fra et ægteskab kendes 3 børn, Maren (ca. 1769), Kirsten (ca. 1770) og Peder (ca. 1771). Omkring 1780 må konen være død, idet et første barn af et nyt ægteskab, Mathis, fødes i 1781. Den nye kone er Hanne, født ca. 1754 i Sønderby som datter af skipper Hans Mathiesen Dahl (/). Fra nu af får husfar Christen tilnavnet »Dahl« (BF). Parret får endnu 2 børn, Cathrine (ca. 1784), og Hans (ca. 1785). En sidste datter, Cathrine Marie (ca. 1790), er måske allerede fra et 3. ægteskab, med en Karen Hansdatter, født ca. 1754 (FKT). Christen, der sejler som harpuner til Grønland, forliser 1793 med skibet »Zwaan«. Enken med 4 børn betegnes som fattig. Maren fra Christens første ægteskab er da gift i Kongsmark (lb.nr. 91), Kirsten tjener i samme by, mens Peder sejler som styrmand fra København. Mathis findes 1799 som matros fra Fanø til Grønland.¹¹ To andre børn af Christens andet ægteskab, Cathrine og Hans, bor senere i Mølby (lb.nr. 165). Cathrine Marie's skæbne kendes ikke. Enken Karen Hansdatter dør i 1825. Ejendommen overtages af fattigvæsenet. Det forfaldne hus brækkes ned.

1859-1881

Dr. Peter Michelsen Jochimsen, et hus.

Han er født 1807 på Abildgaard og gift med Sophie Soosten, der er et år ældre og stammer fra Itzehoe i Holsten. Han var allerede læge på øen, kaldt »distriktkirurg«, i perioden 1836-40, og kom igen i 1847, med bopæl forskellige steder på Sønderlandet. Samtidig praktiserer dr. Jochimsen i Løgumkloster, indtil han i 1858 får en fast ansættelse på øen.³¹ Derefter bygges huset her.

Lægeparret har ingen egne børn. En første plejesøn, Carl Simonsen, født 1837 i Husum, er med i familien, indtil han er voksen. Senere optages konens brorsøn, Wilhelm Soosten, født 1843 i Oldensworth. 1879 dør lægen, og stillingen forbliver ubesat i 2 år. Enken sælger huset til Rømø-kommunernes fællesskab og får aftægt. Hun dør i 1897.

1881-1904

Rømø kommuner, et lægehus.

Der bygges 3 fag til, delt i 2 værelser, som konsultation. Den næste læge, allerede 59 år gammel, holder op efter 6 år, efterfulgt af en 68-årig, der dør i 1893. I løbet af de næste 13 år besættes embedet med 7 skiftende læger. Til sidst sælger kommunerne huset på auktion til en privat køber. Fra 1906 får en ny læge, dr. Voswinkel (billede 58), et nyt hus i Kongsmark. Han bliver øens foto-kronikør.

*Billede 58:
Dr. Theodor Voswinkel, læge på Rømø
1906-20, øens kendte foto-kronikør.
(Tegning af F. Korwan-Katzenstein på
Sylter Heimatmuseum)*

1905-1921

Peter Marius Hansen, et hus.

Han er født 1873 som søn af styrmand Peter Marius Hansen i Kongsmark (lb.nr. 66). Peter sejler siden 1887, mange år som skibskok, bl.a. 17 gange rundt om Kap Horn. Til sidst bliver han styrmand. 1904 gifter han sig med Clara Andrea Schmidt, ligeså fra Kongsmark (lb.nr. 85) (billede 59). Huset sættes i stand, også med nyt tag. Der fødes 3 børn, Peter Carl (1906),

*Billede 59:
Peter Marius Hansen og hustru Clara
Andrea, født Schmidt. (PD)*

Henny Caroline (1910), og Willy (1917). 1910 bliver husfar Peter ansat på fyrskibet »Amrum Bank«, og i 1920 fyrtårnsvogter på albuen på Sild. Familien flytter derover, undtagen sønnen Peter Carl, der går i købmandslære på Rømø (se lb.nr. 98).

1921-1984

Peter Carl List, et hus.

Han er maskinmester, født 1883 i Østerhede som søn af kaptajn Joccum Frederik List (lb.nr. 128). I første verdenskrig deltager han som maskinmester og gifter sig 1918 med Ella Mathilde Møller, født 1893 i Tvismark (lb.nr. 57). 2 værelser lejes ud til en anden,

*Billede 60:
Huset lb.nr. 103
efter genførenin-
gen. Foran huset
står Peter Carl
List med konen
Ella, født Møller.
(PD)*

nygift maskinmester, Peter Carl, indtil han i 1930 flytter til slægtsgården i Kromose (lb.nr. 99). Peter og Ella List (billede 60) får 2 børn, Frederik (1925) og Karl Martin (1930). Hustruens gamle far, Christen Møller, optages til pleje. Han dør her i 1932. 1936 flytter familien til Esbjerg. Huset lejes ud. Senere bliver det til familiens feriebolig. Peter Carl List, der sejler indtil sidst i 1930'erne, dør 1970, enken Ella 1984.

Siden 1985

Brødrene List, et hus.

Frederik er civilingeniør på Risø forskningscentret, gift med Doris Rosenkilde Christiansen. Der er 2 børn, Peter (1963), og Karin (1969). Frederik dør i 1990. Karl Martin er lektor og botaniker i Herlev, gift med Kirsten Grinder Pedersen. Der er ligeså 2 børn, Flemming (1959), og Hanne (1963). Karl Martin er med til kortlægning af plantelivet på Rømø. Huset er sommerhus for 3 generationer af begge familier.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
104	115 Ki	Mantagesvej 3	Ribe	86	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

I matriklen af 1683 nævnes en kvartgårds hustoft her, sikkert med stedets første bygning. I midten af 1700-tallet forfalder huset, og i brandforsikringen af 1769 mangler det. I årene derefter fornyes en del af gårdbygningen. Det er et stuehus, bygget på gamle syldstensfundamenter, 6,75 meter bredt, 8 fag langt. Bjælkerne med taphuller af det oprindelige bindingsværks knægte genbruges i de fleste fag. I 1783 forsikres huset kun med 1 lod af 4, 1848 hævet til 2 lodder. Da er huset sandsynligvis væsentlig forbedret. Indgangen er lagt til midten og ydervæggene muret om. Sydsidens vinduer stammer formentlig fra denne ombygning. Indenfor

laves nye døre. I 1860 vurderes huset til 800 rd. I 1981 bliver huset gennemgribende renoveret, med bevaring af det ydre ansigt, især gamle vinduer. En ny garage tilpasses husets udseende.

Ejendoms historie:

1670-1690

Niels Jensen Præst, 1/4 gård.

Det er præsten, Jens Engelbretsens søn, født ca. 1641. Han får en kvartgårds grund, som faderen køber til ham (FP). 1683 findes ejendommen i matriklen, med jorder syd på øen og en hustoft her, 15.000 kvadratalen stor. Niels Præst »farer« (til søs), som han siger på tinget. Måske er han identisk med kommandøren Cornelis Jansen 1674-77 fra Hamborg. Niels J. Præst har mindst en søn, der dør før 1716 (FP). I tingbogen af 1720 nævnes en kontrakt af 1690, hvorved halvdelen af ejendommen og huset overdrages til en efterfølger.

1690-1716

Niels Jensen Præst og Peder Jessen Dahl, 1/4 gård.

Peder J. Dahl er en ung mand, der måske stammer fra Sild. Han er gift med Inger, formodentlig en datter af Peder Christensen y. og Maren Bundes i Sønderby (/). Omkring århundredskiftet får Peder konens fødegård i Sønderby (/), men giver den videre til konens bror, skipper Christen Pedersen Bundes (TBB). Peder selv synes at beholde bopæl her i Kirkeby. Der fødes en datter Mette, der bliver stammor til Rømmø-Dahl'erne (se lb.nr. 113). I 1701 er Niels Jensen Præst meget syg, da han forhøres hjemme i en østerssag (TBB). 1716, efter sønnens død, overdrager han sin halvdel i ejendommen til en mand, der ægter »hans SønneKoene« (FP).

1716-1720

Niels Hansen Hjuler og Peder Jessen Dahl, 1/4 gård.

Niels Hansen Hjuler stammer fra Ottersbøl (FP). Han er vist hjulmager. En søn Niels får efternavnet »Lund« (se lb.nr. 101). Og der er formodentlig også en datter, Maren, der senere bygger et lille hus ved siden af gården (lb.nr. 103). I 1720 afhænder Peder Dahl sin andel i hus og gård for 155 rd. til partneren (TBB). Peder, der er skipper på kystsejladser, bygger 1723 et nyt hus i syd-Kirkeby, hvor han bliver bosat (se lb.nr. 111). Da synes konen være død.

1720 –1766

Niels Hansen Hjuler, $\frac{1}{4}$ gård, senere $\frac{1}{4}$ kådnersted.

I 1723 får han fæste i gårdens anden halvdel. Nogle år senere sælger han jorderne til præstesønnen Søren Ambders, der har bygget et nyt hus og får fæste i 1729 (lb.nr. 127). Niels Hjuler beholder huset her med nogen jord, nu som et kvart kådnersted, hvorpå han får fæste i 1748. Ellers nævnes manden 1736 som østersfisker, med efternavnet »Lund«, og som vidne i 1741 (TBB). Sønnen Niels gifter sig med Abel, datter af Niels Pedersen Tagholm (/). Parret bor vist med i huset og får formodentlig 3 børn, Mette (ca. 1723), Erich og Henrich. Datteren Mette giftes med Michel, født ca. 1732 som søn af Christen Hansen Tagholm (lb.nr. 101). Konen Abel dør, og Niels Lund gifter sig igen, med svigersønnens mor, der også har mistet sin ægtefælle. Han flytter derover, hvor han får fæste i 1766. Sønnen Erich får ejendommen her, med en formentlig forfalden gårdbygning. Sønnen Henrich bygger en lille hytte på hustoften, som senere brækkes ned (kort billede 57).

1766-1792

Erich Nielsen Lund, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er gift med en datter af Peder Clausen i Tagholm (lb.nr. 97). Der fødes en datter, Karen (ca. 1758), og en søn, Peder (ca. 1763). Efter 1769 (BF) fornyes en del af den gamle bygning. Erich sejler som skibstømrer til Grønland, bl.a. på »Hamburger Börse« med kommandør Laust Hansen. Han dør mellem 1783 (BF) og 1787 (FKT). Da er kun datteren tilbage, gift med sin fætter Christen Michelsen (se lb.nr. 101). Han får ejendommen i fæste.

1792-1835

Christen Michelsen (Tagholm), $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født ca. 1758 og sejler på Grønland. Fra 1781 er han harpuner hos kommandør Hans H. Carl (WS). I 1789 betaler han $\frac{1}{2}$ rd. indkomstskat som matros, men er styrmand hos bror Knud på »Vrouw Elisabeth«. 1799 er Christen »Officer fra Hamburg til Grønland i nogle år«,¹¹ men skifter senere til Altona, igen som harpuner. 5 børn kendes, Margrethe (ca. 1786), Mette Marie (ca. 1787), Anne Kirstine (ca. 1789), Michel (ca. 1791), og Erich (ca. 1795). I 1801 låner husfar Christen 100 mk. Døtrene giftes, den ældste 1816 med skipper og enkemanden Johan Franck Carstensen i Havneby (/). Den næste, Mette Maria, vies 1821 til den

10 år yngre sømand Andreas Isaaksen Carl af Kirkeby (lb.nr. 110), datteren Anne Kirstine samme år til senere gårdmand Niels Jørgensen List i Østerby (/). Andreas Carl flytter herover, og parret får 2 døtre, Cathrine Margrethe (1821) og Christine (1823). Michel Christensen, der sejler som matros fra Altona til Grønland, vies 1824 til Kirstine Marie, født ca. 1788 i Vesterhede (lb.nr. 118). 1825 drukner Andreas Carl på vej til Vestindien. 1826 dør mor Karen, og enkemanden opretter 1828 en aftægtskontrakt med Michel, der får fæste i 1835. 1833 dør Andreas Carl's enke, og de forældreløse børn går i pleje andetsteds. Erich Christensen gifter sig 1834 med Karen Holm Nielsdatter, enke efter Peder J. Lassen (lb.nr. 37), og bor fremover til leje i Tvismark. Parret har en søn, Peder (1832).

1835-1847

Michel Christensen (Lund), 1/4 kådnersted.

Ægteskabet med Kirstine Marie forbliver barnløst. 1838 dør den gamle aftægtsmand Christen Michelsen. Husfar Michel, også kaldt Lund, meldes som »bortbleven«. Kirstine Marie opføres 1840 som »enke« (FKT). I huset bor da også en anden enke, som inderste, Karen Pedersdatter, med sønnen Hans C. Nielsen (se lb.nr. 188). I 1841 får Kirstine Marie skilsmisdom efter begæring og gifter sig 1842 igen. Det er Peder Andersen Thygesen, enkemand siden 1840, der kommer fra Tvismark med sine 3 yngre sønner (se lb.nr. 63). Derudover optages en ugift kniplerske i huset, Anna Kirstine, født 1815 i Bolilmark som datter af gårdmand Svend Møller Pedersen Falk (/). I 1844 får pigen en datter, Maria, avlet med Peder A. Thygesen. Nu bliver det igen til skilsmisse. Peder flytter med Anna Kirstine og alle børn til Sønderby, hvor han senere bliver gift med hende (/). Husmor Kirstine Marie Dahl sælger 1847 ejendommen mod aftægt og afbetaling af 75 rbd. gæld.

1847-1852

Hans Christian Hinrichsen, 1/4 kådnersted.

Han er 1823 født i Kromose (lb.nr. 98). Hans er styrmand og siden 1846 gift med Caroline, 1824 født i Vestergård som datter af skipper Hans J. Møller (lb.nr. 169). Deres første børn er Hinrich Carsten (1846), Hans Cornelius (1847), Cathrine Marie (1848), og Jørgen Hansen (1849). I 1850 køber Hans Chr. Hinrichsen en gård

i Kongsmark (lb.nr. 93). Familien flytter derover, sammen med aftægtskonen, Kirstine Marie Dahl, der dør i 1872. Huset sælges for 400 rbd.

1852-1853

Jesper Mathiesen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Styrmanden bor først i et andet hus i nabolaget (lb.nr. 109) og køber stedet her med hjælp af konens far og gæld til sælgeren. Inden fæstens erholdelse falder Jesper 1852 overbord, og den unge, barnløse enke Kirsten sælger huset mod aftægt og 222 rbd. Hun forbeholder sig al guld og sølv såvel som en del møbler.

1853-1856

Cornelius Pedersen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er 1800 født i Mølby som søn af sømand Peder Nielsen og Esther Maria Michelsdatter (/). 1851 har han mistet sin første kone, Ellen Ottedatter, hvis fødegård i Vestergård han har i fæste (lb.nr. 168). Samme år gifter han sig igen, med Ellen's søster Johanne Kirstine, der er enke siden 1849, efter skipper Svend J. Bundes (lb.nr. 131). Begge gårde sælges, og parret flytter til huset her med deres yngre døtre, Octo Elene (1839) og Petrea Maria (1844) Pedersen, og Anne Kirstine (1839) og Jørgeline (1841) Bundes. Pga. ejendomssalg er der penge til udlån. Siden mange år sejler Cornelius som styrmand og er nu blevet skibsfører. Kun et år efter ejendommens overtagelse dør han undervejs, på hospital i L'Orient. 1855 giftes Cornelius' datter Kirstine Pedersen, født 1832, med sin fætter, Andreas J. With, født 1830 i Vråby som søn af Jesper P. With (lb.nr. 136). Han får ejendommen her tilskødet i bytte med et andet kådnersted i nabolaget, han havde købt i 1855 (lb.nr. 109). Han må overtage forpligtelserne til aftægtsenken Kirsten. I skiftet efter Cornelius Pedersen får døtrene hver 268 rbd. Enken flytter til det lille nabohus og tager døtrene Anne Kirstine og Jørgeline Bundes såvel som steddatteren Jørgeline med.

1856-1868

Andreas Jespersen With, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

I ægteskabet fødes 4 børn, Caroline Elise (1857), Jesper (1860), Adolf Johannes (1862), og Otto (1865). I 1860 er husmor Kirstines søster Petrea tjenestepige her (FKT). Søster Octo Elene tjener hos

Andreas' svoger i Vråby (lb.nr. 123). Andreas sejler først som krydstoldskipper, senere som styrmand på skonnerten »Wal-kyren« af Bogense. 1868 forliser skibet på en rejse fra Kolding til England. Straks sælger enken ejendommen, endnu med aftægtsforpligtelsen for Kirsten Mathiesen, der er i familie med køberens kone. Andreas' enke flytter til Østerhede, hvor sønnerne Otto og Adolf dør i 1878 hhv. 1880. I 1905 bor hun i Sønderby, hvor datteren dør i 1907, enken Kirstine i 1909. Om sønnen Jesper vides intet.

1868-1921

Lehmann Hansen Præst, 1/4 kådnersted.

Han er 1829 født i Bolilmark som søn af sømand Cornelius Lausten Præst (lb.nr. 29). 1865 bliver han gift med Eva Caroline Abelone, født 1840 i Vesterhede som datter af skomager Carl Gottfried Schrøder og Abel Maria Nielsdatter (/). Parret (billede 61) får 5 børn, Cornelius Lausten (1865), Alma Caroline (1868-74), Gottfried Carl Henrik (1873), Alma Kirstine (1876), og Lemanda

Abelone (1882).

1871 dør aftægtskone Kirsten, en halvsøster af hustruens far. 1872 købes hustruens fødehjem i nabolaget (se billede 98) af svoger og enke-mand Jørgen Sarius Holm og sælger det straks videre til Christen Chr. Møller (lb.nr. 113). Leh-

Billede 61:

Lehmann Hansen Præst med konen, Eva Caroline Abelone, født Schrøder, og børnene Cornelius Lausten og Alma Caroline, ca. 1871. (PD)

mann er skibskok og sejler på langfart. I vinter 1887/88 forliser skibet, skonnerten »Maagen«, på vej fra Island til Barcelona »med mand og mus«. Enken sidder foreløbig i uskiftet bo. Sønnen Cornelius bliver toldbetjent, efter nogle år til søs og i Australien, og giftes 1893 med Marine Christine, født 1862 som datter af Carl Nielsen i Juvre (lb.nr. 9). Sønnen Gottfried Carl sejler som maskinmester og lever ligesom den ugifte datter Alma i København. Datteren Lemanda er gift i San Francisco. I 1906 er hun på besøg med en lille søn, Jens (1905), og samme år laves skifte. Moderen får ejendommen tilskødet. Hun dør i 1910. Cornelius vil købe ejendommen med søskendes samtykke, men får skødet først i 1921. Hvert af sine søskende får 300 kr.

Billede 62:

Cornelius L. Præst og konen Marine, født Nielsen, med datteren Inger Marie ved deres hus, lb.nr. 104. (PD)

1921-1944

Cornelius Lausten Præst, et hus.

Der er 2 børn, begge født på Rømø, Lehmann Hansen (1897) og Inger Maria (1900). Siden 1920 er Cornelius overtoldbetjent i Aabenraa. Huset »undtagen 3 stuer øst for indgangsdøren« lejes 1925 ud til et ægtepar fra Bornholm, Christian og Anne Margrethe

Hansen, der efter få år flytter til nabohuset (lb.nr. 108). Senere nyder Cornelius og Marine deres otium her (billede 62). Den ugifte datter er sygeplejerske i København. 1943 dør moderen, og 1944 overdrages ejendommen til Inger, der lover aftægt til faderen og ferieboligret til sin bror Lehmann. Enkemanden Cornelius dør 1949.

1944-1980

Inger Maria Præst, et hus.

Foreløbig bor hun her kun i sin ferie. Hun lejer også ud til sommergæster. Efter pensioneringen tager Inger Præst fast bopæl her. Inger lever ene i huset, indtil hun flytter til et plejehjem på Falster, hvor hun dør. Huset sælges.

siden 1980

Jan Duhn, et hus.

Han er 1955 født i Århus som søn af Willy Duhn og Ise, født Jensen. Forældrene flytter snart tilbage til deres fødeø, hvor de driver købmandsforretning (se lb.nr. 157). 1978 gifter han sig med Bodil Mortensen, født 1951 i Vojens. Parret får to børn, Luise (1979) og Jørn (1983). Jan er direktør for et rejsefirma på øen, Bodil kontorassistent ved Rømø Andelskasse.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
105	192 Ki	Elmegårdsvej 1	Ribe	87	Cc	Cc

1967

2005

Bygningshistorie:

Gårdbygningen opføres formentlig i begyndelsen af 1700-tallet. 1766 laves en tilbygning, sandsynligvis ved laden (PD). 1769 vurderes det hele med 2 lodder af 2, 1783 med 3 lodder af 4 (BF). Huset brænder i begyndelsen af 1790erne (BF), men vist ikke helt. Bjælkerne skiftes ud, uden skråstivere, men dele af bindingsværket genbruges. 1835 beskrives gården med 11 fag stuelænge, 12 alen bred, med bindingsværk og tavlmur. 8 fag deraf er bebo-

else med 2 skorstene, resten er »klynehus«. Nordlængen har 6 fag, 10 ³/₄ alen bred, som lade, vognport og stald. Det hele vurderes til 640 rd. (BF). Omkring 1850 flyttes stuehusets indgang til midten (billede 63), og laden udvides. I 1900-tallet fornyes avlsafdelingen.

Billede 63:
Indgangsparti ved huset lb.nr. 105.

Ejendomshistorie:

1668--1705

Jens Christensen, ¹/₄ gård.

Han er en søn af gårdmand Christen Jensen i Sønderby (/). Kvartgården her købes ud af Peder Chr. Krommes' ejendom (lb.nr. 100). 1668 får han fæste her, og kun et år senere på faderens helgård i Sønderby (se lb.nr. 173). Ejendommen her overtages senere af en søn, sandsynligvis samtidig med fødegårdens overdragelse til en ældre bror med samme navn.

~1705--1745

Christen Jensen y, ¹/₄ gård.

Han ægter Bodil, datter af Niels Pedersen i Mølby (lb.nr. 167). Christen Jensen er måske identisk med en Hamborg-kommandør,

der i perioden 1714-27 fem gange sejler til Grønland. To piger synes at være født i ægteskabet. En datter med ukendt fornavn er i 1733 gift med Jesper P. Lassen. Han får da Bodils fødegård overladt (lb.nr. 167), efter dennes søster Karen, der i forvejen havde overdraget ejendommen til svoger Christen Jensen (FP). En datter Mette køber sammen med sin trolovede, Christen Chr. Møller, 1735 en byggegrund »sydvest for Christen Jensen's ny toft«. De bygger et hus, men sælger det i 1737 videre til præsteenken (se lb.nr. 109). Formentlig har husbonden Christen overdraget gården til dem, i en periode, hvorfra ingen fæsteforhold er dokumenteret. 1741 nævnes mor Bodil som værende for gammel til at komme til tinget i Ballum, hvor den store Hesseldahl-sag forhandles (se lb.nr. 107). Snart må hun være død, ligesom Christen Jensen, idet svigersønnen Christen Møller i 1747 er medsælger af en byggeplads i gårdenes fællesområde (PD).

~1745-1766

Christen Christensen Møller og hustru Mette, $\frac{1}{4}$ gård.

Parret har en søn Christen (ca. 1744), og en datter Mette, født 1747 (PD). I 1753 må husfar Christen være død, idet underskriften mangler på et grandevilkår fra dette år. Sønnen Christen ægter en ældre enke i Vesterhede (/), Karen Mathisdatter, der sidder på gamle gårdbygninger uden jord (se ved lb.nr. 120). Han dør i 1770 (GS). Datteren Mette giftes 1766, og samme år får svigersønnen fæste.

1766-1809

Niels Jørgensen æ., $\frac{1}{4}$ gård.

Han er født 1737 (PD), en søn af styrmand Jørgen Thomsen »Styrck« i Østerhede (/), der sejler fra Flensborg (SP). Niels bliver matros fra samme havn, 1759 på »De Palmboom« med Peder P. Holm som skipper (lb.nr. 95). I 1770erne er han styrmand fra Hamborg til Grønland. Senere bliver han selv skipper, fra Bergen. Efter overtagelsen udvides gårdbygningen, som det fremgår af et lån til formålet (PD). Pengene betales snart tilbage. I 1789 (ES) betales hver 1 rd. formue- og indkomstskat. I ægteskabet med Mette fødes 7 børn, Kirsten (1767), Christen (1772), Bodil (1768), Mette Marie (1774), Mette Kirstine (1778), Sara (1781), og Anna (1785). Huset brænder 2 gange. Ved anden brand betaler brandforsikringens fællesskab intet (billede 64), hvorfor Niels Jør-

Billede 64:

Indskrift over en dør i huset lb.nr. 105. Det skal oprindeligt stamme fra Niels Jørgensen æ., skrevet pga. manglende hjælp ved et brandtilfælde:

*Naar Lykken venlig til dig seer og holder paa din Side
saa faare du Venner fleer og fleer som vil dig gjerne lide
Men naar din Velstand varer kort saa du er foruden skatte
Saa løber dine Venner bort som Sct. Mortens Katte,*

P. P. Holm Maria Holm 1859

gensen i 1794 nægter at yde sin andel ved en brand i Tvismark (BF). Mens sønnen Christen bosætter sig som skipper i Bergen, giftes døtrene på Rømø. Kirsten vies til skipper Jesper J. H. Præst (lb.nr. 80 og 92), Bodil til sømand Peder Erichsen (lb.nr. 97), Mette Marie til skipper Peder P. List (lb.nr. 131), Mette Kirstine til skipper Peder H. Pedersen (lb.nr. 142), og Anna til skipper Peder J. Holm. Sara bliver foreløbig hjemme. I 1809 laver Niels Jørgensen en salgskontrakt med svigersønnen Peder Holm, der betaler 250 rd. og lover husly for konens søster Sara, så længe hun er ugift. Forældrene bliver på stavnen og får aftægt. Niels Jørgensen dør få år senere. Sara gifter sig i 1820 med en enkemand i nabohuset (lb.nr. 109). Enken Mette nyder aftægten indtil 1828.

1809-1850

Peder Jørgensen Holm, 1/4 gård.

Han er 1780 født i Kromose som søn af skipper Jørgen P. Holm (lb.nr. 100). Peder tager styrmandseksamen i København og bliver 1809 medlem af skipperlauget dér. Samme år sejler han kaperchaluppen »Tigeren« med 20 mand ombord, men uden at kunne tage en prise.³² Fra 1810 findes skipperen igennem 20 år på forskellige skibe til Norge, Østersøen, England og Frankrig (WS). Hjemme fødes 5 børn, Kirstine (1803), Jørgen (1810), Christen (1818), Cornelius (1822), og Peder (1827). 1818 køber Peder J. Holm et helkåd i Kirkeby på auktion, nedbryder huset øst for kir-

ken og lægger jorderne til ejendommen. Det drejer sig om resten af en kvartgård, Peder Chr. Krommes i 1670 havde solgt ud af sin storgård, ligesom ejendommen her. Fra omkring 1830 bliver husfar Peder hjemme som gårdmand. Svigerinden Sara er blevet enke og overlader naboejendommen til svogeren mod aftægt, ydet i hendes hus (lb.nr. 109). Datteren Kirstine gifter sig 1831 med en fætter, skipperen Niels J. J. Præst (lb.nr. 37). Sønnen Jørgen bliver skipper og ægter 1837 Margretha, født 1812 i Sønderby som datter af gårdmand Jørgen Jørgensen (lb.nr. 173). 1840 drukner sønnen Cornelius på en rejse fra Messina til Østersøen. I 1845 bor et fattiglem med i huset, Antona Møller (se lb.nr. 107). 1846 køber aftægtskone Sara nabohuset tilbage (lb.nr. 109), sælger det straks videre og får nu aftægt på gården. I 1850 oprettes en aftægtskontrakt med sønnen Peder. Forældrene får den »sønder vestre stue« med mobilier, fuld forsørgelse og en håndskilling. Moster Sara's aftægt bevares.

1850-1905

Peder Pedersen Holm, 1/4 gård.

Han opgiver søfarten og bliver gårdmand. 1852 gifter han sig med Marie, født 1827 i Havneby som datter af skipper og senere postmester Sibrandt Hansen Duhn og Dorothea Nicoline Kall (/). 1855 dør det gamle aftægtspar, og 1861 moster Sara. Peder og Marie får mange børn. Døtrene er Anna (1852), Doris (1853), Sibrandine (1857), Maria (1866), og Clara Cæcilie (1869). Sønnerne er Peder Jørgen (1856), Sibrandt (1859-70), Christian Cornelius (1861), Nicolaus (1863), Svend (1865), og Peder Pedersen (1866). Endnu en søn dør som spæd. Peder P. Holm bliver 1866 land- og brandfoged for Sønderlandet. Sammen med bestyrer af brandkassen, Martin A. List (lb.nr. 106), kommer han 1868 i strid med den kendte tyske officer og forfatter, greve Baudissin, der med nogle matroser ulovligt har tændt en stor ild i Havneby.³³ Fogeden bliver støttet af myndighederne, og greven anklaget for utilbørlig opførsel. Efter dannelsen af Kirkeby kommune bliver Peder P. Holm dennes forstander. 1870 dør den 10-årige søn Sibrandt, 1882 forliser den søfarende Nicolaus med et engelsk skib, og et år senere drukner bror Peder Pedersen i Antwerpen. I 1875 vies datter Anna til styrmand Peder H. Pedersen, der køber ejendom i Juvre (lb.nr. 13), og datter Doris til sømand Tønnes M. Præst, der snart

flytter fra øen. 1880 giftes datter Sibrandine med styrmand Andreas Mathiesen, søn af afd. landfoged Mathias Mathiesen i Duhnby (se lb.nr. 109). Døtrene Maria og Clara dør i 1887 hhv. 1892. Vest for gården opføres Rømøs første redningsstation, fornyet i 1903. Et barnebarn, Annas datter Christiane (1886), hjælper 1905 det gamle par. 1906 dør husmor Maria, 1907 fulgt af Peder P. Holm, der indtil da har udøvet strandfogedembedet. Gården har henvend 70 ha jordtilligendet. Af arvingerne er kun 3 børn tilbage, Anna, Sibrandine og Christian, der er toldassistent i Esbjerg. Gården deles. Bygningen med 25 ha sælges til købmand Marius H. Carl. 42 ha, for det meste bjergeskifter, overtages af Christian Hansen i Kongsmark (lb.nr. 91). Resten afhændes til forskellige naboer.

1907-1926

Marius Hansen Carl, gårdejendom.

Han er født 1860 i nabolaget som enebarn af skibskaptajn Andreas Hansen Carl. Marius bliver købmand og bor hjemme, hvor der indrettes en butik (lb.nr. 110). I 1912 arver han fødehjemmet og lægger begge ejendomme sammen. Om han midlertidigt bor her med familien, vides ikke. Senere tager sønnen Alfred bopæl her. Det er ham, der året efter genforeningen kører kongeparret rundt på øen i gårdens hestekøretøj. 1923 dør Marius. 1926 deles ejendommene igen. Marius' enke, Juliane Helene, beholder købmandsgården med lidt jordtilligende. Gården her overtages af sønnen Alfred.

1926-1963

Alfred Hansen Carl, gårdejendom.

Han er født 1898 i nabohuset og gifter sig 1923 med Esther Maria, født 1902 i Kongsmark som datter af postbud Anton Nielsen (lb.nr. 78). Der fødes 2 børn, Anton Eduard (1927), og Gerda (1934). Alfred går helt ind for landbruget (billede 65). Børnene flytter fra øen, Anton Eduard til Bredebro, Gerda til Sjælland. Alfred Carl dør i 1960. Enken sælger ejendommen i 1963. Hun dør i 2001.

Billede 65:

Alfred H. Carl og konen, Ester Maria, født Nielsen, foran deres gård omkring 1925. (PD)

1963-1969

Heinrich Luis Bundesen, gårdejendom.

Han er 1934 født i Juvre som søn af Ernst V. Bundesen (lb.nr. 15) og gift med Anne Poulsen. Parret får 4 børn, Lise Lotte, Ernst, Annelene og Bo. Familien flytter til Ballum, hvor de køber en anden landbrugsejendom.

1969-1988

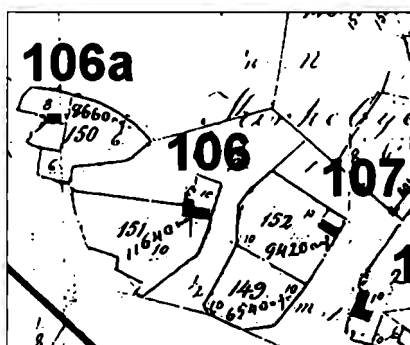
Karl Christian Thygesen, gårdejendom.

Han er 1915 født i Århus og gift med Tove, født Christensen (1910), der stammer fra samme by. Manden bliver læge i Toftlund, hvor deres 3 børn fødes, Jens (1945), Hans (1947), og Annette (1952). Mens jorderne, henved 80 tdr., udforpagtes, benyttes huset som feriebolig. 1986 dør både Karl Christian og Tove Thygesen. Børnene arver ejendommen i fællesskab. En søn overtager efterhånden sine søskendes andele.

siden 1988

Hans Thygesen, et hus.

Han er uddannet lærer og arbejder som integrationskonsulent på Sjælland. Jorderne afhændes pga. jordbrugslovens regler. Konen Anette, født Høg (1953), stammer fra København. Hun er ligeså uddannet lærer. I dag laver hun kunsthåndværk.

Billede 66 a og b:

Udsnit af matrikelkort fra 1840 og 1874 (LASH) med husene lb.nr. 106a, 106, 107 og 108. De første 2 bliver udvidet i denne periode, lb.nr. 108 bygges nyt.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
106a	1462 Ki	Mantagesvej 15	Ribe	-	-	-

2005

Bygningshistorie:

1738 bygges der et lille hus, hvor der før lå en ældre bygning (SPP). 1783 vurderes huset til $\frac{1}{2}$ af 4 lodder (BF). Omkring 1840 står der ca. 4 fag. Inden 1875 forstørres huset til 6 fag (billede 66/67). Efter 1945 rives bygningen ned og erstattes 1980 med et nyt hus i gammel stil, efter tegninger af ark. Aksel Skov (se lb.nr. 106).

Billede 67:

»Stine Mantages« vest for sit 6-fags-hus, lb.nr. 106 a, omkring 1920. (PD)

Ejendoms historie:

1739-1748

Jens Thomsen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er formodentlig en søn af Thomas Nielsen (lb.nr. 94). Jens låner 1739 100 mk., sammen med hustru Kirsten Hansdatter (SPP), antagelig født ca. 1718 som datter af kommandør Hans Jespersen (lb.nr. 108). Pengene bruges for »træ og mursten« til et hus, bygget 1738 på en »toft og kålhaug, der laa til det gamle hus« (SPP). Det drejer sig formentlig om den her ejendom. Jens Thomsen må snart være død, idet huset får en ny ejer. Enken Kirsten synes senere at være gift med præstesønnen Christian A. Neve (se lb.nr. 102).

1748-1783

Christian Michelsen Snedker, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er stedets første sikre ejer, 1748 nævnt i fæsteprotokollen. Konen kendes ikke, men der er en datter Maren (ca. 1745). 1769 nævnes huset ikke i brandforsikringen. Omkring 1760 må Christian og måske også konen være død, idet lejen for kirkesæderne

ikke betales efter 1756. I kirkeregnskabet for 1779 skrives, at restancen er for »Christian Michelsens børn, nu Peder Sørensen«, der betaler 6 mk.lb. Peder er da gift med Maren.

1783-1804

Peder Sørensen, 1/4 kådnersted.

Han er sømand, født ca. 1752. I 1770erne findes manden på Grønlandsfart fra Hamborg, senere på handelsfart fra Flensborg (WS). I 1789 betaler Peder 1/2 rd. indkomstskat som matros. Fra ægteskabet med Maren kendes ingen børn. Peder dør før 1801, og enken, der bor ene i huset, sælger ejendommen mod aftægt.

1804-1840

Jens Jespersen, 1/4 kådnersted.

Han er ca. 1769 født i Vestergård som søn af kommandør Jesper Jensen (/) og gift med Anne, født ca. 1779 i Vråby som datter af Michel Hansen Kypper (lb.nr. 139). En søn Michel, født i Vråby, dør som ung. Det første barn i Kirkeby får navnet efter den fhv. husejer, Peder Sørensen Jensen (1804). Efter en datter Euphrosine (1808) følger endnu 3 sønner, Hans Michelsen (1812), Jesper (1819), og Jens Andreas (1824). I begyndelsen af 1800-tallet findes Jens Jespersen som matros i Grønlandsfart fra Altona. I 1817 dør aftægtskonen Maren. 1824 bliver familien udsat for en sygdom, hvoraf to sønner dør, Jesper og Peder. 1832 giftes datter Euphrosine med harpuner Cornelius Sibrandt Sørensen, født 1803 som søn af tømrer Søren Andersen og Marianne Christensdatter i Havneby, hvor parret tager bopæl (/). Samme år dør Euphrosines bror Hans på et hospital i Hamborg. Endnu i 1834 skrives, at husfar Jens Jespersen »lever af søfart« (FKT). 4 år senere er han død. Nu er der kun drengen Jens Andreas tilbage med sin mor. Hun laver en kontrakt med sin svigersøn, der skal forsørge hende »som det sømmer sig en god svigersøn og datter«.

1840-1874

Cornelius Sibrandt Sørensen, 1/4 kådnersted.

Siden 1834 er han skibsfører. Parret bringer to børn med fra Havneby, Sibrandt (1832) og Juliane Marie (1835). Her fødes Peder Hansen (1845), Caroline Kirstine (1848), og Andreas (1852). Cornelius mister stillingen som skipper og sejler igen som matros (KB, FKT). 1856 dør hustruens mor Anne. 1869 giftes datter Ju-

liane Marie i Mjolden til Andreas Lindholm, født 1836 i Billum. 1872 dør Cornelius S. Sørensen, og enken skøder ejendommen til den yngste søn, Andreas, mod aftægt.

1874-1948

Andreas Sørensen, et hus.

Han sejler verden rundt, mens moderen Euphrosine fortsat bor i huset. Om hende fortælles, at hun ofte siger »man tager, men hvor tager man det fra?«, hvilket fører til øgenavnet »Sine Mantage«

Billede 68 a og b:
»Sine Mantage«
og datteren »Kirstine Mantages«.
(PD)

(billede 68 a). Hun flytter senere til datteren i Ballum, hvor hun dør i 1894. Andreas, der nu er bosat i Amerika, vil sælge ejendommen til søsteren Caroline Kirstine (GA), men det bliver aldrig tinglyst. Hun lever alligevel her hele sit liv, overalt kendt som »Kirstine Mantages« (billede 68 b). Til sidst optager Boy Lorentzen i Tvismark (lb.nr. 63) Kirstine i pleje. Der dør hun i 1935. Enearving er en søstersøn i Ballum, Niels Peder Lindholm, men først efter mandens død i 1946 får et af hans børn adkomst til ejendommen.

1948-1972

Hans Petersen Lindholm, et hus.

Han er 1896 født i Ballum, hvor han bliver bygmester. Hans Lindholm er gift med Helene Liliendahl, født 1898 i Borg. Parret har en søn Niels (1924), og to døtre, Lilli (1927), og Inge (1929). På hustomten bygges en lille feriebolig, senere et moderne sommer-

hus i nærheden. Hans Lindholm dør 1962, konen 1972. Børnene arver ejendommen i fællesskab.

1972-1978

Niels Lindholm, Lilli Nielsen og Inge Schmidt, et sommerhus.
Efter nogle år i fælles drift deles grunden. Niels overtager den lille feriebolig, hvor det gamle hus har stået.

siden 1978

Niels Lindholm, et sommerhus.

Han er bogholder og gift med Thoma Stenbock fra Brøns. Parret har en søn Hans Erik. Efter gamle billeder og med hjælp af naboen, ark. Aksel Skov, bygges 1979/80 et pænt lille hus i typisk Rømø-stil på »Kirstine Mantages« hustomt.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
106	675 Ki	Bornholmervej 12	Ribe	88	Ca	A

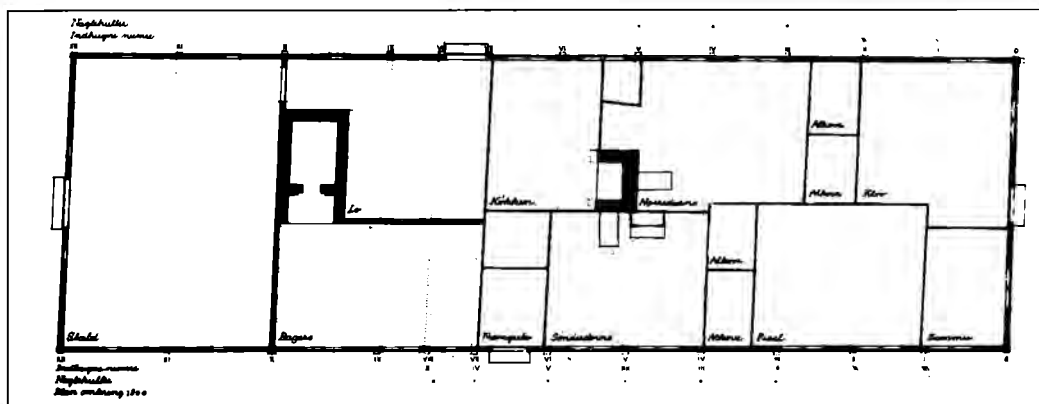
1967

2005

Bygningshistorie:

Huset er bygget omkring 1735, formentlig 7 fag langt. I 1769 er vurderingen 1 lod af 2, 1783 1¹/₂ af 4 lodder (BF). Sidst i 1700-tallet tilbygges to fag i øst, og efter 1811 forstørres bygningen i vest. 1830 har rethuset 11 fag, 10³/₄ alen bredt, af bindingsværk med

Billede 69:

Grundplan af stuehuset lb.nr. 106 omkring 1830. De to små fag regnes som et i brandforsikringen. Tegning af arkitekt Aksel Skov.

tavmur, deraf 9 fag beboelse med 2 skorsten og 1 bageovn. (plan billede 69). Værdien er 400 rd. En ny nordlænge i vest har 4 fag, 8 alen bred, af samme beskaffenhed, med loft, vinduer og døre. Deri er et skomagerværksted og lade, 100 rd. værd. Efter 1840 forstørres nordlængen (kort billede 66 a og b) og nordsidens dør bliver til husets hovedindgang, med en kvist derover. Omkring 1900 rives nordlængen ned (billede 70 a), og i 1940'erne forsvinder ret- husets 2 vestlige fag, hvorved huset igen har 1700-tallets størrelse (billede 70 b). Denne velholdte, veldokumenterede,¹⁴ fredede bygning får 1986 Europa-Nostra-prisen.

Billede 70 a:

Huset lb.nr. 106 omkring 1910, set fra nordvest. Laden er revet ned. (Foto Voswinkel)

Billede 70 b:

Huset lb.nr. 106 i 1987, set fra nordvest, 2 fag kortere i vestenden. (Foto A. Skov)

Ejendoms historie:

1737-1766

Jesper Hansen, 1/4 kådnersted.

Han er sandsynligvis en søn af kommandør Hans Jespersen på naboejendommen (lb.nr. 108). Jesper bygger huset »på almuens grund« (FP). Formentlig er han i perioden 1748-51 skipper på 2 skibe fra Flensborg (SP), 1752 kommandør på »Neletta« fra Altona og 1753 på »junge Margretha« fra Hamborg. Der kendes to børn, datteren Ellen (ca. 1737), og Johannes. Den sidste bliver også kommandør (lb.nr. 107). Ellen giftes med Grønlands-styrmanden Jens A. List, født ca. 1735 i Juvre (lb.nr. 8). Han får fæste på ejendommen efter sin svigerfar.

1766 -1811

Jens Andersen List, 1/4 kådnersted.

Fra ægteskabet med Ellen kendes 2 børn, Kirsten (ca. 1764), og Michel (ca. 1773). Jens sejler mange år som styrmand, bl.a. med sin bror Peder som kommandør (lb.nr. 8). 1774-78 fører han selv et Grønlandsskib, »De jonge Pieter« af Hamborg. Men det bliver ikke til den store succes, hvorfor han senere igen er styrmand. 1789 betaler han indkomstskat som »matros« (ES). En gang imellem må han låne penge. Konen Ellen dør inden 1801, og enke-manden bor i huset med sine 2 voksne, stadigvæk ugifte børn. Sønnen sejler 1799 som matros fra Altona, hvor han også opholder sig.¹¹ 1801 bor han hjemme igen og sejler fra Flensborg (SR). Ca. 1808 dør Jens A. List. 1809 sælges ejendommen på auktion. Kirsten Jensdatter får husly i Østerhede, hvor hun dør ugift i 1828. Michel J. List bor formodentlig i en af de store havnebyer.

1811-1850

Carl Henrik Schrøder, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1781 i fyrstedømmet Altenburg. På Rømø gifter han sig med en fattig pige, Johanne Marie, født ca. 1780 som datter af Henrich Nielsen Svarrer i nabolaget (/). Konens forældre er død, og hendes bror Henrich er flyttet til København, hvor han bliver en kendt kaperkaptajn. Familiens hytte overtages og rives ned. 1810 får parret en søn, Carl Gottfried. Konen dør snart, og Carl gifter sig igen, med Anne Kirstine, født ca. 1791 i Havneby

som datter af Henning Wolff (lb.nr. 188). Hun er vokset op i Kongsmark, hvor moderen er gift anden gang, med kommandør Jep N. Smed (lb.nr. 86). I dette ægteskab fødes 2 døtre, Johanne Marie (1816) og Kirsten (1819). Carl H. Schrøder's oprindelige profession kendes ikke. Han driver et skomagerværksted og en købmandshandel. Han bliver også betegnet som skipper (FKT). Huset får en stor nordlænge. Mens han i begyndelsen selv må låne penge, virker han senere som pengeudlåner. Han yder 5 rd. til fattiggassen, hvor andre kun giver 1 rd. En nabo, kommandør Svend A. Carl (/), må i 1820 betale ham 3 rd. for skælsord og slagsmål.³⁴ Der købes flere ejendomme i nabolaget, én til nedbrydning og én som bopæl for et almisselem (lb.nr. 107). Sønnen, skomager Carl Gottfried, giftes 1832 med Abel Maria, datter af fhv. kommandør Niels Jørgensen i Vesterhede (lb.nr. 115). Parret får et hus i nabolaget (/) og bliver løbende støttet af Carl Schrøder. I 1840 dør hustruens mor Kirsten, der har boet her de sidste år. Sønnen Carl Gottfried drukner 1841 under List, og nu optages dennes ældste barn, Carl Henrik, i pleje. 1842 overdrages naboejendommen (lb.nr. 107) til den ugifte datter Johanne Marie. 1846 vies datteren Kirsten til styrmand Jesper Mathiesen fra Vråby (lb.nr. 137), og parret bosætter sig i et andet nabohus (lb.nr. 109). 1849 dør den driftige købmand. Der står 800 rbd. til rådighed for arvingerne, bl.a. 5 børn af sønnen Carl Gottfried. Enken Anne Kirstine sælger ejendommen med al jord, bl.a. en fjerdepart af øen Jordsand – »hvis den tilbagevindes« -, med kreaturer, kakkelovne, mobilier m.m. Men hun forbeholder sig mange ting, møbler, guld og sølv, bøger – en lang liste i kontrakten. Køberen betaler 740 rbd. som arvelodder og lover aftægt i »den nordre stue, nydelig og varm«. Plejebarnet Carl H. Schrøder får også husly. Derudover overtages handelsvarer, kassebeholdningen på 632 mk. og al handelsgæld.

1850-1879

Martin Andersen List, 1/4 kådnersted.

Denne fhv. kommandør (billede 71) har hidtil boet i Kongsmark (lb.nr. 70) og bliver nu købmand. Plejebarnet Carl Schrøder flytter til moderen i nabolaget (/) og bliver styrmand. Martin og konen Maren, født Tagholm (billede 72), har ingen børn. Forretningen går fint, og købmanden låner penge ud til mange steder. Han er bestyrer af Sønderlandets brandkasse, som 1871 yder et større lån

*Billede 71:
Briggen »Cecilie« af Rønne, 1838-45 ført af kommandør Martin A. List. (privateje)*

til opførelsen af Kongsmark skole. 1874 dør hustruen, 58 år gammel. Hendes brordatter, Caroline Tagholm, bliver husholderske for enkemanden. 1876 hhv. 1879 køber Martin A. List 2 ejendomme på auktion, i Kongsmark (/) og i Sønderby (lb.nr. 179), og sælger dem igen. 1879 laver han et testamente, hvorefter Caroline Tagholm skal få ejendommen, og samme år får hun adkomst. Martin A. List lever endnu i 2 år.

*Billede 72:
Martin Andersen List med
konen Maren, født Tagholm.
(RLF)*

1879-1896

Caroline Tagholm, et hus.

Hun er 1850 født i Kongsmark som datter af skipper Svend Christensen Tagholm (lb.nr. 68). Caroline forbliver ugift og driver købmandshandelen videre. Der holdes 1 ko, 1 gris og nogle får. Caroline dør allerede i 1886, men boet opgøres først efter nogle år.

1896-1905

Mine Elise Lausten, født Carl, et hus.

Hun er 1855 født i Juvre som datter af kaptajn Hans J. Carl og Noline Dahl (se lb.nr. 1). I 1880 bliver hun gift med styrmand Andreas Lausten, født 1856 i Bådsbøl som søn af landpostbud August P. Lausten, der nu bor i Havneby, sammen med parret (/). De får 2 sønner, August Peter (1883) og Hans Carl (1886). 1890 dør far Andreas, og enken køber ejendommen her for 3.000 mk., med 10 ha jordtilligendet, hvoraf hun straks sælger en tredjedel. Mine Elise optager sin far på aftægt. Efter dennes død i 1905 afhændes ejendommen, og familien flytter bort.

1905-1940

Carl Anton Jørgensen, et hus.

Han er 1873 født i nabolaget som søn af kaptajn Jørgen Jørgensen (lb.nr. 101). Carl sejler og bliver skibskok. 1905 gifter han sig med Caroline, født 1882 i Tagholm som datter af Cornelius M. Hinrichsen (lb.nr. 97). 1907 køber han en eng ud af gården lb.nr. 105, 1915 1½ ha jord fra naboejendommen (lb.nr. 107). I ægteskabet fødes Kristine Jørgeline (1913) og Krestence Cornelia (1915). Hustruen Caroline dør 1930. Enkemanden forbliver ene i huset. Carl virker mange år som kirketjener. Han dør i 1936. Huset står tomt i en længere periode. Til sidst sælger arvingerne, der bor i Esbjerg, ejendommen med knap 10 ha til en landmand fra Sønder Sejerslev.

1940-1946

Hans Peter Schmidt, et hus.

Han er 1908 født i Skast og gift med Ingeborg, født 1916 i Juvre som datter af Theodor Lytsen (/). En søn, Thorvald, fødes i 1943. Husets vestlige fag brækkes ned. Hans Schmidt arbejder bl.a. ved dæmningen. Efter krigen arver hustruen forældrenes landbrugse-

jendom i Juvre. Ejendommen her sælges. I 1950 bygger Hans Schmidt et parcelhus i Tvismark.

1946-1950

Peter Ludolf Bötöföühr, et hus.

Han er født 1880 i Havneby som søn af toldkontrollør Christian Heinrich Bötöföühr og Minna Boysen (/). Peter læser jus, bliver senere tingbogsfører i Tønder og gifter sig med en sagfører, Sofie Christine Christiansen, født 1875 i Preetz/Holsten. En datter, Inge Christine (1914), gift med advokat Hans A. Hansen, bor senere på Rømø (lb.nr. 50). En anden datter, Erika (1917), forbliver ugift. Parret nyder deres otium på Peters fødeø indtil han dør i 1950. Enken sælger huset med 5 ha til en tidligere Rømø-præst og flytter fra øen. Hun dør 1965 og bliver begravet på Rømø, ligesom sine 2 døtre.

1950-1959

Heinrich Ludwig Martin Richard Treplin, et hus.

Fra 1919-22 er han præst på øen og bor derefter nogle år i Kromose (lb.nr. 100). Nu bor Richard Treplin i Middelfart og tilbringer sine sidste somre her. Han dør 1960 og bliver begravet på Rømø.

1959-2002

Ragnhild og Aksel Skov, et hus.

Aksel Skov er født 1903 i Odense og bliver arkitekt ved »Den gamle by« i Århus. Konen Ragnhild, født Eskildsen (1904), er udlært sølvsmed. Parret (billede 73), der har to døtre, Tora (1931) og Anne (1934), beslutter efter nogle ferieophold, at vælge øen for deres otium.

Billede 73:

Ragnhild og Aksel Skov ved deres krondiamantbryllup i 1994. (PD)

Arkitekten restaurerer huset med nøjsom hånd og stor fagkendskab. Aksel Skov gør derudover meget for bevaringen af andre, gamle ejendomme på Rømø, laver den første registrant, som udkommer i 1971, og udgiver en række beskrivelser af gamle Rømø-huse.¹⁴ Huset her er særlig vel dokumenteret (LOK). Ragnhild dør i året 2000, Aksel Skov følger 2001.

siden 2002

Kirsten og Hans Jørgen Filskov Petersen, et hus.

I forvejen ejer familien et fint vedligeholdt, gammelt nabohus til deres eget brug (lb.nr. 107). Huset her lejes ud, ligesom et andet Rømø-hus i nabolaget (lb.nr. 114), som ejes af antikvitetshandelens selskab.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
107	212 Ki	Bornholmervej 6	Ribe	89	Ca	Ca

1967

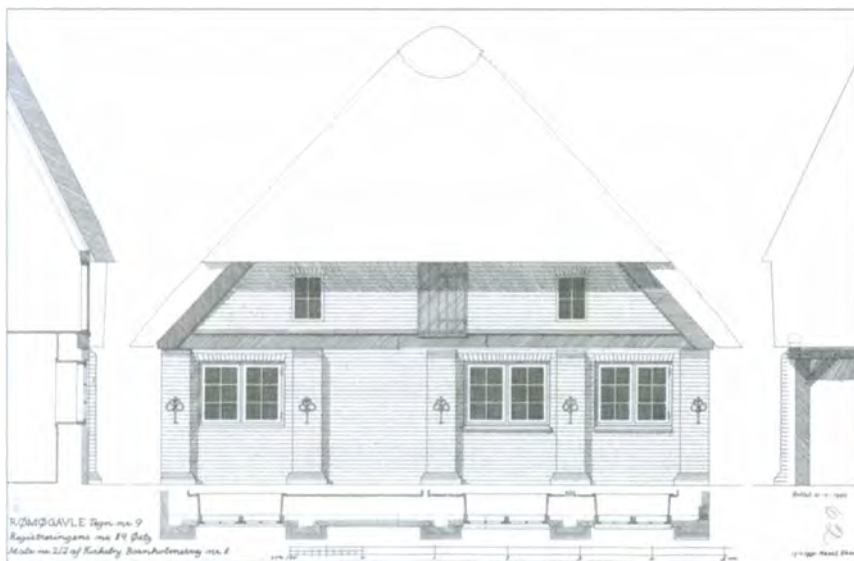
2005

Bygningshistorie:

Huset er bygget 1734, på syldsten med endnu delvis synligt bindingsværk af egetræ på nordsiden. Bygningen er 7.40 meter bred og har 5 beboelses- og 2 staldfag. Vinduerne er større end sædvanlig på Rømø. 1769 forsikres bygningen med 1 lod af 2, 1783 med 1 af 4 lodder, 1859 med 500 rd. (BF). På et ukendt tidspunkt mures forstærkningspiller foran østgavlens stolper (billede 74) og

tilbygges et lille skur i nordvesthjørnet. I en periode er der en større rundkvist over syddøren (se billede 3). I øvrigt står huset næsten uændret i dag (billede 75).

Billede 74:

Tegning af østgavlen på huset lb.nr. 107, med forstærkningspiller muret foran bindingsværkets stolper. (A. Skov)

Ejendomshistorie:

1734-1748

Bertel Nicolay Hesseldahl, 1/4 kådnersted.

Efter uddannelsen bliver han indsat som præst på Ribe Hospital. Pga. hans »slemme Rygte« afsættes manden straks igen.³⁵ 1732 bliver han sendt til Rømø, som degn. Forgængeren, Niels Gloë, er »borttrømt og escaperet« (SPP). Bertel Hesseldahl er gift med Elia Christiane. Om børn vides ikke noget. 1734 får han en byggegrund i Kirkeby og låner penge til et hus. Degnen er en mærkelig mand, der ikke får en positiv modtagelse på øen. Problemerne kulminerer i 1739, da han slår sin kone og en dag løber nøgen rundt om sit hus (TBB). Naboerne kalder hjælp, og degnen bliver fængslet i sit hus. Mænd fra hele Sønderland vogter skiftevis i

huset. Efter mange klager trækker bispem i Ribe degnen tilbage. Efter en kgl. befaling skal den afsatte degn have en årlig pension på 200 mk. Det er hans efterfølger, den aldrig rigtigt ordinerede, af menigheden ønskede, Rømø-fødte Jørgen Andersen æ. (lb.nr. 144), der må betale beløbet, næsten hele indkomsten fra embedet. Bertel Hesseldahls kreditorer på Rømø kræver deres lån tilbagebetalt, og han må sælge ejendommen. Han flytter til Ribe, hvor han lever indtil 1764. Jørgen Andersen, allerede midt i 60erne, må fortsat indbetale 200 mk., som af provsten opbevares, indtil den ordinerede degn indsættes igen i 1772. Denne får pengene til køb af et hus (lb.nr. 57).

1748-1766

Peder Christensen, 1/4 kådnersted.

Pga. manglende fæsteforhold i perioden formodes, at efterfølgeren overtager ejendommen tidligere end 1766.

1766-1783

Johannes Jespersen, 1/4 kådnersted.

Han er antagelig født i nabohuset (lb.nr. 106). 1765-67 sejler han som kommandør fra Holland. Derefter skifter han til Hamborg, hvorfra han fører »Juff. Clara« i årene 1769/70. 1778 må Johannes låne penge af gårdmand og fhv. kommandør Thøge Pedersen i Østerhede (/). Der kendes ingen børn. I 1783 er Johannes død, og enken nævnes i brandforsikringen. Samme år får en efterfølger fæste.

1783-1827

Jørgen Nielsen Bundes, 1/4 kådnersted.

Han er ca. 1751 født som søn af Niels Chr. Bundes (lb.nr. 111) og gift med Anna Jensdatter (ca. 1755). Børn er der ikke. 1785 låner Jørgen Bundes penge. Indkomstkatten i 1789 er 1/2 rd. 1799 er Jørgen, der er »høj og smal«, »Officer fra Hamburg« og sejler »på ubevidste farvande«. ¹¹ Jørgen N. Bundes dør inden 1815. Enken gifter sig igen med en gammel tømrer- og murmester, enkemanden Niels Mortensen Kypper, der hidtil har ejet et hus i Nørtagholme (/). Han er ca. 1745 født i Aalborg og har mange år sejlet som bødker (»Kypper«). Nu arbejder han bl.a. for kirken (KR). Huset i Nørtagholme overdrages til en svigersøn, skomager Michel Jensen Præst, en bror til gårdmand Hans J. Præst i

Tagholm (se lb.nr. 96). 1820 dør Niels Kypper. Enken Anna låner penge og sælger senere ejendommen mod aftægt og 80 rd. kontant.

1827-1830

Jens Christian Møller Jespersen, 1/4 kådnersted.

Han er født 1802 i Vråby som søn af styrmand Jesper Møller Pedersen (lb.nr. 141). Nu er han selv styrmand, bl.a. på rømøsernes traditionelt uddannelsesskib »Tykkebay«. 1825 ægter han Mette Cathrine, født 1798 som datter af førnævnte Hans J. Præst i Tagholm. Der er ingen børn. 1830 overtager Jens forældrenes gård og sælger ejendommen her. Aftægtskonen Anna flytter med til Vråby og dør 1836.

1830-1842

Carl Henrik Schrøder, 1/4 kådnersted.

Det er naboen, der køber ejendommen for 136 rbd. (se lb.nr. 106). Et almisselem, den ugifte Kirsten Nielsdatter, født ca. 1770 i Havneby (/), får huset som bopæl. Hun arbejder som daglejerske. 1842 afhænder Carl Schrøder ejendommen til sin datter for 186 rbd.

1842-1851

Johanna Maria Schrøder, 1/4 kådnersted.

Denne hele livet ugifte pige, født 1816, nærer sig af at sy og andet håndarbejde. Den gamle Kirsten Nielsdatter bor foreløbig med i huset, flytter til fattighuset og dør dér i 1851, samme år, som den unge Johanna Schrøder. Huset kommer på auktion og sælges for 273 rd.

1851-1897

Antona Pedersen Møller, 1/4 kådnersted.

Han er 1823 født i Mølby som søn af sømand Peder Pedersen Møller og kommandørsdatter Karen Hansdatter Carl (/). Efter en opvækst på fattighuset bliver han i 1850 gift med Anne Kirstine, født 1827 som datter af kommandør Jesper Michelsen (lb.nr. 112). Parret får mange børn, Jette Kirstine (1850), Petrea Caroline (1853), Hansine Jørgeline (1856), Peder Anton (1857), Andreas Adolf (1860), Carl Henrik (1861), Johannes Otto (1863), Jacob Marius (1864), Jørgen Hansen (1866), og Hans Carl (1868). Udover

den store familie bor der i nogle år en daglejerske med i huset, Mette Kirstine Pedersdatter, født 1815 i Sønderby (/). Antona P. Møller sejler, senere som matros på toldkrydsskibet fra Rømø. I årene 1877-80 er han skibets skipper. 1879 vies datteren Hansine til Bondo M. Bundesen, født 1857 i Toftum (lb.nr. 25), 1881 datteren Petrea til Jens Chr. Jensen, født 1857 også i Toftum (lb.nr. 19). Datteren Jette finder sin mand på Sild. Sønnen Peder sejler og tager bopæl i København, sønnen Adolf bosætter sig på Fanø. Sønnen Carl bliver styrmand og ægter en bondedatter i Toftum, hvor han senere overtager gården (lb.nr. 24). 1896 dør sønnen Jacob på sygehuset i Marseille, og samme år mister familien også deres far, Antona P. Møller. 1897 gifter sønnen Jørgen, der er kaptajn, sig med Metha, datter af Anders M. Winther i Kongsmark, og bliver bosat dér (lb.nr. 82). Sønnen Otto sejler som skibskok og ægter Clara, datter af færgekipper Peter M. Hansen, og overtager svigerforældrenes ejendom i Kongsmark (lb.nr. 81). I 1905 bor husmor Anne Kirstine ene i huset. Hun dør i 1914. Da lever sønnen Hans Carl ikke mere. Arvingerne sælger huset med 3½ ha for 775 mk. til øens præst, mens 1½ ha jord overtages af naboen, C. A. Jørgensen (lb.nr. 106), for 225 mk.

1915-1921

Anton Elias Lorentzen, et hus.

1914 kommer han som præst til Rømø og bor med familien på præstegården (lb.nr. 102). Huset benyttes af Missionssekretariatet i Breklum. 1919 flytter præsten fra øen og sælger ejendommen for 2.000 kr. til en kollega.

1922-1949

Holger Johannes Rafn, et hus.

Han er 1875 født i Aalborg og præst i Højrup pr. Arnum. Han køber huset til feriemål. Senere bliver Holger Rafn præst ved Vor Frue kirke i København. I sit ægteskab med Ellen Jørgensen, født 1870 i Norsminde, får han 3 sønner, Leif (1909), Torstein (1913) og Eyvind (1915). Rømø-præstens søn Christian Jørgensen bor hos familien i København, mens han får sin egen præstevandmandsdannelse. Efter pensioneringen flytter Holger Rafn med konen til Rømø. Han er kendt som forfatter af bl.a. en række biografier og som komponist af en opera, »Saga«. Konen er en ypperlig billed-

kunstner. Holger Rafn dør 1946 på sygehuset i Tønder, enken 2 år senere i Skørping. Sønerne arver ejendommen i fællesskab, men tegneren Eyvind og maleren Leif sælger deres andele i 1952 hhv. 1955 til bror Torstein.

1949-1979

Torstein Rafn, et hus.

Han er bl.a. arkitekt hos Arne Jacobsen og gifter sig i andet ægteskab med Bente Nordqvist (1931), der er pædagog. Her holder de ferie med 2 børn, Anders (1955) og Annemarie (1960). 1979 sælges ejendommen.

Billede 75:
Huset lb.nr. 107, malet af Torstein Rafn. (PD)

siden 1979

Kirsten og Hans Jørgen Filskov Petersen, et hus.

Efter en nænsom restaurering benyttes huset her som feriebolæl (se også lb. nr. 114).

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
108	15 Ki	Bornholmervej 4	Ribe	90	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Stedets første hus, opført omkring 1700 som gårdbygning med en ladelænge mod nord (kort billede 66 a), findes ikke mere. I brandforsikringen af 1769 står den med 2 af 2, 1783 med 2 af 4 lodder. I løbet af 1800-tallet forfalder gårdbygningen. 1869 opføres et nyt hus (kort billede 66 b) i en for datiden moderne hjemstavnsstil, med et flot indgangsparti (billede 76) og en mindre avlslænge. Sådan står bygningen der i dag.

Billede 76:

Indgangsparti af huset lb.nr. 108 omkring 1980. (Foto A. Skov)

Ejendoms historie:

1702-1735

Hans Jespersen, 1/4 gård.

Han er sandsynligvis født i Vråby som søn af gårdmand Jesper Hansen og Anne Pedersdatter (lb.nr. 145). Faderen kaldes også

Jesper H. Gregersen (KS). I 1702 overlader moderen ham gårdens jorder, der ligger syd på øen. Men sønnen bygger i Kirkeby. Sandsynligvis får han hustoften fra den ukendte kones familie. Der er 4 børn, Maren, Jesper, Karen og Kirsten (ca. 1718). Manden sejler 1711 som skipper på smakken »St.Georg«, der ejes af en række rømøser (TBB). I perioden 1717-26 er han kommandør fra Hamborg, på »Maria«, på »Nordstern«, og på »Jonge Jan«. 1721 er der tale om formynder for Hans Jespersen's børn (THH). Formodentlig er konen død. Hans Jespersen gifter sig igen, med en Karen Hansdatter, født ca. 1716. Begge nævnes som vidner i den store Hesseldahl-sag (TBB, se lb.nr. 107). Datteren Maren giftes omkring 1730, og hendes mand får 1735 fæste på gården. Da flytter far og stedmor antagelig til konens fødehjem ved kirken, hvor de senere bor og får en datter, Anne Kirstine (1748) (/). Datteren Kirsten bliver 1738 gift med Jens Thomsen, der bygger et hus i nabolaget (lb.nr. 106a), ligesom sønnen Jesper (lb.nr. 106). Hans Jespersen dør inden 1772, året, hans anden kone får fæste i fødehjemmet, senere Sønderlandets fattighus (/).

1735-1766

Jesper Hansen Møller, 1/4 gård.

Han er født i Vesterhede som søn af gårdmand og skipper Hans Pedersen Møller (/). Ligesom sin bror Peder bliver han kommandør. 4 år i perioden 1732-41 findes Jesper på Grønlandsskibet »Concordia« fra Altona. I ægteskabet med Maren fødes 6 børn, hvoraf 4 overlever barndommen. Det er Ellen, Hans æ. (ca. 1734), Hans y., og Kirsten (ca. 1739). Familiens medlemmer har 1739 som direkte naboer oplevet dramaet ved degn Hesseldahl's hus (lb.nr. 107). Senest 1750 er kommandøren død, og der laves skifte, idet enken vil gifte sig igen. Den nye mand er Niels Hansen Langkjær, sikkert et barnebarn af en bonde med samme navn i Tvismark (lb.nr. 50). Han er sømand. En søn, Jesper, fødes 1750. Maren's datter Ellen giftes med Hans Hansen Holm, født ca. 1721, sandsynligvis som søn af gårdmand Hans Truelsen i Vesterhede (lb.nr. 123), idet han tildels kaldes Hans H. »Truelsen«. Parret bygger sig formentlig et hus i nærheden (lb.nr. 116), hvor de foreløbig bor. Maren's sønner sejler begge, den ældre Hans fra Hamborg, den yngre fra Amsterdam til Vestindien. 1759 dør han på en rejse derud, og der laves skifte i 1760 (TBB). Den ældre Hans bliver skipper, gifter sig og tager bopæl i Mølby (lb.nr. 156). Maren's dat-

ter Kirsten vies til en sømand i Vråby, Peder Michelsen Krommes (/). 1766 får svigersønnen Hans H. Holm fæste i gården. Hvornår Maren og Niels Langkjær dør, vides ikke.

1766-1791

Hans Hansen Holm, 1/4 gård.

Ellen og Hans har en datter Anna (ca. 1755). Efter flytningen fra Vesterhede-huset (lb.nr. 116) synes faderen at blive hjemme. 1768/69 må han låne forholdsvis mange penge, 650 mk. Gårdbygningens vurdering falder fra 1769 til 1783 (BF). Datteren Anna giftes med Jørgen Nielsen Carstensen, formodentlig en søn af kommandør Niels Christensen, der ejer én af Vestergårdene (/). Parret flytter til et nabohus (/). Konen Ellen dør i denne periode, og datteren Anna bliver enke før 1787. Hun flytter til faderen, sammen med en lille datter, Ellen (ca. 1781). Hans H. Holm opretter 1787 en afståelseskontrakt med datteren, der indgår et nyt ægteskab. Hendes nye mand får fæste i 1791. Hans Holm dør før 1801.

1791-1822

Hans Christiansen, 1/4 gård. Han er født ca. 1755, formodentlig en søn af Christian A. Neve og Kirsten Hansdatter (se lb.nr. 102). I 1789 bor han allerede her, betaler ingen indkomst-, men 72 sk. formueskat. Han synes kun at være landmand. Steddatteren Ellen dør før århundredskiftet. Anna og Hans har ingen børn. 1820 dør husbonden. Enken sælger ejendommen mod aftægt.

1822-1868

Svend Nielsen Bleeg, 1/4 gård.

Han er ca. 1786 født i Mølby som søn af sømand Niels Hansen Bleeg og Giertrud Svendsdatter (lb.nr. 149) og sejler fra Altona. 1822 gifter han sig med Maren, født ca. 1795 i Juvre som datter af gårdmand Niels J. Jørgensen (lb.nr. 1). I 1831 afgår aftægtskonen ved døden. Svend og Maren lever ene på gården, kun med en tjenestepige. Sejladsen som matros og den lille gård drift giver ikke de store indtægter. 1839 lånes penge for første gang. Bygningen forfalder. 1857 dør Svend N. Bleeg, og enken følger 9 år senere. Ejendommen kommer på auktion og købes af koffardikaptajn Jesper J. Andersen, der hidtil ejer et hus i nabolaget (lb.nr. 109).

1868-1879

Jesper Jensen Andersen, 1/4 gård.

Stedets gamle gårdbygning rives ned og et nyt, flot hus opføres. Ægteskabet med Maria Kirstine Sophie er barnløst. Parret opretter et testamente, hvorefter den længstlevende af dem skal arve boet. Efter dennes død skal fattigvæsenet få kapitalen (PD). 1876 dør kaptajnen. Enken gifter sig 1877 igen, med Jesper's yngre bror Jens Christian, født 1849. Hun begærer sin nye mand indsat som stedets ejer (billede 78).

1879-1929

Jens Christian Andersen, landbrugs-ejendom.

Han er styrmand, men bliver senere også kaptajn. Landbruget er ganske lille, med knap 15 ha jord. Hustruen dør 1914. Enkemanden (billede 77)

Billede 77:

Jens Christian Andersen omkring 1915. (Foto Voswinkel)

Billede 78:

Huset lb.nr. 108 omkring 1910. Foran står fhv. skibsfører Jens Chr. Andersen og hustru Maria Kirstine Sophie, født Schmidt. (RLF)

beholder ejendommen endnu i 15 år. Et yngre ægtepar hjælper den gamle mand ved landbruget og husholdningen. De bor til leje i nabohuset (lb.nr. 104) og flytter senere herover. Til sidst sælger Jens ejendommen til dem mod aftægt og 1.100 kr. Han dør i 1931.

1929-1948

Christian Anias Hansen, landbrugsejendom.

Han er gift med Anne Margrethe Sandrine Kühnau. De kommer fra Bornholm til Rømø, hvor manden arbejder ved Juvre-diget. Hustruens søster Herdis følger til øen (lb.nr. 120). 1941 dør husbonden. 1943 får Niels P. Nielsen husly, da hans hus var bombet (se billede 5). Enken Anne Margrethe gifter sig igen, med kromanden Peter Schmidt (se lb.nr. 192). 1948 bor hun i Hvide Sande og sælger ejendommen her.

1948-1959

Christian Ingvard Sørensen, et hus.

Han er købmand i Varnæs, uddannet på Rømø (se lb. nr. 138). Jorderne udforpagtes. Huset her benyttes som sommerbolig. 1959 afhændes ejendommen.

1959-1997

Eleonore Prinsesse Hanau, Grevinde Schaumburg, et hus.

Hun er 1925 født på slottet Horovice i Tjekkiet, som datter af Heinrich Fyrst Hanau, Greve Schaumburg. Prinsessen bor i Hamborg og har 2 døtre, Elisabeth og Ellen (1952). Huset er familiens sommerbolig. Eleonore Hanau Schaumburg dør 1997.

siden 1997

Ellen von Spanyi, et hus.

Efter et skilsmisse antager hun sit fødenavn igen. Hun bor i Hamborg og har 2 børn, Benedikt (1980) og Isabelle (1982) Rickmers. Huset er fortsat feriebolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
109	844 Ki	Havnebyvej 161	Ribe	92	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Huset er bygget 1735, 6 fag langt, ca. 6.40 meter bredt. Brandforsikringen af 1769 udviser $\frac{1}{2}$ lod af 2, 1783 kun $\frac{1}{4}$ lod af 4, men 1790 igen hævet til 1 lod. I 1860'erne udvides huset i bredden mod syd, til 7.35 meter, med et nyt bjælkelag. Formentlig samtidig reduceres længden med et fag i øst, hvor den nye gavl er genopbygget symmetrisk. 1861 er værdien ansat til 400 rd. I dag står der et velplejet lille Rømhøhus.

Ejendoms historie:

1737-1772

Dorothea Ambders, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Hun er enke efter præsten Anders Ambders (se lb.nr. 102) og fæster et nyt hus, købt af Christen Chr. Møller og trolovede Mette Christensdatter. De har i 1735 erhvervet grunden, beliggende »syd-vest for Christen Jensens ny toft« (lb.nr. 105) (PD). I 1756 skriver Dorthe Ambders en erklæring, at barnebarnet Dorthea, datteren Mette Frølund's datter, har tjent hende siden sit syvende år og skal få ejendommen efter hende mod betaling af 80 rd. til arvingerne eller til Dorthe Ambders selv, hvis hun har behov for pengene. Arvingerne erklærer sig tilfredsstillet (TBB). Dorthe Ambders dør 1765. Men det er ikke Dorthea Frølund, der får fæste i 1772. Måske er hun død.

1772-1784

Michel Jørgensen, 1/4 kådnersted.

Han er sandsynligvis en søn af Jørgen Michelsen og Abel Knudsdatter i Nord-Kromose (/). Allerede i brandforsikringen af 1769 står han for huset. Bror Anders bygger nyt ved siden af (lb.nr. 110). Michels kone er en Karen, der vel kunne være en søster til Dorthea Frølund, hvis mor Mette og søster Hanne også bor her. Begge låner penge i 1765 hhv. 1773 (TBB). Michel sejler mange år på »Zwaan«, dels som harpuner, dels som matros, med Mathias Sv. Schouw som kommandør og bror Anders som styrmand. I 1783 er Michel død (BF), sandsynligvis også Hanne Frølund. 1784 sælger de »tvende almisselemmer Mette Ambders og Karen Michels, (der) hidtil (ejendommen) i fæste havde, formedelst yderligere armod, alderdom og skrøbelighed« huset på auktion.

1784-1809

Jørgen Christensen List, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1753 i Nørhede som søn af Christen J. List (lb.nr. 113) og gifter sig 1783 med kusinen Anna Kirstine, født ca. 1750 i Sønderby som datter af skipper Hans Mathiesen Dahl (/). Hun bringer et barn med, Peder, avlet med harpuner Nicolay Pedersen Møller af Kirkeby (/). Der kendes 3 børn af Jørgen og Anna Kirstine, Christen (ca. 1784), Hans Mathiesen (ca. 1785), og Anna Christine (ca. 1793). Jørgen Chr. List aflægger 1782 styrmandseksamen i København og betaler 1789 1/2 rd. indkomstskat. I 1790erne sejler han som harpuner fra Hamborg og Fanø til Grønland (WS).¹¹ Omkring århundredskiftet går han over til handelsfarten fra Sønderborg. Hustruens søn Peder er gift i Mølby (lb.nr. 157), når at blive kommandør fra Glückstadt (1797/98),¹¹ og gælder 1801 som »borttrømt« (FKT). Husfar Jørgen findes 1803 endnu engang som harpuner fra Altona. 1808 er han død, og enken overdrager ejendommen til sønnen Christen, der er gift med Kirstine, født ca. 1779 som datter af kommandør Anders Jørgensen i nabohuset (lb.nr. 110). Bror Hans ægter Cathrine Marie, født ca. 1783 som datter af den fhv. kommandør Jørgen H. Bundes i nabolaget (/) og køber en gård i Vråby (lb.nr. 144). Søster Anna Christine vies 1814 til sømand Christen Nielsen Havn, født ca. 1785 i Havneby (/), en brorsøn af naboen, Niels Jørgensen æ. (lb.nr. 105). Dette par overtager en jordhytte i Vesterhede, konens farfars fødehjem (/).

1809-1846

Christen Jørgensen List, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han sejler indtil 1803 på flåden (SR). Christen List er en lille mand, »62 tømmer høj« (SR), hvilket er vigtigt for orlogstjenesten på kanondækket. Senere findes manden på Grønlandsfart fra Altona, efter 1816 som harpuner og spækskærer (WS). Hustruen Kirstine dør i 1820. Samme år gifter Christen sig igen, med Sara, født ca. 1781 på nabogården (lb.nr. 105). Han omkommer i 1824 sammen med 3 andre rømsøer på hjemvej fra sessionen i Ballum. Enken laver 1830 en aftægtskontrakt med svogeren, Peder J. Holm, der nu ejer hendes fødegård. Hun bliver boende med alt indbo. Huset må ikke sælges, så længe hun lever. I 1846 tilbagekøber Sara ejendommen, sælger den straks videre og køber sig videre aftægt, nu på fødegården. Hun dør i 1861.

1846-1852

Jesper Mathiesen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er styrmand, født 1819 i Vråby som søn af Mathias Hansen Cornelius (lb.nr. 137). Siden 1846 er Jesper gift med Kirsten, født 1819 som datter af Carl H. Schrøder (lb.nr. 106). Med svigerfaderens hjælp og nogen gæld køber Jesper et større hus i Kirkeby (lb.nr. 104) og sælger ejendommen her.

1852-1855

Niels Gjesing, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født ca. 1820 i Hornslet sogn og gift med Anna Schmidt, født ca. 1814 i Saane sogn. Parret kommer fra Haderslev, hvor en søn Johannes er født i 1850. Niels Gjesing er væver. Allerede i 1855 sælger han ejendommen igen, og familien flytter fra øen.

1855-1856

Andreas Jespersen With, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født 1830 i Vråby (lb.nr. 136) og gifter sig 1855 med Kirstine Pedersen, født 1832 i Vestergård (lb.nr. 167). Dennes stedmor bytter i 1856 sit større hus med svigersønnen (se lb.nr. 104).

1856-1858

Johanna K. Pedersen, født Ottesen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Hendes datter fra et første ægteskab, Anne Kirstine Bundes, gifter sig 1858 med sin fætter, sømand Otto Ottesen, og mor Johanna

overdrager ejendommen til ham mod aftægt for sig selv, datter Jørgeline og steddatter Petrea, indtil de fylder 18 år. Hun beholder guld, sølv og pengebeviser ligesom nogle møbler.

1858-1861

Otto Ottesen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født 1829 i Østerhede som søn af styrmand Peder Clausen Ottesen og Mette Christine Hansdatter Bruun (lb.nr. 119). Konens halvsøster og søster flytter ud og bliver tjenestepiger, Petrea hos svogeren Andreas With (lb.nr. 104), Jørgeline hos Andreas' svoger i Nørhede (lb.nr. 113). Otto Ottesen sejler som matros. 1861 kan han overtage konens fødegård i Østerhede (se lb.nr. 131). I hans fraværelse sælger konen ejendommen her for 350 rd. Moderen, Johanne Kirstine Ottedatter, flytter med til Østerhede, hvor aftægten fortsættes.

1861-1869

Jesper Jensen Andersen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født 1831 i Kongsmark som søn af Jens Thyge Andersen (lb.nr. 92). Jesper gifter sig 1858 med Maria Kirstine Sophie, født 1837 som datter af Henning J. Schmidt i Kongsmark (lb.nr. 85). Huset forstørres i bredden (BF). Jesper J. Andersen sejler som styrmand på langfart og bliver senere koffardikaptajn. 1868 køber Jesper en mindre gård i nabolaget (lb.nr. 108) og får en ny bygning opført dér. Derefter sælger han ejendommen her.

1869-1876

Hans Cornelius List, et hus.

Han er 1844 født i Vråby som søn af gårdmand Hans M. J. List, født her i huset (lb.nr. 144). Hans C. List er skomager og siden 1868 gift med Laurine Andrea Ehlerine (billede 79), født 1848 i Løgumkloster som datter af lærer Lauritz J. Ebbesen. Konens bror Lauritz er lærer i Sønderby

Billede 79:

Hans Cornelius List og hustru Laurine Andrea, født Ebbesen. (PD)

(lb.nr. 172). Parrets første barn, Hans Laurids Jensen (1868), fødes i Vråby. 1869 køber Hans List faderens fødehjem for 378 prøjsiske daler. Her følger 2 børn, Margrethe Heinrothdine (1869), og Henrikke (1872). 1876 sælges ejendommen igen. Familien flytter til Skjern, hvor en søn bliver født, Hans Carl Anton (1877). I 1880 er familien på Rømø igen (se nedenfor).

1876-1880

Mette Magrethe Marie Thomsen, født Kall, et hus.

Hun er født 1803 i Flensborg amt, som datter af senere toldkontrollør på Rømø, Nicolaus Kall og Dorothea Henningsen. Mette Marie er tre gange enke, efter Jens Andersen Thuesen, kommandør og gårdmand i Havneby (lb.nr. 191), skibskok og bager Peder Brodersen, og skibstømrer Jørgen P. Thomsen, begge i Tvismark (lb.nr. 58). Hun selv har virket som Nørlandets jordmor. Her dør hun i 1879.

1880-1882

Hans Cornelius List, et hus.

I 1880 køber Hans List huset igen, for 500 mk. på auktion. I Kirkeby fødes endnu en søn, Viggo Axel Thorwald (1880), inden huset sælges igen for 1.068 mk. Nu flytter familien til et hus i Vesterhede, ejet af konens svigerinde (se lb.nr. 114). Dér fødes den sidste søn, Edvin Christian (1883). Moderen dør få uger senere. Sønnen Hans Laurids bliver hovmester (se lb.nr. 70), Hans Carl kaptajn i København. Også Viggo får dansk patent som skibsfører. Edvin lærer skomagerhåndværket og bliver senere gårdmand i Østerhede (lb.nr. 112). Datteren Margrethe giftes med Carl J. Petersen fra Vesterhede (lb.nr. 124), der sejler som kaptajn fra England. Henrikke ægter murer Meinert Th. Møller, født 1867 i Vråby (lb.nr. 138), og flytter til Sild. Far Hans C. List dør 1917 i »Jettes hus« (billede 98 a).

1882-1884

Peder Lassen List, et hus.

Han er kaptajn, født 1834 i Mølby som søn af skipper og gårdmand Jørgen Pedersen List og Anna Kirstine Lassen (/). Siden 1859 er han gift med Sibrandine Noline, født 1837 i Havneby som datter af skipper og postmester Sibrandt H. Duhn og Noline Kall (/). Der er 4 børn, Jørgen (1864), Sibrandt Duhn

Billede 80:

Briggen »Rømø« af Rømø, ført og ejet af Peder Lassen List. (privateje)

(1867), Anne Kirstine (1869), og Theodor Marius Duhn (1873). Parret bor forskellige steder, bl.a. i Mølby, hvor Peder L. List i en kort periode er ejer af møllen (bl.a. lb.nr. 160). I 1870'erne lader han på egen regning bygge en brig i Kalmar. Skibet kaldes »Rømø«, registreres på øen og føres af ham selv (billede 80). I 1881 brænder skibet på Atlanterhavet og markerer faktisk afslutningen på Rømø-søfartens historie. Mandskabet reddes. 1884 sælges huset her igen, og familien flytter til Esbjerg. Sønnen Sibrandt Duhn List bliver skibsfører og gifter sig med Hendrikke Ebbesen (se lb.nr. 114).

1884-1939

Andreas Mathiesen, et hus.

Han er 1858 født i Duhn som søn af landfoged og gårdmand Mathias Mathiesen og dennes anden kone, Botilla Maria Lund (/). Andreas bliver styrmand og gifter sig 1880 med Sibrandine Hansine, født 1857 i Kirkeby som datter af landfoged Peder P. Holm, der ejer nabogården (lb.nr. 105). 3 børn bringer parret med fra deres hidtidige bopæl i Østerby, Mathias (1880), Peder Holm (1882), og Nicolaus Peter (1883). Her følger Botille Andrea (1886), og Marius (1891). I 1902 forliser husfar Andreas. Enken forbliver i arvefællesskab med børnene. Sønnerne sejler, Nicolaus fra Amerika. Mathias og Peter er 1908 styrmænd på langfart. Peter drukner 1909 i Alaska. Marius bliver kaptajn fra København, men kommer tilbage til øen (se lb.nr. 75). Datteren Botille giftes med Niels Jørgen Jensen i Kiel. Enken Sibrandine bor ene i huset, lejer ud til sommergæster, og dør 1937.

1939-1946

Jette Kirstine Grahn, født Nielsen, et hus.

Hun er 1895 født i Vråby (lb.nr. 135) og gift med en tysk konditor, F. B. Carl Grahn. Parret bor først på Jettes fødegård, senere til leje i Kirkeby (lb.nr. 106 a). Datteren Maria Thomasia giftes 1937 med gårdmand Holger Friis i Rugbjerg. Efter krigen bliver ejendommen her konfiskeret, og parret flytter til denne datter. En anden datter, Carla, er gift i Tyskland. Carl Grahn dør 1948 i Rugbjerg, hvorefter enken vender tilbage til fødeøen (se lb. nr. 56).

1947-1999

Ewald Lorenzen, et hus.

Efter et år i statens eje kommer ejendommen i private hænder igen. Ewald Lorenzen, født 1887 i Rørkær, bor i Skærbæk og er vurderingsmand for en kreditforening. En datter fra ægteskabet med Lucie Pauline, Anne Marie, er født i 1912. Hun giftes med Carl Oluf Ishøj, født 1913 i Ålborg. Parret driver en handelsgartneri i Ribe og har 3 børn, Ulla (1938), Hanne (1942), og Hans Ewald (1950). Huset er familiens feriebo. Lucie Pauline får adkomst efter manden, og efter hendes død overtager dattersønnen ejendommen.

1999-2002

Hans Ewald Ishøj, et hus.

Han er socialrådgiver og bor i Nordjylland. Hans Ishøj er gift med Phancha Nok fra Thailand og har en datter af et første ægteskab, Sara Rikke. Huset restaureres i gammel stil og sælges snart videre.

siden 2002

Kurt og Ellen Nissen, et hus.

Han er el-installatør i Tønder, født 1954 i Hjørpsted. Ellen Margrethe, født Sørensen (1957), stammer fra Sdr. Sejerslev, hvor parret har fast bopæl. Hun er handelsskolelærer i Ribe. Der er 3 børn, Malene, Mette og Marie. Huset benyttes som feriebolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
110	1655 Ki	Havnebyvej 163 A	Ribe	91	Cb	Cc

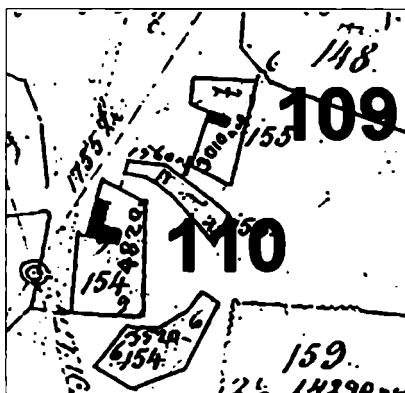
1967

2005

Bygningshistorie:

Bygningsens ældste del, som bliver brækket ned i 1998, opføres sent i 1760erne, som et lille hus. 1769 vurderes det kun til 1/2 lod af 2 mulige. Derefter bygges til, og i 1783 er værdien steget til 2 lodder af 4 (BF). Inden århundredskiftet udvides bygningen igen, i 1795 opvurderet til 4 lodder. Da findes en større nordlænge i vestenden. I 1861 har det hele en værdi på 800 rd. (BF). Efter 1875 tilføjes en tredje længe i nord, hvorefter bygningen er u-formet

Billede 81 a og b:

Udsnit af matrikelkort fra 1840 og Ed. Moritz' kort fra 1908 med husene lb.nr. 109 og 110.

(kort billede 81). 1910 bygges et særskilt hus som købmandsforretning,³⁶ som står der den dag i dag. Det pæne gamle hus er i dag en vinkelbygning, indenfor totalrenoveret i året 2000.

Ejendoms historie:

1772-1796

Anders Jørgensen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1739, sandsynligvis en søn af Jørgen Michelsen og Abel Knudsdatter i nord-Kromose (/), en bror til naboen, Michel Jørgensen (lb.nr. 109). Anders gifter sig med Anna Maria Jespersdatter og får 5 børn, Knud (ca. 1770), Margrethe (ca. 1772), Kirsten (ca. 1779), Jesper (ca. 1783), og Anna Maria (ca. 1787). Anders Jørgensen sejler mange år med kommandør Mathias Sv. Schouw (lb.nr. 43) til Grønland, som harpuner og styrmand på »Zwaan«. I perioden 1776-92 er han selv kommandør på skibene »Griepenstein«, »Concordia« og »Providentia« fra Hamborg. Det lille hus kan udvides til en flot bolig. Der købes en hel række kirkesæder. Og 1789 må Anders Jørgensen betale 2 rd. formue- og 1½ rd. indkomstskat, forholdsvis store beløb. Sønnen Knud følger i faderens spor og fører allerede i 1793 Grønlandsskibet »Zwaan« fra Hamborg. På den første rejse forliser skibet med hele mandskabet, bl.a. styrmand Hans Michel Bundes, en søn af kommandør Michel Bodsersen (lb.nr. 171). Han er forlovet med

Knuds søster Margrethe, der samme år får et barn, Hanne Margrethe Hansdatter. Få år senere gifter hun sig med en anden kommandørsøn, Isaak Hansen Carl, født ca. 1772 i Østerhede (lb.nr. 125). Parret overtager ejendommen. Margrethes forældre er døde, søstrene Kirsten og Anna Maria får lovet husly.

1796-1821

Isaak Hansen Carl, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

1797 fødes en søn, Andreas, og endnu en søn i 1811, Hans Isaak. Far Isaak er »svagelig«, men sejler alligevel med eget fartøj på handelsfart til Elben. Der beskæftiges en tjenestepige (FKT). Hustruens søster Kirsten gifter sig i nabolaget (lb. nr. 109). I en periode virker Isaak som kirkeværge. Han låner penge ud og køber 1810 et hus på auktion, som straks sælges igen. Brødrene, kommandørerne Hans og Svend, hjælper med store lån. Men pengene kan ikke tilbagebetales, og i 1813 må Isaak give dem pant i ejendommen. 1819 rejser han med sit lille skib til Altona, hvor han dør. I 1820 kommer ejendommen på auktion, og Isaak's bror Hans køber den for 320 rbd. Samme år vies husmor Margrethes datter Hanne til sømand Cornelius Th. J. Dahl fra Vesterhede (lb.nr. 117). 1821 gifter Isaak's søn Andreas sig med den 10 år ældre nabopige Mette Marie Christensdatter (lb.nr. 104). Ejendommen overtages af kommandør Hans H. Carl's søn Jørgen, der får fæste i 1826.

1821-1864

Jørgen Hansen Carl, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er 1794 født i Vesterhede (lb.nr. 122) og sejler først fra Altona til Grønland, til sidst som tømmermat. Men snart går han i land og bliver skomager. I 1821 gifter han sig med Else Kirstine, født ca. 1793 i Østerby som datter af fhv. gårdmand Peder Jensen og Anna Maria Hansdatter (/). Fætterren, Hans Isaak, går i lære hos Jørgen og findes senere i Tvismark (lb.nr. 59). Hans mor, enken Margrethe, dør 1829 som fattig inderste i Østerhede. Jørgen H. Carl og Else Kirstine får 8 børn, Hans Jørgen (1822), Peder (1824), Antona Hansen (1825), Andreas Hansen (1826), Line (1829), Anna (1831), og Jørgen Elias (1833). Det sidste barn, Elise Kirstine, dør som spæd (1834). Antona dør 1831, Line 1837, og Peder findes 1840 sidste gang i dokumenterne. I 1842 dør husfar Jørgen H. Carl. Økonomien bliver vanskelig. I en kort periode bor Jørgen H. Carls halvsøster Caroline her med sin mand, kaptajn Gottlieb

Böhme. Parret får 1849 en søn, Martin, men flytter kort efter til Odense. Sønnen Andreas gifter sig 1854 med Maren, født 1826 som datter af Henning J. Schmidt i Kongsmark (lb.nr. 85), og bror Hans 1855 med Nicoline Dahl, født 1827 i Juvre som datter af Hans M. Dahl (lb.nr. 1). Begge sønner bliver skibsførere. Mens Hans tager bopæl i Juvre, bor Andreas hjemme. Konen Maren dør 1856 i barselsseng, og Andreas gifter sig igen, med Maren's yngre søster Anna Maria, født 1831. I 1860 får parret en søn, Marius Hansen. Jørgen H. Carl's enke beslutter sig nu at overdrage ejendommen til sønnen Andreas, der overtager gælden og lover aftægt for moderen. Den ugifte bror Jørgen skal have fri kost og logi for én vinter. Hans videre skæbne kendes ikke.

1864-1912

Andreas Hansen Carl, et hus.

Han sejler forskellige skibe på langfart, bl. a. barkskibet »Dan« (billede 82). Fortjenesten er god. 1873 dør Andreas' mor. Senere

Billede 82:

Barkskibet »Dan«, ført af Andreas Hansen Carl. (RLF)

DAN FØRT AF

*Billede 83:
Carl's købmandsgård før opførelsen af den nye butik. (PD)*

flytter konens forældre fra Kongsmark (lb.nr. 85) ind. De dør her i 1884. Året efter gifter enesønnen Marius sig med Juliane Helene, født 1860 som datter af Hans Møller Christensen i Sønderby (lb.nr. 171). Parret bor i Marius' fødehjem. 4 af 5 børn bliver voksne, Andreas Hansen (1886), Holger Hansen (1894), Hans Hansen (1896), og Alfred Hansen (1898). 1871 køber Andreas H. Carl jorderne til en forsvunden Vesterhedegård på auktion (se ved lb.nr. 125). Efter salg og køb af nogle engarealer har ejendommen 20 ha. Huset får en udvidelse og en flot vestfacade (billede 83). 1893 dør Andreas H. Carl, og enken sidder i uskiftet bo. Hun køber endnu 5 ha jord på auktion, fra en ejendom i Østerhede (lb.nr. 125). Sønnen driver købmandsforretningen (billede 84). I 1907 køber han størstedelen af en nabogård (lb.nr. 105), og 1910 bygger han et særskilt hus som købmandsbutik. 1912, efter moderens død, overtager han fødehjemmet og lægger alle ejendomme sammen, som i alt udgør ca. 50 ha.

*Billede 84:
Marius Hansen Carl omkring 1910. (PD)*

Billede 85:

Interiør i Carl's købmandsgård omkring 1930. T.h. står Brendine Hansen, født Jensen (lb.nr. 126), t.v. sidder Chresten M. Møller (lb.nr. 131/142/144), og bag disken står Irma Maria Neve, fra 1930 gift Hansen (se lb.nr. 77). (RLF)

1912-1941

Marius Hansen Carl, en købmandsgård.

1915 udvides jordtilliggendet igen med nogle ha. Sønnen Andreas gifter sig med Mette Marie Petersen fra Stepping og starter en manufakturhandel i Klipleve. Sønnerne Holger og Hans lærer købmandsgerningen. Hans gifter sig i Toftlund, bliver indkaldt til krigstjeneste og falder 1918 i Frankrig. Før krigen tager Alfred til Danmark. Han har interesse i landbruget og bestyrer senere familiens egen gård (lb.nr. 105). Sønnen Holger, der også deltager i krigen, køber halvdelen af »Hotel Römerhof« i Kongsmark og indretter købmandsbutik dér (lb.nr. 75). 1923 dør den driftige husfar Marius, og enken sidder i uskiftet bo. 1926 sælger enken gårdejendommen (lb.nr. 105) til sønnen Alfred og beholder selv godt 6 ha. Hun driver købmandsforretningen videre (billede 85), hvortil hun ansætter hjælp. Fra midten af 1930erne er der Alfred Schmidt som bestyrer, født 1913 i Hjordkær. Han bor med i huset og tager sig af enken Juliane lige som en søn. Hun dør 1941. Sønnen Holger arver ejendommen.

1941-1972

Holger Hansen Carl, en købmandsgård.

Han forbliver i Kongsmark (lb.nr. 75), mens Alfred Schmidt fortsat styrer forretningen her på stedet. Derudover indretter han Rømø's vandrehjem her, efter det gamle er blevet til et tysk mødrethjem (lb.nr. 100). Efter krigen lukkes købmandsbutikken, og Alfred Schmidt opretter sin egen forretning i Kongsmark. Vandrehjemmet indrettes 1949 i Østerby (lb.nr. 150). Her lejes ud til sommergæster. 1972 sælger Holger Carl ejendommen til 2 sønner.

1972-1999

Marius og Hans Carl, 2 huse.

Begge er født i Kongsmark (lb.nr. 75). Marius er læge i Nr. Nebel og gift med Borghild Anger fra Højsted. Hans har en købmandsforretning i Lakolk, bor i Kongsmark, og er gift med Martha Jensen fra Rejsby. Ejendommen deles. Hans får den gamle bygnings ældste del og butikken fra 1910, Marius resten. Mens Hans, der har 2 sønner, Jørgen (1954) og Erling (1956), lejer ud til sommergæster, benytter Marius sin del som feriebolig for familien. Der er 4 børn, Jesper (1955), Gisken (1957), Jakob (1961), og Morten (1966), alle med mellemnavnet »Hansen«. 1994 sælger Hans Carl sin andel til en brorsøn, den ugifte styrmand Morten H. Carl, der brækker den gamle beboelselænge ned. Butikbygningen lejes fortsat ud. Resten af det gamle hus beholder Marius Carl, der dør i 1995. Konen følger 1997, hvorefter vinkelbygningen sælges ud af familien. Butikken restaureres og afhændes i 2004.

1999-2003

Jette Lassen og Hans Peter Carstensen, et hus.

Parret bor i Rødning og har en datter. Huset renoveres gennemgribende. Pga. sygdom sælges ejendommen igen.

siden 2004

Conni Helsingtoft Schmidt, et hus.

Hun er 1953 født i Borg ved Bredebro og gift med Benny Schmidt, født samme år i selve Bredebro. Han ejer en fliseagentur i Skærbæk. Der er en datter, Janni (1977). Huset er familiens weekend- og feriebolig.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
111	100 Ki	Havnebyvej 169	Ribe'	96	Cc	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Huset er bygget i 1723. Da leveres 6.000 mursten til bygherren (TR). Bygningen er 6.40 meter bred. På nordsiden ses spor af det oprindelige bindingsværk. I 1769 forsikres huset med $\frac{1}{2}$ lod af 2, 1783 med $1\frac{1}{2}$ lod af 4, 1820 med 2 lodder af 4 (BF). Da har huset formentlig vore dages størrelse, 13.30 meter langt med 4 østlige fag til beboelse, 1 fag framgulv, og resten til stald og lo. I 1951 indrettes de vestlige staldfag til beboelse (billede 86). Efter 1967 flyttes sydøren til husets midte.

Billede 86:

Huset lb.nr. 111 i 1947, set fra syd. (Nationalmuseet)

Ejendoms historie:

1723-1748

Peder Jessen Dahl, 1/4 kådnersted.

Han må være omkring 60 år, da han i 1728 får fæste på ejendommen her. Allerede i 1690 havde Peder købt andel i en Kirkebygård, som han i 1720 afhænder til sin partner, Niels Hjuler (se lb.nr. 104). Peders første kone Inger er antagelig død, og han må være gift anden gang, måske med en datter af Peder Nielsen Ålheit i Sønderby (lb.nr. 171). Parret får en datter Ingeborg (ca. 1724) og en formodet søn Niels (ca. 1730). I 1726 bliver et barn begravet.¹⁶ En datter fra Peders første ægteskab, Mette, er gift og bor i et andet nyt hus i nabolaget (lb.nr. 113). Peder er skipper i kystområdet, på en 2-læsters smække, bl.a. med østers til Elben. Han optræder nogle gange på tinge, bl.a. ved den store Hessel-dahl-sag i 1740 (se lb.nr. 107), sidste gang i 1745. Han dør vist snart derefter. Den næste ejer er ikke sikkert dokumenteret, men pga. familieforhold meget sandsynlig. Peders yngre børn, Ingeborg og Niels, forbliver i huset.

1748-1766

Niels Christensen Bundes, 1/4 kådnersted.

Han står i fæsteprotokollen for 1748 under »Heede«, og kan ikke henføres til nogen anden passende ejendom. Niels er ca. 1709 født på en gård i Sønderby (/), som søn af Christen Pedersen Bundes. Det er den gård, Peder J. Dahl pga. sit første ægteskab skulle overtage omkring 1700, men har overladt til Christen P. Bundes, konens bror (TBB) (se også lb.nr. 104). Niels' far, en ellers meget driftig skipper, var i 1723 totalt forgældet og måtte give gården til en brorsøn, der kunne overtage den med stedets store lån. Niels Bundes er gift med Karen, født ca. 1713. Hun er måske en datter af Hans Pedersen Ålheit i Mølby (/), idet en toft i lyngområdet bag huset den dag i dag kaldes »Karen Aales toft«. Der kendes 8 børn, pigerne Gunder (ca. 1740), Maren (ca. 1748), Karen (ca. 1750), Cathrine (ca. 1752), Hanna Maria (ca. 1754), og Maria (ca. 1755), og drengene Jørgen (ca. 1751), og Peder (ca. 1765). Formentlig efter ganske få år flytter Niels Chr. Bundes til fødegården i Sønderby, idet han i 1753 underskriver Sønderlandets grandevilkår. Fæste på gården får han først i 1766, efter sin fætter, Jørgen

Christensen Bundes. Ejendommen her overlader han til Peder Dahl's søn.

1766-1772

Niels Pedersen, 1/4 kådnersted.

Han er formodentlig identisk med manden, der i 1787 bor i et forsvundet nabohus og bærer tilnavnet »Aales« (FKT). Han er født ca. 1730 og i første ægteskab gift med præsten, Christian Gerhard Neves datter Christine Benedicte. I begyndelsen af 1750erne får parret en søn, Peder, senere nævnt med mellemnavnene Christian Gerhard og efternavnet Neve. I årene 1750/51 låner Niels Pedersen penge hos to kommandører (SPP). Sandsynligvis er Niels da allerede ejer af huset, han først i 1766 får fæste på. Sønnen sejler til Grønland og bliver snart styrmand, senere kommandør. Han ægter en kommandørsdatter og bygger et hus i nærheden (lb.nr. 118). Efter hustruens død gifter husfar Niels Pedersen sig igen, med Anna, født ca. 1736 som datter af bådfører Jes Mathiesen Dahl i Østerhede (/). Niels sælger ejendommen her og flytter måske til sønnen, inden han i 1783 fæster et nabohus efter fhv. kommandør Svend Andersen Kimers enke, mor hhv. svigermor til 7 kommandører. (/). I denne periode låner Niels mange penge, hos sønnen og andre kommandører, og køber sig en evert, »Anna Catharina«. Men noget går galt. Den nye ejendom må 1788 sælges på auktion. Niels og Anna dør formentlig snart efter.

1772-1777

Jesper Nielsen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1749, formodentlig på nabogården (lb.nr. 108). Ellers kendes denne mand kun fra brandforsikringen 1769 og fæstedokumenterne.

1777-1820

Mathias Pedersen Møller, 1/4 kådnersted.

Han er møllersvend, født ca. 1748 i Døstrup sogn, og gifter sig med Kirsten, født ca. 1747 som datter af kommandør Bodser Pedersen i Kromose (lb.nr. 99). Ægteskabet er barnløst. 1789 sejler Mathias »på Kongens flåde« og bliver derfor fri for ekstraskatten. 1801 lever den gamle aftægtspige, Ingeborg Pedersdatter Dahl,

endnu i huset, betegnet som almisselem. Mathias' kone Kirsten er meget svagelig (FKT). Hun dør snart, og Mathias gifter sig igen, med Maren, ca. 1749 født i Vesterhede som datter af Christen Jespersen (/). I 1800-tallets første årti har Mathias forholdsvis mange penge til udlån, vist ikke tjent som møllersvend. Han dør i 1818, og enken opretter en aftægtskontrakt med en skipper fra Toftum. Hun dør i 1822.

1820-1850

Cornelius Jensen Lambertsen, ¹/₄ kådnersted.

Han er ca. 1785 født i Toftum som søn af skipper Jens Lambertsen (lb.nr. 17). Siden 1816 er han medlem af Københavns skipperlaug og fører fra 1819 rømøsernes traditionelt uddannelsesskib, hukkerten »Tykkebay« (billede 60 i bd. 1), fra København til Island. Han var allerede styrmand på skibet og forbliver skipper derpå i 17 år. Cornelius er en af de små sømænd, kun 57¹/₂ tømmer høj (SR). 1819 gifter han sig med Anne Kirstine, født ca. 1785 i Vesterhede som datter af kommandør Niels Jørgensen (lb.nr. 115). Her fødes 4 børn, Jens Cornelius (1820), Mette (1821), Anne (1822), og Cornele Kirstine (1826). 1837 drukner faderen i København. Enken sidder i uskiftet bo. Sønnen Jens sejler og bliver snart skibsfører, senere på samme hukkert som sin far. Han gifter sig 1845 med Kirsten Schmidt, en styrmandsdatter fra Tvismark, og flytter derover (lb.nr. 62). I 1848 får datter Mette en søn, Andreas Christensen, avlet med en 19-årig sømand fra Sønderby, Cornelius E. Degn (lb.nr. 171). Samme år giftes datteren Cornele med skomager Hans Peder Møller, født 1819 i Mølby som søn af sømand Peder P. Møller (/). I 1850 overlader enken Anne Kirstine ejendommen til denne svigersøn, mod aftægt og husly for sine ugifte døtre, Mette og Anne. Begge giftes senere til Bolilmark (se lb. nr. 33).

1850-1885

Hans Peder Pedersen Møller, ¹/₄ kådnersted.

1850 beskæftiger skomageren en svend, Hans Isaak Carl, der er gift, ejer et hus i Tvismark (lb.nr. 59), og senere forsvinder fra dokumenterne. Skomageriet går vist ikke godt, og Hans må låne penge. Han begynder at sejle. Konen bliver jordmor. 1858 fødes en datter, Anna Cornelia, og året efter den næste, Petrea Camilla. 1862 dør aftægtskonen Anne Kirstine, 1875 jordemoder Cornele

Møller, og enkemanden forbliver ene med sine to døtre. Han nærer sig igen af skomageriet. 1884 giftes datteren Anna Cornelia med styrmand Ludvig Marius Møller, født 1856 i Vesterhede (lb.nr. 123), en søn af skipper Peder Nielsen Møller. Denne svigersøn overtager ejendommen med 5 ha jord og yder aftægt til skomageren. Den yngre datter, Petrea, flytter formodentlig til Sild.

1885-1951

Ludvig Marius Møller, et hus.

Ægteparret får 6 drenge, hvoraf de 2 dør som små. Voksen bliver Peter Anton (1887), Ludvig Alfred (1899), Herluf Cornelius Christian (1900), og Andreas Theodor (1901). 1896 dør den gamle aftægtsmand, og i 1905 også husfar Ludvig, der til sidst var ansat på Horns Rev fyrskib. Enken forbliver i uskiftet bo. Af børnene havner kun Ludvig Alfred på Rømø. Efter et mangeårigt sømandsliv og ophold i Amerika bliver han gårdmand i Østerhede (lb.nr. 127). Peter og Andreas udvandrer til USA, og Herluf bliver prokurist i Tønder (GA). Enken Anna Cornelia (billede 87) nærer sig af smådyrhold, salg af skovbær m.v. Hun dør i 1950. Arvingerne sælger ejendommen.

Billede 87:
Anna Cornelia Møller. (PD)

1951-2001

Thøge Petersen, et hus.

Han er 1921 født i Nørtvismark som søn af Chresten Møller Petersen (se lb.nr. 65 og 135). Thøge går i tjeneste på Als, sammen med sin bror Carl. Der finder begge deres koner. 1945 gifter Thøge sig med Loise Marie Jørgensen (1924). Parret får 3 børn, inden de flytter hertil, Karen Marie (1946), Grethe (1947), og Agnete (1949). Her følger Bente (1952), Jonna (1954), og Kent (1964). Thøge er arbejdsmand, bl.a. ved dæmningens og havnens byggeri. Han

dør i 1992. Børnene er flyttet til fastlandet. Enken Loise tager bo-pæl i Skærbæk og sælger huset.

siden 2001

Edeward Christensen og Inger Petersen, et hus.

Han er født 1942 i Tønder og bliver slagter i Vojens. Hun er født 1943 i Felsted og kontoruddannet. Hver af dem har to voksne børn. Huset får en grundig restaurering.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
112	11 Ki	M. S. Schouvsvej 6	Ribe	101	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Bygningens ældste del stammer fra midten af 1770'erne. Den omfatter 6 fag i 7.90 meter bredde. På nordsiden findes endnu spor af skråstivere i nogle bjælker. Inden 1783 tilføjes 3 fag i øst. Da forsikres huset med 2 lodder af 4 (BF). Efter 1840 bygges en større avlsafdeling, idet stuehuset forlænges 4½ meter mod vest, hvor der også opføres en nordlænge. Den vurderes 1858 med 450 rd. som »vesten hus«, mens stuehusets værdi er sat til 900 rd. (BF). 1912 får stuehuset en midterindgang mod syd og 3.20 meter forlængelse mod vest, med en ny gavl uden valm.³⁶ Nordlængen forstørres også (billede 88). Sidst i 1950'erne bygges en ny gård syd på øen, hvorefter nordlængen her rives ned. 2002 får vestgavlen

Billede 88:

Luftfoto af gården lb.nr. 112 i 1950'erne. Nordlængen og udhuset i vest rives senere ned. I baggrunden skimtes f.v. lb.nr. 106, 108, 103 og 104. (PD)

den på Rømø sædvanlige halvvalm, og i øst tilføjes 2004 en terrasse under et forlænget stråtag.

Ejendomshistorie:

1777-1807

Michel Hansen Holm, $\frac{1}{4}$ kådnersted. Han er født ca. 1728, formodentlig i Vråby som søn af Hans Jespersen Holm (lb.nr. 138). Michel er gift med Dorthe, født ca. 1732 i Østerhede som datter af præstesønnen Søren A. Ambders (lb.nr. 127). Hvor parret bor, inden de bygger nyt på Kromose's fællesjorder, kan ikke siges. I 1750'erne sejler Michel antagelig fra Holland til Ostindien (WS),

senere bl.a. 1766 som styrmand til Grønland, med kommandør Niels Jespersen på »Hamburger Börse« (se lb.nr. 151). Få år senere er han skipper med ukendt udgangshavn. Allerede i 1772 låner han penge ud, og det gør han i større omfang i årene 1783-86. 1788 køber han et nabohus på auktion og sælger det straks videre (/). 1789 betaler han 2 rd. formue- og 1¹/₂ rd. indkomstskat. Ægteskabet er barnløst. I 1787 og 1801 er Michel og Dorthe ene i huset. 1801 betegnes husmanden som »udtjent skipper«. Og han begynder at låne penge. I 1805 er Michel død, og enken sælger ejendommen. Hun får aftægt i »det lille nørkammer« og dør i 1819.

1807-1827

Jens Engelbret Jensen, 1/4 kådnersted.

Han er ca. 1780 født i Kongsmark som søn af kommandør Engelbret Jensen (lb.nr. 81). Jens gifter sig med Esther, datter af kommandør Hans H. Carl sen. (lb.nr. 125). Først sejler han som harpuner med konens ældre bror Svend. Derefter er han styrmand på »Bloyende Hoop« af Hamborg, ført af bror Engelbret. I ægteskabet fødes 3 drenge, Albert (1806), Hans Carl (1808), og Peder Jørgen (1813). 1815 dør faderen på et Grønlandstogt. Økonomien bliver dårlig, enken kan ikke indfri et lån, og 1827 kommer ejendommen på auktion. Sammen med sønnerne flytter hun til et nabohus (/), som ejes af hendes kreditors, Christen P. Møllers enke (se lb.nr. 113). To af sønnerne bliver styrmænd, og alle 3 tager fra Rømø. Enken Esther dør 1850 som fattiglem.

1827-1829

Carl Henrik Schrøder, 1/4 kådnersted.

Denne købmand med bopæl i nærheden (lb.nr. 106) køber ejendommen for 51 rbd. og sælger snart videre, for 150 rbd.

1829-1864

Jesper Michelsen, 1/4 kådnersted, senere 1/4 gård.

Han er født 1791 i Vesterhede som søn af Michel J. N. Thomsen (lb.nr. 118). 1823 gifter han sig med en kusine, Kirstine Marie, født 1800 som datter af Jørgen Hansen Møller i Sønderby (lb.nr. 183). Parret får 8 børn, Hans (1823-25), Jørgen (1824-34), Anne Kirstine (1827), Cathrine (1831), Hans (1833), Jørgen Møller (1835), Jesper (1838), og Johannes Otto (1841). Husfar Jesper bliver 1828 medlem

af Københavns skipperlaug og sejler 1829-31 galeasen »2de Venner« til Island. Fra 1832 indtil 1850 er han sælfangstkommandør på briggen »Titus«, til Spidsbergen og Grønland. Jesper Michelsens mor forsørges i huset, og der er også råd til en tjenestepige. 1838 begynder Jesper med køb af jord. I 1840 overtager han $\frac{1}{2}$ gårds jorder af Hans H. Carl y. i Vesterhede (lb.nr. 122). 1845 dør Jesper Michelsens gamle mor. 1850 giftes datter Anne Kirstine med Anton P. Møller fra Mølby (/), og parret køber et hus i nærheden (lb.nr. 107). Sønnen Hans, der er døvstum, lærer skomagerhåndværket og gifter sig 1860 med Anne Kirstine Pedersen fra Sønderby (lb.nr. 168). De køber et hus i Mølby (lb.nr. 159). Sønerne Jørgen Møller og Johannes Otto sejler. Den yngste drukner 1861 på en rejse til Melbourne, den ældre flytter til København. 1864 overlader forældrene ejendommen til deres to øvrige børn mod aftægt. Ejendommen har 25 ha jordtilligende.

1864-1910

Cathrine og Jesper Michelsen, $\frac{1}{4}$ gård.

De to ugifte, døvstumme børn lever af deres landbrug. 1872 dør aftægtsmanden, Jesper Michelsen, 1879 følger enken. I 1901 dør Cathrine, og arvingerne overlader deres andel i ejendommen til Jesper. Den gamle ungkarl forsørges af Jette Møller (se lb.nr. 113), der med sit plejebarn, Edvin List (billede 89), flytter herover fra Nørhede (/). I 1910 laves en aftægtskontrakt imellem Jesper og Edvin, der får gården uden videre vederlag. Jesper Michelsen dør i 1911.

1910-1949

Edvin Christian List, gårdejen- dom.

Han er 1883 født i Nørhede som søn af Hans C. List (se lb.nr. 109/114). 1912 gifter han sig med Caroline Christine Nielsen, født 1890 i Kongsmark (lb.nr. 70), men

Billede 89:
Jette Møller og Edvin Chr. List. (PD)

vokset op på nabogården (lb.nr. 127). Samme år aftales aftægt for Jette Møller. Hun får 3 værelser og køkken i husets østende (GA). Efter faderens død får Edvin 1918 »tante Jettes« hus i Nørhede og river det ned. Edvin og Caroline får 3 døtre, Jette Andrea (1916), Laurine Hansine (1918), og Kjerstine Maria (1923). Edvin List udbygger gården, erhverver mere jord, og investerer i dyrkningen af gamle hedesletter, hvortil han køber en dampdrevne plov. Jette Møller dør 1937. Datteren Jette, der er sygeplejerske, giftes 1944 med pastor Hans Egon N. Petersen i Tønder. Laurine ægter Hans Clausen, en landmand i Kliplev, og Kjerstine vies til Gabriel O. Eikeland i Norge. 1950 sælges gården, og Edvin og Caroline List tager bopæl i Kongsmark, hvor manden dør i 1964. Enken flytter til datteren i Kliplev. Hun dør i 1976.

1949-1992

Carl Christian Atzen, gårdejendom.

Han er 1899 født i Højer og 1923 gift med Christine Paulsen, født 1901 i Egersund. Der er 2 børn, Meta (1923) og Erik (1926). Parret ejer først et husmandssted i Østerby på fastlandet, inden ejendommen her købes. Med herover kommer Erik, der også er landmand, og en søn af Meta, Carl Christian (1942), der vokser op ved bedsteforældrene. Erik driver landbruget og gifter sig 1956 med Christine Bundesen, født 1928 i Vestergård (lb.nr. 169). Her fødes tvillinger, Carl-Hermann og Metha (1958). Parret bygger 1959 en ny gård i nærheden af Christines fødehjem, flytter derover og overtager størstedelen af begge forældres jorder. Carl Chr. Atzen dør 1969. Her i huset forbliver enken Christine og barnebarnet, der er udlært tømrer. Han får restejendommen overdraget. 1996 dør hans gamle mormor.

siden 1992

Carl Christian Atzen, et hus.

Siden 1980 er han ansat ved et firma i Skærbæk. Han har 3 børn, Claus, Vivi og Mette. Huset restaureres efterhånden.

Billede 90:

Spredte ejendomme i Vesterhede omkring 1950. Yderst t. v. lb.nr. 116. I den første række følger lb.nr. 120, 121 og t.h. 122. (Foto Sven Bork)

Vester/Nørhede

Som nævnt foran kapitlet om Tagholm, Kromose og Kirkeby er Sønderlandets sydlige del et særskilt område i ældre tid, i 1500-tallets jordebøger betegnet som »Hieby« eller »Hiedebo« for Vesterhede inkl. den senere såkaldte Nørhede, og som »Sønderhede« eller »Sønderhoffuit« for vore dages andre områder, deriblandt Østerhede. I det følgende kapitel beskrives Vester- og Nørhede.

Endnu i slutningen af 1600-tallet findes i dette område næsten kun gårde spredt i landskabet, og kun ganske enkelte kådnersteder. Omkring 1562 (JB) ligger 1 hel- og 3 halvgårde i Vesterhede (tabel 2). Indtil 1683 (MA) er der delt, sammenlagt og byttet nogle gange, hvorefter der er 5 gårde i området. Omkring året 1800 er antallet det samme, men et oprindeligt kådnersted har erstattet en nedlagt ældre gård. I løbet af endnu 100 år opgives 3 landbrug. 2 gårdanlæg brækkes ned, et fornyes i 1800-tallet, og ved 2 steder findes endnu væsentlige dele af de oprindelige bygninger. Landbruget drives i dag kun fra ét sted som bierhverv.

1683 er der 3 kådnersteder i området, hvoraf de 2 kan følges gennem tiderne, med et hus på stedet. Det ene

Billede 91:

Udsnit fra S. Bruuns konceptkort af 1796. Små kvadrater er kådnersteder, større er gårde. Steder, hvor et hus er forsvundet, er markeret rødt. Huset lb.nr. 124, der ligger nederst t.h., mangler på kortet.

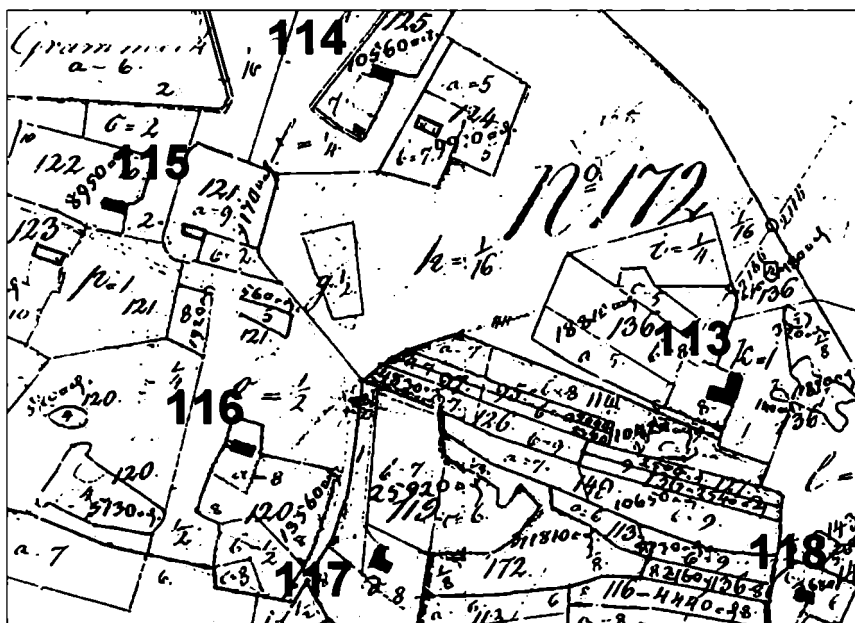
Periode	1560	1610	1610	1650	1680	MA 1683	Lb.nr.
Lilid Bend 1) ½ gård JB 1562	???? 2) JB 1602	Jørgen Jespersen ½ gård FP 1606	3)	(Boeld Jørgens) (KO 1660)	Hans Jørgensen ½ gård JB 1660/71		----- (119)
Peder Nielsen	Karen Jespers ¾ gård, JB 1602	Peder Jespersen FP 1605 ¼ gård	3)	Christen Hansens 1 gård		Karen, Christen Hansens enke	120
1 helgård JB 1562	(Jesper Jørgensen) (Jesper Hansens) (2 KO eft. 1554)	FP 1616 1 boel KO o. 1620	efter moder	FP 1639 (Karen An Pers 2 KO 1660)			
2 KO 1554	Peder Bennedsen ¼ gård, JB 1602	4)	Hans Christensen ¼ gård, FP 1608	Peder Svendsen ½ gård JB - 1662	¼ gård JB 1663/71	Jesper Hansens ½ gård	-----
Peder Ibsen ½ gård JB 1562	Svend Hansens ¼ gård, JB 1602	?????		Maren ad Ibs JB - 1662	Peder Møller		-----
Anders Michelsen ½ gård, JB 1562 KO 1554, 1600	Karen Anderskone Truels Andersens ½ gård, JB 1602	Truels Andersens FP 1605 e. moder KO o. 1620	Peder Hansens FP 1622 1 boel	(»Bundesth) ½ gård JB 1660/71	½ gård JB 1663/71	Truels Pedersen (»Bundesth) ½ gård	122 123

Tabel 2:

Sandsynlig jordfordeling i Vesterhede i 1500- og 1600-tallet. Området, som omfatter 2 ½ gårds jord, består 1562 af 4 gårdenheder, hvoraf de to deles i løbet af 1600-tallet. Enkelte ejerforhold er usikre, andre bygger på en række indicier. For ejendommene, der endnu findes i dag, synes ejerrækken være ret sikker, pga. en kombination af jordbøger, køregnskaber og fæsteprotokoller.

Kilder: Jordbøger 1562-1671; matrikel 1683; køregnskaber 1554-1660; fæsteprotokoller; tingbøger. (RA, LAA)

- 1) Evt. Benned Persen, KO 1554 efter Niels Ibsen; sønner Peder (nabogård), og Niels (sands. Østerhede, se tabel 3)
- 2) Efterfølgeren kunne være sønnen Niels, istedet for halvgården i Østerhede, i umiddelbart nabolag.
- 3) Brødre (TBB)
- 4) Mandens kirkeko går over til Hans Jespersen, sandsynligvis en 3. søn af Karen Jespers. Hvor han bor, vides ikke.

Billede 92 og 93:

Nørhede på matrikelkortet af 1840 med indtegnede løbenumre. Husene med gl. matrikelnumre 121, 123 og 124 brækkes ned efter 1908, udgivelsesåret for Ed. Moritz' Rømkort. Billede 93 viser området på et luftfoto fra 1996. En del af de gamle strukturer kan genkendes. (© Kort & Matrikelstyrelsen A. 131-97)

er siden 1700-tallet den førnævnte gård. Indtil 1796 bygges 12 huse, hvoraf de 7 er bevaret (billeder 91, 92 og 115a).

Vester/Nørhede, i fortsættelse af landskabet syd for kirken i nord og i forbindelse med Vråby i syd, er et af Rømøs bedst bevarede områder (billede 90, 93 og 115b). Trods mange forandringer og beplantninger er øens ældste strandareal synligt, som et fladt, for det meste dyrket landskab med en spredt bebyggelse af fine, gamle huse. I dag er hele dette landskab fredet.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
113	12 Ki	Grammarksvej 4	Ribe	95	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Det første hus på stedet bygges omkring 1710. 1769 forsikres det med 1 lod af 2 mulige, 1783 med 1 af 4 (BF). Huset er måske på 6 fag. 1795 hæves forsikringen til 2, 1804 til 4 lodder. Pga. bjælkerens profiler formodes, at en gennemgribende fornyelse af stuehuset laves ca. 1792. Derefter er bygningen 7.70 meter bred. Omkring 10 år senere foretages en væsentlig udvidelse. I to auktionsskøder af 1820 og 1825 nævnes en 14-fags bygning, deraf 4 fag lade i østenden. Der er 3 jernkakkelovne. Stuehuset reduceres senere til 8 fag, mens laden forlænges før 1840 (se billede 92 og 97). En i 1910 planlagt yderligere forstørrelse af avlsafdelingen bliver ikke gennemført.³⁶ Efter 1945 forkortes nordlængen, og ydervæggene ommures.

Ejendoms historie:

1712-1766

Mathias Christensen Dahl, 1/4 kådnersted.

Han er formodentlig en søn af skipper Christen Mathiesen og Karen Andersdatter, der ejer et hus på et ukendt sted i Sønderby. Mathias får 1712 fæste på et nyt hus, »anset for 1/8 kåd, men efter hans død at stå for 1/4 kåd«. 1728 får han fæste på en grund, regnet for 1/4 kåd og overladt af Truels Pedersen, der er død omkring 1720 (se lb.nr. 123). Det må være den samme ejendom. I et forligsdokument fra 1724¹³ nævnes »Mathis Dall's Toft« lige syd for skellet til Sønderlandets fællesjorder. Mathias er gift med Mette, datter af Peder J. Dahl (se lb.nr. 104 og 111). Måske får han tilnavnet efter sin svigerfar. Der kendes 5 børn, drengene Jes (ca. 1715), Jens, Anders og Hans (ca. 1722), såvel som en pige, Mette Marie. 1741 er Mathias vogter ved »den gale degn« (se lb.nr. 107). Alle sønner sejler. Jes betegnes som bådfører, der bor i Østerhede (/), Jens findes senere i Havneby (/), Anders bygger nyt i nabolaget (lb.nr. 126), og Hans bliver skipper med bopæl i Sønderby (/). Datteren Mette Marie giftes omkring 1750 med Christen, født ca. 1727 som søn af Jørgen Christensen List, der har en hytte i nabolaget (/). Parret bor sandsynligvis med i huset her. Hvornår forældrene dør, vides ikke. Svigersønnen overtager ejendommen.

1766-1792

Christen Jørgensen List, 1/4 kådnersted.

Han står formentlig tidligere for ejendommen. Der fødes mindst 3 børn, Jørgen (ca. 1753), Karen (1754), og Mathias (1761). Christen sejler til Grønland og er 1769-72 styrmand på »Martin« hhv. »Jonge Margaretha« fra Hamborg. I 1777 er han spækskærer på »Mercurius«, som forliser i isen, men Christen når at komme hjem. Efter en i familien bevaret »Testimonium« af 1833 skal Christen også have været »skibskaptajn«. I 1770 låner han 100 rd., som måske investeres i huset. Datteren Karen giftes 1780 med skipper Jørgen P. Holm i Kromose (lb.nr. 100). 1783 hjemmevies sønnen Jørgen med en kusine, Anna Kirstine Hansdatter (se lb.nr. 109). Sønnen Mathias ægter Ellen Pedersdatter Kaper, født ca. 1761 i Sønderby, hvor han flytter hen (/). Han er senere skipper fra Ålborg. Mens sønnerne får tilnavnet List, bliver far Christen ofte

nævnt som »Dahl«. Han dør før 1787, ligesom konen. Da er ejendommen solgt og beboet af efterfølgeren (FKT), der først senere får fæste.

1792-1820

Anders Pedersen Dahl, 1/4 kådnersted.

Han er 1760 født i Vråby som søn af Peder Hansen og Karen Jensdatter (lb.nr. 142). En af forældrene må afstamme fra Nørlandets With-slægt, idet såvel Anders som 2 brødre får dette tilnavn. Men ligesom forgængeren bliver han her kaldt »Dahl«. Anders er gift med Barbara Nielsdatter (ca. 1760) og får 1786 en søn, Ægidius Peder. Konen dør inden 1790, og Anders gifter sig igen, med Sara Knudsdatter (ca. 1761). Parret får 2 børn, Karen (ca. 1791), og Ingeborg Kirstine (ca. 1792). Anders sejler fra Hamborg til Grønland. 1789 betaler han endnu ekstraskat som »matros«. 1794 låner han penge, måske til fornyelsen af huset. 1795 bliver han kommandør fra Hamborg. 1799 forulykker han med

Billede 94:

Indskrift på vippebrønden af hvalben ved huset lb.nr. 113: »APD FANG 1802« (Anders Pedersen Dahl fanget 1802).

»Elisabeth Cäcilia«, 1801 strander han med »De tweede Patriot«. 1802 sejler han på hvalfangst fra et ukendt sted. Det fremgår af en hvalkæbe, han har udrustet en vippebrønd med (billede 94). Derefter er han et år, 1803, kommandør fra Altona, hvorefter han 1804 tager til Archangelsk til at uddanne russiske hvalfangere. Økonomien er tilsyneladende god. Der lånes penge ud, og huset udvides. Anders og Sara kendes fra et samtidigt billede (billede 95). Sara er i øvrigt en stridbar kvinde, der i 1805 hindrer naboen Adser Nielsen (lb.nr. 127) i at køre over hendes bjergeskitter ved huset.³⁴ Fra 1807 lånes penge igen, deraf større beløb ved en nabo, skipper og reder Christen P. Møller (lb.nr. 126). Pengene investeres. 1814 køber Anders Dahl et vrug på auktion, 1815 et hus i nabolaget. Datteren Ingeborg vies 1812 til en urmager fra fastlan-

Billede 95 a og b:

Anders Pedersen Dahl og hans anden kone, Sara Knudsdatter. (privateje)

det, Hans Madsen Schmidt, men hun dør allerede i 1815. 1816 gifter datteren Karen med faderens kreditor, 35 år ældre og skilt af sin første kone. Sønnen Ægidius gifter sig med Martha Margaretha Engelbretsdatter, formentlig i Norge, hvorfra han vender hjem i 1816. Han bliver senere kommandør fra Glückstadt (1821-23) og dør 1833 (se også lb.nr. 128). 1818 sejler Anders Pedersen Dahl igen som kommandør fra Altona, på »Graf Bernstorff«, hvis udrustning han delvis har finansieret, sammen med sin kreditor og svigersøn (SPP). Samme år dør den driftige mand anden juledag, enken Sara 9 måneder senere. Det pæne hus købes af den 63-årige svigersøn, på auktion for 489 rd.

1820-1829

Christen Pedersen Møller, 1/4 kådnersted.

Med sin unge kone og 2 børn, Anders Peder (1818) og Christen Peder (1820), flytter han herover. Her følger Cornelius (1822) og Sara (1824). 1825 dør den driftige fader. Han efterlader sig en

større formue til fordeling mellem enken og børn af begge ægteskaber. 3 ejendomme sælges ligesom en pram, »De twende Jomfruer«. I 1829 gifter enken Karen sig igen, med en landmand fra fastlandet, hvis ældre bror Bertel allerede har ejendom i Kromose (lb.nr. 99). Han får fæste.

1829-1847

Michel Nielsen, gårdejendom.

Han er ca. 1792 født i Ho sogn. Der er råd til køb af 1/8-del-gårds jord fra bror Bertel og en kvartgårds jord fra Østerhede (/). Laden forstørres. Karen og Michel får ingen børn. 1834 (FKT) bor der udover Karens egne også 2 af de døde søskendes børn, Hanna Cathrine Dahl, født 1811 i Norge, og Anders Hansen Schmidt (1813), hvis far i 1816 er flyttet til Ballum, sammen med datteren Hanne Marie (1815). 1836 hhv. 1841 drukner 2 af Karens sønner til søs, Anders og Cornelius. Den sidste søn, Christen, gifter sig 1844 med Anna Kirstine, født 1819 i Vråby som datter af Jesper P. With (lb.nr. 136). Og datteren Sara vies 1845 til halvsøsteren, Cathrine Marie's søn Jørgen Chr. Holm fra Kromose (lb.nr. 100). Deres søn, Jørgen Sarius, fødes 1846 her i huset. Mor Sara dør i barselssengen. 1847 sælges ejendommen til Karens søn Christen mod aftægt i »de to østre værelser«. Den lille dreng Jørgen Sarius tages i pleje.

1847-1896

Christen Peder Christensen Møller, gårdejendom.

Han er styrmand og bliver senere krydstoldsofficer på Rømø. I ægteskabet med Anna Kirstine (billede 96) fødes 7 børn, sønnerne Christen Michelsen (1847), Andreas Cornelius (1850), Otto (1854), og Carl Adolph (1859), døtrene Jette Andrea (1849), og tvillingerne Caroline Petrea og Sara Jørgeline (1857). I 1849 dør aftægtsmanden Michel af brystsye, 1860 følger enken Karen. Plejebarnet Jørgen Sarius er flyttet til sin farmor i Kromose. 1873 dør husmor Anna Kirstine. Den ugifte datter Jette klarer husholdningen. Sønnen Christen Michelsen sejler, bliver kaptajn og gifter sig med Nicoline Carl i Vråby, hvor han overtager gården (lb.nr. 144). Den ugifte søn Andreas bliver styrmand og dør 1877 her i huset. Datteren Caroline giftes 1882 med styrmand Christian M. Kræmer fra Kongsmark (lb.nr. 72), Sara med senere kaptajn og skibsreder Jacob J. W. Schmidt fra Østerhede (lb.nr. 127). Sønnen Otto sejler først, gifter sig 1883 med Holmine Marie Heitmann,

Billede 96 a og b:

Christen Peder Christensen Møller og hustru Anna Kirstine, født With. (PD)

født 1859 i Østerhede (lb.nr. 128), og bliver møller i Mølby (lb.nr. 160). Enkemanden Christen Møller dør 1892. Den yngste søn, Carl Adolph, udlært snedker, overtager ejendommen, som har 43 ha jordtilligendet, for 6.500 mk. Søsteren Jette får 1898 et hus i nabolaget, hendes far har købt i 1872 (billede 98 a). Hun forbliver ugift (se også lb.nr. 112).

1896-1944

Carl Adolph Møller, gårdejendom.

Han er gift med Johanne Kirstine, født 1871 som datter af Cornelius Sibrandt Hansen (lb.nr. 121). Parret får 4 drenge, Christian (1896), Otto Andreas (1900), Sibrandt Hansen (1902), og Peter Anton (1909), og 3 piger, Jørgeline Sibrandine (1898), Anne Kjerstine (1905), og Caroline Petrea (1907). Christian bliver købmand i Faaborg, Otto skibsfører og Danebrogsmand i København, hvor også bror Peter er skibsfører. Sibrandt flytter til Amerika. Caroline giftes med gårdmand Niels M. Thomsen i Sønderby (lb.nr. 171), mens Jørgeline og Anna forbliver ugifte. Husmor Anne Kirstine dør 1940, enkemanden 1941. De to ugifte døtre overtager ejendommen.

Billede 97:

Huset lb.nr. 113 omkring 1930, set fra sydøst. Laden fra 1830'erne står der endnu. T.v. står Carl Adolph Møller med konen. Til hest sidder døtrene Jørgeline og Anne. (PD)

1944-1985

Jørgeline og Anne Møller, gårdejendom.

Jørgeline er distriksjordemor og bor her i huset. Anne har lært samme profession og er medejer af en fødeklinik i København, i fællesskab med Gudrun Ringgaard (lb.nr. 121). Jorderne udforpagtes og afhændes senere pga. jordbruglovens regler. Jørgeline dør 1975, hvorefter jordemoderdistriktet nedlægges. Ejendommen sælges 1985 til en brorsøn, men Anne Kjerstine beholder boligret til sin død i 1988.

siden 1985

Leif J. Møller, hus med jord.

Han er 1939 født i København som søn af Peter Anton Møller og Carla Hansine, født 1910 i Toftum som datter af lærer Christian Peter Jensen. Leif Møller er civilingeniør og skibsinspektør, gift med Ulla, født 1945 som datter af Hartvig Møller i Kongsmark (lb.nr. 81). Der er to sønner, Claus (1963), og Peter (1968). Huset er familiens feriebolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
114	63 Ki	Grammarksvej 10	Ribe	93	Cb	Cc

1967

2005

Bygningshistorie:

Huset er bygget ca. 1774 (SPP, FP), grundmuret og ca. 7.40 meter bredt. 1783 er bygningen i brandkassen ansat til 1 af 4 lodder og har 4 eller 5 fag. Fra 1825 går vurderingen ned til $\frac{1}{2}$ lod. I brandforsikringen for 1858 står huset med en værdi på 330 rd. og har udover 4 beboelsesfag 2 smalle staldfag i øst, med en ny gavl (billede 98 a). Efter 1863 tilføjes et fag i vestenden. 1960 indbygges et stort vindue mod vest.

Ejendoms historie:

1775-1813

Hans Franck Johannsen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er ca. født 1749 i Vesterhede som søn af Johannes Christoffer Franck (lb.nr. 123). I 1770'erne sejler Hans Johannsen som harpuner fra Hamborg (WS) og har råd til at bygge et nyt hus. Efter katastrofen i 1777 når han at komme hjem, trods skibets, »Mercurius«, totalforlis. Men det synes at være afslutningen af hans sømandskarriere. Imellem 1783 og 1787 låner han løbende penge. Hans Johannsens første kone kendes ikke, og der synes heller ikke at være børn. I et andet ægteskab med Cornele

Kirstine, født ca. 1759 som datter af Christian Albrecht Neve (se lb.nr. 102), fødes 2 døtre, Karen (ca. 1780), og Cathrine Marie (ca. 1785). I 1801 er datteren Karen tilsyneladende død, mens hustruens mor Kirsten bor med i huset (se også lb.nr. 106 a). Husfar Hans er »fattig og svagelig«. Han dør snart. Datteren Cathrine Marie giftes, og mor Cornele overdrager ejendommen til sviger sønnen mod aftægt.

1813-1835

Jørgen Peder Greisen, 1/4 kådnersted.

Han er ca. 1778 født i Tvismark som søn af styrmand Peder Gregersen og Mette Christensdatter With (/) (se lb.nr. 63/64). Jørgen sejler som matros. I ægteskabet med Cathrine Marie fødes en søn, Hans Franck (1810), og 2 døtre, Cathrine Margrethe (1818), og Karen (1821). 1830 dør deres mormor Cornele, betegnet som fattiglem. 1834 arbejder husfar Jørgen som daglejer, og året efter sælger han ejendommen mod aftægt for familien. 1837 konfirmeres datteren Karen. I 1840 er Jørgen død, da Cathrine Marie nævnes som enke.

1835-1844

Mathias Christensen Mohr, 1/4 kådnersted.

Han er en smed, der i 1827 kommer til Rømø. Efter nogle år som husejer i Østerhede (lb.nr. 128) og som inderste i Kongsmark (/) flytter han hertil. Mathias har en datter med, Maria Elisabeth (1829), avlet med en nabokone i Østerhede. Aftægtspigen Cathrine Margrethe giftes 1839 med Christen Dinesen, en arbejdsmand fra fastlandet, senere med bopæl i Havneby (/). Søsteren Karen arbejder som tjenestepige forskellige steder. 1843 konfirmeres Mathias Mohrs datter, der senere tager fra øen. Faderen sælger 1844 ejendommen til en tilflytter fra fastlandet, der overtager forpligtelsen overfor aftægtskone Cathrine Marie. Hendes søn Hans gifter sig samme år med Anne Kirstine Mathiesen, født 1822 i Vråby, hvor parret flytter hen (lb.nr. 137). Mathias Mohr køber et hus i Mølby (/), hvor han bor sammen med tjenestepigen Mette Christine With fra Tvismark (lb.nr. 63). 1847 fødes en datter, Mathilde Christine, parret gifter sig, sælger huset og flytter til konens bror (lb.nr. 49). Mathias Mohr drukner 1856 »ved et uheldig hændelse«, i kirkebogen betegnet som »pensionist på fattighuset« i Kirkeby, hvor familien da bor.

1844-1855

Peter Nielsen Schmidt, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1800 i Billum sogn og gift med Karen Nielsdatter, født ca. 1797 i Vesternebel. Parret, der har en datter Ellen (ca. 1827), kommer 1844 til Rømø, hvor Peter virker som arbejdsmand. 1848 dør aftægtsenken Cathrine Marie, 1850 husmor Karen. Enkemanden gifter sig 1851 igen, med Karen Jørgensdatter, født 1821 her i huset. 1855 kommer huset på auktion, efter familien er flyttet fra øen.

1855-1861

Niels Simon Nielsen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1819 i Øster Vrøgum i Aal sogn og kommer 1842 til Rømø, som tjenestekarl. I begyndelsen af 1855 (FKT) findes manden som fraskilt arbejdsmand og tærsker på en Kongsmarkgård (lb.nr. 93), hvor også den yngre bror Hans tjener (se også lb.nr. 14). 1857 gifter Niels sig igen, med Mette Kirstine, født 1832 i Sønderby som datter af sømand Michel Pedersen Tønnis (/). Her i huset fødes 2 døtre, Maria (1859), og Micholine (1860). 1861 køber Niels S. Nielsen ejendom i Toftum, og familien flytter derved (lb.nr. 27). Huset her, købt for 130 rd., sælges for 400 rd. kontant.

1861-1873

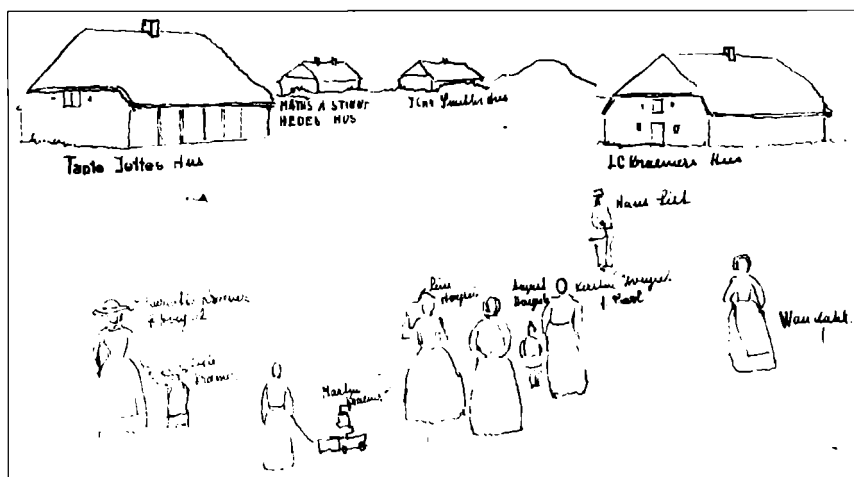
Ludvig Christensen Kræmer, 1/4 kådnersted.

Han er styrmand, 1837 født i Kongsmark (lb.nr. 87), og siden 1859 gift med Charlotte Amalie Hveysel, født 1835 i Nørhede som datter af Martin Seehus Hveysel og Kirstine Carl (/). Først bor parret til leje i Vråby (lb.nr. 138), hvor datteren Sophie (1860) fødes. Her (billede 98) følger 4 børn, drengene Martin Christian (1862), Thorvald Bernhard (1865), og Carl Victor (1868), og pigen Hulda Louise (1870). Da er Ludvig Kræmer skibsfører fra København, hvor familien flytter hen. Der fødes endnu 3 børn, Kirstine (1872), Christen (1874), og Peter Hveysel (1877-86). Charlotte Amalie dør 1880 i barselsseng, og enkemanden gifter sig med sin første kones halvsøster, Line Hveysel, født 1841 i Nørhede (/). Ludvig Kræmer bliver Ridder af Dannebrog og medlem af Sø- og Handelsretten i København, hvor han dør i 1912.

Billede 98 a og b:

4 huse i Nørhede i 1863 eller 1864, på det ældste fra Rømø kendte landskabsbillede. Fra højre lb.nr. 114 og lb. nr. 115. De andre to huse er senere forsvundet. Personerne er angivet på billedets bagside, f.v.: Charlotte, datter af Martin Høveysel, med hvis enke broderen Peder Høveysel er gift (2. hus f.v.). Hun er Ludvig Kræmer's kone (lb.nr. 114) og har datter Sophie ved hånden, født 1860. En tjenestepige har Kræmer-sønnen Martin på barnevognen, født 1862. Dernæst t.h. ses Line Høveysel, halvsøster af Charlotte og efter hendes død 2. kone af Ludvig Kræmer. Efter en ukendt kvinde følger Peder Høveysels kone Kirstine, født Carl, Charlotte og Lines mor. Hun holder sit yngste barn, Martin, født 1859. Længere tilbage står Hans C. List, endnu ugift skomagersvend (se lb.nr. 109). Yderst t.h. ses Margrethe Wandahl, født Pedersen (lb.nr. 116). Ejerne for de midterste to huse er angivet forkert. Det må være Hanne Petersen (lb.nr. 115) og Peder Høveysel (/). Om »Tante Jette« se lb.nr. 112. (PD)

1873-1875

Frederikke List, født Wulff, 1/4 kådnersted.

Hun er enke efter Niels Pedersen List i Østerhede (lb.nr. 129), hvor hun bliver boende. Ejendommen her sælges videre til datteren Mette Maria.

1875-1878

Mette Maria Heitmann, født List, et hus.

Hun er enke efter skibsfører Jens Christian Heitmann, 1873 forlist sammen med sin yngre datter, Frederikke Lisette (1863). Andre børn er Holmine Marie (1859) og Jens Christian (1871) (se også lb.nr. 128). 1877 dør moderen, og ejendommen overtages af en søster. Datteren Holmine vies 1883 til Sønderlandets møller, Otto Møller i Mølby (lb.nr. 160). Hun tager bror Jens Christian med.

1878-1914

Kirstine Ebbesen, født List, et hus.

Hun er født 1843 i Østerhede og enke efter lærer Lauritz E. E. Ebbesen (se lb.nr. 172). Efter nogle år flytter Kirstine med sine 4 døtre, Frederikke (1868), Hendrikke (1870), Lovise (1872), og Thora (1874), til Tønder og overlader huset her formentlig til svigerinden Marie Andrea E. List, født Ebbesen og hendes familie (se lb.nr. 109), uden at opgive ejendomsretten. Efter fødslen af deres sidste barn, Edvin (1883), dør moderen. Enkemanden, Hans C. List, får hjælp af en nabopige, Jette Møller (se lb.nr. 113), til hvis hus (billede 98 a) han flytter (/), da Kirstine Ebbesen kommer tilbage til Rømø. Deres ældste datter, Frederikke, giftes 1891 med en tysk lærer, Hermann Kröger. Hendrikke ægter den senere Jamaica-matador Sibrandt Duhn List (billede 99), og et af deres børn, Axel Raymond Ebbe (1903) fødes her. Lovise vies til H. C. Harald Schmidt (se lb.nr. 127), Thora til Christian Petersen. Begge er kaptajner i Flensborg (GA). Mor Kirstine køber 1912 endnu en ejendom i nabolaget (lb.nr. 116), og dør 1913 her i huset. Datteren Frederikke arver denne ejendom.

Billede 99:

Sibrandt Duhn List og hustru Hendrikke. (PD)

1914-1946

Frederikke Kröger, født Ebbesen, et hus.

Hendes mand er lærer i Kiel. Huset benyttes til feriefornål.

1946-1947

Den danske stat, et hus.

1946 bliver ejendommen konfiskeret, men købt tilbage af Frederikke Kröger's søstersøn.

1948-1956

Peter Sigfred List, et hus.

Han er 1898 født på Jamaica, en søn af Sibrandt Duhn List og Hendrikke, født Ebbesen. Peter er dansk vicekonsul med bopæl i Miami (GA) og gift med en amerikansk kvinde. 1951 restaureres huset. Parret kommer sjældent til Rømø og sælger ejendommen.

1956-1959

Anna Hansen, et hus.

Hun køber ejendommen med løsøre. Anna Hansen bor i Odense og sælger snart videre.

1959-1961

Sophus Mortensen og Rudolf Nedergaard, et hus.

Begge er fra København.

siden 1961

Aabenraa Antikvitetshandel Hans J. Petersen A/S, et hus

Ejendommen købes først af brødrene Hans Jørgen og Knud Filskov Petersen i fællesskab. Begge er sønner af antikvitetshandler Hans Jørgen Petersen i Aabenraa, født dér i 1934 hhv. 1935, og benytter huset som feriebolig. 1965 erhverver brødrene endnu en ejendom, i Vråby (lb.nr. 134), som udlejes og senere afhændes igen. 1967 overdrages ejendommen her til selskabet. Samme år gifter Hans Jørgen sig med Kirsten Lawetz (1946), der bliver tandlæge. Parret får 1977 en søn, Lasse, og køber 1979 et andet hus i nabolaget (lb.nr. 107). Knud Filskov Petersen dør 1982.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
115	448 Ki	Grammarksvej 16	Ribe	94	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Huset bygges antagelig i 1750'erne. 1769 er forsikringspræmien 1 lod af 2, 1783 1 af 4, 1817 hævet til 3. Bygningen er 7.40 meter bred og har 7 fag, hvoraf det østligste er på 2.20 meter, de andre omkring 1.75 meter. I remmen og enkelte bjælker findes spor af det oprindelige bindingsværk. Dørene og resterende paneler viser typiske træk af tidens stil (billede 100). I køkkenet findes endnu halvdelen af en gammel bageovn over gulvet, og en bilægger i stuen stammer fra 1747. I 1800-tallet mures gavlene om (se billede 102). Af et hvalbenshegn omkring sydhaven er nogle sidste rester bevaret. I 1930'erne tilbygges et skur mod vest, der tjener som slagteri. Siden er der ikke sket de store ændringer.

Billede 100:

Dør fra huset lb.nr. 115 med typiske træk fra 1700-tallets midte. Konstruktionen og rammeprofilerne er endnu reminiscenser fra 1600-tallet, mens fyldingerne allerede er »moderne« for Røme

Ejendoms historie:

1766-1792

Hans Michel Jespersen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1721 i Duhnby som søn af kommandør Michel Jespersen (lb.nr. 151) og bliver ligesom han Grønlandsfarer. I 1751/52 er han selv kommandør på »Juffr. Maria« fra Hamborg, hvorefter han i nogle år igen sejler som styrmand. Han gifter sig med en ukendt kvinde og får 4 børn, Maren (1753), Anne (1754), Jesper (1760), og Christen (1763). Formentlig bygger han huset i denne periode. I 1762 bliver Hans Michel kommandør igen, og forbliver det i over 20 år, indtil 1783, på samme skib, »Martin«, 80 læster stor. Der er råd til at låne penge ud. En svigersøn, 1782 gift med datteren Anne, bliver efterfølger såvel på skibet som på ejendommen. Familien flytter herover, omkring 1785, måske efter Annes mor er død. Annes bror Jesper bliver styrmand på »Martin« og gifter sig 1788 her i huset (KR) med Anna Maria, født ca. 1763 i Østerby (/) som datter af skipper Engelbret P. Degn. Parret køber et nabohus (/). Bror Christen sejler også, ægter 1789 Anne Cathrine, kommandørsdatter fra Vråby (lb.nr. 134), og bliver skipper fra København (billede 56 i bind 1). Han køber et hus i Østerhede (/). Husfar Hans M. Jespersen dør formodentlig omkring 1790, og svigersønnen får fæste. Den ugifte datter Maren får aftægt i huset.

1792-1815

Niels Jørgensen, 1/4 kådnersted.

Han er ca. 1749 født i Nord-Kromose (/), en bror til Anders og Michel Jørgensen i nabolaget (lb.nr. 109 og 110). I ægteskabets første år bor familien i et andet hus (lb.nr. 118), hvor sønnen Hans Michel (1783) er født. Her følger endnu 3 børn, Anne Kirstine (ca. 1785), Maren (ca. 1790), og Abel Maria (1801). Niels Jørgensen og svogeren Jesper sejler på »Martin« resten af skibets liv som hvalog sælfanger, indtil 1797. 1789 melder Niels 200 rd. formue og betaler 2 rd. i indkomstskat. 1803 dør sønnen Hans af en sygdom, på et skib ved Island. Omkring 1810 giftes datter Maren med en mand fra fastlandet. Parret bor med i huset. Husfar Niels dør inden 1814, og enken Anna overdrager i 1815 ejendommen til svigersønnen mod aftægt for sig selv og den ugifte søster Maren såvel som husly for datter Marens søstre.

1815-1850

Peter Andreas Hinrichsen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er ca. 1789 født i Rosenkranz, en bror til H.C. Hinrichsen i Kromose (lb.nr. 98). Han sejler som matros fra Altona til Grønland (WS). Der fødes 3 børn, Cornelius Jørgen (1812), Hanne Kirstine (1814), og Hans Michelsen (1816). 1819 giftes hustruens søster Anne Kirstine med skipperen Cornelius J. Lambertsen (lb.nr. 111). 1821 sejler husfar Peter med en jolle til Rosenkranz og drukner ved bådens kæntring nær Rudbøl. Nu kniber det med indtægter. Enken Maren låner penge ved sine to svogre og virker som jorde-moder. 1826 dør hendes mor Anne. 1832 giftes søster Abel Maria med skomageren Carl Gottfried Schrøder fra nabolaget (lb.nr. 106). Parret overtager Abels morbrors hus (billede 98). 1837 dør aftægtskvinden Maren Hansdatter, 84 år gammel. 1839 drukner sønnen Hans Michelsen. Sønnen Cornelius, der nu er styrmand, gifter sig 1841 med Mette Marie, født 1814 som datter af skipper Engelbret L. Degn i Sønderby, hvor parret flytter hen (se lb.nr. 171 og 185). Cornelius forliser inden 1845. 1850 sælger jordemoderen til sin ugifte datter Hanne, mod aftægt og overtagelse af 192 rbd. gæld.

1850-1878

Hanne Kirstine Pedersen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Hun arbejder som væverske. Indtægterne er ringe, og hun optager sin mormors brordatter i huset, Kirstine Marie Christensdatter, en ældre sømandsenke, født 1792 i Østerhede (/). Hun forsørges af den ugifte søn, sømand Jesper Gregersen (1825), der også flytter ind. Enken dør 1865, og sønnen gifter sig 1873 med Marie Pedersen, født 1836 i Tvismark (/) som datter af Peder Madsen og Maren Carlsdatter. Parret flytter til Jespers ugifte far-bror i Vråby (lb.nr. 140). 1875 dør Hanne Kirstine Pedersen. Ejendommen sælges på auktion.

1875-1921

Mathias Mathiesen Lassen, et hus.

Han er 1839 født i Duhnby som søn af skipper Peder P. Lassen og Bodil Marie Mathisdatter (lb.nr. 153). Siden 1867 er han gift med Petrea Kirstine, født 1842 i Kongsmark som datter af Frederik W. A. Wandahl (se lb.nr. 116). Der er 5 børn, Frederik Wilhelm (1867), tvillingerne Peder Ludvig og Mathias Peder (1869), Bodil Marie

Billede 101:
Mathias Mathiesen Lassen. (PD)

(1872), og Jørgeline Cecilie Cathrine (1875). Husfar Mathias (billede 101) sejler mange år som styrmand, inden han bliver skibsfører på skonnerten »Maagen«. 1887 forliser skibet på rejse fra Island til Barcelona. 1891 dør datteren Bodil. Alle sønner sejler. 1892 dør Peder, endnu ugift, som maskinofficer på damperen »Normannica«. Frederik er 1896 skibsfører og gifter sig med Jørgeline Andrea Hansen, født 1869 i Kromose (lb.nr. 98). Mathias ægter 1898 Petrine Bertheline Sophie List, født 1870 i Østerhede (lb.nr. 128). Han bliver lods i Brunsbüttel. Datteren Jørgeline giftes med Jens Jensen, født 1874 i Holsted. Parret flytter til Lintrup. 1905 (FKT) er husmor Petrea Kirstine ene i huset, indtil hun sælger ejendommen for 2.500 kr. til Johann Hermann Westensee, der ejer nabohuset (/). Han sælger straks videre, sammen med sine 2 andre ejendomme, til en søn af Petreas svoger. Til huset her hører 4.6 ha, til nabohuset 10.4 ha, og fra en ejendom i Vråby (lb.nr. 138) har han endnu 3.6 ha. Ved den her ejendom samles i alt 18.6 ha. Hermann Westensee køber en gård i Juvre (/) (se også lb.nr. 30).

1922-(1933)

Nis Jensen Lassen, et hus.

Han er skræddermester, født 1874 i Havneby som søn af skipper Betin M. Lassen og vokset op i Duhnby (lb.nr. 153). Som dreng har han mistet et ben, efter at være væltet ved skøjtning. Siden 1914 er han gift med »Rikke« Vogt fra Vesterhede (lb.nr. 121), født 1886 i Toftum. Parret får 3 børn (billede 102), Jenny (1919), Betin Marius (1920), og Christine Andrea (1921). Rikkens dreng Huwald (1911) er af Nis antaget som »plegebarn« med efternavnet Lassen (KB). Nis J. Lassen låner mange penge, mere end til husets køb.

1926 flytter familien til Østerby (lb.nr. 146) og lejer huset ud (billede 103). 1927 sælger Nis Jensen Lassen ejendommen med besætningen m.v. til lejerens søn, den 20-årig tjenestekarl Siegfried Walter Arthur Helmchen. 1928 overtages ejendommen af kreditforeningen.

Billede 102:

Nis J. Lassen med hustru Rikke, født Vogt, hendes dreng Huwald og fælles børn Jenny, Betin Marius og Christine Andrea, ca. 1924, foran østgavlen af huset lb.nr. 115. (PD)

Billede 103:

Huset lb.nr. 115 i 1927, med gavlen fra 1800-tallet. Foran står familien Helmchen, der dengang boede til leje her. Deres eget hus i Sønderby var brændt (lb.nr. 183). Fra venstre ses husfaderen, Carl August, i midten datteren Elise fra hans første ægteskab, og hans anden kone, Martha Marie, født Münchberg. Sønnen Siegfried holder hunden. Pigerne er fællesdatteren Olga og Elises datter Angelika. (PD)

1933-1938

Adolf Detlev Westensee, et hus.

Han er 1907 født i Lintrup sogn som søn af Johann Hermann Westensee og Agneta Dorothea Clodius, der omkring 1910 er kommet til Rømø og bl.a. har boet i nabohuset sydpå (/). Adolf gifter sig 1933 med Paula, født 1910 i Østerhede (/) som datter af Christian Lassen og Petrine H. K. Møller. Her fødes 2 børn, Ruth (1933), og Bruno (1935). Adolf Westensee virker som slagter, såvel her i huset som ude ved andre familier. 1937 kommer ejendommen på »endelig tvangsauktion«, og familien flytter til Vråby (lb. nr. 133).

1938-1947

Siegfried Petersen, et hus.

Han er født på nabogården (lb.nr. 120) og gift med en pige fra Bornholm, Herdis Kühnau (se også lb.nr. 108). Siegfried hjælper ved fødegårdens drift og overtager den i 1946. Han lægger jorderne herfra til gården, undtagen ca. 2½ ha, der sælges sammen med huset.

1947-2001

Peter Ejnar Lauritzen Seeberg, et hus.

Han er 1925 født i Skrydstrup og køber ejendommen sammen med en række andre studenter. Efterhånden bliver han eneejer. Huset benyttes som feriebolig. Peter Seeberg, nu magister, er kendt som forfatter af noveller og romaner. I perioden 1962-93 leder han Viborg Stiftsmuseum. I et første ægteskab med Hanne, født Ludvigsen, fødes 3 døtre, Ursula, Anna og Didde. Senere indgår Peter Seeberg et nyt ægteskab med Katrine Ussing, født 1949 i Hellerup Lund sogn. 1981 får parret en søn, Mathias. Peter Seeberg dør 1999 og er begravet på Rømø. Enken arver ejendommen.

siden 2001

Katrine Ussing, et hus.

Hun er cand. phil. og arbejder som højskolelærer og fotograf. Ejendommen tjener fortsat ferieformål.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
116	126 Ki	Grammarkvej 13	Ribe	97	Ca*	A

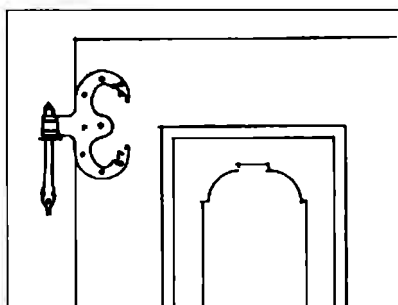
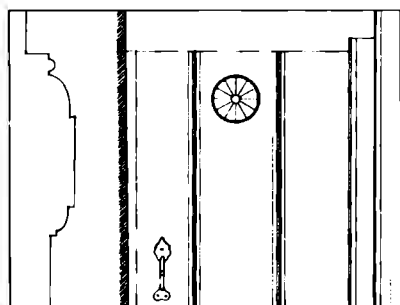
1967

2005

Bygningshistorie:

Huset formodes bygget omkring 1750, 6 fag langt, 6.30 meter bredt. Konstruktionen er af bindingsværk, hvoraf enkelte stolper ses endnu på nordsiden. I den næste ejer-generation synes huset være forlænget med et større fag i øst. Bjælkerne dér har en typisk profilering fra 1700-tallets anden halvdel og viser ingen spor af bindingsværks-knægte. 1769 forsikres bygningen med 1 af 2 lodder, 1783 med 2 af 4. 1830 har husets 7 fag grundmur på sydsiden og indbringer 160 rbd. ved en auktion. Siden står det næsten uændret, og en stor del af den gamle indretning er bevaret (billede 104).¹⁴

Billede 104 a og b:

Indbo fra huset lb.nr. 116, der henviser til forskellige byggeperioder. a: Revedør med profiler, der senest blev anvendt indtil midten af 1700-tallet. b: Dør med profiler fra 1700-tallets sidste kvartal. (udsnit fra tegninger af A. Skov)

Ejendoms historie:

~ 1750-1766

Hans Hansen Holm, 1/4 kådnersted.

Husets formodede bygherre er født ca. 1721, sandsynligvis i Vesterhede som søn af gårdmand Hans Truelsen (lb.nr. 123). Ejendomsforholdet dokumenteres først 1766 efter en periode af 18 år uden fæsteprotokol, og der skrives efternavnet »Truelsen«. Navnet står også i et gælds brev af 1768, hvor Hans Hansen selv dog underskriver som »Holm« (SPP). Formodentlig stammer moderen fra Holm-familien. Hans Holm er måske identisk med den kommandør, der 1750-52 fører »t'Fortuyn« fra Altona og 1753-55 »Sara Galley« fra Hamborg. Efter et par år som styrmand hos svoger og kommandør Joh. Frank (lb.nr. 123) sejler Hans H. Holm 1760 fra Aabenraa (TBB). 1764 findes en skipper med samme navn på »Anna Catherina«, 30 læster stor, fra Sønderborg til Cadix (SP). Hans H. Holm gifter sig med Ellen, datter af kommandør Jesper H. Møller, og overtager senere konens fødegård. Det stadfæstes i samme fæsteprotokol af 1766, ligesom efterfølgelsen her. Af ægteskabet med Ellen kendes kun en datter Anna, født ca. 1755 (videre se lb.nr. 108).

1766-1797

Peder Michel Jespersen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1733 i Duhnby som søn af kommandør Michel Jespersen (lb.nr. 151). En bror, Hans, har forinden bygget et nabo-hus (lb.nr. 115). Peder får 1766 fæstebrevet efter Hans H. Holm. Ligesom faderen, 2 brødre og en svoger bliver Peder Grønlands-kommandør og fører 1766-76 skibet »Mercurius« fra Hamborg. Han er også kendt som pengeudlåner. Peder bliver enkemand to gange, sidst i 1779. Der kendes hverken konernes navne eller børn. 1787 bor han ene i huset, kun med en tjenestepige (FKT). 1789 (ES) angiver han 1.000 rd. formue, men ingen indkomst. Han driver nogen småhandel, inden han dør i 1796. Ejendommen sælges på auktion.

1797-1833

Christen Hansen Darum, 1/4 kådnersted.

Han er ca. 1767 født i Østerby som søn af Rømø-kommandøren Hans Nielsen Darum (lb.nr. 147). Christen er 1799 styrmand fra

Altona,¹¹ men først med eksamen i 1804 (SR), med prædikat »hinlangend geschickt«. Han gifter sig med Cathrine, født ca. 1774 som datter af kommandør Jørgen J. Madsen i Vråby (lb.nr. 144). Parret får 6 børn, pigerne Bodil (1799), Karen (1801), og Hanne Kirstine (1803), tvillingerne Jørgen og Hans (1808), og drengen Jørgen Cornelius (1810). Da er økonomien allerede ganske dårlig, og Christen låner forholdsvis mange penge. 1818 sejler han igen som matros, fra Altona til Grønland. I dette år dør datteren Bodil. Faderen følger i 1821, enken i 1830. De overlevende børn kan ikke overtage gælden, og huset kommer 1830 på auktion. Derudover sælges løsøre for 20 rbd. Datteren Karen findes senere i Sønderby, gift med sømand Hinrich J. Holm fra Kongsmark (lb.nr. 76). Sønnen Hans gifter sig med Cornele Kirstine Pedersdatter fra Tagholm (lb.nr. 97) og bor senere i nabolaget (lb.nr. 118). Den ældre Jørgen dør 1833 ugift i Sønderby. Om Hanna-og den yngre Jørgen hører man intet mere.

1830-1848

Rasmus Neve Hansen, 1/4 kådnersted.

Ejendommens køber får fæste i 1833. Samtidig erhverver han en naboejendom med en forfalden hytte, bygget 1722 af Jørgen Christensen List (se lb.nr. 113). Jorderne lægges sammen. Rasmus er født 1800 i Tagholm som søn af Hans J. Præst (lb.nr. 96). Siden 1826 er han gift med Anna Margrethe, født 1799 som datter af øens præst, Niels Hveysel (lb.nr. 102). Parret får 1827 deres eneste barn, Niels Hveysel Hansen. Her i huset optager de 2 af hustruens søskende, en ældre, ugift søster, Birgita Amalia, og en yngre bror, Peder. Efter nogle Grønlandsture som matros fra Altona sejler Rasmus mange år som styrmand, en gang imellem også som skibsfører, 1840 på »Fortuna«, fra København til Lissabon. Sønnen går også til søs og bliver i Californien, hvor han virker som skipper og købmand, inden han vender hjem til Rømø (lb.nr. 99). Hustruens bror Peder gifter sig 1841 med bror Martin's enke i nabohuset (/). 1847 tager husmor Anna Margrethe livet af sig og bliver begravet »i al stilhed« (KB). Enkemanden sælger huset og flytter til Helsingør, hvor han gifter sig igen.

1848-1855

Hans Cornelius Petersen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er 1818 født i Mølby som søn af Peder Hansen Cornelius (lb.nr. 164). Hans er styrmand og siden 1846 gift med Caroline Sophie Wandahl fra Kongsmark (lb.nr. 93). Der fødes en søn Peder (1847) og en datter Hansine Caroline (1849). Ved datterens fødsel er faderen død (KB), formodentlig til søs. Enkens forældre, der har solgt deres gård, flytter herover. I 1855 (FKT) bor de her sammen med 2 børnebørn, Carolines datter og Andrea Sørensen (1837), hvis mor er død. Caroline har da solgt ejendommen til en bror og synes at være flyttet fra øen, med sønnen. Hendes datter følger senere.

1855-1896

Frederik Wilhelm Andersen Wandahl, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Forældrene flytter videre, til datteren Cecilie, gift Duhn, i Mølby (lb.nr. 157). Frederik, født 1821, er siden 1840 gift med Margrethe Elisabeth Pedersen (billede 105), født 1815 i Vråby (lb.nr. 142). Parret, der har boet forskellige steder, flytter ind med 5 børn. Det er Andreas Cornelius (1840), Petrea Kirstine (1842), Mathias Pedersen (1844), Sibrandt Marius (1847), og Wilhelmine Elise (1852).

Billede 105:
Frederik Wilhelm Andersen Wandahl og hustru Margrethe Elisabeth, født Pedersen. (PD)

Frederik er skibskaptajn. Fortjenesten er god, og i 1871 køber han kroen i Kongsmark, til videresalg (lb.nr. 75). Datteren Petrea vies 1867 til Mathias M. Lassen (lb.nr. 115). Sønnen Mathias sejler og dør 1864 på et hospital i Fjernøsten. Andreas bliver kaptajn, gifter sig 1873 og flytter til Tvismark (lb.nr. 58). Datteren Wilhelmine giftes 1882 til styrmand Hans Chr. P. Christensen (lb.nr. 132). Sibrandt er formodentlig flyttet fra øen. 1896 sælges ejendommen med 4 ha jord mod aftægt og 1.200 mk. Den gamle Margrethe dør i 1899, Frederik i 1900.

1896-1912

Otto With, et hus.

Han er skibskok, født 1862 som søn af Peder J. With i Mølby (lb.nr. 165). Otto (billede 106) gifter sig med Gretchen Magdalene Sievers, født 1867 ved Rendsborg. Parret får 1899 en søn, Peter Max Christian, opkaldt efter hustruens far, arbejdsmand Max Sievers, der bor her hos datteren. Den unge familie bor midlertidigt i Altona, hvor en datter, Anita, fødes. Far Max bor her ene i 1905. I 1908 dør dog såvel Max Sievers som Otto With her i huset, indenfor 2 måneder. 1912 flytter enken med sine børn til Hamborg og sælger ejendommen.

Billede 106: Otto With. (PD)

1912-1914

Kirstine Ebbesen, født List, et hus.

Denne lærerenke bor i nabolaget (lb.nr. 114) og køber huset for 900 mk. Året efter dør hun. Datteren Hendrikke, der med sin mand, reder og plantageejer Sibrandt Duhn List bor på Jamaica, arver ejendommen og sælger straks til en pensioneret lærer fra Bergedorf ved Hamborg, for 800 mk., dog uden fliser (GA).

1914-1922

Louis Beyer, et hus.

Efter genforeningen sælger manden, fastboende i Tyskland, ejendommen for 700 mk. til bygmester Sibrandt Holm i Kongsmark, der straks afhænder huset igen.

1922-1937

Jørgeline Marie Weber, et hus.

Hun er 1866 født i Vråby som datter af krydsskipper Hans Cornelius Weber (lb.nr. 139). Jørgeline er ugift og blind, men klarer sig med hjælp af nabokvinder og -børn. Til sidst flytter hun til et plejehjem i Esbjerg, hvor hun dør. En skibsmægler med rødder på Rømø (se lb.nr. 127) køber ejendommen i to af sine børns navn.

1937-2002

William Frederic og Betty Sara McIlquham Schmidt, et hus.

Betty er født 1919, William 1921 i Århus, hvor faderen, Jens Christian Schmidt (billede 107) driver sin forretning. Børnenes mor Cissie, født McIlquham, stammer fra Skotland. Huset bliver til familiens feriebolig og benyttes mange år fortrinsvis af forældrene og Betty. William læser jura og bliver ansat ved udenrigsministeriet. 1949 gifter han sig i New York med Jytte Jensen, født 1921 i Næstved, og arbejder mange steder i verden, senere som ambassadør i Rom og Sydøstasien. Parret får 3 sønner, Thomas Kristian (København 1956), Iain Jakob (Rom 1958), og Christian Peter (New York 1960). I 1980'erne overtager William søsterens andel i ejendommen. Efter pensioneringen bor ægteparret her hele sommeren.

Billede 107:

Jens Christian Schmidt og hustru Cissie, født McIlquham. (PD)

siden 2002

Thomas, Iain og Christian McIlquham Schmidt, et hus.

Ejendommen købes af sønnerne i fællesskab. Huset er fortsat forældrenes sommerbolig.

Lobe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
117	101 Ki	Grammarksvej 9	Ribe	98	Ca	Ca

1967

2005

Bygningshistorie:

Husets stuelænge er bygget omkring 1730, med delvis endnu synligt bindingsværk (billede 108/109). Det er 6.30 meter bredt og 6 eller flere fag langt. Der er kun 1.70 meter under bjælkerne. Formentlig omkring 1760 bygges en lille nordlænge af 3 fag, 5.60 meter bred. Der forbindes stolperne med løsholte. 1769 forsikres huset med 1 af 2, 1783 med 2 af 4 lodder. 1833 sættes huset ned til

Billede 108:

Huset lb.nr. 117 set fra nordøst, med endnu synligt bindingsværk.

Billede 109:

Skråbånd i huset lb.nr. 117.

1 lod. Måske havde bygningen været større mod øst og er nu blevet reduceret til vore dages 6 fag. Siden er bygningens udseende næsten uændret. Indenfor findes en del oprindelige indretninger. Huset står pænt vedligeholdt.

Ejendomshistorie:

~1680-1730

Hans Thygesen, 1/4 kådnersted.

1683 har »Wester Hans Thygesen« et hus med 2900 kvadratalen toft nord for Christen Hansens helgård (lb.nr. 120). Han kunne være en efterfølger af bondens svoger, Jesper Pedersen, der i 1641 får en ager overdraget lige dér (PD). Måske bygger han stedets første hus. Hans Thygesen er antagelig en søn af gårdmand Thyge Jespersen i Vråby (lb.nr. 140).

1730-1766

Jesper Nielsen, 1/4 kådnersted.

Han fæster »dend 1/4 part Koed, som hand paa Hans Thygesens Stafn har ladet opsætte« (FP). Ca. 1723 får Jesper en datter Kirsten, der giftes med Niels Thomsen.

1766-1792

Niels Thomsen, 1/4 kådnersted.

Han er formodentlig en søn af Thomas Nielsen Styrck i Tagholm (lb.nr. 94). Sandsynligvis har Niels allerede boet her i nogle år. I ægteskabet fødes mindst 3 børn, Maren (ca.1755), Michel Jespersen (ca.1758), og Niels (ca.1763). Niels Thomsen sejler fra Hamborg til Grønland og bliver 1757 kommandør på »Jfr. Clara«. Dette skib fører han indtil 1768. Niels Thomsen bygger formentlig en lille lade til. Han dør før 1783 (BF). 1785 vies den yngste søn, Niels, her i huset med Bodil, født 1761 i Havneby som datter af skipper Johannes Ottesen (/). Parret flytter til Østerby (lb.nr. 150). Samtidig ægter sønnen Hans en enke, Maren Christensdatter i Havneby (lb.nr.190), og datteren Maren giftes med Jens Andersen Dahl fra Østerhede (lb.nr. 126). Omkring 1790 er også sønnen Michel gift, med Hanna, født 1765, en søster til Niels' kone Bodil. 1792 overlader enken Kirsten ejendommen til svigersønnen Jens A. Dahl mod aftægt. Hun dør efter 1801 (FKT).

1792-1830

Jens Andersen Dahl, 1/4 kådnersted.

Han er født ca.1759 og har i nogle år ejet et hus i nabolaget, han nu sælger til svoger Michel (lb.nr. 118). Et første barn, Kirstine Marie, er født ca. 1787. Her følger sønnen Cornelius Thomsen (1792). Konen Maren dør omkring 1795, hvorefter Jens gifter sig med Maren Jensdatter, født ca. 1763. I dette ægteskab fødes Anders (1799) og Maren (1801). 1799 er Jens »Officer« på Grønlandsfart fra Hamborg,¹¹ 1802 skipper fra samme by (SR). Ca.1802 dør hans anden kone. Hans 4 børn får obligationer, da han gifter sig igen, med Bodil, født ca.1772 i nabolaget som datter af sømand Christen Hansen (/). 1807 får Jens A. Dahl borgerskab i Ribe. 1812/13 synes han at være kaperskipper på skonnerten »Tak for sidst« og båden »Najaden«, men uden at få en prise. 1818/19 findes manden som spækskærer fra Altona til Grønland. Sønnerne Cornelius og Anders er matroser med samme mål. Cornelius gifter sig 1820 med Hanna Margretha, født 1793 som datter af Margrethe Andersdatter (lb.nr. 110). Samme år vies datteren Maren til Hans J. Pedersen. Datteren Kirstine ægter 1824 Michel Christensen (lb.nr. 104). 1826 dør »bådskipper« Jens Andersen Dahl »af stærk blodstyrning« (KB). Enken laver 1830 en aftægtskontrakt med datter Maren's mand, der 3 år senere får fæste.

1830-1858

Hans Jensen Pedersen, 1/4 kådnersted.

Han er ca. 1794 født i Kirkeby som søn af sømand Peder Jensen. Hans ejer først forældrenes forfaldne hus, som han sælger i 1828 (/). Der fødes 4 børn, Peder Hansen Jensen (1820), Botille Marie Jensen (1823), Jens Andreas Hansen Jensen (1826), og Anna Maria Jensen (1828). Aftægtskonen Bodil dør i 1833, samme år hustruen Maren, og der skrives: »Enkemanden hensidder som fattig husmand i uskiftet bo«. Også huset forfalder. Hans, der er menig sømand, gifter sig samme år igen, med Karen Brodersdatter, født 1799 i Mølby (lb.nr. 155). Der fødes ingen børn. 1836 dør datteren Anne, 1839 stedmor Karen. Det næste ægteskab indgår enkemanden 1840 med Sophia Christensdatter Dahl, født 1791 i Sønderby (/). Hun dør allerede 1842, efter hun har testamenteret alt til sin mand. Værdien er ansat til 34 rbd. Først den 4. kone, Maren Pedersdatter fra Tagholm (lb.nr. 97), overlever manden. Mens sønnen Jens forsvinder efter 1845, indtinger fattigvæsenet en

anden dreng, Antona Andresen With (1838), fra en forsvunden gård i nabolaget. 1851 ægter sønnen Peder, der er styrmand, Anne Cathrine Darum fra Vråby, hvor han flytter hen (lb.nr. 145). Datteren Botille, der 1855 virker som husholderske i Bolilmark, giftes 1856 med Svend Møller Falk, født sammesteds i 1824 (/). 1858 laves en aftægtskontrakt med ham.

1858-1912

Svend Møller Falk, 1/4 kådnersted.

Han er sømand »i koffardifart«. Parret får 1861 en datter, Maria Magdalene Sophie Caroline Møller. 1866 dør aftægtsmanden Hans, hans enke 1884. 1888 er også hustruen Botille død, og Svend Møller Falk forsørges af den ugifte datter, almindelig kaldt Magdalene. Han dør i 1912. Datteren arver ejendommen med 3 1/2 ha jord.

1912-1945

Maria Magdalene Møller, et hus. 1913 køber hun et stykke jord fra nabogården (lb.nr. 120). Magdalene (billede 110) lever ene i huset, holder en ko, nogle får og gæs, plukker bær, og hjælper i nabolaget. 1945 overdrages ejendommen til en ugift nabokone, der overtager Magdalenes pleje. Hun dør 1951 i nabokonens hus.

Billede 110:

Maria Magdalene Møller. (PD)

1945-1953

Anna Hinrichsen, et hus.

Hun er født 1893 i Østerhede som datter af Peter M. Hinrichsen (lb.nr. 125). Anna bliver aldrig gift og bor i fødehjemmet, hvor hun passer Magdalene Møller i hendes gamle dage. Her indkvarteres nogle husvilde.

1953-1976

Ejnar Hobolth, et hus.

Han er læge i Vejle, gift med Ellen Bøggild. Der er 3 voksne børn og en dreng af 15 år, Jørgen. Huset er meget slidt og restaureres grundigt, med nænsom hensyntagen til det gamle. Familien bruger det som sommerbolig. 1955 dør hustruen. Sønnen Jørgen bliver læge som sin far og gifter sig med Hanne Gorrissen, født 1938 i Vejle. 1976 køber Jørgen ejendommen, og samme år dør faderen.

siden 1976

Jørgen Hobolth, et hus.

Han er læge i Skanderborg. Der er 3 børn i familien, Karen, Peter og Tove, og huset er feriebolig for 3 generationer.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
118	53 Ki	Havnebyvej 170	Ribe	99	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

De første 5 fag af husets stuelænge bygges omkring 1770, efter brandforsikringen af 1769. Bygningen opføres 7.20 meter bred, på syldsten. 1783 er værdien sat til 1 af 4 mulige lodder. 1820 er huset slidt og nedsat til 1/2 lod, indtil en ny ejer 1843 forhøjer til 1 lod igen. Først efter 1918 udvides huset (billede 111). Stuehuset forlænges med 2 fag mod øst, hvor der tilføjes 6.80 meter nordlænge

som stald og lade. De vestlige, gamle 2 staldfag indrettes til beboelse. Efter 1981 moderniseres huset indenfor.

Billede 111:

Huset lb.nr. 118 i 1920'erne, efter udvidelsen. T.h. skimtes huset lb. nr. 111. (PD)

Ejendoms historie:

1772-1782

Peder (Christian Gerhard) Nielsen (Neve), $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er sandsynligvis en søn af Niels Pedersen i nabolaget (lb.nr. 111) og præstedatter Christine Benedicte Neve (lb.nr. 102). Mellemlavne Christian og Gerhard såvel som efternavnet Neve findes i forskellige dokumenter (SPP, SR). I 1770 låner Peder Nielsen penge til et nyt hus og får fæste i 1772. Han er formentlig identisk med den Rømø-kommandør, der i årene 1774 og 1776-78 fører »Sara Galley« hhv. »De goode Hoop« af Hamborg. Peder gifter sig med Anne Kirstine, født ca. 1752 i Vesterhede som datter af kommandør Johannes Franck (lb.nr. 123). Omkring 1780 overtages konens fødegård (lb.nr. 123), hvorefter ejendommen sælges.

1782--1785

Niels Jørgensen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født ca. 1749 i nord-Kromose som søn af Jørgen Michelsen og Abel Knudsdatter (/). Ligesom en bror og en svoger bliver han

kommandør fra Hamborg og fører skibet »Martin« fra 1784 til 1797. Niels er gift med Anne, født ca. 1754 i Vesterhede (lb.nr. 115). 1783 fødes en søn, Hans Michel. Omkring 1785 flytter familien til hustru Annes fødehjem. Huset her sælges. Efterfølgeren når ikke at få fæste.

~1785-1792

Jens Andersen Dahl, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1759 i nabolaget (lb.nr. 126) og gifter sig med Maren Nielsdatter, født ca. 1755 i et andet nabohus (lb.nr. 117). Et første barn, Kirstine Marie, fødes ca. 1787. Jens A. Dahl sejler og betaler 1789 1/2 rd. ekstraskat som »matros«. 1792 får han svigerforældrenes hus i fæste og sælger ejendommen her til svogeren Michel.

1792-1833

Michel Jespersen Nielsen Thomsen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1758 i Vesterhede (lb.nr. 117) og gift med Hanna, født 1765 i Havneby som datter af skipper Johannes Ottesen og Anna Jespersdatter (/). Parret har en søn, Jesper, født 1791. Husfar Michel sejler og forliser snart efter. I 1801 betegnes enken Hanna som fattig. Udover sønnen har hun et forældrelost barn i pleje, søstersønnen Jes Mathies Jensen, født 1793 (lb.nr. 127). Begge drenge sejler allerede i 1800-tallets første årti. Jesper bliver skipper fra København og køber en ejendom i nabolaget (lb.nr. 112). Plejesønnens videre skæbne kendes ikke. 1830 sælger enken Hanna ejendommen for 40 rbd. og flytter til sønnen, hvor hun dør i 1845.

1833-1837

Jens Pedersen, 1/4 kådnersted.

Han er født 1799 i Kongsmark (lb.nr. 80) og siden 1827 gift med Mette Kirstine Møller, født 1801 i Vråby (lb.nr. 134). 1833 får Jens fæste. Samme år fødes en datter, Mette Cathrine. Jens er styrmand på Spidsbergensejlads fra København. 1834 er der råd til en tjenestepige. 1837 køber Jens Pedersen, betegnet som skipper, et hus i Sønderby (/) efter kommandøren Peder Pedersen Kaper, og afhænder ejendommen her for 48 rbd. Senere bor Jens og Mette Kirstine til leje i Vesterhede (/) og dør 1861 som fattiglemmer. Døtternes skæbne kendes ikke.

1837-1885

Hans Christensen Darum, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født 1808 i nabolaget (lb.nr. 116) og siden 1833 gift med Cornele Kirstine Petersen fra Tagholm (lb.nr. 97). Parret bor først dér og flytter nu herover, med deres første barn, Bodil Cathrine (1833). Her fødes endnu to døtre, Christiane (1839), og Haldora Kirstine (1849). Efter mange år sejlads som matros bliver Hans Darum hjemme og arbejder som daglejer. Døtrene er ugifte. 1870 dør datteren Bodil, 1878 husfar Hans Darum. 1882 følger datteren Christiane, og 1885 husmor Cornele Kirstine. Den 36-årige Haldora som eneste overlevende arver ejendommen med $2\frac{1}{2}$ ha jord. Værdien er ansat til 700 mk.

1885-1892

Haldora Kirstine Darum, et hus.

Efter nogle år gifter Haldora sig med Markus Jørgensen og flytter til Højen i Danmark. Ejendommen sælges i to dele, huset med $\frac{1}{2}$ ha for 375 mk., og det meste af jorden til Jørgen Jørgensen (lb.nr. 101), for 280 mk.

1892-1902

Christiane Darum, et hus.

Hun er født 1828 i Vråby (lb.nr. 145), er ugift og var tjenestepige i nabolaget i mange år (lb.nr. 126). Her virker hun som væverske. I 1899 føler hun sig svagelig og laver et testamente, hvorefter A. Kristian Michelsen, »som er gift med min afdøde broders datter i Vråby«, skal pleje hende til døden og til gengæld få ejendommen. Christiane dør samme år, og Kristian får adkomst i 1902.

1902-1907

Anders Kristian Mikkelsen, et hus.

Han er født 1865 i Ølstrup sogn og bor med konen Petrea i Vråby, hvor hun ejer sit hhv. Christiane Darums fødehjem (lb.nr. 145). Huset her lejes ud og sælges snart for 500 mk.

1907-1918

Kirstine Maria Carl, et hus.

Hun er født 1861 i Sønderby som datter af kaptajn Hans Jørgen Carl og Nicoline Dahl (/). Forældrene flytter senere til Juvre, hvor hun vokser op. Dér får hun en datter, Marie (1893). Kirstine bliver

aldrig gift. Hun flytter til Esbjerg, sælger ejendommen til en nabo og får 600 mk.

1918-1960

Nicolai Marius Petersen, et hus.

Han er født 1875 i et nabohus, en søn af møbelsnedkeren Niels Christian Petersen, født 1840 i Aal sogn, og Micholine Cathrine Tønnes, født 1837 i Sønderby (/). Mens faderen driver et maskinspinderi, lærer Nicolai skomagerhåndværket. 1905 er han »Bade-meister«, 1908 kusk, 1914 færgeskipper med bopæl i Ballum. Samme år køber Nicolai fødehjemmet for 2.000 mk. med hjælp af et statslån. 1918 erhverver han også det her hus for 600 mk., bygger det ud og flytter herover. Nicolai er siden 1904 gift med Oline Sofie Frederikke Ekmann, født 1885 i Varde. I ægteskabet fødes 4 børn (billede 112), Niels Christian (1905), Anna Sofie Mikoline

Billede 112:

Familien Petersen omkring 1925. Siddende Niels Christian Petersen med konen Micholine Cathrine, født Tønnes. Bagest fra venstre står sønnen Nicolai med konen Oline Sofie, født Ekmann, deres datter Anna Sofie og søn Niels Christian. Foran står pigebarnet Mary Elisa, og helt t.v. lille Oscar. (PD)

Billede 113:

Everten »Mary«, ejet og sejlet af to generationer Petersen. Her lastes skibet ved Højer sluse, i begyndelsen af 1930'erne. (PD)

(1908), Mary Elisa (1913), og Oscar Nicolai (1921). Derudover optages en brordatter af Nicolai i huset, Nicoline (1901), født i England. I første verdenskrig er Nicolai tømrer på et fyrskib ved Amrum. I 1920'erne køber han et skib til kystsejlads, »Mary« (billede 113). Han henter brændsel og andre fornødenheder til øen. 1927/28 dør Nicolai's forældre, hvorefter fødehjemmet rives ned. Her bygges en stald til en ko, en hest, en gris, en ged og nogle høns.³⁷ Datteren Anna giftes med kaptajn Sven E. Jørgensen i Esbjerg, Mary med købmand Arthur Bundesen af Tvismark (lb.nr. 58). Niels Christian bliver på øen og fortsætter sejladsen med faderens evert, indtil dæmningen er færdig. Oskar bliver maskinmester og virker som lokomotivfører i Jylland ved en privat jernbane. Hustruen Oline er død 1960. Enkemanden dør 1964 på et hvilehjem.

1960-1965

Else Florander, et hus.

Hun er enke efter amtsfuldmægtig Viktor Florander i Tønder og ejer i forvejen en gammel gård i Østerhede (lb.nr. 132) såvel som

andre ejendomme på øen (bl.a. lb.nr. 82). Huset her lejes ud til sommergæster. Else Florander flytter til en søn i Amerika og sælger alle ejendomme.

1965-1981

Viggo Møller, et hus.

Han er 1912 født i Ballum og gift med Signe Petersen, født 1912 i Skærbæk. Viggo ejer et mekanikerværksted med tankstation i Skærbæk. Der er to voksne børn, Lau og Kirsten. Huset benyttes som feriebolig.

siden 1981

Jens Jakob Fischer Sørensen, et hus.

Han er 1930 født i Esbjerg, konen Benny Nissen 1932 sammesteds. Indtil pensioneringen er Jens driftsleder af EASV i Skærbæk. Parret har 2 døtre, Inge (1954) og Hanne (1964), begge gift på fastlandet.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.
119	43 Ki	Havnebyvej 190	Ribe	105	Cc Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Huset er bygget nyt omkring 1790 og nævnes første gang i brandforsikringen for 1791 med 1 af 4 mulige lodder, formentlig i den nuværende størrelse. Det er 7.90 meter bredt og 6 fag langt, deraf

et oprideligt staldfag i vest. Bjælkerne i det forholdsvis brede hus har alle en gennemgående profilering og viser ingen spor af skråstivere, mens der findes spor af stolpesamlinger i nordremmen. Højden under bjælkerne var oprindelig ca. 1.75 meter. På enkelte tidstypiske døre findes rester af N. P. Bækkers malerier (billede 115). Huset, i dag kaldt »Hongkong«, er velplejet.

Billede 114:
Niels P. Bækkers malerier på en dør i huset lb.nr. 119.

Ejendoms historie:

omkr. 1790--1797

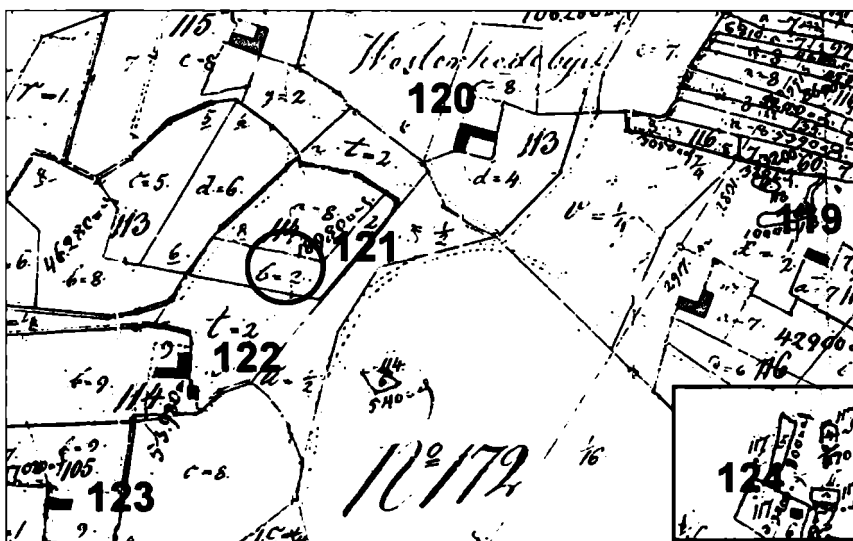
Christen Hansen Krommes, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1760, sandsynligvis i Kromose som søn af Hans P. Holm (lb.nr. 98), og formentlig identisk med en bådsmand og harpuner, der i årene 1787-91 sejler fra Hamborg. Christen er husets bygherre (BF), opført på morbror Jens Christensens hustoft (/) (gl. matr. 116 på kort billede 115 a). Omkring 1790 gifter han sig med Anne Marie, født ca. 1765 som datter af kommandør Peder Andersen i Vråby (lb.nr. 134). 1792 fødes en søn, Peder Michel. Få år senere dør husfar Christen. Enken gifter sig igen, med en enke-mand fra Østerhede (lb.nr. 129), der flytter herover. Hverken Christen H. Krommes eller efterfølgeren får ejendommen fæstet.

~1797-1824

Jens Nielsen Holm, 1/4 kådnersted.

Han er ca. 1734 født i Tagholm (lb.nr. 96), og har i mange år virket som skipper, kommandør og reder (se lb.nr. 129). Siden 1796 er

Billede 115 a og b:

Vesterhede på matrikelkortet af 1840 med indtegnede løbenumre. Huset lb.nr. 121 findes ikke dengang; grunden hører til gl.matr. 114. En gammel gårdejendom, der lå vest for lb.nr. 121, er forsvundet og indlemmet i gl. matr. 113, dvs. lb.nr. 120. Gl. matr. 117 (lb.nr. 124), som altid regnedes til Vesterhede, ligger udenfor kortet længere mod sydøst. Gl. matr. 115 forsvinder i 1800-tallet, 116 brækkes ned efter 1908. Billede 115 b viser området på et luftfoto fra 1996. (© Kort & Matrikelstyrelsen A. 131-97)

han enkemand. 1795 har han overdraget Østerhede-ejendommen til en svigersøn og får nu 400 mk. udbetalt som afløsning af en aftægtskontrakt. I ægteskabet med Anne Marie fødes en søn, Christen (ca. 1798). Jens N. Holm sejler ikke mere, men gør pengeforretninger, med ind- og udlån. Han dør omkring 1810. Sønnen Christen sejler og omkommer 1819 ved et skibsforslis. Stedsønnen Peder bliver 1815 styrmand i København. 1824 sælges huset på auktion.

1824-1866

Peder Clausen Ottesen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er 1793 født i Vestergård som søn af skipper Otto J. Ottesen (lb.nr. 168). I 1809 bliver han konfirmeret, i Triest. 1821 gifter han sig med Mette Christine, født ca. 1789 i Vråby som datter af styrmand Hans Petersen Bruun og Anna Maria Pedersdatter (/). Der fødes 5 børn, Kirstine (1822), Peder Hansen (1825), Anna Maria (1827), Otto (1829), og Johanne Kirstine (1831). Peder C. Ottesen sejler 1822 som matros fra Altona til Grønland. Senere bliver han styrmand fra København, i en periode sågar skibsfører. 1835 dør sønnen Peder. 1846 giftes datter Kirstine med styrmand Martin Christensen (lb.nr. 130), 1848 Anna Maria med skipper Olav Olavsen Thorlacius, født ca. 1824 i Island, og 1856 Johanne med enkemanden Johan Christoffer Bentz Jacobsen, der er degn og overlærer i Sønderby (se lb.nr. 172 og 102). Sønnen Otto gifter sig 1858 med en kusine, Anna Kirstine Bundes, født 1839 i Østerhede (lb.nr. 131). Parret overtager et hus i Kirkeby (lb.nr. 109). 1859 tilskøder husfar Peder ejendommen til Olav Thorlacius mod aftægt, men da den unge familie snart flytter fra øen, går handelen tilbage. 1865 dør hustruen, Mette Christine, og enkemanden sælger ejendommen ud af familien, igen mod aftægt. Køberen forpligter sig ikke at sælge huset uden Peders samtykke.

1866-1876

Julius Brodersen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er 1837 født i Tvismark som søn af Peder Brodersen (lb.nr. 58) og siden 1865 gift med Mette Maria, født 1842 i Mølby som datter af skipper, møller og gårdmand Jørgen Pedersen List (/). Husfar Julius sejler som styrmand og bliver senere krydstoldskipper fra Rømø. Her fødes 5 børn, hvoraf 2 dør som spæd. De andre er Anne Kirstine Lisette (1866), Meta Margretha Josefine

(1867), og Peter Conrad (1875). En datter, Mine Cathrine, følger i Mølby, hvor Julius Brodersen 1876 køber konens fødegård. 1887 overtager han endnu en gård i Østerby (lb.nr. 150).

1876-1889

Anna Maria Thorlacius, f. Ottesen, et hus.

Efter mandens død kommer enken tilbage og overtager fødehjemmet med aftægtsforpligtelsen for sin far, der samme år afgår ved døden. Anna Maria bor her med sin ugift søn Ole, der er kurvemager. Han dør 1882. 1889 sælger Anna Maria og flytter til en søster i Østerhede (/), hvor hun dør i 1892.

1889-1901

Caroline Hinrichsen, født Møller, et hus.

Hun er enke efter Hans Chr. Hinrichsen, hvis gårdejendom i Kongsmark hun har solgt (se lb.nr. 93). Hun bringer 3 ugifte børn med, Carsten (1859), Cathrine Marie (1848) og Jette Hansine (1866). Carsten giftes 1888 med nabopigen Micholine, født Dahl (lb.nr. 120), og samme år dør Cathrine Marie. Carolines svigerdatter Micholine overlever 1895 ikke barselssengen, og hendes nyfødte søn Mathias optages i huset. 1901 overdrages ejendommen til datter Jette, mod aftægt.

1901-1933

Jette Hansine Hinrichsen, et hus.

1905 dør hendes mor. Udover Jette bor da i huset brorsønnen Mathias og Jettes nygifte bror Gudmund med konen, Abeline Maria Christensen, født 1872 i Aal sogn. De flytter senere til Kongsmark, hvor Gudmund dør i 1917. Jette syer og driver et lille tøjudsalg i huset. 1933 overdrager hun ejendommen til søster Carolines sønnesøn mod pleje og begravelse. Jette dør indenfor en måned.

1933-1943

Greis Nielsen Holm, et hus.

Han er født 1908 i Kongsmark på familiens slægtsgård og endnu ugift. Senere ægter han Anna Petersen, født 1922 i Kongsmark (lb.nr. 90). Her får parret deres første 3 børn, inden de overtager Greis' fødehjem (se lb.nr. 93).

1943-1958

Else Minna Martha Hansen, født Wiedemann, et hus.

Hun er fra Haderslev og gift med tandlægen Niels Hansen. Huset er deres sommerbolig. Sønnen Hans bliver også tandlæge, i Toftlund. Else Hansen dør 1958, hvorefter manden sælger huset.

1958-1977

Michael Jebsen, et hus.

Han er 1911 født i Aabenraa og medejer af Jebsen-gruppen sammesteds, som driver handels- og rhederiforretning i Østasien. Michael Jebsen køber en række gamle Rømø-huse, som restaureres og vedligeholdes i gammel stil (se lb.nr. 125, 126 og 164). Husene lejes ud, men Michael Jebsen holder også selv ferie på øen. Senere overdrages en del af husene til Michael Jebsen Fonden, der også støtter udgivelsen af denne registrant. Michael Jebsen dør i året 2000.

siden 1977

Michael Jebsen Fonden, et hus.

Huset lejes fortsat ud.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
120	5 Ki	Stagebjergvej 20	Ribe	104	Cc	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Vore dages stuehus stammer formentlig fra første halvdel af 1600-tallet. I bjælkerne findes spor såvel af indtappede som af påbla-

dede skråstivere. Også den lille fagbredde, for det meste kun 1.60 meter, og den ringe højde under bjælkerne (ca. 1.75 meter) i et ellers fornemt hus taler for denne datering. Egetræet til et gammelt spær er fældet i vinteren 1637/38.⁴ Konstruktionen med tunge egetræsbjælker og en for denne tid forholdsvis stor husbredde peger på en velhavende bygherre. Gårdbygningen bliver i brandforsikringen af 1769 sat til 2 af 2, i 1783 til 4 af 4 mulige lodder. Den har i vestenden en ladelænge mod syd (se billede 118). I husets indre findes endnu nogle vidnesbyrd af velhavende beboere i 1700- og 1800-tallet (billede 116). Kort efter 1920 laves en større ombygning, hvortil årstallet 1924 over indgangsdøren henviser, med initialerne LP MP. Sydlængen forsvinder, og en ny avlsbygning opføres i vestenden, med en længe mod nord.

Billede 116:
1700-tals-skab med N. P. Bækker-malerier
i huset lb.nr. 120.

Ejendoms historie:

indtil ~1580

Peder Nielsen, 1 helgård.

I Sønderlandets første jordebog fra 1562 findes denne ejer af en helgård i »Hiede« (se tabel 2). 1554 betaler »Per Nielssen i Hee« for 2 kirkekøer, i listen efterfulgt af Jesper Jørgensen, der formodentlig er gift med en datter af Peder Nielsen, Karen.

~1580-1616

Jesper Jørgensen hhv. Karen Jespers, $\frac{3}{4}$ gård.

I tidens dårligt ajourførte jordebøger for 1581-98 står Peder Nielsen endnu, men kun for $\frac{3}{4}$ gård, dvs. ejendommen er delt.

Fra 1602 følger Karen Jespers i jordebøgerne. I kolisten af 1588 står en Jesper Hansen med 1 ko; måske er Karen gift anden gang. Denne mand kunne være identisk med den Jesper Hansen fra Rømø, der i 1595 får borgerskab i Ribe. Helgårdens resterende kvartgårds jorder havner, efter koregnskabet at dømme, hos en nabosøn, Peder Bennedsen, der også betaler for en ko. Hovedgårdens næste fæstebonde synes at være en søn af Karens første ægteskab.

1616-1639

Peder Jespersen, gårdejendom.

Efter fæsteprotokollen får han 1605 en kvartgård overdraget af Michel Truelsen (lb.nr. 145 hhv. 167). I 1616 får han »1 boel« efter moderen (FP). Fra Peders ægteskab med en Anne kendes en datter Karen, der giftes med efterfølgeren på gården, og en søn Jesper. Peder Jespersen er efter al sandsynlighed den Rømø-skipper, der 1607 og 1622 køber skibe i Holland (se bd. 1, s. 68), der i årene 1608-26 flere gange sejler igennem Øresund, og som 1623-25 nogle gange opføres i Hamborgs toldregnskaber. En aftale imellem 2 brødre ang. vejretten over den østlige nabogårds jorder (TBB) må være fra denne ejerperiode, idet en Jørgen Jespersen siden 1606 synes at være fæstebonde på en i dag forsvunden gårdejendom dér (tabel 2). I 1630 er Peder død. Enken overlader en kvartgård til Christen Jensen i Sønderby (se lb.nr. 173), formentlig den jord, hendes mand fik 1619 fra en Kirsten Rasmusdatter (FP, ikke opført i tabel 2). 1639 får svigersønnen fæste i en helgård.

1639-1701

Christen Hansen, en helgård.

Allerede i 1622 betaler han 2 rd. indfæste for et forholdsvis stort hus og får 1639 fæste i helgården. Christen er formentlig byggherren til det endnu eksisterende stuehus. I 1640 er han gudfader ved en dåb i Krommes-familien, ligesom konen i 1648 (se lb.nr. 100). I 1641 overlader han en ager nord for gårdens hustoft til konens bror Jesper Pedersen (PD). Christen kendes som skipper igennem Øresund i perioden 1640-48, og fra List toldregnskabet vides, at han fører en 40-læsters bojert. Konen betaler omkring 1660 for 2 kirkekøer og kaldes ved denne lejlighed »Karen An Pers«. Der kendes en datter, Anne. Christen Hansen dør omkring 1680, idet han er opført i matrikuleringen af 1683, hvor senere er tilføjet

»Karen Christens enke«. Derefter deles gården. Datteren Anne overlader 1696 en $\frac{1}{4}$ -gårds grund til Jørgen Nielsen Duhn (lb.nr. 151). En halvgård, som »Christen Hansen til forne hawer paabod«, findes i fæsteprotokollen for året 1701/02. Hvor resten er havnet, vides ikke.

1701-1714

Niels Hansen, $\frac{1}{2}$ gård.

Mandens oprindelse kendes ikke. Han er gift med Anne, antagelig forgængerens datter. 1714 afstår parret den »ringe $\frac{1}{2}$ gaard formedelst alderdom« og får aftægt (TBB).

1714-1721

Knud Hansen Mandø, $\frac{1}{2}$ gård.

Han stammer vist fra Mandø og er formodentlig gift med Maren, født 1684 i Kromose som datter af Hans Mouritzen og Abel Pedersdatter (lb.nr. 99) (TBB). Parret får en datter, Abel (ca. 1715). I begyndelsen af 1717 laver aftægtsfolket igen en aftægtskontrakt, med en ny køber af ejendommen. Knud er vist død og Maren flyttet til nord-Kromose, hvor hun fæster et lille hus (/) på en grund, der hører til hendes fødegård. Også datteren Abel findes der senere, gift med Jørgen Michelsen.

1721-1748

Christen Jørgensen, $\frac{1}{2}$ gård.

Han stammer muligvis også fra »Krommes«-slægten og lover aftægtsparret, at »antage dem som forældre« (TBB). Få måneder senere er Niels Hansen død. 3 arvinger, efter navn og alder formentlig svigersønner, anerkender handelen, som indeholder et kontantbeløb på 100 rd. (TBB). 1725 er Christen vidne i en østerssag, ved sagens fortsættelse i 1728 er han død (TBB). Konens navn kendes ikke, men der er en datter Anna, der giftes med Jørgen Sørensen Holm, født i Østerhede som søn af Søren Ambders (lb.nr. 127). Parret overtager gården.

1748-1783

Jørgen Sørensen Holm, $\frac{1}{2}$ gård.

Jørgen og Anna får 5 børn, Christen (ca. 1745), Søren (ca. 1748), Karen (ca. 1751), Anne Marie (ca. 1754), og Niels Christian (ca. 1757). Jørgen Holm, der har efternavnet efter sin morfar, Rømø-

matadoren Peder J. Holm i Tagholm, bliver kommandør fra Hamborg, 1753-56 på »Vrouw Johanna Eleonora«. Senere sejler han som skipper for Altonas sildefangstselskab. Med naboen østpå, gårdmand Jens Christensen (/), fornyer han en aftale ang. vejretten igennem dennes jorder, som hidrører fra tidligere generationer (TBB). Sønnen Christen bliver 1771 kommandør, og hans 2 brødre sejler med ham på samme skib (WS). 1775 er husfar Jørgen død. Al ejendom vurderes til 266 rd., mens enken har 200 rd. gæld hos sønnen Christen, gift med Maren Jensdatter (lb.nr. 128). 1782 står datter Karen's bryllup her i huset, med styrmand Erik H. Lund, der får fæste.

1783-1791

Erik Hansen Lund, 1/2 gård.

Han er 1752 født i Ballum som søn af Hans Sørensen (SR). Konen Karen dør inden for et år. Sidst i 1783 gifter Erik sig igen, med Mette Maria, født 1757 som datter af Peder P. Holm i Tagholm (lb.nr. 95). Hun får 1.000 mk. medgift (PD), og vielsen foretages igen her på gården. 1784 fødes en søn, Jørgen Christian. Familien flytter til et lejet hus i nord-Kromose (/), hvor konen og sønnen dør. Enkemanden gifter sig tredje gang, med svoger Christen's enke i Østerhede (lb.nr. 128). Her på gården forbliver Jørgen Holms enke Anne og hendes ugifte datter Anne Marie. Begge kvinder har penge, der kan lånes ud. Ca. 1786 dør enken Anne. 1789 må datterens formynder betale skat for over 500 rd. formue. Hun sælger gården og får aftægt. 1817 dør Anne Marie ugift her på gården.

1791-1820

Mathias Jensen Dahl, 1/2 gård.

Han er født ca. 1754 i Havneby som søn af Jens Mathiesen Dahl (lb.nr. 187). 1785 gifter han sig med Kirstine Mathiesdatter, født ca. 1755 i Duhnby som datter af skipper Mathias Jespersen (lb.nr. 153). Efter gårdens køb bor parret her med deres første barn, Jens (1786), men fæstet dokumenteres først i 1791. Deres andre børn er Kirstine Marie (ca. 1788), Anna Kirstine (ca.1791), og Mathias (ca. 1796). Mathias Dahl, somme tider også kaldt »List«, er meget dygtig. Formentlig har han arvet nogle penge efter sin far og køber en 16-læsters smakke, »De twende Brødre«, 1774 bygget i Holland.

Mathias sejler med skibet og 3 sømænd så langt som til Frankrig, Holland og England. Ejerskabet er dokumenteret fra 1788-1803, men varer sandsynligvis nogle flere år (TR,SP,WS). 1789 betaler Mathias 2 rd. indkomstskat som skipper og 1 rd. for 200 rd. angivet formue. Han låner løbende penge ud. 1799 køber han resten af en gammel nabogård, regnet som $\frac{1}{2}$ kådnersted, og river bygningen ned (kort billede 115 a). 1804 får Mathias Dahl skipperborgerskab i Ribe. Han dør ca. 1814. Datteren Anne Kirstine vies 1817 til sømand Hans P. Møller i Kongsmark (/), der snart dør og efterlader enken med en datter i fattige forhold. Sønnen Jens gifter sig 1818 med Maren Andrea Dahl fra Vråby (lb.nr. 137), køber et hus i Havneby (/) og »lever af søfart« (FKT). Mathias ægter 1819 Cathrine Hansdatter Mortensen, født ca. 1795 i Sønderby (lb.nr. 182). Enken Kirstine overlader gården til dette par og får aftægt, ligesom datteren Kirstine.

1820-1855

Mathias Mathiesen Dahl, $\frac{1}{2}$ gård.

I ægteskabet med Cathrine fødes 8 børn, hvoraf 3 dør som spæde. De andre er Mathias Jensen (1819), Hans (1821), Jesper (1824), Jørgen (1827), og Kirstine (1830). Mathias Dahl sejler i en periode som anden styrmand på »Tykkebay« fra København, men også med egen båd fra Rømø. 1831 er han i Danzig og dør af cholera. 1835 giftes søsteren Kirstine Marie med en enkemand i Havneby, Christen Jensen Lausten, født ca. 1777 som søn af kommandør Laust Hansen (/). 1836 dør aftægtsenken Kirstine, »Stien i Hede«. Sønnerne går til søs, og enken Cathrine må klare gården alene med en tjenestepige og datteren Kirstine. I december 1847 begynder et ulykkesår. Sønnen Jesper falder fra masten, ligesom bror Jørgen et år senere, begge på samme skib, ført af Hans H. Carl (lb.nr. 144). Og Hans, der er styrmand, dør 1848 på sygehuset i København. Nu bliver den ældste og eneste overlevende søn, også styrmand, hjemme. 1850 bor der også en 13-årig dreng, Jens Andresen With, født på en nedlagt nabogård og indtinget af fattigvæsenet (se også lb.nr. 123). 1855 laver enken Cathrine en aftægtskontrakt med sønnen. Hun får den østlige sønderstue med sovekammer. Datteren Kirstine får 800 rd. panteobligation, husly og plads til sin væv, så længe hun er ugift.

1855-1913

Mathias Jensen Mathiesen Dahl, 1/2 gård.

I overtagelsesåret gifter Mathias sig med Karen, født 1825 som datter af skipper Michel A. List i Tagholm (lb.nr. 95). Parret får 2 børn, Mathias Cornelius (1855), og Micholine Marie Julie (1862). 1860 bor der også et forældreløst barn, Georg Gundesen, 10 år gammel. 1868 dør aftægtsenken Cathrine, efter nogle års sygdom. Hun efterlader 6.000 mk., der deles imellem hendes 2 børn. Mathias' og Karens søn Mathias Cornelius læser på Tønder seminarium og bliver lærer i Sønderby (lb.nr. 172). 1879 gifter han sig med Maria Elisabeth, 1847 født i Tønder som datter af Peter Christian Levsen. Datteren Micholine giftes 1888 med en styrmand fra nabohuset, Carsten Hinrichsen (lb.nr. 119). Parret får 3 børn, Kamille (1888), Karoline (1890), og Mathias (1895). Efter den sidste fødsel dør Micholine. De 2 små piger vokser op hos mormor Karen (billede 117), Mathias overtages af den anden bedstemor i nabohuset. Deres far Carsten sejler fra New York, hvor han gifter sig igen. 2 af børnene følger ham senere til Amerika, mens Kamille bliver på Rømø (lb.nr. 61). Kirstine Dahl, husfaderens søster, der i så mange år har været med til gårdens drift, køber 1890 et hus i Mølby (lb.nr. 159), hvor hun plejer sin ugifte moster, Anne Marie Mortensen (1804), indtil hun dør. Derefter kommer hun tilbage til gården. 1897 dør hendes bror, husbonden Mathias, 1912 enken Karen. 1913 sælger arvingerne ejendommen ud af familien, med ca. 30 ha jord. Den gamle Kirstine flytter til Carsten Hinrichsens bror Peter i Østerhede (lb.nr. 125), hvor hun dør i 1917. Hun efterlader sig et stort pengebeløb, som deles imellem de to broderbørns familier.

Billede 117:
Karen Dahl, født List, ved spinderokken.(PD)

Billede 118:

Gården lb.nr. 120, endnu med laden mod syd. Billedet er formentlig taget om sommeren 1912, inden Karen Dahls død og gårdens salg. Personerne må være f.v.: den ugifte Kirstine Dahl (1830-1917), Maria Dahl, født Levsen, og datteren Mathilde Caroline, siden 1908 gift med billedets fotograf, G. Thomsen fra Graasten. (PD)

1913-1946

Laust Christian Petersen, gårdejendom.

Han er 1878 født i Sønderby (/) som søn af toldmatros Peter Hansen Petersen og Ingertine Victorine Andresen. Laust lærer hjulerhåndværket og gifter sig 1901 med Mikkeline Andersen (billede 119), født 1876 i Nr. Brorstrup, Ringkøbing amt. Parret ejer først et hus i Sønderby (/) og får 5 børn, Peter Hansen (1901), Christian Andersen (1903), Ingertine Victorine (1905), Siegfried (1907), og Laura Mikkeline (1909). I en periode bor familien i Vestergård, som forpagtere af en gård (lb.nr. 168). Der fødes sønnen Frederik Carl (1913). Her på gården følger Anna

Billede 119:

Laust Christian Petersen og hustru Mikkeline, født Andersen. (PD)

Lisa (1919). Under første verdenskrig er Laust soldat i Frankrig. Efter hjemkomsten bygges gården om. Husbonden Laust dør allerede i 1927, hvorefter enken sidder i uskiftet bo. Gården drives sammen med sønnen Siegfried. De to ældre brødre flytter til Vrøgum, hvor de bliver møller hhv. vognmand. Ingertine giftes med Marius Jensen i Tvismark, Laura med Niels P. Larsen i Darum. Frederik bliver murer og gifter sig med Line Nielsen fra Juvre (lb.nr. 10). Anna Lisa ægter Johann Jensen fra Toftum (lb.nr. 23), der også er murer på Rømø. Sønnen Siegfried gifter sig med Herdis Kühnau, født 1913 på Bornholm. Deres første børn, døtrene Ellen (1934), og Ingrid (1937), fødes her. 1938 køber Siegfried en naboejendom og flytter derover (lb.nr. 115). 1946 tilskøder enken Mikkeline gården til ham, sammen med en nedarvet, mindre ejendom i Sønderby (/). Hun bor fremover ved datteren Anna Lisa i Kongsmark, hvor hun dør i 1951.

1946-1982

Siegfried Petersen, gårdejendom.

Familien flytter tilbage til gården. Den har ca. 20 ha jordtilligende efter tidligere jordsalg og køb af nedlagte ejendomme i nabolaget. 1955 fødes endnu en datter, Anne Margrethe. Datteren Elly tager bopæl i Esbjerg, Ingrid i Vejle, Anne Margrethe i Varde. Husbonden Siegfried dør 1973. Enken, der arbejder ved Rømø-Sylt-Linien, bor endnu nogle år på ejendommen. Hun sælger størstedelen af gårdens jorder til en nabo (lb.nr. 122). Senere afhænder hun resten med bygningen og flytter til datteren Elly.

1982-2003

Hans Michael Jebsen, et hus.

Han er født 1956 og medindehaver af Jebsen-Gruppen i Aabenraa som efterfølger af Michael Jebsen (se også lb.nr. 119, 125, 126 og 164). Huset restaureres og lejes ud som feriebolig.

siden 2003

Stenbjerg Ejendomme A/S, et hus.

Firmaet tilhører Jebsen-Gruppen i Aabenraa. Huset lejes fortsat ud.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
121	61 Ki	Stagebjergvej 24	Ribe	--	--	Cd

2005

Bygningshistorie:

Det første hus på stedet mangler i brandforsikringen af 1769, men nævnes 1783 med $\frac{1}{2}$ forsikringslod af 4 mulige, og ligeså i 1820. Bygningen nedbrydes i 1830'erne. Omkring 25 år senere opfører nabogårdens ejer et aftægtshus på stedet (kort billede 115 a og 120). Det er en bygning med 5 større fag, i alt $9\frac{1}{2}$ meter langt og 7.30 meter bredt. Senere forbedres huset, og ejeren sætter såvel initialer (S H J H) som årstal (1875) på gavlene. Efter midten af 1900-tallet laves en del indre ændringer og en stor glasveranda mod øst. 2002 forstørres huset med en stråttækt $1\frac{1}{2}$ -etagers længe i vest.

Ejendoms historie:

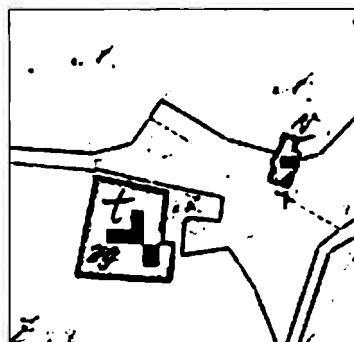
efter 1683-1712

Anders Simonsen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

I matriklen af 1683 findes endnu ingen hustoft her. Anders Simonsen kendes kun fra fæsteprotokollen for året 1712. Da er han død.

Billede 120:

Husene lb.nr. 121 og 122 på matrikelkortet af 1874. (LASH)

1712-1777

Jørgen Hansen, 1/4 kådnersted.

Han er måske en søn af gårdmanden Hans Jørgensen i Vråby (lb.nr. 143/44). 1728 er Jørgen Hansen død, idet enken nævnes som efterfølger af Anders Simonsen (KS). Fra ægteskabet kendes en datter Anna, der i 1777 får fæste efter sin far.

1777-1792

Anna Jørgensdatter, 1/4 kådnersted.

I fæsteprotokollen betegnes Anna som fattig. Hun synes at gifte sig med en Jørgen Laustsen, der dog snart er død. Brandforsikringen af 1783 nævner mandens enke på ejendommen. Hun afgår ikke langt senere, idet efterfølgeren bor her allerede i 1787 (FKT).

1792-1832

Broder Momsen, 1/4 kådnersted.

Han er »skoflikker«, født omkring 1745, og gælder som fattig. Broder Momsen ægter 1785 en enke, Mette Nielsdatter, født ca. 1747. I 1786 låner han 99 rd. af Peder Nielsen Falk i Bolilmark, måske en svoger. I ægteskabet fødes 3 børn, Inger Marie (ca. 1785), Anna (ca. 1786), og Niels (ca. 1790). I 1792 skulle Broder Momsen fæste ejendommen, men han kan ikke betale afgifterne. Konen dør mellem 1801 og 1815. Datteren Anna bliver tjenestepige i Kromose (lb.nr. 98). Broder Momsen dør 1827, den ugifte datter Inger Marie 1830, begge her i huset. 1832 kommer ejendommen på auktion. Hele konkursboet indbringer 8 rbd. Sønnen Niels bliver tjenestekarl hos køberen, naboen Hans H. Carl, der nedriver huset.

1832-1874

Hans Hansen Carl y. hhv. Jep H. Schmidt, 1/4 kådnersted.

Foreløbig indlemmes kådnerstedets jord i gårdejendommen (lb.nr. 122). 1841 dør Hans H. Carl y., og 1850 overtager en svigersøn gården. Han lover

Billede 121:

Nicoline Kirstine Carl, født Mortensen. (PD)

enken aftægt. Da han i 1859 selv bygger et nyt stuehus, opfører han også et hus her på stedet, hvor Hans Carls enke, Nicoline Kirstine (billede 121), flytter ind. Hun dør i 1874, hvorefter ejendommen sælges, med størstedelen af den oprindelige jord.

1874-1891

Cornelius Sibrandt Hansen, et hus.

Han er født 1840 i Østerhede som søn af arbejdsmand og orgelspiller Christen Hansen og Mette Brodersdatter (/). Cornelius Sibrandt sejler, bliver styrmand, og gifter sig 1870 med nabopigen Jørgeline, født 1841 som datter af skipper Svend J. Bundes (lb.nr. 131). Parret får 1871 en datter, Johanne Kirstine. 1872 købes et hus i Mølby mod aftægt (/), men det forholdsvis nye hus her er bedre. Prisen, 150 »Thaler«, dækkes med en obligation til sælgeren. Aftægtsenken fra Mølby, Anna Cathrine Holm, født Pedersen, flytter med hertil. Cornelius Sibrandt er nu skibsfører. Huset forbedres, og der købes nogen jord til, hvorefter ejendommen er på 3.4 ha. I 1878 dør hustruen Jørgeline, et år efter Anna C. Holm. Samme år gifter Cornelius Sibrandt sig igen, med den første kones ældre søster, Anne Kirstine, der er blevet enke (se lb.nr. 131). Hun bringer en søn med, Peder Clausen Ottesen, født 1861. Cornelius Sibrandt selv dør 1883, kun 43 år gammel. Hans anden kone følger i 1891. Arvingerne, mandens datter og konens søn, der nu er skibsfører, sælger ejendommen for 1.510 mk. Johanne Kirstine gifter sig senere med Carl Adolph Møller (lb.nr. 113).

1891-1906

Marie Christine Michelsen, født Kahlke, et hus.

Hun er 1856 født i Østerby som datter af skipper og gårdmand Gert Kahlke (lb.nr. 146) og gift med styrmand Lehmann Marius Michelsen, født 1848 i Kongsmark (lb.nr. 75). Der er 2 børn, begge født i Østerby, Georg Christian (1879), og Lemanda Marie (1890). Marie overtager 1903 fødegården. Huset sælges for 1.000 mk.

1906-1942

Carl August Huwald Vogt, et hus.

Han er født 1858 i Tønder, hvor han uddannes som slagter. På Rømø virker han som arbejdsmand og hjælper ved husslagtning. Carl gifter sig med en pige fra Toftum, Anna Christine Jensen, født 1851 (lb.nr. 19), og bosætter sig først på Nørlandet. Dér, i

Toftum og Bolilmark, fødes 5 børn, Peter Christian (1883), Georgine Frederikke (1886), Jensine Caroline (1887-1900), Huwald Andreas Christian (1889), og Catharina (1891). Her har familien nu sit eget hus. Børnene flytter efterhånden ud. 1914 giftes datteren Frederikke, der siden 1911 har en lille søn, Huwald, med skræddermester Nis J. Lassen fra Duhnby (se lb.nr. 153/115). Sønnen Peter flytter til Kiel, datteren Catharina til Rødding. Sønnen Huwald tjener under krigen som matros ved Rømø havneflotillen og ægter 1916 Anna Maria Winther, født 1893 i Bolilmark (lb.nr. 36). Der bor parret hele livet. Husmor Anna Christine dør 1934 efter lang sygdom, enkemanden Carl A. H. Vogt (billede 122) 1942. Arvingerne sælger ejendommen.

*Billede 122:
Carl August Huwald Vogt. (Foto Voswinkel)*

1942-1947

Christian Nielsen Carlsen, et hus.

Han er 1877 født i Skærbæk og gift med Anne Marie Kjær fra Spandet. Konen dør 1940 i Skærbæk, hvor Christian virker som tækkemand. Han vinder nogle penge i et lotteri og køber ejendommen her. Af hans 5 voksne børn gifter det ene, sønnen Hans Christian Nielsen, sig 1946 med Gyda Hagensen, født 1924 på Rømø (lb.nr 75). 1947 sælger Christian Carlsen ejendommen igen og bygger et lille hus i Skærbæk. Han dør 1958 på et plejehjem.

1947-1974

Gudrun Johanne Ringgaard, et hus.

Hun er født 1906 i København og uddannet til sygeplejerske og jordemoder. Gudrun forbliver ugift og ejer senere en fødeklinik på Amager, sammen med jordemoder Anna Møller (se lb.nr. 113).

Huset her benyttes som feriebolig. På grunden anlægges en smuk have og plantes mange fyr. Gudrun Ringgaard dør 1974 og testamenterer en altertavle til kirken på Rømø. Ejendommen arves af en halvsøster.

1974-1979

Wajola Sjöström, et hus.

Hun er født 1914 i København og ligeledes sygeplejerske. Wajola bliver forstander på et forsorgscenter på Lolland. Nu er hun på pension og flytter til Rømø, hvor hun dør i 1979. Wajola Sjöströms yngre søster arver ejendommen.

1979-1980

Rita Marion Sjöström, et hus.

Hun er 1916 født i København, også uddannet til sygeplejerske og jordemoder. Marion Sjöström arbejder mange steder verden rundt, i Sverige, England, Korea og Afrika. 1982 går hun på pension, men overtager endnu en stilling på sygehuset i Nuuk. Hun sælger huset til en lærer, der også arbejder i Grønland.

1980-1984

Niels Larsen Underbjerg og Ane Grethe Velling, et hus.

Parret sælger snart igen.

1984-1991

Svend Hansen, et hus.

Huset benyttes til ferieformål.

1991-2001

Eurocaps Danmark ApS, et hus.

Det er Hans Joachim Seidler fra Kaltenkirchen/Holsten, der stifter firmaet med formålet at sælge sine produkter i Danmark. Det bliver ikke til noget, og selskabet sælges igen 1992, til Heidi Vorwerk fra Hamborg, der sammen med sin mand agter at flytte til Rømø.

siden 2001

Heidi Vorwerk, født Roscher, et hus.

Hun er født 1945 i en fra Berlin evakueret familie og gift med Klaus Vorwerk, en advokat, født 1945 i Hamborg. Heidi Vorwerk

driver en reklameforretning i Hamborg. I året 2000 flytter parret, der er barnløst, endeligt til Rømø og udvider huset betydeligt som deres faste bopæl.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
122	382 Ki	Stagebjergvej 26	Ribe	—	—	Cd

1967

Bygningshistorie:

På basis af et kådnersted fra 1600-tallet opføres en gård, 1769 forsikret med 2 af 2 og 1783 med 4 af 4 mulige lodder. 1832 består bygningen af et 11-fags stuehus (650 rd.), $9\frac{1}{2}$ alen bredt, med en skorsten, og en østre nordlænge af 6 fag (250 rd.), $10\frac{1}{4}$ alen bred, som stald og lade. Særskilt står der et bagehus, 5 fag langt og $6\frac{1}{2}$ alen bredt, med loft, skorsten og bageovn (300 rd.). Nutidens stuehus er bygget i 1859, formentlig muret i gule sten, med et dengang meget moderne skifertag, vurderet til 1800 rd. (BF). Den gamle gårdbygning bliver foreløbig stående, stråtækt, i alt kun 250 rd. værd (billede 123). Omkring århundredskiftet rives den ned, og en ny avlsbygning opføres nord for stuehuset. Huset ommures med røde klinker.

Billede 123:

Huset lb.nr. 123 på et farvelagt fotografi fra ca. 1863. T.v. står Jep H. Schmidt med konen Rosette, t.h. konens mor Nicoline, født Mortensen, i midten sidder børnene, Ferdinand, Aurora og Eduard. (PD)

Ejendomshistorie:

~1660--1700

Jørgen Bundes, 1/2 kådnersted.

Manden findes i jordebøgerne fra 1663 indtil matriklen af 1683. Da ejer han en forholdsvis stor hustoft nord for nabogården (lb.nr. 123). Han er gift med en Pedersdatter derfra (TBB). Hustoften og tilnavnet får han formentlig igennem denne forbindelse. Der kendes en søn, der overtager ejendommen.

~1700-1730

Niels Jørgensen, 1/2 kådnersted, senere 1/4 gård.

Han er født ca. 1673 og kaldes ofte også »Bundes«. 1703 slutter han en kontrakt med morbror Truels på nabogården, der afstår en kvartgårds grund til ham (TBB). 1711 får han fæste. Niels Jørgensen er sandsynligvis identisk med den kommandør, der i årene 1710 og 1717-20 sejler fra Hamborg. 1728 er han død (KS), og en søn får fæste.

1730-1777

Jørgen Nielsen æ., 1/4 gård.

Hans mor Christina låner 1739 penge ud (PD), og det gør sønnen også på dette tidspunkt. Da sejler han allerede som skipper (SPP). I perioden 1744-57 findes manden på »De Jager van Flensburg«, en 46-læsters galiot, han selv ejer 1/6-del af (SP,SLK). Pengeforretningen udvides, og sågar Tønder by låner store beløb af Jørgen Nielsen.⁷ Senere bliver han medforpagter af Nørlandets strand (TBB,THH). Jørgen Nielsens kone Karen stammer formodentlig fra Østerby, en datter af skipper Niels Jørgensen (lb.nr. 148). Der synes at være mindst 5 børn, Jørgen, Kirsten (ca. 1742), Niels æ. (ca. 1747), Peder (ca. 1754), og Maren. Om en mulig yngre Niels vides intet. Kirsten giftes ca. 1764 med Michel Pedersen i Vråby (lb.nr. 140). I 1770erne sker der store forandring i familien. Husfar Jørgen dør omkring årsskiftet 1773/74. Niels æ. bliver 1775 gårdmand i Juvre (lb.nr. 4). Jørgen er skipper og gifter sig 1777 til Sønderby (lb.nr. 183). Kirsten er blevet enke. Hun gifter sig igen, med skipper Jes Anthonisen fra Fanø, og flytter til Havneby (se lb.nr. 193). Derfor kan bror Peder overtage Vråbygården (lb.nr. 140). Jørgen Nielsens enke Karen's udlånsforretning fortsættes ikke mere efter 1776, og i 1777 bliver hendes fæste af 1/2 kådnersteds jord i Mølby ikke gennemført. I dette år overtager Peder Hansen Tønnes gården og får ligeså Mølby-jorden i fæste. Enten har enken solgt gården, eller hun er død, og arvingerne har gjort det. Den ugifte Maren Jørgensdatter beholder husly på stedet.

1777-1791

Peder Hansen Tønnes, 1/4 gård + 1/2 kådnersted.

Han er født ca. 1750 i Tvismark som søn af kommandør Hans H. Tønnes (lb.nr. 53) og endnu ugift. 1784 fejres vielsen med Maren

Jørgensdatter her i huset (KR). Da er Peder kommandør fra Hamborg på »De Witte Falck«, som han fører indtil 1786. Sandsynligvis i dette år dør konen, idet Peder Tønnes er gift igen i 1787, med Anne Kirstine, født ca. 1766 som datter af kommandør Jesper J. Degn i Vråby (lb.nr. 135). 1789 betaler Peder Tønnes skat for 2.600 rd. formue, men intet for indkomst, dvs. han sejler ikke mere. Snart sælger han kvartgården her og flytter til konens fødehjem.

1791-1855

Hans Hansen Carl y., gårdejendom.

Han er ca. 1766 født i Østerhede som søn af Hans H. Carl æ., på familiens slægtsejendom (/), inden faderen bygger et nyt hus (lb.nr. 125). Fra 1791 er han kommandør på et nyt skib, »De jonge Martin« (billede 128 i bd. 3) fra Hamborg, og bliver det indtil 1805. I 1790 vies Hans i forældrenes hus til Anna, ca. 1767 født i Vråby som datter af kommandør Jørgen J. Madsen (lb.nr. 144). I ægteskabet fødes 8 børn (PD), hvoraf 3 dør som spæde. De andre er Esther Maria (1791), Jørgen (1794), Karen (1795), Kirstine Marie (1797), og Hans (1801). Husmor Anna dør 1807. Hans H. Carl (billede 124) laver skifte med fornævnte børn, inden han gifter sig

igen i 1808, med Nicoline Kirstine Mortensen, født 1785 i Oksby sogn. Udover gården med besætningen og værdifulde løsøre er der mange penge og nogen jord på fastlandet. I disse urolige krigstider er Hans Carl hjemme og sejler kun i 1806 og 1810 til Grønland, på

*Billede 124:
Kommandør Hans Hansen Carl y. (privateje)*

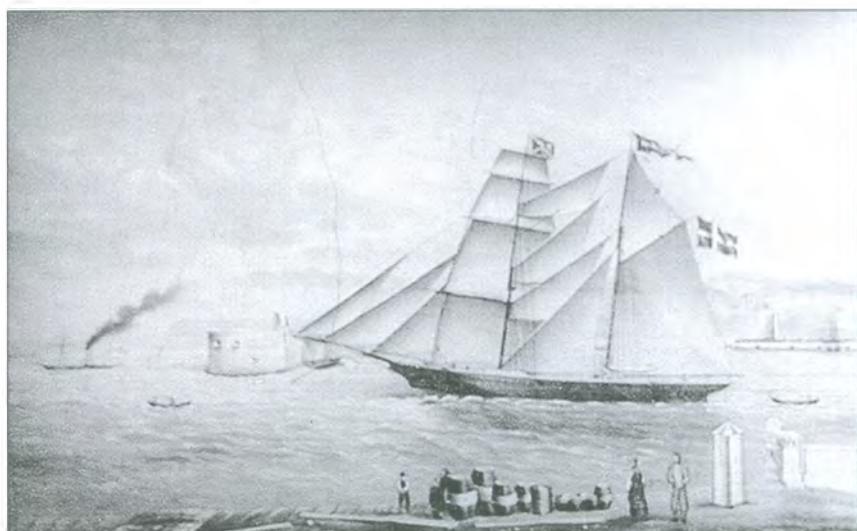

Billede 125:
Grønlandsskibet »Emma« af Hamborg, 1817-20 ført af kommandør Hans Hansen Carl y. (Foto F.J. Falk 1938)

»Frau Margaretha«. 1807 er han med til at organisere Rømøs forsvar i tilfældet af et angreb fra Englænderne. Sammen med bror Svend i nabolaget (/) køber han en 5-læsters evert og låner penge ud, bl.a. store beløb til bror Isaak (lb.nr. 110). 1810 giftes datteren Esther med Niels, født ca. 1779 i Vråby som søn af kommandør Claus M. Duhn (lb.nr. 167). Først fra 1816 begynder Hans H. Carl y. med Grønlandstogter igen, på »Vrouw Anna«, og 1817-20 på »Emma« fra Hamborg (billede 125). 1821 følger et år på »Isis« fra Altona, og 1822-23 på »Einigkeit« fra Brunsbüttel. Det er 2 uheldige år, det første med 2 alvorlige havarier, det andet med en meget ringe fangst. Skibet sælges. Fra 1827-33, som over 60-årig, fører Hans H. Carl y. endnu engang »De jonge Martin«, inden han opgiver søfarten. Skibet sælges senere til Flensborg, hvorfra Ishavsfangsten fortsættes indtil 1861, som én af de sidste Grøn-

landsfarere. Hjemme har konen født endnu 8 levende børn, Antona (1808), Martin (1810), Kirstine (1811), Lindhard (1813), Caroline Louise (1816), Georg (1820), Hans (1821), og Rosette (1823). Datteren Karen fra Hans' første ægteskab giftes 1817 med sømand Peder P. Møller, født 1796 i Sønderby (lb.nr. 170). Hendes far køber parret et hus i Mølby (se lb.nr. 160). Sønnen Jørgen er skomager og ægter 1821 Else Kirstine Pedersdatter, født ca. 1793 i Østerby. Jørgens far køber den døde bror Isaaks ejendom i Kirkeby på auktion og overlader den til sønnen (lb.nr. 110). Samme år dør sønnen Hans i Malaga af gulfeber. 1827 giftes datter Kirstine Marie med Jacob, født 1799 i Havneby som søn af kommandør Andreas Jacobsen (lb.nr. 189). Han sejler som kaptajn fra Hamborg, hvor parret tager deres bopæl. 1830 vies datteren Kirstine fra andet ægteskab til præstesønnen Martin Seehus Hveysel (lb.nr. 102). 1832 køber Hans H. Carl 2 naboejendomme, kådnerstedet nordpå (lb.nr. 121), og gården sydpå (lb.nr. 123), hvor sælgeren fortsat må bo. Huset i nord brækkes ned, og sælgeren optages på gården. Her på gården drives 1834 en bageri med 2 ansatte. I dette år gifter sønnen Antona sig med Johanna C. D. Henckel i Hamborg, hvor han er kaptajn. I 1840 sælger Hans H. Carl y. næsten al jord til Jesper Michelsen (lb.nr. 112). Gårdbygningen i syd (lb.nr. 123) afhænder han også. Han beholder kun nogen jord ved huset og bytter nogle bjergeskifter. Herefter gælder ejendommen som kådnersted. Et år senere er den driftige mand død, en af Røms dygtigste kommandører. Sønnen Lindhard, siden 1839 skipperborger i København, ægter 1842 Martha Marie Olsen, født 1824 i Norge. Efter et årti som sejlskibsfører bliver han stifteren af en hel række dampskibsrederier.³⁸ 1844 gifter sønnen Hans sig med Anna Cathrine, født 1820 som datter af skipper Hans M. Dahl i Vestergård (/). Han overtager en gård i Vråby (lb.nr. 144). Datteren Caroline Louise vies 1846 i Altona til kaptajn Andreas Gottlieb Böhme fra Sønderborg (se også lb.nr. 110). Sønnen Martin gifter sig med Marie Lund og bor i Aabenraa. 1847 ægter datteren Rosette styrmand Jep Henningsen Schmidt, født 1821 i Kongsmark (lb.nr. 85). 1849 dør sønnen Georg, overstyrmand på orlogsskibet »Christian VIII«, da dette sprænges i luften ved Eckernförde. Han var forlovet med Jep H. Schmidts søster Kirsten (KB). Hans H. Carls enke Nicoline tilskøder svigersønnen Jep H. Schmidt ejendommen og får aftægt i gårdbygningens østre værelse.

Billede 126:

Rederen Jep H. Schmidt's første skib, »Den Behændige«, registreret på Rømø. (privateje)

1855-1884

Jep Henningsen Schmidt, et kådnersted.

Han er »skibskaptajn i koffardifart« og fører »Hermodet« af København til Middelhavet og Østersøen. 1854 begynder han selv at udrede sejlskibe, og det bliver han ved med hele livet. Jep H. Schmidts første skib, »Den Behændige«, er »hjemmehørende« på Rømø (billede 126), derefter er de fleste skibe registreret i Ribe, delvis i København. Alle 10 af ham i løbet af 40 år bestyrede skibe sejler med kaptajner fra Rømø. 3 af dem forliser, men alle mand-skaber reddes. Længst sejler skonnertbriggen »St. Clements« for ham, 1765-96 (billede 103 i bind 3). Ruterne går først og fremmest til Middelhavet, men også til St. Thomas og andre mål.³⁹ I ægteskabet med Rosette Carl (billede 127a) fødes 3 børn, Carl Ferdinand (1855), Georg Eduard (1857), og Adelaide Aurora Isidora Rosalia (1861). 1859 bygges et nyt hus til beboelse, i moderne stil. Over døren skrives »Ved Søens Lykke Du det gav, o, Gud, at jeg her bygget har«. For aftægtsenken Nicoline opføres et mindre hus på den i 1832 købte grund i nord (lb.nr. 121). Med i familien bor Jep's yngre søster Cornelia, 1867 gift med kaptajn Niels J. Jensen fra Tvismark (lb.nr. 60/126), og sønnen af konens døde bror og svi-

Billede 127 a og b:
Rosette Schmidt, født Carl, og Jep Henningsen Schmidt. (PD)

gerinde i Hamborg, Anton (1846). Jep H. Schmidt (billede 127 b) er 1860-64 Sønderlandets landfoged. 1863 køber han et stykke af borgengen, hidtil tilhørende en af Vestergårdene (lb.nr.168). Efter 1864 synes familien være flyttet fra øen, men er der igen i midten af 1870erne. Husfar Jep er alligevel undervejs og passer sin forretning. Konen Rosette er alvorlig syg og må plejes. Sønnerne flytter ud, den ældre bliver reder i Hamborg, den yngre ingeniør i København. 1874 dør aftægtsenken Nicoline, hvis hus afhændes. 1884 sælger Jep H. Schmidt ejendommen med 17 ha til datteren Aurora og beholder husly sammen med konen Rosette.

1884-1939

Aurora Schmidt, senere Anders Nielsen Thye, gårdejendom.

Aurora gifter sig 1890 med styrmand Anders Thye, født 1863 i Kongsmark som søn af Hans Nissen Thye, dengang gårdforpagter (lb.nr. 86), senere gårdmand i Duhnby (lb.nr. 152). Deres første barn fødes i 1891, datteren Luise. 1894 dør rederen Jep H. Schmidt i Hamborg og bliver begravet på Rømø, enken Rosette følger 1896. Aurora og Anders N. Thye får endnu 4 børn, Hans Carl Henning (1895), Hans Nissen Andersen (1901), Dagmar

Rosette (1902), og Ellen (1906). Husfar Anders bliver skibsfører, men opgiver snart søfarten. 1901 køber han en gård i Østerby, med 27 ha jord, og lægger ejendommene sammen med ham selv som registreret ejer. Bygningen i Østerby forfalder (lb.nr. 148). Anders N. Thye bliver forstander for Kirkeby kommune, senere amtsforstander for hele øen. 1905 bor hans far med i huset, hvis gård passes af en ugift datter (lb.nr. 152). 1913 dør datteren Luise. Sønnen Henning sejler og tilbringer den 1. verdenskrig i USA, hvorefter han forpagter sin farfars gård i Duhnby. Han gifter sig 1926 med Maria Wilhelmine Nielsen, født 1904 i Højer. Sønnen Hans Nissen er senere godsforvalter i Ørslev, datteren Ellen gift i Tønder, og Dagmar Rosette gift i Altona. Efterhånden sælges og købes en del jorder, og i 1922 også et hus i Vråby, som lejes ud (lb.nr. 139). Ved gårdmandens død i 1929 er jordtilligendet henvend 40 ha, som overgår til enken. Sønnen Henning overtager driften. Vråbyhuset sælges 1934. 1937 dør mor Aurora, og arvingerne tilskøder ejendommen til landbrugsministeriet.

1939-1943

Landbrugsministeriet, gårdejendom.

Gården drives videre af H. C. Henning Thye, der i 1943 får adkomst til ejendommen som »jordrentebud«.

1943-1961

Hans Carl Henning Thye, gårdejendom.

I ægteskabet med Maria fødes 5 børn, Walter Anders (1927), Elfriede (1928), Anders Nielsen (1929), Carl Georg (1931), og Rosemarie (1935). Efter faderens død i 1961 overtages ejendommen af den ældste søn, der allerede har stået for driften i nogle år.

1961-1965

Walter Anders Thye, gårdejendom.

Han er gift med Maren Mærsk fra Skærbæk, og parret får 2 børn. Efter få år opgiver de landbruget og flytter til Havneby, hvor Walter begynder at fiske. Søsteren Elfriede bor også der, gift med fiskeren Herluf Rasmussen. Bror Anders sejler og bor i Jylland, bror Carl Georg er købmand i Norge. Gården her overtages af den yngste søster, Rosemarie's mand, med 25¹/₂ ha jordtilligendet.

1965-2001

Ejvind Emil Kristensen, gårdejendom.

Han er 1932 født i Nørre Gørding, hvor parret først bor. Rosemarie har en datter, Bente (1958), Ejvind en søn Benny (1955), begge fra deres 1. ægteskaber. Og så er der et fælles barn, Birthe (1962). Rosemarie og Ejvind driver landbruget videre og køber såvel som sælger nogen jord, hvorefter ejendommen er vokset til 45¹/₂ ha. 1987 dør Rosemaries mor, Maria Wilhelmine. Eftersom Ejvind bliver syg, må jorderne udforpagtes. I 1994 dør husbonden. 2001 overdrages ejendommen til datteren Bente. Enken Rosemarie flytter til Skærbæk.

siden 2001

Bente Thye Kristensen, gårdejendom.

Hun er registreret revisor og har 2 børn af ægteskabet med Jens Bundesen fra Nørtvismark, Mikael (1980), og Stine (1984). En del af jorderne dyrkes selv, en del udforpagtes.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
123	117 Ki	Stagebjergvej 30	Ribe	110	Cb	A

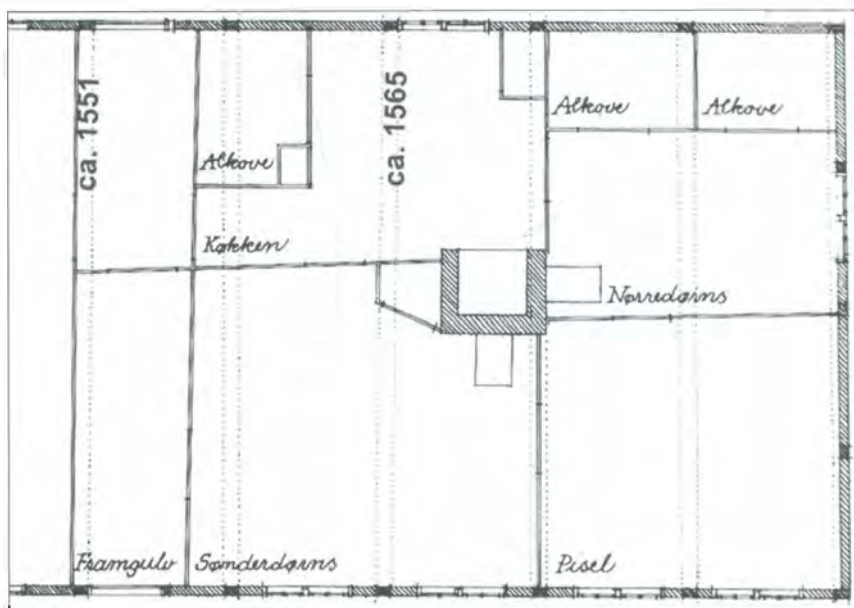
1967

2005

Bygningshistorie:

Bygningens ældste del er fra 1560erne, som en dendrokronologisk undersøgelse af to bjælker har vist (billede 128).⁴ Huset er kun 6¹/₂

Billede 128:

Rekonstrueret grundplan af fem beboelsesfag i huset lb.nr. 123 (efter en tegning af A. Skov). Egetræsbjælkerne 4 og 6 fra øst blev aldersvurderet af Nationalmuseet. Det omtrentlige fældningsår for træerne er indtegnet.

meter bredt. Bindingsværket er forsvundet, men der er spor af påbladede knægte (billede 77, bind 1). Også ejerrækken går så langt tilbage. I 1700-tallet synes huset at være slidt, idet brandforsikringen af 1769 kun udviser 1 lod af 2 mulige. 1783 står bygningen på 4 af 4 lodder. Murankre med årstallet 1781 er udtryk for en modernisering, sandsynligvis også grundmuring af huset, der har en ladelængde. I den følgende periode er panelerne i huset malet af en ny husejer, »Rømmes«-maleren Niels P. Bækker, måske som mønstre for potentielle kunder (billede 118, bind 1). I 1800-tallet sælges jorden,

Billede 129:

Midterindgang ved huset lb.nr. 123.

ladelængen rives ned, og måske bliver også rethuset reduceret i vest. Derefter står der 8 fag med indgangen i midten (billede 129).¹⁴ En anden skorsten i husets vestlige del, formentlig til bageovnen, tages ned i begyndelsen af 1900-tallet. I 1960'erne restaureres huset omhyggeligt, og en længe mod nord opføres med afstand fra den gamle bygning. Huset fredes.

Ejendoms historie:

~1550-~1600

Anders Michelsen, 1/2 gård.

Han står i jordebøgerne fra 1562-98 og i kolisten fra 1554 og 1588. Anders er gift med en Karen og har en søn Truels.

~1600-1622

Truels Andersen, 1/2 gård.

I jordebogen fra 1602 har han halvdelen af gården, ligesom sin mor Karen. Hun dør snart, og i 1605 får Truels fæste på hendes andel. I 1588-kolisten står han også som faderens efterfølger. Den næste fæstebonde er vist en svigersøn.

1622-~1670

Peder Hansen Bundes, 1/2 gård.

Han får fæste i »en boel i Hede« og står omkring 1665 for en kirkeko. Der er en søn Truels og en datter med ukendt fornavn. 1641 findes Peder med en båd i Ribe (TR). Endnu i 1664 sejler han som skipper og bringer mursten til Schackenborg-byggeriet (TBB). Datteren giftes med en Jørgen, der får en hustoft nord for gården og tilnavnet Bundes (lb.nr. 122). Sønnen får selve gården.

~1670-1723

Truels Pedersen, 1/2 gård.

Han er født ca. 1641 og aktiv i østersfiskeriet (TBB). I matriklen af 1683 står han med tilnavnet Bundes. Antagelig er der 6 børn, sønnerne Peder, Michel og Hans, og døtrene Kirsten, Maren og Karen. Michel og Maren vidner 1699 i en sladdersag. 1701 udsiger faderen på tinget, at han »har søgt det meste brød udenlands«. I 1703 overdrager han, der har »endnu små børn«, »udi alderdom og nød« halvdelen af gården til nabo og søstersøn Niels Jørgensen (lb.nr. 122), da han »ellers måtte tigge« (TBB). Sønnen Peder, født

ca. 1670, kendes senere som østersfisker med bopæl i Østerhede (/). Datteren Kirsten giftes med stifteren af navigationsskolen og kromand Jesper Ørum i Havneby (/). Han stammer fra Norge. Datteren Karen synes at forblive ugift hjemme. I 1717 er hun anklaget for at have spredt trolddomsrygter om »sal. Jørgen Nielsen Duhns enke«. Sønnen Hans overtager den resterende kvartgård.

1723-1748

Hans Truelsen, 1/4 gård.

1726 pantsætter han en ager i »Nye Mark« til Peder Pedersen i Vestergård. 1735 forliges en strid med Skærbæk-præsten (TBB). Der kendes 3 børn. En søn Truels (ca. 1715) bor senere i Sønderby (lb.nr. 177). En søn Hans (ca. 1721) findes såvel med efternavnet Truelsen som Holm i nærheden (lb.nr. 116 og 108). Måske stammer Hans Truelsens kone fra Holm-familien. En datter Karen giftes med Johannes Christoffer Franck. Han får gården i fæste.

1748-1783

Johannes Christoffer Franck, 1/4 gård.

Mandens oprindelse kendes ikke. Der er 4 børn i ægteskabet med Karen Hansdatter, Anna Johanna (ca. 1742), Hans Franck (ca. 1749), Kirsten (ca. 1750), og Anne Kirstine (ca. 1752). 1753 underskriver Johannes Franck Sønderlandets grandevilkår. Han er kommandør fra Hamborg, 1753-55 på »Fortuyn«, 1757-58 på »Frau Johanna Eleonora«. Derefter skifter han til handelsfarten og sejler 1764 3 gange med rug fra Østersøen til Trondhjem, på en 25-læsters galiot fra Flensborg (TR). Den ældste datter, Johanna, giftes 1767 med Christen Hansen fra Tvismark (lb.nr. 47), der køber et hus i Nørhede (/). Økonomien her synes ikke at være særlig god. 1769 lånes 200 rd., og gårdbygningen er kun forsikret med 1 af 2 mulige lodder. I 1770 er Johannes Franck død. Enken Karen overtager svigersønnens fødegård i Tvismark mod aftægt og sælger den videre. Aftægtsenken derfra, Anne Marie, med en 9-årig søn, nyder rettighederne her på gården. Karens søn Hans Franck gifter sig og bygger et hus i nærheden af søster Johanne (lb.nr. 114). Søsteren Kirsten giftes med Peder Hansen Bleeg i Mølby (/). Og Anne Kirstine ægter kommandøren Peder Nielsen, der ejer et nyt hus (lb.nr. 118). Dette sælges, formentlig efter moderens død, og parret overtager gården. 1781 fødes en søn, Niels Pedersen Gerhard Neve. Samme år forbedres huset. Kort efter dør faderen.

Boet, gården med kreaturer og effekter, opgøres i 1782 til 481 rd. Derudover har kommandøren 400 rd. tilgode hos »Staden Hamburg«. Det hele deles imellem enken og sønnen. 1783 får enken fæste i ejendommen.

1783-1809

Anne Kirstine Johannesdatter, 1/4 gård.

Hun indgår nyt ægteskab med »velagtbare Dannersvend Niels Pedersen Becker fra Møgeltønder«. Han er født ca. 1746, efter al sandsynlighed i Kongsmark, som søn af Peder Olufsen. Efternavnet stammer vist fra moderen, formentlig en bager- og kromandsdatter (lb.nr. 74). Fra et første ægteskab bringer han en søn med, Oluf (ca. 1772). Niels virker først i Møgeltønder, hvor der foregår store byggeaktiviteter efter opførelsen af Schackenborg Slot. På Rømø udsmykker han mange huse med sine overalt kendte »Rømmes-malerier« (billederne 20, 114, 116, 188 i dette bind). 1787 er der råd til en tjenestepige. Aftægtsdrengen Christen Hansen bor også i huset. 1789 angiver Niels P. Bækker 100 rd. formue og betaler 1/2 rd. indkomstskat, ligesom en matros. I 1797 er han dog nødt til at låne penge. Endnu i 1806 laver han malerarbejde for kirken (KR). 1809 slutter Niels P. Bækker en aftægtskontrakt med Peder Jensen. Sønnerne findes ikke mere på Rømø.

1809-1832

Peder Jensen, 1/4 gård.

Han er født ca. 1768 i nabolaget (lb.nr. 124) og gift med Kirsten, en ligegammel datter af aftægtskonens søster Johanne i Nørhede (/). Parret kommer fra Kongsmark, hvor deres 2 børn er født (lb.nr.73). 1809 bliver Peder Jensen borger i Ribe og nævnes som sætteskipper. Maleren Niels P. Bækker dør før 1815. Familiens økonomiske forhold bliver værre. 1819 låner Peder Jensen 110 rbd. 1827 gifter sønnen Jens sig med en nabopige, Mette Kirstine Møller, født 1801 (lb.nr. 134). Han er styrmand, køber et hus og flytter ud (lb.nr 118). 1828 giftes datteren, Cornele Kirstine, med Niels Jørgensen Smidt, født 1799 i Kongsmark (/). Han er matros, og parret bor med i huset, hvor de også får 2 børn, Peder Jensen (1829), og Anne Kirstine (1834). 1832 sælger husfar Peder Jensen ejendommen til nabo Hans H. Carl (lb.nr. 122) for 300 rbd., men familien får foreløbig lov til at blive boende. 1836 dør såvel aftægtsenken Anne Kirstine Johannesdatter som husfar Peder

Jensen, begge betegnet som »almisselem«. Niels J. Smidt køber et hus i Mølby (/) og flytter med svigermor Kirsten derover. Mens begge dør 1845/46 på fattighuset, når enken Cornele Kirstine 1858 at købe eget hus igen, i Vråby, hvor hun bor med begge ugifte børn (FKT) (/).

1832-1840

Hans Hansen Carl y., 1/4 gård.

Kvartgårdens jord forenes med ejendommen, han bor på. Eftersom huset bliver tomt, lejes det ud og sælges snart til lejeren, med kålhav og en lille hustoft.

1840-1856

Mads Harboe Kjær, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1806 i Visby som søn af mølleren Bendix Nielsen Kjær og har lært snedkerhåndværket. Siden 1837 er han gift med Caroline Christine Holm, født 1807 i Kromose (lb.nr. 100). Hendes søster bor allerede i nabohuset (lb.nr. 134). 1839 dør hustruen, vist i barselsseng. Enkemanden bor ene i huset, kun med en husholderske, Anne Cathrine Lytsen, født 1798 i Tvismark (lb.nr. 50). 1856 sælger han ejendommen for 600 rd. og flytter til nabohuset (lb.nr. 134), hvor han dør i 1860.

1856-1862

Peder Nielsen Møller, 1/4 kådnersted.

Han er styrmand, født 1830 i Sønderby, en søn af sømand Laust H. P. Møller og Maren Kirstine Jensdatter (/). 1855 gifter han sig med Anna, født 1836 som datter af Jesper P. With i Vråby (lb.nr. 136). Her fødes 3 børn, Ludvig Marius (1856), Jette Andrea (1858), og Emma Constantia (1861). 1860 er Peder N. Møller skibsfører og beskæftiger en tjenestepige. 1862 sælger han ejendommen for 800 rd. og flytter til Sønderby, hvor familien bor til leje og får endnu 2 sønner, Carl Alfred (1866), og Peter Anton (1867). Ved den sidstes fødsel dør moderen, drengen året efter hos en moster (lb.nr. 113). Kaptajnen gifter sig 1871 igen, med enken Lovise M. E. C. Lassen, født Degn (lb.nr. 147). Parret tager til Sild, hvor Peder dør i 1904.

1862-1872

Hans Heitmann, 1/4 kådnersted.

Han er også styrmand, født 1830 i Tagholm (lb.nr. 96). 1862 gifter

han sig med Hanna Maria Præst, født 1830 i Kirkeby (lb.nr. 101). Parret får 4 børn, Petrea Kirstine (1862), Juliane Cathrine (1863), Martin (1865), og Julius (1868). 1869 mistes pigene Juliane. 1871 dør husfar Hans på hjemvejen fra Messina. Enken er nødt til at sælge ejendommen, som indbringer 543 »Thaler«, og hun køber et lille bitte hus i Sønderby for 106 th. (lb.nr. 180).

1872-1878

Christian Schmidt, et hus.

Han er styrmand, født 1846 i Kongsmark som søn af skipper Cornelius Henningsen Schmidt og Karen Tagholm (/). Siden 1869 er han gift med Doris, født 1846 som datter af skipper og postmester Sibrandt Hansen Duhn i Havneby (/). Der fødes parrets første barn, Konrad Aurelius (1870). Her følger en datter, Dorine Noline (1873). 1876 dør hustruen og pigene indenfor 2 uger. Husfar Christian, der er skibsfører, skriver fra Malaga til faderen og beder ham sælge ejendommen, som vurderes til 1.400 mk., med mobilier og 4½ ha jord. »Skibssager« med en værdi på 1.300 mk. modregnes et tilsvarende lån. Christian Schmidt flytter med sønnen til Vejle (GA).

1878-1900

Jens Andreas Andersen With, et hus.

Han er født 1836 i Vesterhede som søn af gård- og sømand Anders With Andersen og Johanne Cathrine Thuesdatter (/). Da fødegården 1847 kommer på auktion, optages Jens på en nabogård (lb.nr. 120). Senere flytter han rundtomkring på øen, sammen med forældrene. Han er sømand på handelsfart. 1868 gifter han sig med Jette Tobine, født 1845 i Vråby (lb.nr. 134). Parret bor først hos konens forældre, inden de køber det tomme nabohus. 6 børn af familien overlever barndommen (billede 130). De er Carl Herluf (1869), Jevine Andrea Brodine (1872), tvillingerne Jenny Theodora og Harald Bernhard Lauritz (1875), Agnes Alvine (1878), og Jens Jensen (1882). I 1894 dør husfar Jens. Enken flytter med børneflokket til København, hvor broderen Jev bor som kaptajn og sønnerne sejler fra. 1899 sælger hun ejendommen. Jorden er udforpagtet, huset »kræver reparation og kan ikke lejes ud«. Prisen er kun 1.500 kr. (GA).

Billede 130:

Huset lb.nr. 123 ca. 1884, endnu med to skorstene. Man ser hustruen med 6 børn og 2 ukendte personer, måske familiemedlemmer fra nabohuset (lb.nr. 134). (PD)

1900-1947

Louise Kirstine Jensen, senere gift Thomsen, et hus.

Hun er født 1862 i Nørtvismark (lb.nr. 39) og har i 18 år passet den syge Rosette Schmidt, født Carl, på naboejendommen (lb.nr. 122). 1901 gifter hun sig med sømand Jens Christian, født 1864 i Sønderby som søn af Peder Thomsen og Mette Marie Lassen (lb.nr. 177). I 1901 fødes tvillinger, Meta Marie og Peter. 1902 følger pigens Jensine Christine. 1905 dør lille Peter. 1907 overtages 4½ ha jord fra delingen af en nedlagt gård i Mølby. 1921 giftes datteren Meta Marie med Willy Peter Bieritz, en skibstømrer fra Meldorf, født 1897 i Tønning. Begge døtre flytter ud. Husfar Jens sejler indtil 1926. Louise og Jens lever af lidt fiskeri og landbrug, en ko, nogle får, et par grise og en snes høns. 1946 dør husmor Louise. Enkemanden overdrager ejendommen til datteren Jensine, i 2. ægteskab gift Juhl, flytter til hende (lb.nr. 101), og dør 1953, betegnet som »verdenshavsfarer«. 1947 sælges ejendommen.

1947-2003

Henning Gudmann Carlsen, et hus.

Fire unge jurister fra København køber ejendommen for 6.000 kr. 1954 overtager én af dem hele herligheden alene, Henning G. Carlsen, gift med Rigmor Reinhard. Begge er 1919 født i København. Ægteparret har to drenge, Niels (1946) og Christian (1948), der senere begge læser jura. Bygningen er i en meget dårlig tilstand. I 1960erne restaureres huset og elektricitet indlægges. Der opføres en nordlænge og en garage. N. P. Bækkers mange gange overmalede malerier afdækkes, og den meget pæne gamle beboelselænge fredes. Efter mange år brug som feriehus tager ægteparret fast bopæl på øen. I 2001 dør sagfører Henning G. Carlsen, og enken overdrager ejendommen til én af sønnerne. Hun flytter til København.

siden 2003

Niels Gudmann Carlsen, et hus.

Han er cand. jur. og scient. og virker som patentagent. Han er gift med en enke, Ida Langediil, født 1946 i Toftlund. Hun bringer to drenge med, Christian og Troels. Huset benyttes som feriebolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
124	109 Ki	A. Hveyselsvej 22	Ribe	109	Cb	-

1967

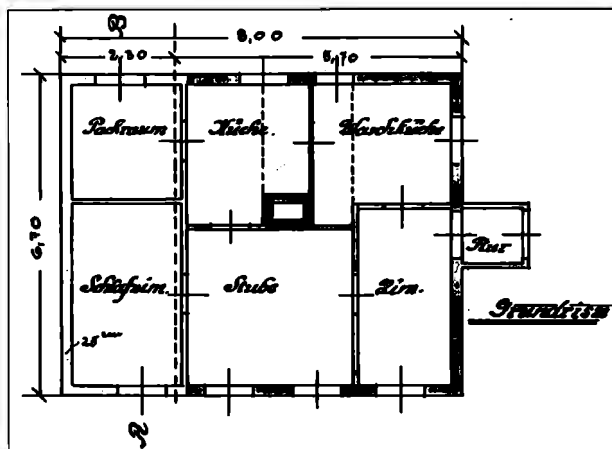

2005 (nyt hus)

Bygningshistorie:

Stedets oprindelige hus bygges formentlig omkring 1770. Det findes dog ikke i brandforsikringen af 1783, ligesom ejendommen

ikke er fæstet »pga. fattigdom« (FP). 1794 indføres huset med $\frac{1}{2}$ lod. Det har kun 3 fag, deraf et større staldfag i øst. Først i 1912 forlænges det mod vest med et fag på 2.3 meter (billede 131 og 132 a/b). Sidst i 1900-tallet nedbrydes det pæne lille Rømo-hus, og en ny sommerbolig opføres.

Billede 131:
Ombygningsplan fra 1912³⁶ for huset lb.nr. 124. Der tilføjes et fag i vest.

Billede 132 a og b:

Huset lb.nr. 124 før og efter udvidelsen i 1912, set fra sydøst. Hustruen Camilla står der med sønnen Søren. (PD)

Ejendoms historie:

~1768-1807

Jens Pedersen Timmermann, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født ca. 1748 og gift med den 2 år ældre Anna Pedersdatter. Jens er skibstømrer, efter tilnavnet at dømme. 1768 fødes en søn, Peder. Nu bygges det lille bitte hus, sikkert af man-

den selv. Sønnen bor 1787 allerede andetsteds og sejler i 1790erne som skipper fra Ostende,¹¹ inden han gifter sig i 1799 (se lb.nr. 73 og 123). En datter Maren fødes ca. 1785. I 1806 er hustruen Anna død og datteren gift. Jens laver en kontrakt med svigersønnen, der lover ham aftægt og udbetaler 66 rd. til svogeren Peder i Kongsmark.

1807-1853

Hans Michelsen Kypper, 1/4 kådnersted.

Han sejler bl.a. på flåden, er »helbefaren« og passer med sine 1,62 meter godt under dækket.¹¹ Til Grønland findes Hans M. Kypper først som matros og kok fra Hamborg, senere som matros og harpuner fra Altona. I ægteskabet med Maren Jensdatter fødes 8 børn, Anna (1804), Michel (1812), Hanne Marie (1814), Cathrine Marie (1817), Maren (1822), tvillingerne Hans Michel og Peder (1823), og Jens (1826). 1825 køber Hans Kypper et nedbrydningshus i Mølby på auktion, måske for at bruge materialerne til husets forbedring. 1831 dør aftægtsmanden, Jens Pedersen. Samme år giftes den første datter, Anna, med Christen Thomsen Nielsen fra Mølby (lb.nr. 162). Hans Kypper virker nu hjemme på øen, som murer og tømrer. 1834 tjener to døtre andetsteds, men udover 7 familiemedlemmer bor Johan W. Fischer som inderste i det lille hus. Sønnen Michel bliver snedker og ægter 1838 den ældre pige Anna Marie Dahl, født 1800 i Vråby (lb.nr. 137). Parret findes senere bl.a. i Vråby (lb.nr. 139). Datteren Cathrine Marie giftes 1842 med Simon Jespersen i Brede. Kun de tre yngre sønner, alle sømænd, bor endnu hjemme. 1845 dør hustruen Maren. Sønnen Hans gifter sig 1847, også med en ældre pige, Maren, født 1811 som datter af Hans Mortensen Autrup i Sønderby, hvor parret tager bopæl (lb.nr. 181). 1849 ægter Jens Kypper Maren, ligeså ældre, født 1813 som datter af skipper Laust J. Duhn i Østerby, hvor han flytter hen (lb.nr. 149). Sønnen Peder er senere arbejdsmand i Juvre. Datteren Hanne Marie bor 1850 hos faderen med en lille søn, Boy Andreas Boysen (1848), og samme år får hun endnu en lille pige, Hanne Marie Hansine Caroline, om hvis far Christian Hansen's »ophold og håndtering hun påstår at være uvidende«. Hun køber 1854 en hustomt i Vråby, hvor hun bygger nyt (lb.nr. 133). Derimod flytter datteren Maren herover, også med et lille barn, Christine Christensdatter (1849). Hun får ejendommen tilskødet, mens faderen beholder husly.

1853-1870

Maren Hansdatter Kypper, 1/4 kådnersted.

Hun arbejder som spinderske, og faderen fortsætter som tømrer. I 1856, 76 år gammel, vil han gifte sig med pigen Maren Holm, født 1826 i Mølby som datter af Hans Holm Andersen og Mette Kirstine Pedersdatter (/). Vielsen er allerede indført i kirkebogen, da pigens mor sørger for, at den bliver afløst. Den gamle mand flytter til et hus i Sønder-Vråby, resten af en oprindelig gårdbygning (/), hvor han bor ved Anne Michelsen, »en tiggerske, partiell berøvet forstandet«. Der dør han i 1862. Hos Maren Kypper bor nu faderen til hendes datter Christine, den 52-årige daglejer Christen Boesen, og endnu et fælles barn, Johan Hansen Boesen (1857). Børnenes far dør i 1866. 1870 kommer ejendommen på auktion. I nogle år bor familien på Sønderlandets fattighus i Kirkeby. Derefter forsvinder deres spor fra øen.

1870-1911

Hans Michel Pedersen, et hus.

Han er 1830 født i Vråby som søn af styrmand Peder J. Darum (lb.nr. 145). Siden 1859 er han gift med Caroline, født 1834 i Vråby som datter af harpuner Jev Andreas Brodersen (lb.nr. 134). Parret bor først i konens fødehjem, hvor 6 børn fødes, Juliane Caroline (1859), Petrea Marie (1861), Theodor Anton Bernhardt Christian Julius (1863), Christian Jonathan (1865), og tvillingerne Hans Andreas og Carl Jendre (1867). Her i huset følger Camille Brodine

(1870), Marie Dorette (1872), og igen tvillinger, Kirstine og Jette Tobine (1875). Husfar Hans (billede 133) virker som blikkenslager og arbejdsmand, bl.a. for klitvæsenet. Han bygger et udhus, bl.a. til en ko. Datteren Petrea flytter som plejedatter til sin faster Anne Cathrine i Vråby, hvor hun 1879 arver ejendommen (lb.nr. 145). Sønnerne sejler. Theodor og Christian dør unge

Billede 133:
Hans Michel Pedersen. (PD)

til søs. Hans og Carl udvandrere begge til England, hvor de bliver skibsførere, Hans gift med en englænder, Carl med Margrethe List fra Kirkeby (lb.nr. 109). I 1890 dør Hans M. Pedersen og efterlader enken Caroline med 6 døtre (billede 134). Datteren Juliane giftes 1891 med urmager Hans Marius Dahl fra Juvre (lb.nr. 1) og tager bopæl i Mølby (lb.nr. 159). Marie ægter 1893 Andreas Jessen fra Hjerting og bor senere i Sønderby. Jette får 1896 en datter Theodora Christense, der opdrages hos søsteren Petrea. Ligesom Kirstine bliver Jette senere gift og bosat i Lemvig. Camilla giftes med Christian Madsen Buch, født 1868 i Sdr. Vilstrup. Han er købmand med en kolonialforretning i Esbjerg. Derudover er han ølforhandler. 1899 omkommer han undervejs ved et vådeskud. Camilla flytter med sine 2 børn, Hans Petersen (1897) og Søren Madsen (1898), til Rømø. Mor Caroline dør 1903. Derefter bor Camilla alene i huset med sine drenge. 1911 laves skifte, og Camilla får ejendommen.

Billede 134:

Caroline Pedersen med sine 6 døtre, f.v. Jette Tobine, Petrea Marie, Camilla Brodine, Marie Dorette, Kirstine og Juliane Caroline. (PD)

1911-1946

Camilla Brodine Buch, født Pedersen, et hus.

Huset udvides (billede 132). Camilla ernærer sig ved rengøringsarbejde og koger ved fester og gilder. Sønnen Søren bliver skrædder og udvandrere senere til USA. Sønnen Hans sejler efter konfirmationen, i begyndelsen med morbror Carl som kaptajn. 1914-16 er han kok på danske skibe, hvorefter han havner hos en moster i Lemvig. Der lærer han bl.a. bogføring. Efter tjenesten ved den danske marine kommer han hjem til afstemningen, sejler igen i nogle år, og arbejder 1922-26 hos skibshandler Jens With i

*Billede 135:
Frugtsejleren »Elise« af Rømø i 1930erne. (PD)*

København. Sammen med en ven, Anders M. Winther (lb.nr. 141) køber han en tomastet evert, »Elise«, og sejler forsyninger til Rømø (billede 135). Eftersom venen overtager everten alene, begynder Hans med alt muligt arbejde og bygger en ny lade og kostald ved huset. 1935 gifter han sig med Helga Hagensen fra nabolaget (lb.nr. 136), hvor han flytter hen. Mor Camilla overdrager 1943 ejendommen til sin søn og dør i 1946. Derefter sælges huset.

1947-1967

Inger Enemark, et hus.

Hun er ugift og virker som lektor på statsseminariet i Tønder. Huset benyttes som sommerbolig. Der er 6 arvinger, der overtager ejendommen.

1967-1972

Arne Fromm Enemark m.fl., et hus.

Huset er fortsat sommerbolig. Efter Arne F. Enemarks død overgår huset til et medlem af arvefællesskabet, Inger Enemarks brordatter.

1972-1986

Anne Marie Stauning Jensen, født Enemark, et hus.

Hun er gift med Lars Stauning Jensen, gårdejer i Rejsby. Der er 3 børn. Huset benyttes som feriebolig. Efter hustruens død sælges ejendommen.

1987-1989

Christian Gantzel Krog, et hus.

Han er 1949 født i Juvre som søn af gårdmand Hans J. Krog (lb.nr. 8) og gift med Marine, født 1956 som datter af Marius V. Møller (se lb.nr. 44). Der er 5 børn. Familien ejer en gård med nye bygninger på Sønderlandet. Huset her lejes ud.

1989-1996

Leif Kristensen, et hus.

Han er snedker, født 1953 i Fårhus. Huset restaureres med gamle materialier og benyttes som feriebo-pæl. Der er 2 børn.

siden 1996

Carsten Ingwer Holt, et hus.

Han er 1958 født i Østerhøjt og bliver tømrer. Carsten gifter sig med Gurli Jørgensen, født 1957 i Fogderup. Parret, der driver en tømmerhandel i Løgumkloster, har 4 børn. Det gamle hus rives ned, og et nyt hus i pæn »Rømø-stil« bygges.

Billede 136:

Østerhede i året 1926, set fra nordøst. I forgrunden står huset lb.nr. 128. I baggrunden skimtes t.v. et hus i Østerby (formentlig lb.nr. 147) og bygningerne lb.nr. 130-32. I midten ligger lb.nr. 127 og bagved lb.nr. 125. Længere t.h. ses Stagebjerg og husene lb.nr. 126 og 113. (PD)

Østerhede

I 1500-tallet sorterer Østerhede ikke under »Hieby« eller »Hiedebo«, men under »Sønderhede« (1562) hhv. »Sønderhof-fruit« (1581-98).

To ejendomme, en hel- og en halvgård, dækker i 1500-tallet størstedelen af Østerhede – området mellem Østerhedevej og Hotel Kommandørgården. Det drejer sig dengang formentlig om en nordlig halvgård og en sydlig helgård (tabel 3). I løbet af 1600-tallet deles gårdene. Mod nord fraskilles en kvartgård, måske med en mølle (kort billede 137 a/b). Møllen, som måske stod lige

Billede 137 a og b:

Udsnit af Johannes Meier's konceptkort af 1643 og det tilsvarende kort fra Danckwerth's »Landesbeschreibung« med en hhv. to Sønderlandsmøller, hvoraf den ene kunne ligge i Østerhedeområdet. (Kgl. Bibliotek hhv. Danckwerth's »Neue Landesbeschreibung«)

Periode	1560	-	1610	-	1650	-	1680	MA 1683	Lb.nr.
????	Niels Benneisen 1)		Hans Ouesen ¼ gård	Jesper Hansen ¼ gård FP 1631	Christen Christensen	Møller	Jesper Sikrædder ¼ gård		128
	½ gård JB 1602 KO 1600			¼ gård FP 1630	KO 1660 ½ gård	JB 1660/71			---
Hans og Per Michelsen	Hans Pedersen		Hans Hinresøn		Christen Jespersen ½ gård FP 1657		¾ gård		127, 135
	JB 1562 1 gård 2 KO 1554		(1614) 1 gård 2 KO 1620/60	Jesper Hansen ½ gård FP 1635	Niels Hansen ¼ gård FP 1654 Jesper Hansen ¼ gård	JB 1660/71 JB 1660/71	1 kd JB 1660/71 Hans Nielsen 1 kd Niels Jespersen 1 kd		---, 125 130, 131
						JB 1660/71	Niels Jespersen ½ gård		132

Tabel 3:

Formodet jordfordeling i Østerhede i 1500- og 1600-tallet. Sikker er, at alle angivne lodsejere, nær én (Niels Benneisen) havde deres ejendom i Østerhede. Situationen i 1683 er dokumenteret i årets matrikel. De ældre ejendomsrækker er enten nogenlunde sikker pga. henvisninger i div. arkivalier, på fælles gravsten eller lign., eller helt sikker pga. fæsteprotokoller, koregnskaber eller jordebøger. En anden logisk sammensætning af ejendomsforholdene kunne ikke findes.

Kilder: Jordebøger 1562-1671; matrikel 1683; koregnskaber 1554-1660; fæsteprotokoller; tingbøger (RA, LAA). Gravsten.

1) Kunne også være efter "Lild Bend" i Vesterhede, se tabel 2

vest for det senere opførte hus lb.nr. 127, drives ikke længe, hvor-
efter Mølby-møllen er ene om opgaverne, med ejere fra
Østerhede-området. Efter nogle ejerskifter, sandsynligvis inden-
for én familie, findes 1683 (MA) på Østerhede den førnævnte
kvartgård (lb.nr. 128) og en $\frac{3}{4}$ -gård i nord (gl. matr. nr. 134), en
halvgård i syd (lb.nr. 132), og derimellem 2 hele kådnersteder
(lb.nr. 130 og gl. matr. nr. 129). Situationen fremgår af kort billede
138 a.

Kun et oprindeligt hus af disse 5 ejendomme er delvis bevaret
(lb.nr. 130). Derudover findes i dag fire 1700-tals-huse i området,
hvoraf de to er gamle gårdbygninger. Et landbrug er endnu i drift,
med hestehold for turisterne (lb.nr. 131). Hvor den i 1955 ned-
brændte sydgård lå, ligger i dag et hotel med en stor camping-
plads (lb.nr. 132).

Af kådnersteder er der i 1683 tre i den nordlige del af Øster-
hede, hvoraf de 2 står på oprindelig Kromose-jord. To af dem er
forsvundet. I 1700-tallet bygges endnu 3 kådnerhuse dér, hvoraf
kun et er bevaret. I det sydlige Østerhedeområde nævnes i 1683-
matriklen, udover de 2 store, 1 kådnersted, og i 1700-tallet bygges
2 mere. Alle disse 3 huse er nedbrudt (se kort billede 138 a).

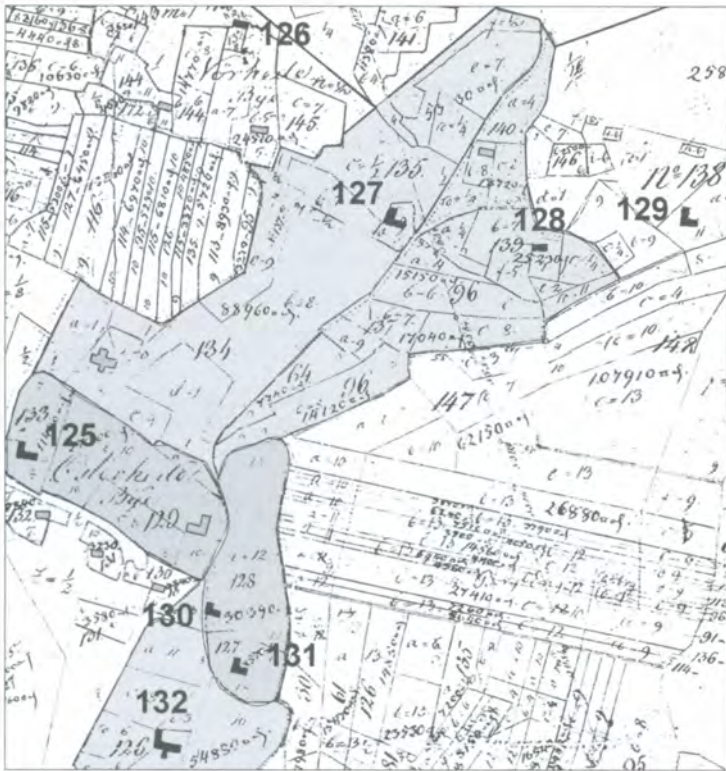
Landskabet imellem vore dages Østerhedevej og hotelområdet
er endnu åbent og delvis fredet, med det gamle »borgbjerg« på
marskengen mod vadehavet. Den sydlige del af området, inklu-
sive Østerby (se bind 5), er derimod indtaget af turistlivet, med
hotel, campingplads, og et stort »sommerland«.

Billede 138 a:

Østerhede på matrikelkortet af 1840 med indtegnede løbenumre. Husene med gl. matrikelnumre 145, 130 og 131 brækkes ned i 1800-tallet, mens 140, 144, 129 og 132 først forsvinder efter 1908. Hvor gl. matrikel nr. 126 lå, står i dag hotel »Kommandørgården« (lb.nr. 132). Det formentlige omfang af 1500-tallets $1\frac{1}{2}$ -gård er vist som gråt markeret område, hvor de to store kådnersteder af 1683 er fremhævet lidt mørkere.

Billede 138 b:

Østerhede i 1996. Udsnit af et luftfoto. Områdets gamle strukturer ses tydeligt, ligesom hotellet med campingpladsen. (© Kort & Matrikelstyrelsen A. 131-97)

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
125	75 Ki	Havnebyvej 196	Ribe	106	Ca	Ca

1967

2005

Bygningshistorie:

Den ældste del af bygningen er opført sidst i 1760erne og findes i brandforsikringen af 1769 med 1 lod af 2 mulige. 1783 (murankre) udvider den samme bygherre huset betydeligt, opfører en nordlænge og indretter en loftsstue (billede 139 og 133 i bd. 1). 1795 bliver værdien ansat til hele 4 lodder. Fra 1832 kendes en præcis beskrivelse (BF). Stuehuset er på 10 fag, 12 alen bredt, deraf 3 fag stald, er grundmuret, har 2 skorstene og en bageovn, det hele vurderet til 410 rd. Laden mod nord har 3 fag, 10 alen bredt, og vurderes til 90 rd. Sådant står bygningen faktisk endnu i dag, vel restaureret og bevaret.

Billede 139:

Østgavl af huset lb.nr. 125 med ombygningsårets murankre og loftstuens vinduer. (PD)

Ejendoms historie:

1772-1803

Hans Hansen Carl æ., 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1741 på et helt kådnersted i nabolaget (/), hvorfra denne ejendom her bliver skilt som byggested (kort billede 138 a). Det forsvundne kådnersted tilhører i perioden 1721-48 en mand med navnet Hans Bennedsen, antagelig et oldebarn af storbonden Hans Hinresøn, fra hvis gård ejendommen bliver skilt i 1600-tallet (tabel 3). Hans Bennedsen har to sønner, Hans og Niels, der begge bliver kommandører fra Hamborg, med tilnavnet »Carl«, Hans på »Wagsamhyd« (1743 og 1745), Niels på »Ross« (1734). Deres søster Anna, født 1716, giftes med en Hans Pedersen, der får kådnerstedet efter sin svigerfar ligesom tilnavnet »Kallen«, et navn, som allerede kendes for Hans Bennedsens far Hans og bror Niels ved nogle tingsager i Ballum (se lb.nr. 130). Der er ingen tvivl om, at Carl-navnet har sin oprindelse ved denne forsvundne ejendom i Østerhede. Hans Hansen Carl æ. kan være en søn enten af ovennævnte kommandør Hans Hansen Carl eller af dennes svoger Hans Pedersen Kallen. Han gifter sig med Esther, født ca. 1741 i Havneby (/) som datter af Svend Andersen Kimer, der

også kendes som kommandør, 1724-31 fra Altona (»Vryhyt«), og 1732-34 fra Hamborg (»Goude Leeuwe«). Alle Esthers 5 brødre er også kommandører (se lb.nr. 23, 43, 99, 127, 146). Og det gælder ligeså for Hans Hansen Carl æ., én af Rømø's dygtigste og bedst kendte (billede 140). 1769-73 fører han »junge Margretha«, 1774-87 »Anna«, og

Billede 140:
Kommandør Hans Hansen Carl æ. (privateje)

1788-94 et nyt skib, »Vrouw Anna«, 120 læster stor, alle fra Hamborg. Han sejler også i handelsfart til Frankrig om efteråret. 1783 bygger Hans H. Carl huset ud, bl.a. en »kahyt« på loftetagen. Han låner penge ud, til øboere og til fastlandsbønder. 1789 (ES) betaler han 5 rd. formueskat, svarende til 1.000 rd., og 2 rd. indkomstskat som skipper. Fra ægteskabet med Esther kendes 6 børn. Den ældste søn, Hans, fødes 1766 i faderens hjem (/). Her følger Anne (ca. 1769), Isaak (ca. 1772), Svend Andreas (ca. 1774), Anne Kirstine (ca. 1780), og Esther Marie (1784). To sønner bliver kommandører og gifter sig med kommandørsdøtre. Hans køber sig en gård (lb.nr. 122), og for Svend gør faderen det (/). Isaak er vanfør og svagelig, men ægter alligevel en kommandørsdatter, der er enke (lb.nr. 110). Datteren Anne vies 1791 til Jørgen Bundes Pedersen fra Sønderby (lb.nr. 179), der også bliver kommandør. Anne Kirstine ægter kommandør Engelbret E. Jensen, med hvis søster bror Svend allerede er gift, og Esther Marie giftes til Engelbrets yngre bror Jens, der er styrmand (lb.nr. 112). Engelbret overtager ejendommen for 299 rd.

1803-1833

Engelbret Engelbretsen Jensen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1778 i Kongsmark (lb.nr. 81), som søn af kommandør Engelbret Jensen. Han sejler på Grønland med sin far og bliver dennes efterfølger på »Bloyende Hoop« fra Hamborg i året 1800. Dette skib fører han indtil 1807, året for Elben-blokaden, og igen i 1810 og 1815. Fra ægteskabet med Anne Kirstine kendes ingen børn. Aftægtsmanden, Hans H. Carl æ., dør inden 1814. Husfar Engelbret er ikke særlig heldig med Grønlandsfarten og begynder at optage lån. 1829 dør hustruens mor. Der er gæld og intet efterladt af rede penge, sølvtøj eller andet. 1831 dør hustruen, 1833 enkemanden Engelbret E. Jensen, begge yderst fattige. Huset er solgt i 1832.

1832-1871

Johannes Jørgensen Møller, et kådnersted.

Han er født ca. 1792 som søn af skipper Jørgen Hansen Møller og vokset op i Sønderby (lb.nr. 183). Han gifter sig 1816 med Botille Katrine, født ca. 1789 som datter af styrmand Hans Pedersen Bruun og Anna Maria Pederdatter i Vråby (/). Parret bor i konens

fødehjem, hvor de får 4 børn, Hans Peter (1817), Cathrine (1824), Amalie (1826), og Jørgen (1831). Johannes Møller overtager 1826 svigerforældrenes ejendom. Han er skipper på »Frau Martha« af København, 49 læster stor. Skibet sejler på ruten til Island og Middelhavet. 1833 køber han ejendommen her og river Vråby-huset ned. Jorden, et helt kådnersted, lægges hertil. Svigerfaderen er død 1819, svigermoderen flytter med herover, hvor hun nyder sin aftægt. Hun dør i 1839. Johannes Møller begynder med at låne penge ud, og der er råd til en tjenestepige. Sønnen Hans Peter gifter sig i København, men dør snart efter. Enken Anna, født i København, kommer med to små børn, Anton Johannes (1840), og Oline Hansine Bothilde Amalie (1844), til Rømø og får husly her. 1847 køber husfaderen en forfalden kvartgård i Vesterhede (/). Datteren Amalie giftes 1850 med Christen Mathias Christensen Bleeg af Tagholm (lb.nr. 96), der overtager en gård i Vråby (lb.nr. 141). Efter få år flytter de herover med deres søn Johannes (1853), men køber snart et nabohus (/). 1856 dør hustruen, Botille Katrine. 1867 giftes barnebarnet Oline Bothilde med Jens Andreas fra nabolaget (/), født 1840 i Østerby (/) som søn af gårdmand Johan Henrik Jensen. Den gamle skibskaptajn laver en udførlig aftægtskontrakt med denne svigersøn med forsørgelse også for sine 2 ugifte, døvstumme børn, Cathrine og Jørgen. Men kontrakten bliver aldrig gennemført. Oline og Jens flytter til et lejet hus i Havneby (/). Jens drukner 1869 i Michigan søen, og Oline gifter sig igen med en nabo (se lb.nr. 192). Johannes Møller lejer en del jord ud for 50 år. Han dør 1871. Ejendommene sælges på auktion. Formuen er borte. Kvartgården erhverves af skibsfører Andreas H. Carl (lb.nr. 110), huset med kådnerstedet af en enke fra Havneby. Jørgen og Cathrine dør på fattighuset i Sønderby.

1872-1899

Dorothea Nicoline Duhn, født Kall, et kådnersted.

Hun er født 1806 ved Glücksborg og 1820 kommet til Rømø med sin far, toldkontrollør Nicolaus Kall (se lb.nr. 191). 1827 ægter Dorothea Sibrandt Hansen Duhn, født 1804 i Havneby (/) som søn af senere Spidsbergen-kommandør Hans Jørgensen Duhn. Sibrandt sejler med faderen og bliver selv skipper i Islandfart, hvor han får borgerskab. 1859 er han postmester i Havneby (/). Der er 10 børn, hvoraf sønnerne Nicolaus og Sibrandt dør som

dreng, Thomas senere som ungarl. Sønnen Hans Jørgen (1841) havner i New Orleans. Theodor Marius (1845) bliver styrmand. 4 døtre giftes med skibsførere, en datter med øens senere landfoged (se lb.nr. 105, 109, 123, 131, 162). Faderen dør 1866, og enken sælger 1869 deres 3 ejendomme i Havneby for 5.000 Thaler til spekulant H. C. Schmidt, der bryder dem ned. 1871 køber hun ejendommen her for 547 Thaler. Enken lejer en ager i nabolaget og deltager i fælleskøbet af en gård, som nedlægges. Hun dør 1898, 91 år gammel. Arvingerne, spredt på hele kloden, lader hele boet sælge på auktion (GA).

1899-1901

Anna Maria Carl, født Schmidt, et hus.

Hun er enke efter skibsfører Andreas H. Carl i Kirkeby (lb.nr. 110) og sælger huset videre, med knap 4 ha jord.

Billede 141:

Peter Metanus Hinrichsen og hustru Elise Emilie, født Jørgensen. (PD)

1901-1933

Peter Metanus Hinrichsen, et hus.

Han er født 1858 i Kongsmark (lb.nr. 93) og siden 1883 gift med Elise Emilie (billede 141), født 1861 i Havneby som datter af styrmand Johan Henrik Jørgensen, der senere ejer resten af en gammel gård i Østerhede (/). Denne ejendom bringer Elise med ind i ægteskabet, og dér fødes parrets 4 overlevende børn, Hansine Jørgeline (1882), Hans Christian (1887), Anna (1893), og Paula Elise (1899). Peter sejler på Island og bliver skibsfører. I 1901 køber han ejendommen her og lægger jorderne sammen, i alt ca. 10 ha. Den gamle gårdbygning rives ned, og familien flytter herover. 1905 bor konen her alene med børnene (billede 142). Peter Hinrichsen er da måske registreret i Danmark. Datteren Hansine giftes med Christian Ingvard Sørensen, handelskommis på Rømø og senere købmand i Varnæs (se lb.nr. 108 og 138). Parret får 1906

Billede 142:

Huset lb.nr. 125 ca. 1908. De fleste personer må være af Hinrichsen- familien. Pigen i forgrunden er formodentlig datteren Paula Elise, det lille barn synes at være Petra Emilie Sørensen på mormors arm. (PD)

en datter, Petra Emilie, her i huset. Paula ægter Anders Møller Winther fra Vråby (lb.nr. 141). Sønnen Hans bliver maskinmester og flytter til USA. Peter M. Hinrichsen dør 1932, enken et år senere. Det er den ugifte datter Anna, der får ejendommen efter et arveskifte.

1933-1965

Anna Hinrichsen, et hus.

Hun lever af at sy og holder derudover henved 10 får. En del af huset lejes ud. Efter krigen plejer hun 2 gamle kvinder i nabola- get. Et af deres huse ejer hun i årene 1945-53 (lb.nr. 117). Til sidst bliver hun selv plejet af søsteren Paula og dør 1966. Da har hun overdraget ejendommen til Paula, der afhænder den til Schack B. Petersen, en købmand fra Skærbæk (se lb.nr. 142). Han sælger straks videre.

1965-1982

Michael Jebsen, et hus.

Om denne ejer se ved lb.nr. 119. Han overdrager ejendommen 1982 til sin efterfølger i Jebsen-gruppen.

siden 1982

Hans Michael Jebsen, et hus.

Om denne ejer se ved lb.nr. 120. Huset lejes ud.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
126	595 Ki	Østerhedevej 5	Ribe	100	Ca	Ca

1967

2005

Bygningshistorie:

Det oprindelige hus på stedet bygges i 1745 (SPP), 6 fag langt og ca. 6.80 meter bredt. Der er spor af skråstivere i enkelte bjælker, som ligger 1.76 meter over gulvet. 1769 forsikres bygningen med 1 lod af 2 mulige, 1783 kun med 1 af 4 lodder. I 1839 og 1857 (murankre) fornyes bygningen gennemgribende. Stuehuset forstørres med 2 fag, og en 6 meter bred avslænge bygges i vestenden mod nord. Derved kan beboelsen udvides. Årstallet 1857 findes også på køkkenets åbne ildsted med bageovnen bagved. Huset får to runde skorstene, ydervæggene mures om, og en ny, flot indgang laves i det 3. fag fra øst. Vurderingen stiger til 3 lodder hhv. 1.200 plus 420 rd. 1912 forstørres laden.³⁶ Sådan står huset, kaldt »Tung Yuen«.

Ejendoms historie:

1748-1783

Anders Mathiesen Dahl, 1/4 kådnersted.

Han er født i nabolaget som søn af Mathias Christensen Dahl (lb.nr. 113). Konen kendes ikke, men pga. husets lille toft indenfor en større naboejendom (/) formodes, at hun er en datter af dennes ejer, Jørgen Christensen Skrædder (kort billede 138a). Der er 4 børn, Niels (ca. 1746), Karen (ca. 1748), Mathias (ca. 1752), og Jens (ca. 1759). Anders dør før 1779, året, enken køber et kirkesæde. Sønnen Niels gifter sig med Anne Kirstine Hansdatter, født 1748 i Kirkeby (lb.nr. 108). Han bliver kommandør fra Hamborg, ejer 1801 et eget 16-læsters-skib, »Frau Ilsabe« af Rømø, og sejler med det til Bilbao (SP). Senere er han i en periode lærer på Sønderlandets skole. Sit hus i Kirkeby (/) overlader han fattigvæsenet og virker selv som første bestyrer af fattighuset. Sønnen Mathias bliver skipper, ægter Karen Møller, født ca. 1759 i Vråby (lb.nr. 141), og køber et hus dér (lb.nr. 137). Jens, ligeså skipper, vies til Maren, født ca. 1755 som datter af kommandør Niels Thomsen (lb.nr. 117). Jens køber et hus i nærheden (lb.nr. 118). Datteren Karen giftes med en skipper, der overtager ejendommen.

1783-1826

Christen Pedersen Møller, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1756 i Østerby som søn af skipper, gård- og kromand Peder Christensen Møller (/). Fra ægteskabet kendes 2 døtre, Maren (1781), og Cathrine Marie (ca. 1784). Christen P. Møller sejler i mange år som skipper. 1787/88 fører han et 48-læsters skib, »Jfr. Elisabeth«, til Cadix. Mens formuen i 1789 med 100 rd. er forholdsvis ringe, tjener han allerede godt og betaler mere indkomstskat – 1½ rd. – end nogle kommandører. Fra 1794 fører han en 35 læsters brig »Neptunus«, registreret i Oslo, til Middelhavet (billede 143). Omkring århundredskiftet sejler han en 90-læsters brig med samme navn til lignende mål, og det er »på egen regning«, mens fætterten Christen Svendsen Møller (se lb.nr. 40 og 55) er skipper på den mindre brig. Omkring 1800 begynder Christen P. Møller at udlåne større beløb. 1804, efter at have faret til søs i 40 år på Middelhavet, Nordsøen og Østersøen,

Billede 143:

Briggen »Neptunus fra Christiania« (Oslo) i 1798, skipper og reder Christen Pedersen Møller. (privateje)

som styrmand i 3½ år og som skipper i 23 år, må den næsten 50-årige mand underkaste sig skippereksamen i København, og består selvfølgelig med den bedst mulige karakter, »beqvem« (SLK). Datteren Maren giftes 1804 med skipper Jørgen M. Nielsen, født 1779 i Kongsmark (se lb.nr. 156 og 90). Cathrine Marie vies 1806 til skipper Christen J. Holm, født 1782 i Kromose (lb.nr. 100). 1808 skænker Christen og Karen Christen's fattige søster Anne den årlige rente af 2.000 rd. 1811 køber Christen 1/2 kådnersted på auktion. Huset, på »Karen Aales toft«, rives ned. Samme år flytter hustruen ud og kræver skilsmisse »af visse årsager«. De enes om, at hun får renten af 5.000 rd. af deres fælles bo, til sin forsørgelse. Hun dør i 1818. Christen gifter sig 1816 med Karen Dahl, en ung

pige fra nabolaget, født ca. 1791 som datter af kommandør Anders P. Dahl (lb.nr. 113), der midlertidig er blevet én af Christen P. Møllers stordebitorer. Et første barn, Sara Maria (1816), dør som spæd. Derefter følger Anders Peder (1818), og Christen Peder (1820). Efter svigerforældrenes død kommer deres ejendom 1820 på auktion, og Christen er højstbydende. Familien flytter derover, men huset her beholdes, indtil Christen P. Møller dør i 1825.

1826-1858

Jep Christensen Møller, 1/8 gård.

Han er født 1796 i Tvismark som søn af mølleren Christen Jepsen Møller og Maren Jensdatter Holm (lb.nr. 57). Han sejler først fra Altona, 1816 som matros (WS). Jep arver 300 rd. efter sin mormor. 1825 gifter han sig med Mette Marie, født 1802 i Vråby (lb.nr. 136) som datter af skipper Hans Cornelius Pedersen, der nu er gårdmand i Østerhede (/). Jep køber samme år 1/8-del gårds jord af svigerfaderen. Af 3 fødte døtre overlever kun én barndommen, Kirstine (1830). 1835-37 sejler Jep som sælfangstkommandør fra København til Spidsbergen. Senere er han skipper i handelsfarten, bl.a. 1840 5 gange på turen København-Libau. 1843 dør konen, og han sidder i uskiftet bo. Omkring 1845 bor hverken enkemanden eller datteren på Sønderlandet. Måske er de i Ribe, hvor han har borgerskab. 1848 giftes datteren på Rømø med styrmand Jacob Henningsen Kall, der snart bliver krydsskipper. 1850 bor parret med i huset og har en datter, Nathalie Sophie (1849). Husbonden Jep sejler da ikke mere, men betegnes som »kapitalist«. 5 år senere synes de unge ikke være på øen, for en kort periode, mens øens læge, dr. Jochimsen bor her med konen og et plejebarn. Han bygger sig et hus og flytter derhen (lb.nr. 103). 1858 sælger Jep Chr. Møller ejendommen til sin svigersøn og får til gengæld aftægt inkl. 2 værelser, indrettet 1857 ved en større ombygning.

1858-1873

Jacob Henningsen Kall, 1/8 gård.

Han er født 1818 i Løgumkloster som søn af den senere toldkontrollør på Rømø, Nicolaus Kall, og Dorothea Henningsen. Efter Nathalie følger endnu 7 børn, født på Rømø, Marius Metanus (1851), Sophia Magdalene Petrea (1853), Jenny Cecilie Marie (1856), Nicolaus (1858), Halvine Christence (1860), Jacob He-

dewart Gerhard (1863), og Alma Emilie (1865). 1867 dør datteren Jenny. Samme år får husfar Jacob opgaven som krydstoldassistent i Køge. Familien følger lidt senere. 1871 dør aftægtsmanden Jep Møller, 1873 datteren Kirstine, i Køge i barselseng. Jacob Kall sælger ejendommen for 1.500 Thaler.

1873-1939

Niels Jørgen Jensen, et hus.

Han er skibsfører, 1834 født i Tvismark som søn af bødker Niels Jensen Jørgensen (lb.nr. 60). Siden 1867 er han gift med Andrea Caroline Schmidt (billede 144), født 1841 i Kongmark (lb.nr. 85). Deres første 2 børn fødes i Tvismark, Norbert Aurelius (1868), og Cathrine Brendine (1872). Her følger en datter, Emilie, i 1874. Samme år forliser kaptajnen ved Cardiff. Enken klarer livet alene. Landbruget kan ikke give meget, idet der kun ligger 5 ha jorder til ejendommen. Døtrene giftes, Brendine med den senere Kap-Horn-kaptajn Andreas Carl Hansen, der bygger et nyt hus i Mølby (lb.nr. 166), Emilie med overskibsinspektør Oluf Mærsk Møller i København. Om sønnen findes intet efter konfirmationen. Enken Andrea Caroline dør i 1918. Datteren Brendine (billede 145) bor ofte i sit fødehjem om sommeren, når manden er til søs. I de første år er hun ofte selv med på skibet.³⁰ 1939 får Brendine og Emilie adkomst i fællesskab.

T.v. billede 144:
Andrea Caroline
Jensen, født
Schmidt, med
sønnen Norbert.
(PD)

T.h. billede 145:
Brendine Hansen,
født Jensen. (PD)

1939-1956

Brendine Hansen og Emilie Møller, et hus.

Brendine passer fortsat huset. En gang imellem holder Emilies familie ferie herover. Brendine, velkendt for sine digte, dør 1957 efter husets salg.

1956-1977

Rhederi M. Jepsen A/S, Aabenraa, et hus.

Huset lejes ud til medarbejdere m.m.

siden 1977

Michael Jepsen Fonden, et hus.

Fonden er stiftet af Michael Jepsen, medejer af Jepsen-gruppen i Aabenraa (se også lb.nr. 119, 120, 125 og 164). Huset lejes fortsat ud.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
127	1245 Ki	Østerhedevej 8	Ribe	102	Ca	A

1967

2005

Bygningshistorie:

Stuelængens 10 fag er bygget i 1720, som murankre på østgavlen viser. Huset opføres med bindingsværk, bestående af stolper, dokker og løsholte, på nordsiden udmuret i et mønster (billede 88 i bind 1). Østgavlen og formentlig også sydsiden forsynes udvendigt med en skalmur, der lige som stolperne står på syldsten. La-

den mod nord bygges i 1762 (murankre), også med bindingsværk, dog kun med stolper, som ellers sædvanlig på Rømø. Skalmurværket findes her på nord- og vestsiden, gavlen er smykket med to nicher (billede 146). 1769 forsikres bygningen med 2 lodder af 2 mulige, 1783 kun med 2 af 4. 1860 hæves forsikringen til 4 lodder, og 1862 er vurderingen 850 rd. for stuehuset og 150 rd. for laden (BF). Huset er bygget om indenfor og har fået nyt indgangsparti i sydfacadens midte (billede 147). I de senere år har ydre ændringer genskabt væsentlige dele af bygningens gamle udseende. Huset er fredet.

Billede 146:

Nordgavlen af laden fra 1762 ved huset lb.nr. 127, udsmykket med nicher. (Foto A. Skov)

Billede 147:

Sydfacade af huset lb.nr. 127 i dag.

Ejendomshistorie:

1723-1766

Søren Andersen Ambders, 1/4 kådnersted, senere 1/4 gård.

Han er født ca. 1694 som søn af præsten Anders Ambders (lb.nr. 102). Søren Ambders, der vist fik fornavn efter moderens første mand, præsten Søren Aagaard, gifter sig med Karen Jørgensdatter Holm, født 1699 i Tagholm (lb.nr. 95). 1723 får han fæste på et nyt hus. Byggegrunden sælges af en enke på nabogården (/), Maren Christen Møllers. Et tingsvidne fra 1721 nævner, at huset allerede står på en del af den købte jord (TBB). I 1724 anmoder en stor del af menigheden Ribe-biskoppen om at få Søren Ambders som sædedegn og skoleholder, der også kender noget til navigationskunsten, men de får afslag. I 1729 fæster Søren 1/4-gårds jord, købt fra en Kirkeby-ejendom (lb.nr. 104). I årene 1730-31 sejler han formodentlig som kommandør fra Altona, »Sybrandt Andressen« på »Concordia«. Senere, sidste gang i 1769, findes Søren Ambders som sælfanger ved Rømø (TR). I ægteskabet med Karen Holm fødes fire børn: Jørgen Holm, Mette, Karen (ca. 1728), og Dorthe. Moderen dør 1734. Søren Ambders gifter sig igen med en ukendt kvinde. I 1748 får døtrene pant i hele ejendommen, fordi han benytter deres arv, 1.374 mk., til afbetaling af adskillige gældsposter, han har samlet siden 1736. Sønnen Jørgen bliver kommandør og køber en gård i Vesterhede (lb.nr. 120). Datteren Mette giftes med bådskipperen Bunde Jørgensen i Mølby (lb.nr. 157), Dorthe med Michel H. Holm i nabolaget (lb.nr. 112). Gælden til døtrene bliver indfriet i 1758, vist af datter Karen's mand, kommandør Anders Svendsen. Han overtager ejendommen allerede langt inden fæstets erholdelse og underskriver Sønderlandets grandevilkår allerede i 1753.

1766-1783

Anders Svendsen, 1/4 gård.

Han er formodentlig ligesom 4 andre kommandører en søn af Svend Andersen Kimer, der oprindeligt bor i Havneby (/) og senere flytter til Østerhede (/). I 1762 udvider Anders Svendsen huset med en lade. Han overtager også nogle agre fra en nabo. Anders Svendsen sejler i mange år som kommandør på sælfangst fra Hamborg, 1754-60 på »jonge Margaretha« og 1761-1770 på »Vrouw Elisabeth«. På den sidste rejse dør Anders Svendsen på

vejen hjem. Styrmanden, konens brorsøn Christen Holm, sejler skibet til Hamborg og overtager stillingen som kommandør. Fra Anders' ægteskab med Karen kendes en datter, igen med navnet Karen (ca. 1760), der sammen med sin mand får gården overdraget, mod gældbetaling og aftægt for Anders Svendsens enke. Den gamle far, Søren Ambders, synes endnu at være i live.

1783-1800

Jens Jessen Dahl, $\frac{1}{4}$ gård.

Han er født ca. 1749 som søn af bådfører Jes Mathiesen Dahl i Østerhede (/) og bliver skipper (FKT). Hvor han sejler fra, vides ikke. 3 brødre er ligeså skippere hhv. kommandører. I ægteskabet med Karen Andersdatter fødes 2 sønner, Anders Svendsen (1784) og Jes Mathiesen (1786). Karen dør snart, og i 1789 laves skifteforretning, da Jens Dahl skal giftes igen. Sønnen Jes er da allerede død, og aftalen vedrører kun sønnen Anders og svigermor Karen Sørensdatters aftægt. Den nye kone er Ellen, skipper Johannes Ottesens datter fra Havneby (/). Der fødes en søn, med samme navn som den døde fra første ægteskab, Jes Mathiesen Dahl. I 1799 lever hverken Jens Dahl eller konen, og gården kommer på auktion. Den forældresløse Anders forbliver på gården, men dør 1802 som skibsdreng på sildefangts. Den lille Jes flytter til moster Hanne, der er enke og bor i Westerhede (lb.nr. 118). Drengen sejler allerede som 8-årig (SR). Aftægtsenken Karen får husly hos naboen (lb.nr. 128).

1800-1833

Adser Nielsen, $\frac{1}{4}$ gård.

Omkring 1800 låner han penge hos Thade Harckes i Toftum, formentlig til gårdens køb. Adser er skrædder og kommer fra Rejsby sammen med konen, Margrethe Jensdatter, og 2 døtre (FKT). Gårdens bygning synes 1820 at være slidt og forsikringen sættes ned. 1827 laver Adser en kontrakt med døtrene, med en købspris på 100 rbd. og en aftægtsværdi på 150 rbd. Konen dør 1830.

1833-1844

Dorthea Marie og Bodil Adsersdatter, $\frac{1}{4}$ gård.

Efter nogle år får døtrene fæste på gården og lever der med deres far, der dør i 1843, 84 år gammel. Samme år kommer en skræd-

dersvend fra Henne sogn, Morten Nielsen, til gården. Kun 24-årig, gifter han sig 1744 med Bodil, der nu er 49 år.

1844-1859

Morten Nielsen, $\frac{1}{4}$ gård.

Han får adkomst til Bodils halvdel af gården og køber 1849 søsterens andel mod aftægt. Efter Bodils død i 1859 sælger han alt for 1.000 rd. og aftægt for svigerinden Dorthea Marie til kaptajn Jens Christian Schmidt fra Kongsmark.

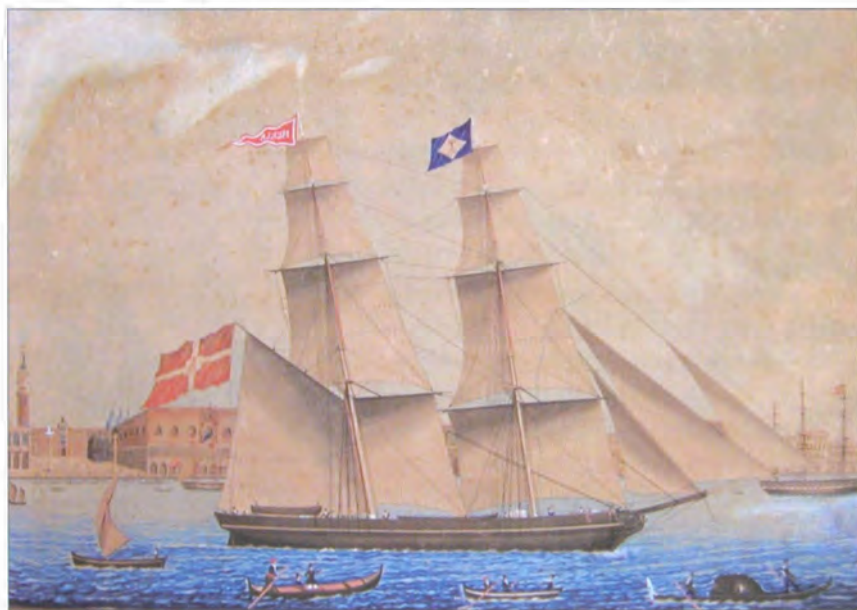
1859-1876

Jens Christian Schmidt, $\frac{1}{4}$ gård.

Han er født 1831 i Kongsmark som søn af skipper Henning Jepsen Schmidt (lb.nr. 85) og vies 1857 til Maria, født 1836 som datter af skipper, reder, møller og gårdmand Jørgen Pedersen List i Mølby (/). I perioden 1855-60 sejler Jens Schmidt som skipper på »Hekla«, efter sin svigerfar, der også er medreder af dette Rømø-skib (billede 148). Huset restaureres. Af parrets (billede 149) 7 børn

Billede 148:

Briggen »Hekla«, 63 $\frac{1}{2}$ læster stor, ført af medreder Jørgen P. List og dennes svigersøn, Jens Chr. Schmidt. (RLF)

Billede 149 a og b:
Jens Chr. Schmidt
og hustru. (PD)

overlever 6 barndommen, Jacob Julius William (1858), Carl Adolph (1860), Julie Lisette (1863), Malvine Clementine (1865), Julius Stephan (1868), og Hartvig Conrad Harald (1871). 1867 dør den gamle aftægtspige, Dorthea Marie. Husfar Jens bliver syg og dør 1872. Enken får 1876 adkomst til gården og gifter sig igen, med Cornelius Henningsen Schmidt (billede 150), den første mands ældre bror, der anden gang er blevet enkemand.

1876-1902

Cornelius Henningsen Schmidt, gårdejendom.

Født i Kongsmark 1822, bliver han skipper som sine 4 brødre. 1852 får han borgerbrev i Ribe og sejler adskillige skibe for broderen Jep, der kendes som en af 1800-tallets betydelige sejlskibsredere (se lb.nr. 122). Indtil 1876 bor Cornelius i Kongsmark (/), først gift med Karen Tagholm (1825-62), derefter med Andrea C. Sørensen (1837-76). Han har 4 børn af sit første ægteskab, Christian (1846), Cathrine Maria (1848), Marius (1853-73), og Marine (1858). Og der er 2 børn af den anden kone, Karkondine Eleonora Rosalie (1868), og Holger (1870). I sit tredje ægteskab fødes 1879 endnu en søn, kaldt Jens Chri-

Billede 150:

Cornelius H. Schmidt med sin 3. kone, Maria, født List, enken efter Jens Chr. Schmidt. Pigen er en datter fra Maria's første ægteskab, Julie Lisette Schmidt. (PD)

stian efter moderens første mand. 1896 dør Cornelius Henningsen Schmidt, 4 år senere enken Maria. Fra boets mange arvinger køber Jens Christian gården med 17 ha.

1902-1914

Jens Christian Schmidt, gårdejendom.

Han er styrmand, da han overtager gården, og bliver senere kaptajn som en lang række forfædre. Jens gifter sig med Camilla Henriette, født 1880 i Østerby som datter af styrmand Peter Tønnes og Anna Cathrine Jensen (/). 1904 fødes en søn, Cornelius Henning. 1907 begynder Jens Schmidt at sælge jord, og 1913 selve huset med 2.8 ha til konens svoger, kaptajn Carl Madsen, der i forvejen har ejendom i Havneby og Østerby. Jens Chr. Schmidt flytter som lods til Cuxhaven.

1913-1921

Carl Madsen, et hus.

Han er født 1867 i Havneby som søn af bådfører Mads Nielsen Madsen (lb.nr. 188). Carl sejler, bliver styrmand, og gifter sig 1894 med Anna Maria, født 1867 i Østerby som datter af styrmand Peter Tønnes (/). Parret bor først i Havneby, hvor huset nedbrydes i 1898. 1899 overtages konens fødehjem mod aftægt. Parret får 2 sønner, Mads Niels (1895), og Peter Tønnes (1903). En datter dør som spæd. Carl Madsen er skibsfører på jernbarken »Antigone« af Hamborg. 1913 købes ejendommen her, og jorderne lægges sammen med Havneby-ejendommen til ialt ca. 7 ha. Aftægtsfolket bliver i Østerby-huset, som brænder 1915. Derefter flytter hustruens forældre herover, hvor de dør i 1917. Året efter dør også hustruen selv. Carl Madsen gifter sig igen, med enken Emma E. R. Degn, født Falk, i Kongsmark, og flytter derhen (lb.nr. 87). Den samlede ejendom, nu ca. 11 ha, sælges.

1921-1933

Carl Eduard Magnus Nielsen, landbrugsejendom.

Han er født 1865 i Juvre (lb.nr. 9), og siden 1887 gift med Kirstine Maria Jensen, født 1859 i Kongsmark (lb.nr. 66), hvor parret bor siden 1892 (se lb.nr. 70). Af deres 5 børn er en datter, Caroline, gift i nabolaget (lb.nr. 112). Emilie (1894) er ugift og hjælper her på ejendommen, som hun får overdraget i 1933, mod aftægt for forældrene.

1933-1975

Emilie Maria Nielsen, senere gift Møller, landbrugsejendom.

1939 dør aftægtskonen Kirstine. Udover det lille landbrug driver Emilie en lille købmandsbutik i huset. 1936 gifter hun sig med Alfred Møller, 1899 født i nabolaget (lb.nr. 100). Han er vendt tilbage fra Amerika. Carl Nielsen dør 1953, Alfred Møller 1967, Emilie 1975, hvorefter ejendommen sælges.

siden 1975

Ulla og Egil Hoydal, et hus.

Hun er født 1942 i Ålborg, han 1939 på Fredriksberg. Ulla Andreassen vokser op i Esbjerg, Egil på Færøerne, og begge læser til lærer. Parret gifter sig 1966 og får en datter Katinka (1966) og en søn Karsten (1974). Forældrene arbejder mange år som lærere i Sydamerika. Senere er Ulla lærer i Sønder Sejerslev, hvor familien flytter hen. Egil arbejder fortsat i udlandet. Rømmø-huset tjener foreløbig som sommerbolig. 1998/99 restaureres det fredede hus, hvorefter familien tager fast bopæl her. Ulla bliver lærer i Skærbæk.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
128	85 Ki	Østerhedevej 22	Ribe	103	Cb	Cc

1967

2005

Bygningshistorie:

De 7 vestlige fag af huset er formentlig bygget ca. 1735, 6.70 meter bredt, måske på fundamenter af en ældre gårdbygning samme-

steds. 2 brede fag i vestenden har været stald. Syddøren er den dag i dag i det 3. fag fra vest. De fleste bjælker viser spor af bindingsværksknægte. 1769 står bygningen måske tom og mangler i brandforsikringen. Formentlig omkring 1780 udvides huset med et bredt fag mod øst, som får en grundmuret gavl med sokkel nedenfor. Samtidig skalmures sydsiden, og her laves sokkelen af munkesten (se billede 155). I 1783 udviser brandforsikringen 2 lodder af 4 mulige, 1788 nedsat til 1 lod. I midten af 1800-tallet opvurderes huset igen. To mursten fra 1878/79 på nordsiden markerer en større ombygning. Nordvæggen ommures med nye, brede vinduer, og bjælkelaget hæves til 1.90 meter derunder. De fleste døre fornyes i den nye højde, hvorfor kun enkelte ældre er bevaret. Alle vinduer får en lille smykkegavl ovenover (se billede 155). Omkring 1930 hæves tagetagen (billede 151 a og b). Der indrettes værelser mod øst og vest. Sidst i 1930-erne får huset fast tag, og efter krigen ommures vestgavlen.

Billede 151 a og b:

Huset lb.nr. 128 set fra nordvest omkring 1910 (Voswinkel) og fra sydvest i 1932. (PD)

Ejendoms historie:

1630--1675

Christen Christensen (Møller), 1/4 gård.

Han får fæste på en kvartgård efter Hans Hinresøn (FP), måske svigerfaderen (tabel 3). Christen opfører formentlig en særskilt gårdbygning. Muligvis bygger han også en mølle, som ses på Johannes Mejer's kort i Danckwerths Landesbeschreibung, men ikke på det tilhørende konceptkort af 1643 (billede 137). Møllertilnavnet findes først i senere dokumenter. Det er tilsyneladende

oprindelsen af Sønderlandets Møller-slægt. Fra midten af 1600-tallet ejer Christen en halvgård (JB), antagelig igen pga. en jordfordeling indenfor familien. Christen Møller betaler også for en kirkeko. Han kunne være identisk med den skipper, der i perioden 1625-49 sejler rødspætte og rug til Hamborg og salt til Ribe. Skibet er en »Kagh« eller smakke, 3-5 læster stor (TR). 1664 er han én af de 9 Rømø-skipperne, der bringer mursten til Møgeltønder, vist til slottets byggeri. Han underskriver »K-M« (TBB). Der er mindst en søn, Peder (ca. 1634), der senere har en gård i Vesterhede (/). Indtil 1671 står ejendommen som halvgård i jordebogen, mens matriklen af 1683 kun nævner en kvartgård. Den ældre gård i nabolaget (/), 1671 en halvgård, er i 1683 derimod vokset til en $\frac{3}{4}$ -gård. Antagelig har naboen overtaget jorden herfra (se tabel 3). Møllen synes være nedlagt.

~1675-1723

Jesper Skrædder, $\frac{1}{4}$ gård.

Han er vist i familie med Christen Christensen Møller, en søn eller svigersøn, og tilnavnet står formentlig for hans profession. Ejendommens beliggenhed, skel og dige beskrives i forskellige dokumenter (TBB).¹³ Der må være 2 døtre, hvis mænd hver får jord som kvart kådnersted i nærheden (/), Jørgen Pedersen Krommes (se lb.nr. 100), gift med Maren Jespersdatter, og Christen Hansen Skrædder, gift med Kirsten. Kirsten får senere gården efter sin far.

1723-1735

Christen Hansen Skrædders enke, $\frac{1}{4}$ gård.

Kirsten »påboer« gården (FP), men formentlig forfalder bygningen, og familien bor fortsat i nabohuset (/). Der er to sønner, Jesper og Jørgen. 1733, vist efter moderens død, sælger de gårdens jorder (TBB) til Peder J. Holm i Tagholm (lb.nr. 95), der senere overdrager landet til en svigersøn i Kromose (lb.nr. 100). Mens Jørgen får forældrenes kådnersted, bygger Jesper »et nyt hus på stavnen« (FP).

1735-1772

Jesper Christensen Skrædder, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er gift med Maren, en datter af Michel Pedersen i Vråby (lb.nr. 141). Fra en tingsag vedrørende degnen Hesseldahl (se

lb.nr. 107) fremgår, at Jesper har 2 sønner, Christen (ca. 1712), og Hans. Christen findes senere i Vesterhede (/). 1769 er Jesper og Maren formodentlig døde, idet huset synes at være tomt (BF). Det er en nabo, der overtager ejendommen.

1772-1777

Mouritz Svendsen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han har solgt sit hus (lb.nr. 129) og bor antagelig hos en sviger-søn, der har et hus i nærheden (/). Ejendommen her sælges videre, måske efter Mouritz' død.

1777-1792

Christen Jørgensen (Holm), $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er sandsynligvis en søn af Jørgen Sørensen Holm i Vesterhede (lb.nr. 120), dvs. en brorsøn af naboens hustru Karen Sørensdatter (lb.nr. 127). 1771-76 er Christen naboens efterfølger som kommandør på »Vrouw Elisabeth« af Hamborg. Hans 2 brødre sejler med ham, og fra 1777 synes alle 3 at have påmønstret andetsteds. Christen er gift med Maren Jensdatter (ca. 1749) og låner forholdsvis mange penge ud. Formentlig udbygger og forbedrer han huset. Senest i 1783 (BF) er manden død. Børn er der ikke. 1787 bor enken ene i huset, men gifter sig snart igen med mandens svoger, der anden gang er blevet enkemand. Han får fæste i ejendommen.

1792-1827

Erik Hansen Lund, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Før har han ejet sin første kones fødegård i Vesterhede (lb.nr. 120) og i en periode, gift anden gang, boet til leje i nord-Kromose (/). En søn fra andet ægteskab er død. Erik, der i 1789 angiver 400 rd. formue (ES), sejler mange år som skipper, først på Islandsselskabets hukkerter, senere på briggerne »Bjerreford« og »Anne Marie Magdalena«, fra København til Island og videre til Middelhavet. 1799 optages den gamle aftægtsenke fra nabogården (lb.nr. 127), Karen Sørensdatter, en søster til Erik og Maren Jensdatter's første svigerfar. Hun dør inden 1814. 1825 dør mandens tredje kone. 1827 laver han en salgskontrakt med en efterfølger, der lover aftægt og betaler 32 rbd. kontant.

1828-1836

Mathias Christensen Mohr, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1797 i Kærbølling som søn af Christen Thiem og arbejder som smed. 1827 kommer han til Rømø, sammen med en betydelig ældre kone, Dortha Laustdatter (ca. 1769). Hun dør snart. Måske bygger Mathias Mohr det lille udhus som smedje. 1829 får Mathias en datter, Maria Elisabeth, avlet med Martha Margaretha Engelbretsdatter, gift med kommandør Ægidius P. Dahl, der bor i nabolaget (/). Dette par lever separeret i nogle år, men i 1833 erklærer de igen at ville bo sammen i »kærligt ægteskab« (KB). Samme år dør Ægidius P. Dahl, og enken flytter til Havneby (/). Mathias Mohr tager den lille datter Maria Elisabeth til sig. Han bor da til leje i Kongsmark, idet han i 1830 havde sluttet en salgskontrakt med en køber for huset her, men til sidst bliver salget ikke til noget. Derfor lejer smeden huset ud til Johannes Hansen, der har solgt sit hus i Kongsmark (lb.nr. 74). 1832 dør den gamle aftægtsmand, Erik H. Lund. Udover familien med 6 børn bor 1834 også en enlig kvinde i huset, Johanna Møller, født ca. 1788 i Havneby (lb.nr. 187), med sin søn Peder Hansen Permin (se lb.nr. 132). Samme år flytter familien Hansen til fastlandet, men kommer få år senere tilbage til øen (se lb.nr. 179). Johanna Møller får husly længere sydpå (/). Mathias Mohr finder en anden køber og erhverver selv et hus i Vesterhede (lb.nr. 114).

1836-1872

Niels Pedersen List, 1/4 kådnersted.

Han er 1803 født i Østerhede (lb.nr. 131) og begynder knap 14-årig med at sejle. I 1825 aflægger han sin styrmandseksamen. 1831

gifter han sig med Frederikke Kirstine, født 1805 som datter af styrmand Joachim F. Wulff i Duhnby (lb.nr. 152). Fra 1832 fører han galeasen »De twende

Billede 152:

Niels Pedersen List og hustru, Frederikke Kirstine, født Wulff. (PD)

Brødre« (42^{1/2} cl), fra 1847-51 barken »Jørgen Beck« (148^{1/2} cl), der sejler imellem Østersøen og Vesterhavet. Parret (billede 152) får 4 børn, Mette Maria (1833), Joccum Frederik (1838), Kirstine (1843), og Nicoline Frederikke (1847). 1851 købes nabohuset (lb.nr. 129). Familien flytter derover, mens huset her lejes ud. Den første lejer er Olav Thorlacius, en skipper fra Island, gift med Anna Maria Ottesen (se lb.nr. 119). Derefter følger svigersønnen Jens Chr. Heitmann, der 1858 ægter Mette Maria List. Han er styrmand, 1834 født i Tagholm (lb.nr. 96). Her fødes to døtre, Holmine Marie (1859) og Frederikke Lisette (1863). Jens Heitmann fører fra 1866 et nyt skib, »Festinalente« (billede 153), bygget i Kalmar med svi-gerfaderen som anpartshaver. 1867 dør Niels P. List. Jens Heitmann forliser 1873 med skibet, sammen med datteren Frederikke (se også lb.nr. 114). Da har Niels P. Lists enke allerede solgt ejendommen til sin søn.

Billede 153:

»Festinalente«, 1866 bygget i Kalmar, ført af Jens Chr. Heitmann. Skibet forliser 1873 på Atlanterhavet med en last af jernbaneskiner. Skibsførerens datter Frederikke er med ombord. (fra »Vikingen« 1937)

Billede 154:

*Joccum Frederik List og hustru,
Abelone Kirstine, født Carl. (PD)*

1872-1911

Joccum Frederik List, et hus.

Han er skibskaptajn og siden 1869 gift med Abelone Kirstine (billede 154), født 1842 i Kromose (lb.nr. 99) som datter af kommandør Peder Svendsen Carl. Af 9 børn bliver 6 voksne, Petrine Bertelmine Sophie (1870), Fredrikke Kirstine (1872), Niels Pedersen (1874), Agnes Camilla (1878), Peter Carl (1883), og Anna Kirstine (1885). Joccum sejler først på barken »Carl & Auguste« af Flensborg. 1872-81 fører han jernfuldskibet »Undine« (768 BRT) fra Hamborg til Østasien. Senere bliver Joccum F. List forstander for Kirkeby kommune. Datteren Frederikke giftes med skibsfører Julius Schmidt, født 1868 i nabohuset (lb.nr. 127), Petrine 1898 med styrmand Mathias P. Lassen, født 1869 i Vesterhede (se lb.nr. 115), senere lods i Brunsbüttel. 1902 dør husfar Joccum F. List. 1904 gifter sønnen, maskinmester Niels sig med Sophia Maria Petrea, født 1885 som datter af tømrer Sibrandt Magnus Holm i Kongsmark (/). Datteren Agnes Camilla (billede 155) ægter styrmand Hans Mærsk, født 1878 i Østerby som søn af skibsfører Betin Lassen (lb.nr. 153), og 1908 følger Anna Kirstine med vielsen til styrmand Marius Emil Leonidas Falk, født 1878 i Kongsmark (lb.nr. 74). 1910 dør enken, Abelone, og efter arveskiftet overtages huset af en svigersøn, der betaler 2.000 mk. Sønnen Peter, også maskinmester, findes senere gift i Kirkeby (lb.nr. 103).

1911-1967

Hans Mærsk Lassen, et hus.

I ægteskabet med Agnes Camilla fødes en datter, Betty Christine (1909). Hans M. Lassen erhverver skibsførerpatent i Flensborg,

Billede 155:

Sydfacadeens sokkel af »munkesten« og prydgavle over vinduerne ses på dette billede, optaget ca. 1913. Foran står Agnes Camilla Lassen, født List, med datteren Betty. (PD)

hvorfra han sejler for rederiet Horn. 8 timer efter udbruddet af første verdenskrig bliver hans skib opbragt af Englænderne, og Hans Mærsk tilbringer krigsårene i fangenskab. Her indkvarteres tyske soldater, hvorfor hustruen må flytte til søsteren i nabohuset (lb.nr. 129). I 1920'erne bor familien i Aabenraa for at lette rejseforhold til husfaderens danske anløbshavne. Huset lejes ud så længe. 1934 giftes datteren Betty med tandlæge Aksel Vinding Fallesen, født 1902 i Flensborg. 1938 går skibsføreren i land og nyder sit otium på Rømø, sammen med sin kone. Han dør 1952, enken i 1967.

1967-1988

Betty Christine Fallesen, født Lassen, et hus.

Deres bopæl er i Aabenraa, hvor 4 børn fødes, Ingeborg (1935), Bodil (1937), Peder (1940), og Lisbeth (1943). Huset er familiens feriebolig. Betty Fallesen dør 1986, enkemanden 1987. De to yngre børn overtager ejendommen.

1988-2002

Peder Vinding Fallesen og Lisbeth Martin, et hus.

Peder er handelsuddannet og disponent i København. Siden 1964 er han gift med Elva Maria Hvorup Nielsen, født 1943 i København. Parret har to børn, Jesper (1964) og Maia (1966). Lisbeth gifter sig med en Englænder og flytter til Hull. Der er ingen børn.

siden 2002

Peder Vinding Fallesen, et hus.

Han køber søsterens andel i ejendommen. Efter pensioneringen tager han fast bopæl på Rømø.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
129	176 Ki	Østerhedevej 26	Ribe	--	--	--

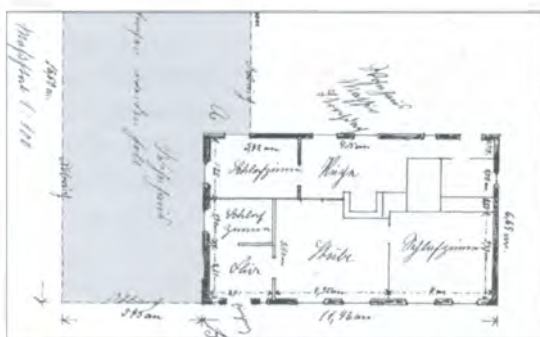
2005

Bygningshistorie:

Den ældste bygning på stedet opføres omkring 1670, måske allerede dengang med en mindre ladelænge mod nord. Stuehuset er 6.60 meter bredt og formentlig 9 fag langt. I brandforsikringen står huset såvel 1769 som 1783 med den højest mulige vurdering. 1783 (murankre) bygges en ny 5-fags lade, 7.10 meter bred. 1862 er stuehuset sat til 1050 rd., laden til 350 rd. (BF). Sådan står bygningen indtil 1916 (billede 156). Derefter nedrives hele avlsafdelingen, og resten moderniseres (billede 157 a og b).³⁶ I 1960-erne bygges huset om igen, med fast tag.

Øverst billede 156:
Huset lb.nr. 129 omkring
1910, set nordfra, endnu med
den i 1783 opførte lade. (PD)

T.v. billede 157 a:
Ombygningsplan fra 1916
for huset lb.nr. 129.
Nordlængen og en del af
stuehuset skal nedbrydes.³⁶

Nederst billede 157 b:

Huset lb.nr. 129 i 1926, set fra sydøst. Kun beboelsens 5 østlige fag er bevaret, med muranker fra en fornyelse sidst i 1700-tallet (Jens Holm, Maren Holms). (PD)

Ejendoms historie:

1671-1712

Thorbjørn Svendsen, et kådnersted.

Han er født ca. 1624 i Norge, gifter sig med en Kirsten, formodentlig en Rømø-pige, og køber nogen jord af Peder Chr. Krommes (lb.nr. 100). 1666 er han strandfoged (TBB). 1671 får han fæste på 1/2 kådnersted. 1681 køber han mere jord af Kromosebønderne (PD), hvorefter ejendommen 1683 betegnes som helkåd (MA). Da er Thorbjørn allerede landfoged. I perioden 1678-99 er han også kirkeværge. Derudover er manden medejer af møllen i Mølby og virker som østersfuldmægtig. Han er medstifter af en mindetavle i kirken. Der kendes en datter, Maren, der giftes med Svend Boesen, der i 1699 indgår i en sag om vold overfor en kvinde, der vil køre korn til Nørlandets mølle (TBB). Formodentlig er der endnu en datter, gift med en Hans Poulsen, der får en byggeplads på ejendommen (/). I 1702 dør Thorbjørn Svendsen (GS). Svigersønnen Svend får kun fæste på 1/2 kådnersted, iflg. den gamle fæsteprotokol.

1712-1735

Svend Boesen, 1/2 kådnersted.

Hans oprindelse er ikke til at slå fast. Svend følger svigerfaderen som landfoged og beholder embedet indtil 1718. Ligeså er han møllens medejer og deltager i østersfangsten (TBB). Fra ægteskabet med Maren kendes 2 sønner, Torben, der senere er kro- og gårdmand i Østerby (/), og Mouritz, efterfølgeren på stedet.

1735-1772

Mouritz Svendsen, 1/2 kådnersted.

1741 er han nævnt i tingsagen mod degnen Hesseldahl. 1745 køber han dele af et vrag (TBB). Han har en datter Kirsten, født ca. 1742, der giftes med Jørgen Bundes. Han stammer antagelig fra én af Sønderby's Bundes-familier. Parret får en byggeplads på grunden, lige øst for vejen til Kromose (/). 1766 sælger Mouritz den del af ejendommen, der ligger vest for vejen, til en nabo (lb.nr. 127). Inden 1769 afhænder han også ejendommen her (BF). Formentlig flytter han først til datteren. 1772 overtager han naboens tomme hus (lb.nr. 128).

1772-1795

Jens Nielsen Holm, 1/2 kådnersted.

Han er født ca. 1734 i Tagholm (lb.nr. 96) og sidder allerede i 1769 på ejendommen her (BF). Formodentlig er Jens da gift med Maren, født ca. 1742 i Kromose (lb.nr. 100). Der er 3 døtre, Kirsten (ca. 1769), Karen (ca. 1770), og Maren (ca. 1773). Husfar Jens sejler 1758 som skipper fra Flensborg, på hukkerten »Frau Lucia«, 36 læster stor, til Porto (SP). 1763-68 er det snauen »St. Peter«, 88 læster, til Middelhavet og St. Lucas. 1773-82 fører han igen mindre skibe, på 27 læster, fra samme havn. Formentlig er faderen medejer af skibene, og efter dennes død, fra 1782, har Jens selv anparter. En galease, »De twee Broders«, 10¹/₂ læster stor, er han eneejer af (PD). Den sejler fra Rømø med Nanning Carlsen som skipper (lb.nr. 133). 1783 investerer han i en udvidelse af huset. Senere sejler Jens N. Holm som kommandør, 1787-91 på »Juliana Maria« fra Altona, 1792-95 på »Jfr. Lucia« fra Glückstadt. Da er han mindre heldig med ringe fangster. 1789 betaler Jens Holm skat for 1.000 rd. egen og 400 rd. myndtlingsformue, derudover 1¹/₂ rd. i indkomstskat (ES). Datteren Karen giftes 1792 med senere skipper Peter Nic. Møller (lb.nr. 80), Kirsten 1794 med kommandør Peder P. Holm fra Tagholm (lb.nr. 95), der får en medgift på 1.000 mk. hjemmefra. Med denne »kollega« laver Jens N. Holm en aftægtskontrakt, som indeholder overdragelse af en »liden sejljolle« og husly for datteren Maren. Derudover får hun 400 mk. Samme år ægter hun Tvismark-mølleren, Christen Jepsen Møller (lb.nr. 57). Maren dør 1796 i barselsseng, og samme år moderen her i huset.

1795-1841

Peder Pedersen Holm, 1/2 kådnersted.

Svigerfaderen, Jens N. Holm, gifter sig igen, med en enke i Vesterhede, hvor han flytter hen (lb.nr. 119). Aftægten får han udbetalt, 400 mk. Peder Holm's ægteskab forbliver barnløst. Efter kommandørårene fra Hamborg, 1787-93 på »Catharina Margaretha«, følger han i svigerfaderens og faderens spor som reder. 1795/96 sejler han skibet »Hermann« af Rømø, 257 læster stor, fra Altona til Middelhavet (WS), »på egen regning«. Men det synes ikke at være den store succes, idet skipperen senere igen findes på mindre skibe, »Constantia« og »Carl & Elise«, 45 læster stor, fra København eller Altona til Middelhavet, St. Lucas m.v. Der er

rigelig penge til udlån. 1823 dør konen, og enkemanden »lever af sine midler«. Han har en tjenestepige til hjælp (FKT). Peder P. Holm dør 1841. Huset kommer på auktion og købes for 1.008 rbd., en høj pris. Hver 2 søskende af ægteparret hhv. deres arvinger får ialt 9.726 rbd.

1841-1843

Christen Jørgensen Holm, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er skipper med bopæl i Kromose (lb.nr. 100). 2 år senere dør han, og enken sælger ejendommen til sønnen.

1843-1851

Jørgen Christensen Holm, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født 1822 og endnu ugift. Jørgen (billede 158) sejler som anden styrmand på Vestindienfareren »Georg«. Else Falk, født 1790 i Tvismark (lb.nr. 46), er mandens husholderske. 1845 gifter han sig med moderens halvsøster, Sara, født 1824 i Nørhede (lb.nr. 113), hvilket kræver Kongens bevilling. Konen bringer 844 rbd. med, arvet efter sin far. 1846 fødes en søn, Jørgen Sarius, og moderen dør af barselsfeber. Barnet kommer i pleje til sin mor-mor. 1851 afhændes ejendommen til svogeren Jørgen Holm Hinrichsen, gift med Jørgens søster Christiane (lb.nr. 67). Han dør

samme år, og enken sælger ejendommen videre til husets nabo. Jørgen Chr. Holm, nu styrmand på briggen »St. Thomas« med skipper Hans P.P. Møller (billede 58 i bd. 1), flytter til sit barndomshjem, hvor sønnen vokser op.

*Billede 158:
Jørgen Christensen Holm.
Maleri af A. Tuudsborg
Petersen efter originalbillede
fra omkring 1840. (privateje)*

1851-1875

Niels Pedersen List, 1/2 kådnersted.

Siden 1836 ejer han nabohuset (lb.nr. 128) og flytter nu herover. Skipperen sejler ikke mere, men begynder selv at investere i skibsfarten. Han gælder som »kapitalist« (FKT). 1866 bygges en meget flot brig for ham i Sverige, »Festinalente«, 83½ læster stor (billede 153). En svigersøn, Jens Chr. Heitmann, der bor i nabohuset til leje, fører skibet. Niels P. List dør 1867. 1868 giftes datteren Kirstine med førstelærer og degn Lauritz Eberhard Ehlers Ebbesen, født 1840 i Løgumkloster (se lb.nr. 172 og 114). 1869 vies sønnen Joccum Frederik til Abelone, født 1842 i Kromose (lb.nr. 99). Han overtager nabohuset. 1872 ægter datteren Nicoline styrmanden Christen Franck Christensen, og parret får ejendommen og alle langvarige jordlejekontrakter overdraget mod aftægt. Enken Frederikke beholder den vestre stue og sovekammer og en hel række møbler såvel som andre værdier. Hun dør 1877.

1875-1895

Christen Franck Christensen, et hus.

Han er 1847 født i Østerhede (lb.nr. 130) som søn af skipper Lars Christensen. I ægteskabet med Nicoline fødes 6 børn på Rømø, Niels List (1872), Laura Emilie (1875), Frederikke Camilla (1877), Carl Franck (1879), Nicoline Franciska (1880), og Christian Frederik (1882). 1876 bliver husfar Christen skibsfører. 1882 tager familien til Ribe, fordi husfaderen sejler på danske skibe, bl.a. til Kronstad. Han dør i 1895, lige efter ejendommens salg til sin svoger, Joccum Frederik, hvorved de 2 naboejendomme igen samles ved ét af Niels P. List's børn.

1895-1901

Joccum Frederik List, et hus.

Siden 1872 ejer han sit fødehjem (lb.nr. 128). Det her hus køber han for datteren Frederikke, der 1894 giftes med en styrmand fra nabolaget.

1901-1960

Julius Stephan Schmidt, et hus.

Han er født 1868 i Østerhede (lb.nr. 127) som søn af skipper Jens Christian Schmidt. Her fødes 3 sønner, Frederik (1895), Robert Hermann (1897), og Jens Christian (1901). Hele sit sømandsliv sej-

Billede 159:

Julius Schmidt med hustru Frederikke, født List, og børnene, f.å. Robert Hermann, Jens Christian, Arnold og Frederik. (PD)

ler Julius Schmidt for rederiet Laeisz i Hamborg. 1899 bliver han kaptajn på barken »Pamelia«, 1903 på fuldriggeren »Pangani«, begge skibe på salpeter-sejlads til Chile. Julius Schmidt får »Blå bånd« for hurtigste sejlads Hamborg-New York.³⁰ 1901 køber han huset med 1 ha jord, men familiens (billede 159) fast bopæl bliver Hamborg. Da fødes sønnen Arnold (1909). Faderen skifter til at blive lods på Elben. 1910 køber Julius Schmidt ejendommens resterende 11 ha jord. Huset bygges helt om og benyttes fremover som sommerbolig. Sønnen Frederik bliver kaptajn på Fanø, Robert og Arnold ingeniører i Tyskland. Jens opbygger en rutebilforretning i Hamborg. Efter pensioneringen i 1930 flytter Julius og Frederikke igen til Rømø. Kaptajnen har en båd, han ofte sejler med. Da han er tysk statsborger, konfiskeres ejendommen 1946, men de gamle får lov til at købe den igen. Julius Schmidt dør i 1952, enken i 1960. Det er én af sønnerne, der arver ejendommen.

1960-1988

Jens Christian Schmidt, et hus.

I et ægteskab med Martha Militzer, født 1912 i Hamborg, fødes 5

børn, Dagmar (1934), Erika (1938-45), Friedrich (1940), Ursula (1942), og Helmut (1951). Huset, som efter farmor kaldes »Frederikkes Minde«, er familiens sommerbolig. 1987 dør mor Martha, et år senere Jens Christian. 2 børn overtager ejendommen i fællesskab.

siden 1988

Dagmar og Helmut Schmidt, et hus. Dagmar er ugift og bor i Harrislee. Helmut har bopæl i Bargtheide og er gift med Marlene Knaack, født 1953 i Lüneburg. Der er ingen børn. Huset er fortsat feriebolig for Frederikke og Julius Schmidt's efterkommere.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
130	168 Ki	Borrebjergvej 5 A/B	Ribe	107	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Husets ældste bygningsdele stammer formentlig fra 1600-tallet. Stuehusets bredde på kun 6.00 meter viser den høje alder. Hjørnerne står på kampesten, og der findes spor af bindingsværket, som omtales endnu i 1859 (BF). Efter brandforsikringerne at dømme var huset allerede i 1700-tallet mindst af lignende størrelse som i dag, 8 fag langt, med en nordlænge i vest. 1769 er brandforsikringspræmien den højst mulige, 1783-1840 lidt lavere med 3 af 4 lodder, men den stiger fra 1847 igen. I den periode flyttes

indgangsdøren til husets midte. Siden er der ikke sket de store ændringer. Murankrene på vestgavlen (1773) er nye og har ingen forbindelse til noget byggeri.

Ejendoms historie:

1654--1680

Niels Hansen, 1/4 gård.

Ejendommen synes at være en del af den søndre Østerhedegård (se tabel 3 og lb.nr. 132). Niels er formodentlig en efterkommer af Niels Bennedsen og søn af Hans Hinresøn. Fæsteprotokollen af 1654 nævner denne mand, hvis gårdrettigheder antagelig senere falder tilbage til slægtsejendommen, mens stedets store hustoft overtages af sønnen Hans. Andre mulige sønner er Benned (TBB) og den kendte kommandør Jørgen Nielsen Duhn (lb.nr. 151).

~1680-1703

Hans Nielsen, et kådnersted.

Han ejer den store toft, der i matriklen af 1683 er anført med 15.500 kvadratalen. 1698 vidner Hans Nielsen på Ballum tinget, 1699 igen som Hans »Kaaalen«, født ca. 1635. 1703 overdrager han ejendommen til en søn (FP). Formodentlig er der endnu 3 sønner, alle med tilnavnet Bennedsen. Christen og Jesper køber 1702 kirkesæder og bor da i Havneby hhv. Sønderby. Hans Bennedsen overtager et helt kådnersted i nærheden efter Hans Jespersen (/). Det er oprindelig en del af slægtsejendommen (se tabel 3), med forpligtelser for 2 kirkekøer.

1703-1734

Niels Hansen, et kådnersted.

Han køber også et kirkesæde i 1702 og vidner 1717 ved en vrag-sag. Der har han tilnavnet »ad Kahlens« (TBB). I området ligger da også de såkaldte »Kall'sche agre«, og fra Hans Bennedsens naboejendom (kort billede 138 a) stammer de første »Carl'er« på Rømø. 1724 er Niels Hansen død, og enken Anna betaler tienden. Hun synes at være en datter af Engelbret Jensen i Kongsmark. 1734 får en svigersøn fæste.

1734-1783

Christen Pedersen List, et kådnersted.

Han må være en søn af skipper Peder Pedersen List i Havneby. Der kendes 2 sønner, Engelbret (ca. 1733) og Peder, såvel som en datter, Anna. Engelbret ægter ca. 1762 pigen Kirsten, født ca. 1740 som datter af kommandør Tøge Pedersen i nabolaget (/), mens Anna giftes med en søn af samme. Til dette par overlader Christen List den sydlige del af sin hustoft som byggeplads (lb.nr. 131). Sønnen Peder overtager senere farfars hus i Havneby (lb.nr. 187), mens Engelbret efter faderens død får fæste i fødehjemmet.

1783-1800

Engelbret Christensen List, et kådnersted.

I 1769 står han allerede for ejendommen (BF). Fra 1761 er han styrmand på »junge Pieter« fra Hamborg til Grønland. I årene 1765-69 fører han selv skibet. Efter et dårligt fangstår sejler han videre som styrmand eller harpuner på forskellige skibe fra Hamborg. I 1784 låner han mange penge ud, bl.a. til øens kapellan, og udlånsforretningen fortsættes indtil 1800-tallet. 1789 angiver han 400 rd. som formue og beskattes som styrmand (ES). I ægteskabet med Kirsten fødes 5 børn, Anne Marie (ca. 1763), Christen (ca. 1768), Kirsten (ca. 1772), Kirstine (ca. 1776), og Tøge (ca. 1779). Anne Marie giftes 1788 med styrmand Jesper Hans Michelsen, født 1760 i Vesterhede (lb.nr. 115), hvor de køber et hus (/). Christen bliver skipper fra Bergen. Han er »krompuklet«, forbliver ugift og er 1799 hjemme.¹¹ Derefter tager han til Flensborg. Ca. 1797 ægter Kirstine enkemanden Christen J. Møller, møller i Tvismark (lb.nr. 57). Tøge bliver skipper fra København, bl. a. som kaper. Kirsten vies 1799 til Hans Pedersen Carl fra nabolaget (/). Ham overlader Engelbret og Kirsten ejendommen mod aftægt.

1800-1804

Hans Pedersen Carl, et kådnersted.

Han er født ca. 1775 i nabohuset (/) som søn af senere kommandør Peder Hansen Carl. Fra 1787 sejler Hans med faderen på »Frau Margarethe« fra Hamborg, og 1799 bliver han selv kommandør på skibet, der indtil 1801 sejler til Grønland. I 1800 fødes en søn, Engelbret. 1803 tilbagesælger Hans P. Carl ejendommen til sin svigerfar, for 49 rd. Grunden kendes ikke. Måske flytter han

fra øen. 1825, ved skiftet efter sin afdøde far, er han dog på Rømø. Han dør inden 1834, idet konen betegnes som enke.

1804-1820

Engelbret Christensen List, et kådnersted.

Datteren Kirsten og barnebarnet Engelbret bor igen i huset. 1820 overdrager den gamle mand ejendommen til dattersønnen.

1820-1835

Engelbret Hansen Carl, et kådnersted.

Han har forpligtet sig at sørge for sin mor. Morfar Engelbret dør 1821, mormor Kirsten 1824. Arvingerne får 686 rbd. til deling. Tilsyneladende sejler den ugifte Engelbret Carl ikke. Han dør allerede i 1828. Moderen Kirsten forbliver ene i huset. 1835 sælger hun ejendommen til naboen Lars Christensen, der er gift med en halvsøster af Kirstens afdøde mand. Hun får 40 rbd. og fortsat aftægt.

1835-1871

Lars Christensen, et kådnersted.

Kirsten væver og optager en kniplerske i huset, Anna Mommsen. Lars Christensen bor fortsat i nabohuset (/). Han er født ca. 1796 i Østerhede som søn af sømand Christen Pedersen Pouls (/). Siden 1825 er han gift med den 18 år ældre enke efter skipper Christen Sørensen Andersen, Anne Marie, en halvsøster af Peder Hansen Carl. Hun har bragt fødehjemmet og 2 børn ind i ægteskabet, Peder Carl (1819), og Martin (1820). I 1830erne sejler Lars som sælfangstkommandør på galeasen »Fru Margarethe« til Spidsbergen. 1840 er han Ribe-borger og fører skonnerten »Hanne« til Finmarken. 1845 dør Lars Christensens første kone, 1846 aftægtsenken Kirsten her i huset. Enkemanden Lars sælger naboejendommen til sin stedsøn Martin Christensen, ægter sin tjenestepige, Esther, født 1817 i Havneby som datter af skipper Johannes Franck Carstensen (/), og flytter herover. 1847 fødes en søn, Christian Franck. Huset forbedres (BF). 1850 lever Lars Christensen »af sin kapital«. 1853 lejer han 1/8-dels gårds jord i Vestergård (lb.nr. 168) og betaler 208 rbd. for 50 år forud. En datter af Lars' stedsøn Peder, Anne Marie (1853), optages som plejebarn. Moderen er død. 1867 dør husfaderen, der de sidste år var kirkeværge. 1871 gifter enken sig igen.

1871-1894

Hans Carl Hansen, gårdejendom.

Han er født 1818 i Havneby som søn af skipper Hans Peter Cornelsen og Anna Hansdatter Jessen Lund (/). Som 7-årig dreng bliver han forældreløs, ligesom 3 søskende. Efter 1834 forlader han øen, sejler og bliver kaptajn med bopæl i København. Som enkemand kommer han tilbage til Rømø og ægter enken Esther. Vestergårdbonden overdrager 1871 den lejede jord og en yderligere parcel til ham. 1872 vies stedsønnen, styrmand Christian Franck, til Nicoline Frederikke List, født i Østerhede (lb.nr. 128). Parret overtager Nicolines barndomshjem (lb.nr. 129). Udover landbruget driver Hans Carl Hansen en fotografforretning. 1879 dør konen Esther. Hendes søn Christian får en obligation på 2.700 mk. som sin arv. Plejebarnet Anne Marie Christensen bor stadigvæk med i huset. Hun giftes 1888 med en arbejdsmand fra Harrislee v. Flensborg, Peter Petersen. 1889 får parret en datter, Margaretha Emilie. 1890 skriver Hans Carl Hansen testamente. Plejedatteren og hendes mand skal have Rømø-ejendommen mod at love en »anstændig begravelse« (GA). I november samme år dør husbonden. 1894 får Peter og Anne Marie adkomst. Der ligger 15 ha jorder til ejendommen.

1894-1897

Peter Petersen, gårdejendom.

Parret har 2 børn mere, Laurine Petrine (1893), og Anna Marie Svendine (1894). Familien flytter fra øen. På auktion sælges ejendommen til 7 forskellige købere.

1897-1924

Søren Hansen Schmidt, et hus.

Der forbliver kun lidt jord ved ejendommen, som efter noget tilkøb omfatter 2½ ha. Søren er arbejdsmand, født 1856 i Løjt og gift med Anna Maria, født 1852 i Havneby som datter af tømrer Jens Andersen Jørgensen og Karen Jensdatter Dahl (/). Der synes ikke at være børn. Konens far, der er enkemand, bor med i huset, hvor han dør i 1907. Derefter optages en gammel, ugift kvinde, Micholine Maria Kypper, født 1840 (lb.nr. 139). Hun dør 1915. 1924 dør også husfar Søren, og enken laver en aftægtskontrakt med sin bror, der bor i Sønderby (lb.nr. 186). Enken Anna må beholde 4 værelser øst for døren.

Billede 160:
Jens Mathiesen Jørgensen med sin anden
kone, Caroline Nielsine Nielsen. (PD)

1924-1947

Jens Mathiesen Jørgensen, et hus. Den halvfjerdsårige mand er 1906 gift anden gang, med Caroline Nielsen. Parret (billede 160) har to børn, Auguste (1906), og Clara (1908). Familien bliver foreløbig i Sønderby. 1927 giftes datteren Auguste med en tilflyttet digearbejder, Poul Madsen, og Clara med Jens Meinhard Christensen, en cementbrænder, født 1903 i Nørre Tranners. Han køber Sønderby-huset, men da han selv tager til Indien med sin kone, flytter Auguste derhen med sin mand og en lille søn, Jens Carl. De gamle bosætter sig her. 1928 dør Jens' søster, aftægtesenken Anna Maria. 1931 fødes Claras andet barn, Eileen, under et ophold her i huset. 1940 dør Jens »Tømmermand«. Enken sidder i uskiftet bo og overdrager i 1947 ejendommen til barnebarnet Jens Carl, der skal sørge for sin mormor.

1947-1957

Jens Carl Jørgensen Madsen, et hus. Det bliver ikke rigtig til noget med forsørgelsen. Jens tager til søs, og den gamle Caroline må flytte til datteren Clara, der med sin familie bor i Sønderby-huset (lb.nr. 186). 1957 kommer ejendommen på tvangsauktion.

1957-1963

Else Florander, et hus. I forvejen har hun ejendom i nabolaget (lb.nr. 132) såvel som flere andre på øen. Fliser og paneler sælges. Huset indrettes som udlejningsejendom for sommergæster.

1963-1972

Broder Christensen, et hus. Han køber ejendommen sammen med hotellet »Kommandørgården« (lb.nr. 132) og lejer huset ud. Året efter hotellets salg afhænder han ejendommen.

siden 1972

Jens Bejer Clausen, et hus. Han ejer allerede nabohuset (lb.nr. 131) og køber ejendommen igennem sit selskab, A/S Børnenes Ponyer. Senere overtages huset i personlig eje. Det lejes fortsat ud til sommergæster. I 2003 restaureres huset i gammel stil.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
131	35 Ki	Borrebjergvej 7	Ribe	108	Cb	Cb

1967

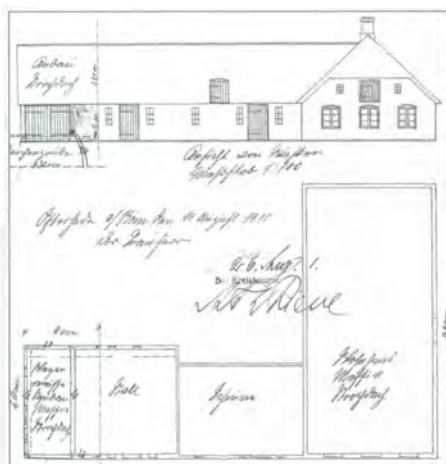
2005

Bygningshistorie:

Stedets oprindelige bygning opføres omkring 1760 på en del af et ældre kådnersted, lb.nr. 130. 2 bjælker viser spor af husets oprindelige bindingsværk. I brandforsikringen af 1769 vurderes huset med de højest mulige 2 lodder, 1783 med 3 af 4, en vinkel-

Billede 161:

Ombygningsplan fra 1911 for nordlængen af huset lb.nr. 131.³⁶

bygning med en nordlænge i vestenden (kort billede 138 a). Stuehuset har 9 fag og er 7 meter bredt. Bygningen moderniseres i 1800-tallet. Stalden flyttes til en større nordlænge, og beboelsen udvides til stuehusets vestende. Loftet dér hæves, og syddøren lægges i husets midte. 1911 forlænges ladelængen (billeder 161/162).³⁶ Nordlængen fjernes efter 1939. En ny avlsbygning opføres øst for stuehuset. Sådan står bygningens gamle 9 fag i dag.

Billede 162:

Huset lb.nr. 131, set fra sydvest, i 1930'erne, tomt og udsat til forfald. (Foto F. J. Falk)

Ejendomshistorie:

1766-1792

Peder Tøgesen, 1/8 gård.

Han er født ca. 1732 i Østerhede på sin mor's slægtsgård (/), Kirsten Christensdatter Møller. Hun er gift med kommandør Tøge Pedersen (i Hamborg formentlig »Tønnes«), der stammer fra Krommes-familien. Peder ægter Anna Christensdatter List fra nabolaget (lb.nr. 130) og får en del af svigerfaderens toft som byggeplads. Samtidig køber han 1/8-dels gårds jorder fra delingen af en forsvunden Vesterhedeejendom. Formodentlig er Peder identisk med Hamborg-kommandøren Peder Tønnes (1759-77) og med den mand, der i 1780 eksamineres ved Københavns skip-

perlaug, 48 år gammel og født på Rømø (SLK). Fra ægteskabet med Anna kendes en søn, Peder Pedersen List (ca. 1769). Konen dør, og Peder gifter sig med Elisabeth, født ca. 1740, antagelig en datter af skipper Carsten Bodsersen i Havneby (/). Der er ingen børn. 1787 dør Peder Tøgesen, og ved skiftet vurderes ejendommen med effekter til 720 rd. Sønnen Peder List får ejendommen og skal forsørge sin stedmor »i alle måder«. I 1789 må hun beskatte 600 rd. formue.

1792-1834

Peder Pedersen List, 1/8 gård.

Allerede i 1787 aflægger han styrmandseksamen i København. 1798 gifter han sig med en skipperdatter, Mette Marie, født 1774 i Kirkeby (lb.nr. 105). Samme år sejler Peder P. List som styrmand fra Bergen i »Coffardifart«,¹¹ og i 1806 får han skipperborgerskab dér (SR). Hjemme fødes 4 børn, Anna Elisabeth (1799), Peder Tønnes (1800), Niels (1803), og Jørgen (1806). 1818 synes økonomien ikke at være særlig god, idet husfaderen må låne penge. 1825 dør hustruen. Den ugifte datter klarer husholdningen. Sønnen Peder Tønnes forliser 1832 som styrmand på jagten »4 søskende«, ført af Michel A. List af Tagholm, på hjemvej fra Messina ved Scilly-øerne. Sønnerne Niels og Jørgen bliver begge skippere og redere, Niels i Østerhede (lb.nr. 128), Jørgen i Mølby (/), hvor han senere også driver møllen. Da sønnerne selv har ejendom og datteren endnu er ugift, sælger husfar Peder ejendommen mod aftægt og 192 rbd. Datteren skal have et værelse til vævestol og boskab m.v.

1834-1853

Svend Jørgensen Bundes, 1/8 gård.

Han er 1800 født i Sønderby (/) som søn af fhv. kommandør Jørgen Bundes Pedersen og Anna Hansdatter Carl. Svend sejler bl.a. 1819 som matros fra Altona til Grønland. Han gifter sig 1827 med en pige fra Vestergård, Johanne Kirstine Ottesen, født 1804 (lb.nr. 168). Parret får 6 børn, hvoraf en datter dør som lille barn. De andre er Otto Svend (1828), Anne (1831), Kirstine (1833), Anne Kirstine (1839), og Jørgeline (1841). 1831 bor familien allerede her i huset. 1832 bliver husfar Svend skipper på galeasen »2 Venner« og sejler til Island og Bilbao. Efter en periode på sluppen »Immanuel« til Islandsfiskeriet fører han 1837-49 rømøsernes tradi-

tionelle uddannelsesskib, hukkerten »Tykkebay«. 1842 dør af-tægtsmanden, Peder P. List, og 1847 ægter datteren Anna Elisabeth List en 18 år yngre smed, Christian Jacob Outzen fra Løgumkloster. Begge forlader øen. 1849 dør skipperen Svend J. Bundes i Island. Sønnen Otto er da også død. Enken gifter sig 1851 igen, med enkemanden efter søsteren Ellen, Cornelius Pedersen, der har søstrenes fødegård i fæste (lb.nr. 168). Begge ejendomme sælges, og parret køber et hus i Kirkeby (lb.nr. 104).

1853-1861

Frederik Andersen, 1/8 gård.

Han er slagter, født 1824 i Mjolden, og gift med Kirstine Hansen, født 1827 i Ballum. Han køber gården for 500 rbd., men tilsyneladende må han låne mange penge til formålet. På gården fødes 3 børn, Anders Petersen (1855), Caroline (1857), og Anna Bothilde (1860). Frederik er nødt til at sælge gården igen. Han får 800 rd. Familien flytter fra øen. Køberen er manden til Anne Kirstine Bundes, der er født på gården.

1861-1870

Otto Ottesen, 1/8 gård.

Han er født 1829 i Vesterhede (lb.nr. 119), en fætter til Anne Kirstine, som han i 1858 bliver gift med. Parret bor først i Kirkeby (lb.nr. 109), hvorfra de bringer konens mor med. Hun har hjulpet med penge ved genkøb af gården. 1861 fødes en søn, Peder Clausen Ottesen. Husfar Otto er matros med ringe indkomster. Tilbagebetalingen af svigermoderens lån er en tung byrde, omkring 100 rd. pr. år. Hun dør 1866, men økonomien bliver ikke bedre. 1868 er husfar Otto i Amerika, og konen er igen nødt til at låne 500 rd. 1870 er Otto så syg, at gården må afhændes. Salget indbringer 1.162 prøjsiske daler. Otto Ottesen dør 1871 på fattig-uset. Enken gifter sig igen (se lb.nr. 121).

1870-1911

Svend Henningsen Schmidt, gårdejendom.

Han er født 1833 i Kongsmark som søn af skipper Henning J. Schmidt (lb.nr. 85). 1860 er han styrmand, 1865 skipper, og det forbliver han i mange år. 1864 køber han 1/4 gård i Havneby (lb.nr. 191) og afhænder den igen i 1869. Svend gifter sig med Petrea Cornelia, født 1835 som datter af skipper Sibrandt Hansen Duhn

og Dorothea Nicoline Kall i Havneby (/). Ægteskabet er barnløst, og der adopteres en pige, Marie Tyrine Holm, født 1864 i Kongsmark som datter af skrædder Laust Nissen Holm, nabo til husfar Svends barndomshjem (lb.nr. 84). Hun giftes 1894 med tømrer Peder Antin Jensen, født 1862 i Toftum (lb.nr. 19). 1904 dør hustruen Petrea, og 1905 er Svend H. Schmidt ene på gården. Adoptivdatterens familie bor dels i Vesterhede, dels i Mølby til leje. 1911 dør Svend H. Schmidt, og Marie Tyrine arver alt. Jordtilligendet, i 1883 endnu 8¹/₂ ha, er nu knap 11 ha.

1911-1919

Marie Tyrine Jensen, gårdejendom.

Familien flytter herover. Der er 5 børn, Holger (1895), Hulda (1896), Peder Marinus (1898), Thorvald (1899), og Axel (1903). Holger og Peder deltager i første verdenskrig og falder i Frankrig. Forældrene sælger gården og flytter til Rejsby.

1919-1939

Chresten Michelsen Møller, gårdejendom.

Denne fhv. skibsfører (billeder 198 og 85), født 1847, er gift med Nicoline Carl i Vråby, men bor andre steder, på Rømø fortrinsvis i møllehuset, han har købt i 1904 (lb.nr. 160). Udover det og gården her erhverver han endnu 5 ejendomme på øen (bl.a. lb.nr. 142), hvoraf de 4 forfalder. En del jorder samles ved gården her, der i 1936 omfatter 16¹/₂ ha. Den gamle mand driver lidt landbrug og lejer huset ud. Chresten Møller dør 1936 i den afdøde kones hus (lb.nr. 144). Arvingerne sælger ejendommen her i 1939. Da er yderligere 24 ha lagt hertil, det hele faktisk udforpagtet. Køberen er bagermester Peter J. Duhn, der straks sælger videre.

1939-1959

Mathias Jacobsen, gårdejendom.

Han er 1899 født i Rudbøl og gift med Dora Nicoline Nicolaisen, født 1906 i Roager. Dér får parret en datter, Kathrine (1930), hvorefter de flytter til Rømø. I Mølby lejes møllehuset (lb.nr. 160), hvor datteren Ingeborg fødes (1933). Mathias pagter gårdens jorder og køber hele ejendommen efter Chresten Møllers død. Bygningens nordlænge rives ned og erstattes med en avlsbygning øst for stuehuset. 1959 dør husbonden. Gården sælges, og familien flytter til Hjemsted.

1959-1969

Hans Brodersen Mensel, gårdejendom.

Han er 1918 født i Ballum og vokset op på en gård i Tvismark, forældrene har købt (lb.nr. 47). Han gifter sig med Bothilde Jørgensen, født 1925 i Ellum ved Løgumkloster, og overtager forældrenes gård i pagt, indtil en bror køber den. Efter 5 år som forpagter af en nabogård i Tvismark, ejet af Landbrugsministeriet (lb.nr. 53), køber han den her gård. Ægteparret får 5 børn, Laust Jessen (1950), Anette Andrea (1953), Dorte Kathrine (1956), Hanne Merete (1962), og Vagn Jørgensen (1965). Da husbonden bliver syg, sælges gården, og familien flytter til Løgumkloster.

Siden 1969

Jens Bejer Clausen, gårdejendom.

Han er landmand, 1932 født i Rejsby, og gift med Kirsten Jessen, født 1937 på Sjælland. Der er 2 børn, Gitte Pors (1958), og Claus Bejer (1963). Udover gårddriften holdes en flok ponyer, der udlejes til turister. 1972 købes et nabohus (lb.nr. 130). Syd på indrettes »Rømø Sommerland« på en nedlagt gårdejendom (lb.nr. 148). I 1990'erne erhverves endnu et gammelt hus, øst for Sommerlandet, hvor sønnen flytter ind (lb.nr. 147). I en periode er Jens Bejer medlem i Skærbæk byråd. »Rømø Sommerland« og nabohuset dér afhændes 1998 til Hotel Kommandørgårdens holdingselskab. Hesteudlejning i Lakolk, kaldt »Rømø-Ranch«, drives fortsat i forbindelse med gården.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
132	13 Ki	Havnebyvej 201	Ribe	--	--	--

Bygningshistorie:

Indtil en brand i 1955 står her én af Sønderlandets fineste gårde med en historie langt tilbage i tiden, omkring 1600 sandsynligvis den søndre Østerhedegård (tabel 3 og kort billede 138 a). I brandforsikringerne af 1769 og 1783 vurderes gården højest muligt.

*Billede 163:
Gården lb.nr. 132 omkring 1920. Den statelige bygning står allerede dengang rødmalet.
(PD)*

1859 angives stuehusets værdi med 1324 rd. Det er 14 fag langt. Nordlængen i vest, der har 7 fag, vurderes med 308 rd. Efter 1863 fornyes gården gennemgribende. Bl.a. bygges en kvist over indgangsdøren mod syd. I dag findes ingen spor af den gamle, fine ejendom (billede 163), men et moderne hotel.

Ejendomshistorie:

omkr. 1560

Hans og Per Michelsen, 1 gård.

De står fælles for helgården i Sønderlandets første jordebog af 1562, mens Hans betaler alene for 2 kirkekøer, fra 1554 og frem.

omkr. 1590

Hans Pedersen, 1 gård.

Det er måske en søn af Per Michelsen, der følger på gården. Han står i jordebogen af 1602 såvel som i kolisten af 1588. 1614 er Hans Pedersen død, og landfogden i Ballum, Peder Nielsen, fæster hel-

gården her til sønnen Christen Pedersen (FP). I jordebogen for samme år står denne søn dog for 1^{1/2} gård i Kromose (lb.nr. 100). Det er Hans Hinresøns fødegård, og Christen, gift med Abel Hinrichsdatter, har byttet med svogeren. I kolisten følger Hans Hinresøn her, Christen i Kromose.

1614-1635

Hans Hinresøn, gårdejendom.

Han gifter sig formodentlig med en datter af Niels Bennedsen. Denne forbindelse antages, fordi det ellers sjældne navn Bennedsen senere benyttes i en gren af familien (se lb.nr. 130). »Nils Benditzøn«, der står i jordebøgerne fra 1602 og samtidig betaler for en kirkeko, synes at eje en halvgård in den nordlige Østerhede (/), som Hans Hinresøn formentlig får halvdelen af. 1614 overtager han helgården her, hvor han flytter hen. At storgården ligger på dette sted, i den sydlige Østerhede, stadfæstes i tingbogen af 1694, da efterfølgerens søn bor »ad Hans Hinresøns«. 1630 (FP) afhænder Hans Hinresøn den nordlige kvartgårds jord til Christen Christensen Møller, der bygger nyt (lb.nr. 128). Hans Hinresøn dør 1633, forholdsvis ung. Af helgårdens jorder overtages 1635 halvdelen af farbror Jesper Hansen (FP). Den anden halvgårds jord forbliver måske hos enken, indtil en endelig opdeling af Hans Hinresøns Østerhedeejendom gennemføres efter 1650 (se tabel 3).

1635~1680

Jesper Hansen, gårdejendom.

Han er født 1592 (GS), sandsynligvis i Kromose (lb.nr. 100) som søn af Hans Jespersen. 1621 gifter han sig med Maren Christensdatter (1596). Der kendes 4 sønner, Christen, Niels æ. (1636), Hans (ca. 1644), og Niels y. Jesper er skipper, vist på en egen »Offuer« (evert) eller skude. I årene 1639-48 fortæller han mange gange varer i Ribe (TR). I 1631 overtager Jesper Hansen en kvartgård efter Hans Ouesen (FP), formentlig resten af Niels Bennedsens oprindelige ejendom i den nordlige Østerhede (/) inden han 1635 får halvdelen af den her gård. Efter 1650, måske efter Hans Hinresøns enkes død, fordeles hele ejendommen påny (se tabel 3). Jesper overlader den nordlige Østerhede-jord til Christen Møller, der i forvejen ejer den anden del deraf (lb.nr.

128). 1657 får Jespers søn Christen bygningerne dér med en $\frac{1}{2}$ -gårds jord (/). Niels Hansen, formodentlig en søn af Hans Hinresøn, får 1654 en kvartgårds jord og bygger nyt i nærheden (lb.nr. 130). Jesper Hansen selv synes at tage bopæl her, med stedets resterende kvartgårds jord. Og Jespers søn Hans får et helt kådnersted ud af gårdens jorder (/). Jesper Hansen og konen dør begge i 1681 (GS). Formodentlig i forbindelse med boets opgørelse tilfalder Niels Hansens kvartgård igen ejendommen her, men uden hustoft, der er et helt kådnersted. Niels Jespersen æ. får den igen samlede halvgård. Den yngre Niels er 1704 nævnt i en anden arvesag (TBB). Hans bopæl på Rømø kendes ikke med sikkerhed.

~1680-1729

Niels Jespersen æ., $\frac{1}{2}$ gård.

Han bor »ad Hans Hinresøns« og får også stedets gravsten. 1683 har han 29.000 kvadratalen hustoft. Niels er siden 1660 gift med Karen Mathisdatter, født 1639, måske en datter af gårdmand og kirkeværge Mathias Jensen i Nørtvismark (lb.nr. 41). Formodentlig er der 3 sønner. Jørgen får et byggested nord for gården (/). Christen driver 1683 møllen i Mølby, som hans far er medejer af. Mathias gifter sig ind på en gård i Vesterhede (/) og bliver skipper som sin far. Niels Jespersen æ. findes i en lang periode på en 4-6-læsters smakke eller tjalk, som vist ejes af ham selv. 1677 er han opført på en skibsliste, 1681-1704 sejler han med landgildeskorn og med østers, så langt som til Hamborg. 1689 deltager han i den store »Engelske Transport«,⁴⁰ ved indskibning af heste m.v. For denne sejlads får han 42 rd. Samme år dør konen, og Niels gifter sig igen, med en Karen, der efter en arvesag at dømme stammer fra Vesterhede (TBB). Der kendes ingen børn fra dette ægteskab. 1723 afhænder Niels Jespersen nogen jord til Peder S. Tækker i Østerby (/) og dør 1725 (GS). Gården overtages af en sønnesøn.

1729-1782

Jesper Mathiesen, $\frac{1}{2}$ gård.

Han er født i Vesterhede som søn af skipper og gårdmand Mathias Nielsen (/). Konen kendes ikke, men måske er hun en Engelbretsdatter. Deres kendte børn er Niels æ., Mathias, Engelbret og Niels y. Husfar Jesper har et eget skib, i 1730erne en 9-læsters smakke, i 1740'erne en 6-læsters snekke. Sejladsen går til

Norge og til Elben, og varene er af alle mulige slags. I nogle år findes skipperen 9 gange ved Elben (TR). Fortjenesten er meget god. Fra 1730erne og frem til 1770erne låner han penge ud. Bl.a. indfrier han nogle gange sønnen Mathias' gæld. 1746 bliver Jesper kirkeværg og er med til kirkens udvidelse. Han »opgiver sit fartøj« 1749 til fordel for denne aktivitet. Efter 1750 deltager han i strandforpagtningen, såvel på Nør- som Sønderland, og er indblandet i en del tingsager. Sønnen Engelbret sejler i 1750erne på faderens snekke (TR). Også Mathias er skipper (lb.nr. 153). Niels æ. bliver kommandør med bopæl i Duhn (lb.nr. 151), og Niels y. findes senere i Kongsmark (/). 1782 er Jesper Mathiesen død, og ejendommen sælges til øens kapellan.

1782-1803

Lauritz Helbeck, 1/2 gård.

Han er 1743 født i Roskilde som søn af skrædder Søren Helbeck. Lauritz er gift med Elisabeth Rebecca, født ca. 1744 som datter af præsten Jacob N. Muus i Stenløse, hvor han i 6 år virker som skoleholder og samtidig driver lidt landbrug. 1778 får han embedet som ordineret degn og kapellan på Rønmø. Her fødes to sønner, Jacob Severin (ca. 1780), og Rasmus Gjellerup (ca. 1785). Kapellanen køber gården med større lån, ialt 1.000 rd. fra 5 af Rønmø's mest velhavende mænd. Gældstiftelsen fortsætter hele embedsperioden. Der føres en dyr husholdning, med tjenestekarl og -pige (FKT). 1803 får Lauritz Helbeck præsteembedet i Stadil sogn, hvor han dør i 1806. Enken tager igen til Rønmø, måske til en søn. Hun dør 1816 på øen.

1803-1830

Jesper Hansen Møller, 1/2 gård.

Han er født ca. 1776 i Mølby som søn af Hans Jespersen Møller og Kirsten Jørgensdatter (lb.nr. 156). Ligesom faderen bliver han skipper, første gang i 1799 på sildefiskeri fra Altona.¹¹ Året efter gifter han sig med Anna, født ca. 1779 i Østerhede som datter af kommandør og gårdmand Mathias Jessen Dahl og Mette Tøgesdatter (/). Parret bor først i mandens barndomshjem, som han 1802 får i fæste og afhænder igen efter gårdens køb. I ægteskabet fødes 4 børn, Hans (1801), Mathias (1803), Gregers (1807), og Mathilde Kirstine (1817). 1804 får Jesper Møller borgerskab i Ribe,

men sejler fortsat fra Altona. I perioden 1806-16 er han skipper på »Graf v. Bernstorff«, 93¹/₂ læster stor, i fart til St. Lucas og Middelhavet. 1817 skifter han til »Mathilde«, 82 læster, igen fortrinsvis til Middelhavet. 1821 tager han sønnen Gregers med, og på denne rejse dør begge af gulfeber, imellem Malaga og Menorca, hvorhen myndighederne har beordret skibet i karantæne. Sønnen Hans gifter sig 1827 med en pige fra Vråby og flytter derover (lb.nr. 142). Om Mathias vides intet efter konfirmationen. 1830 sælger enken Anna gården mod aftægt for datteren og sig selv såvel som 300 rbd. Hun dør samme år. Hendes søster Maren med manden, mølleren Hans Christian Møller, adopterer pigen Mathilde (lb.nr. 160).

1830-1840

Andreas Jepsen Smidt, 1/2 gård.

Han er født 1805 i Kongsmark som søn af kommandør Jep N. Smed (lb.nr. 86) og gifter sig 1828 med Esther, født 1802 som datter af kommandør Andreas Jacobsen i Havneby (lb.nr. 189). I ægteskabet fødes 3 børn, Anna Elisabeth (1829), Jeppe Andreasen (1833), og Kirsten (1836). Husfar Andreas har en evert, »Anna«, 2¹/₂ læster stor, som benyttes til kystsejlad. 1835 er Andreas nødt til at sælge skibet og derudover låne penge. Derefter sejler han som styrmand for skipper Jacob J. P. Mærsk af Mølby (lb.nr. 166), hvis skib totalforliser 1838 på en rejse fra København til Malaga. 1840 laves skifte. Gården med alt indbo, redskaber, 2 heste, 6 køer og 10 får vurderes til 455 rbd, gælden udgør 458 rbd., deraf 140 rbd. til en ungkarl fra Troldholm i Ål sogn, Jørgen Bundesen, søn af gårdmand Bunde Nielsen. For børnene er intet at arve efter faderen. Gården tilhører moderen alene.

1840-1863

Esther Smidt, født Jacobsen, 1/2 gård.

Kort efter skifteforretningens afslutning ægter hun långiveren fra fastlandet. Jørgen Bundesen har penge og køber 1845 et kådnersted i Havneby, som sælges straks igen med fortjeneste (/). Ellers driver han landbruget på gården. 1854 giftes Esthers datter Anna Elisabeth med Peder Hansen Permin, født 1826 som søn af Johanna Pedersdatter Møller af Havneby (lb.nr. 187). Faderen er kaptajn Henrik Permin af Rostock, der efter en stranding ved

Rømø bliver plejet i Johanna Møllers barndomshjem, inden han tager hjem igen. Efter barnets fødsel må mor og søn bo forskellige steder til leje (bl.a. lb.nr. 128). Drengen tjener først på fastlandet, inden han tager til søs. Nu bor han med på gården. 1855 dør Esthers søn Jeppe til søs. 1857 ægter datteren Kirstine krydskaptajn Hans C. Weber (lb.nr. 139). Peder H. Permin og konen Anna får deres første børn, Andrea Jørgeline (1854), Jeppe Andreasen (1855), Johannes Edvard (1861), og Anna Petrea (1862). Faderen er da styrmand. 1862 dør gårdkonen Esther, og arvingerne sælger til medarving Peder H. Permin. Han udsteder en 700-rd.-obligation til svoger Hans C. Weber og forpligter sig til at forsørge enke- manden, Jørgen Bundesen, »i alle måder«.

1863-1894

Peder Hansen Permin, 1/2 gård.

Peder og Anna får endnu to børn, Anna Kirstine Elisa (1864), og Hartorine Caroline (1873). To andre børn dør som små. Endnu inden Peder H. Permin bliver skibsfører i 1869, kan han låne penge ud. Den allerede i forvejen store gård udvides og forbedres. 1880 dør den dygtige mand, og enken klarer gårddriften alene. Datteren Anna Kirstine ægter 1886 styrmand Antona Holm, født 1851 i Sønderby (lb.nr. 184). 1888 drukner sønnen, styrmand Johannes Permin, i Stillehavet, og samme år dør aftægtsmanden, Jørgen Bundesen, 83 år gammel. Datteren Anna Petrea giftes 1890 med smeden Simon Nielsen, født 1856 i Havneby som søn af Anders Korsgaard Nielsen (/). Den yngste, Hartorine, vies til en tysk missionær, Friedrich Kampmann. 1894 sælges gården. Enken Anna Elisabeth flytter til en datter, hvor hun dør i 1908. Sønnen Jeppe er da også død (GA), og den ugifte datter Andrea er lærer i Sønderby (lb.nr. 172 og 134).

1894-1937

Hans Christian Peter Christensen, gårdejendom.

Han er 1854 født i Juvre som søn af gårdmand Niels Chr. Christensen (lb.nr. 6) og går efter konfirmationen til søs. Han sejler bl.a. på fregatten »Jylland«. 1880 aflægger han styrmands- eksamen på Fanø og går ind i Islandssejladsen. 1882 gifter han sig med Wilhelmine Elise Wandahl (billede 164), født 1852 (se lb.nr. 116). Der er ingen børn. Fra sidst i 1880'erne er Hans Christian i Kalifornien. Der virker han i 10 år som natopsynsmand og bliver

US-borger. Konen investerer pengene i ejendommen her. Efter mandens hjemkomst driver parret gården, indtil de pga. alder må optage et ægtepar, der overtager driften og deres pleje. Til gengæld får de ejendommen overdraget.

*Billede 164:
Wilhelmine Elise Wandahl, født 1852 (se lb.nr. 116), senere gift med Hans Christian Peter Christensen på gården lb.nr. 132. (PD)*

1937-1947

Hans Lorensen Hansen, gårdejendom.

Han er 1875 født i Abterp og gift med Maria Petersen, født 1881 i Branderup. Hans L. Hansen bliver mejeribestyrer i Døstrup, men må deltage i første verdenskrig. Derefter er stillingen optaget, og familien bor forskellige steder, inden de flytter til Kongsmark (lb.nr. 85). Dér plejes to gamle rømøser, Hans Chr. Schmidt og Maria Lassen. De fleste af Hans og Maria Hansen's 10 børn er da allerede voksne eller døde. Kun de 2 yngste, Hans og Agnete, flytter med til Rømø. Efter de første plejefolks død overtages lignende forpligtelser her. En søn af Hans og Maria, Charles, født 1911, kommer hjem og hjælper ved gårdens drift, inden han selv køber ejendom (lb.nr. 101). Aftægtskonen Wilhelmine dør sidst i 1930erne, Hans Christensen 1946. Gården sælges. Hans og Maria Hansen flytter til Ribe.

1947-1954

Viktor Florander, gårdejendom.

Han er født 1891 på Falster, amtsfuldmægtig i Tønder, R.a.D., og gælder som initiativtager til Rømø-dæmningen. Konen, Else Kiær Hordt (1900), stammer fra Norge. Parret har 2 sønner, der ud-

vandrer til Amerika. Navnet »Kommandørgården« lyses for ejendommen. 1951 dør Viktor Florander, og enken får adkomst til ejendommen.

1954-1963

Else Kiær Florander, Hotel »Kommandørgården«.

I oktober 1955 brænder gården ned, og der opføres et parcelhus på stedet. 1959 bygges et lille hotel. Else ansætter Inge Hveisel Hansen fra Kromose (lb.nr. 98) som bestyrer. Det varer ikke længe, indtil Else selv overtager ledelsen. Hun køber efterhånden flere huse til udlejning (bl.a. lb.nr. 82, 118, 130). På ejendommen her anlægges en stor asparagusplantage. Else Florander gifter sig igen, med Giovanni di Martino fra Italien. Alle besiddelser sælges i 1963, da Else Florander flytter til en søn i Amerika. 1975 stifter hun et legat i Tønder, til fordel for sønderjyske studerende.

1963-1970

Broder Peter Christensen, Hotel »Kommandørgården«.

Han overtager samtidig en ejendom i nabolaget (lb.nr. 130). I et andet ægteskab er der et barn. Efter få år overtager manden en kro i Møgeltønder.

1970-1971

Erik H. Thøgersen, Hotel »Kommandørgården«.

Han er 1938 født i Tarm og gift med Ellen Kaspersen, født 1939 i Skjern. Erik er uddannet skibsfører fra Fanø og senere overfartsleder ved Rømø-List-færgeriet, hans kone uddannet bankassistent. Der er to børn, Michael (1961), og Therese (1962). Snart overdrages ejendommen til et aktieselskab, ejet af familien.

1971-1986

Røm A/S, Hotel »Kommandørgården«.

Det lille hotel med hidtil kun 5 dobbeltværelser med håndvask udvides væsentligt. Der købes en naboejendom (lb.nr. 146) og en del yderligere jord til indretning af en stor campingplads. 1973 overtages den gamle Sønderbyskole (lb.nr. 172) af kommunen, som udlejningsejendom. Erik begynder en virksomhed som reder af offshore-forsyningskibe og flytter til Storbritannien som bedre udgangsbasis. Ægteskabet opløses. Erik gifter sig med Sole Hansen. Ellen flytter sammen med Jens Fromm fra Sønderborg til

Sydfrankrig, hvor de starter en forsikringsagentur, men beholder Sønderbyskolen. Hotellets og campingpladsens styrelse overtages af datteren, Therese Thøgersen. Selskabet skifter navnet.

siden 1986

Kommandørgårdens Ejendoms A/S.

Hotellet udvides yderligere og er i dag et stort foretagende, forbundet med campingpladsen. Derudover købes i 1998 »Rømø Sommerland« (lb.nr. 148), sammen med et gammelt Rømøhus ved Vadehavet (lb.nr. 147). Dér tager Therese Thøgersen bopæl. I 2004 erhverver selskabet endnu en ejendom, »Møllehuset«, der ligger i nabolaget (lb.nr. 160).

Billede 165:

Vråby fra Stagbjerg omkring 1950. I forgrunden t.v. ses huset lb.nr. 123 (Vesterhede). I næste række f.v. ligger lb.nr. 137, 136 og 134. T.h. ses lb.nr. 135 og bagved lb.nr. 140. I baggrunden skimtes Vråby's andre huse såvel som Mølby, Sønderby og Vestergård. (Foto Sven Bork)

Vråby

Endnu i 1700-tallets første årtier er der oftest tale om »Sønderho« for alt, som ligger syd for Hedebyerne, altså også for Vråby, som beskrives i det følgende kapitel. Resten af »Sønderho« og Havneby følger i bind 5.

Desværre findes ikke tilstrækkelige oplysninger for de fleste af de mange ejendomme i »Sønderho«, idet jordebøger og fæsteprotokoller mangler for lange perioder. For gårdene får man sjældent en sikker ejerrække før midten af 1600-tallet, for kådnersteder før midten af 1700-tallet. Det gælder også for Vråby.

I ældre tid kaldes området »Wraa« – dvs. et afsides hjørne i bebyggelsen. Stednavnet forekommer først i matriklen af 1683, kun for de 3 gårde, hvis efterfølgende ejendomme den dag i dag ligger i et hjørne på Vråbyvej, lb.nr. 140, 141, og 143/44, ganske vist dannet af en oprindelig helgård. Dertil hørte næsten hele området imellem Stagebjergvej og Langdalsvej, efterhånden delt i forholdsvis mange ejendomme. I 1700-tallet regnes nogle flere ejendomme med til området, som »Sønder-Wraa«, oprindelig del af en gård, hvis bygning formentlig lå lige nord for Langdalsvej (se gl. matr. 100 på kort billede 166 a). En delgård deraf er medtaget her (lb.nr. 145), mens andre dele beskrives under »Mølby« i bind 5 (lb.nr. 165, 167). Pga. delinger og overtagelser af andre jorder findes sidst i 1700-tallet 3 gårde mere i området, hvoraf den ene er et udvidet 1600-tals-kådnersted. 5 af disse i alt 7 gårde driver

landbrug indtil 1900-tallet, én af dem indtil i dag, og ældre eller nyere bygninger findes på alle steder.

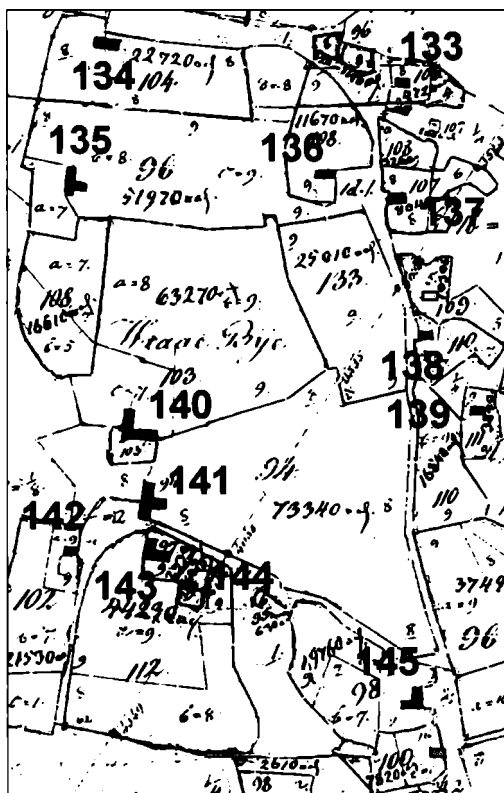
Allerede i 1600-tallet oprettes en række kådnersteder. I 1683 er der 7, hvoraf de 3 er »uden jord«. Ét af disse kådnersteder bliver senere til en gård, og 8 nye »kåde« opstår indtil 1800. Derefter går det stærkt nedad. Allerede i folketællingen af 1801 er der tale om 8 fattige familier, og i 1840 (kort billede 166 a) er 6 huse forsvundet, og yderligere to indtil året 1900.

Af i alt 21 bygninger i året 1800, som her er regnet til Vråby, findes i dag endnu 13.

Angående landskabet og fredning gælder for Vråby (billede 165) det samme som for Vester/Nørhede.

Billede 166 a:

Vråby på matrikelkortet af 1840 med indtegnede løbenumre. 6 huse var forsvundet siden år 1800. Husene med gl. matrikelnumre 100 og 109 blev nedbrudt inden år 1900.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
133	80 Ki	Vråbyvej 44	Ribe	112	Cc	Cd

1967

2005

Bygningshistorie:

Det første hus på stedet er formentlig bygget i første halvdel af 1700-tallet. 1769 forsikres det med $\frac{1}{2}$ lod af 2, 1783 med $1\frac{1}{2}$ af 4, måske udvidet til 5-6 fag. I 1840'erne forfalder bygningen, der brækkes ned. 1854 opføres et nyt hus, 4,80 meter bredt, 4 fag langt, hvert 1.60 meter bredt. 1881 tilføjes et fag. Sådan står det lille hus (billede 167) indtil 1988, hvorefter bygningen udvides betydeligt.

Billede 167:

Huset lb.nr. 133 set fra sydøst, omkring 1915. T.h. i baggrunden skimtes huset lb.nr. 122. (Foto Voswinkel)

Ejendomshistorie:

1748-1782

Niels Nielsen Snedker, 1/4 kådnersted.

Han er stedets første kendte ejer, født sidst i 1600-tallet, måske en søn af tømrer Niels Jørgensen i Vestergård (lb.nr. 168). Niels bygger 1722 et hus i Sønderby (/) og gifter sig med en datter af Peder Christensen Gaardkrog i Vråby (/). Sønderby-huset afhændes 1734, da Niels kan overtage konens fødehjem efter dennes afdøde bror Anders (FP). Det er et helt kådnersted. 1748 er konen død. Niels overlader ejendommen til sin bror Peder og gifter sig igen, med enken Cathrine, der formentlig bor på ejendommen her, som Niels får i fæste. Cathrine har en pige med navnet Hanne Hansdatter, født ca. 1743, og får endnu en datter med Niels, Anne Cathrine. 1777 er snedkeren død, og Cathrine laver en aftægtskontrakt med datteren Anne Cathrine, der også skal udbetale 10 rd. til sin halvsøster i nabolaget (lb.nr. 139). Anne Cathrine giftes formodentlig med en sømand fra Frisland, der senere får fæste på ejendommen.

1782-1840

Nanning Poul Carlsen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1753. Konen dør, og manden gifter sig med enken Anna Kirstine Christensdatter, født ca. 1756. 1782 er han skipper på Jens N. Holms galease »De twee Broders«, 10¹/₂ læster stor (se lb.nr. 129). Huset udvides, og Nanning må låne penge. Der fødes 3 børn, Anne Cathrine (ca. 1783), Stinke (ca. 1785), og Niels Christian (1786). Inden 1801 dør husfar Nanning og efterlader familien i fattige forhold. Sønnen sejler og meldes død i 1804 (SR). De 3 kvinder nærer sig af at kniple og som daglejere. 1831 dør husmor Anna Kirstine. 1840 flytter døtrene til fattighuset. Ejendommen overtages af en nabo, Hans C. Nielsen (lb.nr. 135). Huset brydes ned. 1854 sælges stedet til en kvinde fra nabolaget (lb.nr. 124), et oldebarn af ovennævnte Cathrine, Niels Snedkers anden kone. Hun bygger nyt.

1854-1880

Hanne Marie Kypper, 1/4 kådnersted.

Hun er født 1814, ugift, og arbejder som daglejerske. Hanne har en søn, Boy Andreas Boysen (1848), hvis far er en matros fra

Læsø, og en datter, Hanne Marie Hansine Caroline Hansen (1850), begge født i moderens fødehjem (lb.nr. 124). Her følger endnu et barn, Hans Hansen (1856). Faderen er spillemanden Jens Jensen Hedegaard, der som indsidder bor i nabolaget, med konen og 2 børn. Sønnen Boy bliver sømand, men dør 1869 hjemme. Sønnen Hans' skæbne kendes ikke. Husmor Hanne dør 1880. Datteren arver huset.

1880-1935

Hanne Marie Hansine Caroline Hansen, et hus.

Hun lever ene i huset og tjener forskellige steder, bl.a. hos naboen (lb.nr. 136). Hanne dør 1933. Et ægtepar fra nabolaget arver ejendommen. Formentlig har de sørget for Hanne på hendes gamle dage.

1935-1939

Martin Jensen og Petrea, født Gregersen, et hus.

Parret ejer én af Vråbygårdene (lb.nr. 140). Til huset her flytter Martins bror, Sibrandt Jensen, gift med Hansine Sørine Mathilde Thomsen. Han er blikkenslager, født 1877 i Sønderby (lb.nr.174). 1936 dør Hansine, 1939 Sibrandt, og ejendommen sælges.

1939-1946

Adolf Detlev Westensee, et hus.

Han er 1907 født på fastlandet og 1910 med forældrene kommet til Rømø. Adolf, gift med Paula, født Lassen, er slagter og ejer først et hus i Vesterhede (lb.nr. 115). Parret bringer 2 børn med, Ruth og Bruno, og her fødes endnu en datter, Inga (1944). Husfar Adolf står også for driften af en gård i nærheden (lb.nr. 135). I øvrigt ejer han en båd til lidt fiskeri ved øen. Ejendommen sælges efter krigen, og familien flytter til mor Paula's forældre i Sønderby (lb.nr. 177).

1946-1967

Sibrandt Martinsen, et hus. Han er født 1883 i Juvre (lb.nr. 6), hvor han har solgt sin ejendom (lb.nr. 12). Her nyder han sit otium sammen med konen, Anne Christense, født Grønberg. Der anlægges en flot have. 1955 dør konen. 1967 sælger Sibrandt ejendommen og flytter til hvilehjemmet i Kongsmark. Han dør i 1968.

1967-1988

Svend og Grethe Nielsen, et hus.

Manden er poltiassistent i Tønder. Huset benyttes som sommerbolig. Allerede i 1969 dør Svend Nielsen, men enken, der er klinikassistent, beholder huset indtil sin pensionering. Hun sælger ejendommen til Sibrandt Martinsens oldebarn.

siden 1988

Carsten Hansen, et hus.

Han er født 1965 i Esbjerg som søn af Finn Block Hansen og Bodil, født Martinsen (se lb.nr. 62). Carsten er elektriker og gift med Pia Hansen, født 1963 i Klovborg/Midtjylland. Huset udvides væsentligt. Der er en datter, Maria Carina (1989), og en søn, Tobias (1994).

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
134	38 Ki	Stagebjergvej 29	Ribe	—	—	Cd

2005

Bygningshistorie:

Det oprindelige hus på stedet bygges omkring 1735. Det er temmelig stort, idet forsikringsvurderingen er på det højeste mulige niveau, såvel i 1769 som i 1783. Det må være det 10-fags bindingsværkshus, som i 1832 sælges for 251 rbd., med løsøre (kort billede 166 a). 1893 opføres et nyt hus med fast tag (billede 168), som står der i dag uden halvvalme.

Billede 168:
Huset lb.nr. 134 omkring 1915. (Foto Voswinkel)

Ejendoms historie:

1737-1777

Anders Hansen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1707 et ukendt sted og gifter sig med en datter af Jesper Michelsen, der ejer nabogården. 1737 får han fæste på »et nyt hus på svigerfaderens grund« (FP). Anders Hansen er måske identisk med den kommandør, der 1731-35 fører skibet »Emmaus« fra Hamborg til Grønland. Han låner nogle gange penge ud. Fra ægteskabet kendes en søn, Peder (ca. 1737), der overtager ejendommen. Allerede i brandforsikringen for 1769 gælder han som ejer. Peder Andersen er i mange år kommandør fra Hamborg. 1764/65 fører han »David«, 1767-72 »Hoop en Geduld«. Skibet forliser, men han kommer uskadt hjem. Ligeså heldig er han 1777, da »Jacobus« (1773-77) knuses i isen. Peder er gift med Mette, født ca. 1740 som datter af kommandør Michel Jespersen i Duhnby (lb.nr. 151). Der kendes 9 børn, Kirsten (ca. 1762), Kirstine (ca. 1764), Anne Marie (ca. 1765), Anne Cathrine (ca. 1767), Hans Cornelius (ca. 1769), Michel (ca. 1771), Mette Cathrine (ca. 1774), Christine (ca. 1776), og Anders (ca. 1779). Først i 1777 får Peder Andersen fæste på ejendommen. Da er

moderen antagelig død, mens faderen får aftægt. Samme år overtager Peder en kvartgårds landerier fra konens fødegård i Duhnby, ejet af fhv. kommandør Niels Jespersen æ. (lb.nr. 151).

1777-1801

Peder Andersen, 1/4 gård.

I 1780 begynder han med Islandssejladser fra København, på 47-læster-hukkerten »Hvidfisken«, som føres indtil 1795, til sidst fra Altona. Der er overskud til pengeudlån. I 1789 angives 400 rd. formue, og Peder betaler 1 rd. indkomstskat (ES). Hans far dør i høj alder. I året 1800 må der også laves skifte efter Peder Andersen. 7 børn er da gift, Kirsten 2. gang, med Peder Nielsen Møller i Sønderby (lb.nr. 170). Kirstine er enke efter fhv. kommandør Jørgen H. Darum (lb.nr. 145). Anne Marie er også gift 2. gang, med skipper Jens N. Holm (lb.nr. 119). Anne Cathrine har skipper Christen Hansen Michelsen, født 1763 i Vesterhede (lb.nr. 115), som mand. De bor i Østerhede (/). Skipper Hans Cornelius bor med sin anden kone i nabolaget (lb.nr. 136), skipper Michel med konen i Kromose (se ved lb.nr. 172). Mette Cathrines mand, Niels H. Møller, får ejendommen her. Han lover aftægt for sin svigermor, husly for hendes 2 ugifte børn, 74 rd. til hver af sine svogre og 37 rd. til hver svigerinde.

1801-1832

Niels Hansen Møller, 1/4 gård.

Han er født ca. 1766 i Mølby som søn af skipper Hans Jespersen Møller og Kirsten Jørgensdatter (lb.nr. 156). Siden 1790erne sejler Niels som »Coffardi«-skipper fra København, hvor han i 1801 får borgerskab. Samme år fødes en datter, Mette Kirstine. Svigerinden Christine bliver gift med Peder Møller Pedersen (se lb.nr. 138). Svoger Anders, styrmand siden 1799,¹¹ sejler nu som skipper fra Bergen (WS). Aftægtsenken dør før 1814. 1811 køber Niels Møller en kvartgårds grund af Niels Clausen (lb.nr. 167). 1816 begynder han med at låne store pengebeløb. 1820 sælges den første kvartgårdsgrund i Duhnby, svigerfaderen havde overtaget i 1777, for 288 rbd., og halvdelen af den i 1811 købte kvartgård, for 144 rbd. Men det hjælper ikke, der lånes flere penge, og i 1832 sælges hele ejendommen på auktion, for 251 rbd. Datteren er siden 1827 gift med styrmand Jens Pedersen, født 1799 i Kongsmark (lb.nr. 73). Han er vokset op i nabolaget (lb.nr. 123) og køber et hus

i Vesterhede (lb.nr. 118). Niels H. Møller og konen optages på fattighuset i Kirkeby, hvor tyfus hænger i begyndelsen af 1833. Begge dør.

1833-1842

Christen Jørgensen Holm, $\frac{1}{8}$ gård.

Han er en velhavende skipper med bopæl i Kromose (lb.nr. 100) og lejer foreløbig huset ud. 1836 giftes én af hans døtre, Mette Cathrine (1814), med styrmand Peder Hansen Møller, født 1812 i Vestergård (lb.nr. 169), og parret flytter herind. 1838 afhænder far Christen gårdens resterende landerier til skipper Svend A. Carl i Vesterhede (/). Sidst i 1842 sælges resten, regnet for $\frac{1}{4}$ kådnersted, mens Mette Cathrine og Peder Møller overtager konens fødehjem i Kromose.

1843-1867

Jev Andreas Brodersen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er 1803 født i Mølby som søn af fisker Broder Jepsen og Mette Jensdatter (lb.nr. 155). Da fødehjemmet i 1825 tilfalder en moster, køber han 1826 et hus i Østerhede til sin mor og søstre (/). Jev er harpuner, bl.a. 1833 på skonnerten »Ida« fra København til Spidsbergen (WS). 1832 køber han et hus i Sønderby mod aftægt (/) og gifter sig 1833 med Karen, født 1811 i Vesterhede som datter af gårdmand Thue Lauridsen og Mette Cathrine Jespersdatter (/). Parret bringer 4 børn med fra Sønderby, Caroline (1834), Jev Andreas (1837), Marie Cecilia (1839), og Jette Tobine (1841), derudover aftægskonen Kirstine, Peder Nielsen Bundes' enke. Hun dør i 1843, ligesom den lille Jette Tobine. Her fødes Mette Cathrine (1843), igen en Jette Tobine (1845), Louise Caroline (1848), og Jovine Caroline Broderdine (1850). Kort inden den sidstes fødsel dør faderen af en »kronisk underlivsbetændelse«. 1850 bor der udover den store familie tømrer Michel H. Kypper med konen Anna Maria og datteren Maria (se lb.nr. 139). 1855 er der 4 andre inderster i huset, mens 2 døtre er ude at tjene. Enken Karen »lever af sin jordlod« og går som daglejerske. 1860 bor endnu en enkelt lejer i huset, der dør samme år. 1859 giftes datteren Caroline med blikkenslager Hans Michel Pedersen, født 1830 i Vråby (lb.nr. 145). Parret bor foreløbig med i huset. Her får de deres første 6 børn, inden familien i 1870 køber et hus i nærheden (lb.nr. 124). Mette Cathrine ægter 1867 sømand Peder Jespersen Lassen, født

1837 som søn af Peder Johannes Lassen og Kirstine Nielsdatter i Sønderby, hvor parret fremover bor (lb.nr. 170). Samme år overdrager husmor Karen ejendommen til sin søn.

1867-1909

Jev Andreas Andresen, et hus.

Han er skibsfører og sejler fra København. 1868 giftes søsteren Jette Tobine med sømand Jens A. A. With, 1836 født i Vesterhede (/). Parret får deres første børn her i huset, inden de køber nabo-ejendommen (lb.nr. 123). 1869 vies søsteren Louise til en fætter, styrmand Hans Brodersen Hansen, født 1833 i Østerhede (/). Han dør snart, og Louise gifter sig igen (se lb.nr. 181). Omkring 1870 ægter Jev Andresen Jensine Kirstine, født 1851 som datter af kro-mand Jens Michelsen i Kongsmark (lb.nr. 75). 1875 vies Jev's søster Marie Cecilie til enkemanden Cornelius Degn i Vestergård (/). 1878 følger den sidste søster, Jovine, der giftes med styrmand Christian Cornelius Winther, født 1852 i Sønderby (lb.nr. 179). Kaptajn Jev Andresen sejler i mange år på Jep H. Schmidts frugt-skib »St. Nicolai« fra Middelhavet til Østersøen og er kendt som den hurtigste på ruten. Senere fører han dampskibe for Linhard H. Carls rederier. Der kendes 3 børn af Jev og Jensine, der overlever barndommen, Nicoline (1873), Jens Christian (1875), og Jo-sefine Caroline (1879). Alle er født på Rømø. I 1880erne er famili-en i en periode bosat i København. Her i huset lever hustruens søster Nicoline (1853) med sin mand, skibsfører Hans Jørgen Duhn. 3 af deres børn fødes her, Adolf Carl (1884), Hartvig Nicolai (1887), og Holger (1896). 1892 dør Jev's mor Karen. 1893 opføres et helt nyt hus på stedet, med stald (GA), og Hans J. Duhns familie er fortsat på ejendommen. Jev Andresens datter Nicoline giftes med Holger Schmidt, født 1870 i Kongsmark og vokset op i Østerhede (lb.nr. 127). Han er kaptajn med bopæl i København. Datteren Josefine er gift Warrer i Vejle (GA). Sønnen Jens Christian ægter en belgisk pige i Antwerpen og stifter 1900 dampskibsrederiet »Dania« i Esbjerg, hvor forældrene bor. Der dør Jev Andresen 1904, enken Jensine 1919. Siden 1902 er Jensines søster Nicoline død og Duhn-familien flyttet ud. Derefter følger Jev's søsterdatter, Jevine Karkondine, gift med skibsfører Hans C. Nielsen (se lb.nr. 181), indtil huset sælges i 1909, med 4.9 ha jord, for 5.625 mk.

1909-1922

Hans Cornelius Marius Præst, et hus.

Denne styrmand er født 1877 i Vestergård som søn af skibsfører Hans C. Præst og Hansine Hansdatter Carl (lb.nr. 169). Under 1. verdenskrig er han i Danmark, 1920 kaptajn i København. Huset er da lejet ud til en gartner fra Tyskland, Carl August Helmchen (se lb.nr. 183 og 142). 1922 sælger Hans Præst ejendommen for 4.000 kr.

1922-1932

Andrea Jørgeline Permin, et hus.

Hun er 1854 født i Østerhede som datter af kaptajn Peder H. Permin og Anna Schmidt (lb.nr. 132). Andrea forbliver ugift. I mange år er hun lærerinde på Sønderby-skolen, vellidt i generationer af elever. Nu er hun på pension og lejer ud til sommergæster (billede 169). 1928 dør Andrea Permin i København. Hendes arvinger sælger ejendommen med en del møbler. Jordtilligendet er på 3.6 ha.

Billede 169:

Andrea Jørgeline Permin vinker afsked til nogle sommergæster, der af Niels Thomsen (se lb.nr. 171) køres til færgen. (PD)

Billede 170:

Huset lb.nr. 134 som tysk soldaterhjem under anden verdenskrig. (PD)

1932-1938

Paul Voss, et hus.

Han er købmand i Aabenraa og benytter huset som sommerbolig. Han sælger ejendommen for 6.500 kr.

1938-1965

Johanna Lehmann, et hus.

Hun er bogholder fra Holte, ugift, og har en søster Karen. Huset, fortsat kun sommerbolig, kaldes »Solgaarden«. Under krigen bliver huset beslaglagt af værnemagten (billede 170). 1965 arver søsteren Karen, der også er ugift. Hun sælger straks videre, inklusive løsøre.

1965-1972

Hans Jørgen og Knud Filskov Petersen, et hus. Brødrene fra Aabenraa ejer i forvejen en ejendom i Vesterhede (lb.nr. 114). Huset her deles i 2 lejligheder til udlejning.

1972-1976

Hanne Jette Bargmann, et hus. Hun bor i Hongkong. Huset lejes ud til skiftende familier.

1976-1982

Susanne Muusmann, et hus.

Hun er født 1953 i Varde og gifter sig 1978 med Ole-Bjørn Nielsen, født 1943. I en periode ejer hans forældre hotellet i Lakolk. Ole selv driver en restaurant dér som én af mange aktiviteter og får »Lakolk« som nyt efternavn. En søn, Marc-Bjørn Lakolk, fødes 1979 i Sri Lanka, hvor faderen ejer et hotel. 1982 dør far Ole-Bjørn derude, hvorefter huset sælges på auktion. Susanne Muusmann flytter med sønnen til Ribe.

1983-1998

Anne Marie Wollesen, et hus.

Hun er født 1951 i Lyby og gift med Ingolf Wollesen, født 1946 i Kongsmark som søn af Ernst Wollesen (lb.nr. 74). Der er 4 børn, Torben (1976), Anja (1981), Nanette (1982) og Janni (1984). Familien flytter til Havneby.

siden 1998

Oluf Stenrøjl Kristensen, et hus.

Han er 1946 født på Sjælland som den ældste af Erling S. Kristensen's 3 sønner, der i dag alle er fiskeskippere på Rømø. Forældrene bor i Duhnby (lb.nr. 151). Oluf, først gift i Kongsmark (lb.nr. 88), er siden 1969 formand for Rømø Fiskerforening. Efter 10 år som byrådsmedlem i Skærbæk bliver han medlem af Sønderjyllands amtsråd.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
135	23 Ki	Vråbyvej 41	Ribe	115	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Billede 171:
Årstallet 1721 på en bjælke i huset
lb.nr. 135.

Huset ældste del opføres omkring 1670, kun 6.30 meter bredt. Årstallet 1721 (billede 171) på én af bjælkerne henviser til en første udvidelse. Murankrene på østgavlen stadfæster igen en ombygning i 1750. 1769 ansættes brandforsikringen til 2 af 2 lodder, 1783 til 3 af 4. Fra 1838 findes en præcis beskrivelse (BF). Stuehuset har 13 fag, $9\frac{3}{4}$ alen bredt, deraf 8 fag beboelse, resten stald, vurderet til 490 rd. Det »nordre hus« har 5 fag, $4\frac{1}{2}$ alen bredt, deraf 3 fag bryggers, resten vognport, 120 rd. Det »vestre hus« har 6 fag, $5\frac{1}{2}$ alen bredt, og er såvel stald som lade, vurderet til 190 rd. (billede 172). I 1930erne rives nordlængen ned. Sådan står bygningen i dag.

Billede 172:

Huset lb.nr. 135 i 1920erne, set nordfra, endnu med nordlængen bevaret. Bagved ses f.h. husene lb.nr. 142, 140 og bagehuset til lb.nr. 144. I baggrunden skimtes én af Vestergårdene (lb.nr. 169). (PD)

Ejendoms historie:

omkr. 1670-1721

Michel Larsen, et kådnersted.

Han er formodentlig født i Vestergård som søn af gårdmand Lars Michelsen (lb.nr. 169) og gift med en datter af gårdmand Thyge Jespersen (lb.nr. 140). Svigerfaderen overlader parret en del af jorderne som byggested med hustoft (kort billede 166 a). Der kendes 4 børn, Jesper (ca. 1666), Laurids (ca. 1669), Lars og Kirsten. Jesper får senere faderens ejendom, Laurids faderens fødehjem i Vestergård. Lars overtager halvdelen af morfars gård, hvis resterende jord senere tilfalder Laurids. Denne bror bliver Sønderlandets mangeårige landfoged og er én af skibsreder A. P. Møllers forfædre (GS).

1721-1730

Jesper Michelsen, 1/4 gård.

Sandsynligvis overtager han kådnerstedet allerede omkring 1700. Jesper gifter sig med Maren, født i Østerhede som datter af skipper og gårdmand Christen Pedersen Møller og Maren Christensdatter (/). 1721 får han fæste på halvdelen af svigerfaderens gård, dvs. en kvartgårds jorder. Samme år foretages en større byggeri på stedet. Jesper er kommandør (TBB), sandsynligvis på én af de mindre galioter, der sejler fra øen til Grønland. Om vinteren synes han også at deltage i østersfangsten, idet han er vidne på tinge. Der er mindst 2 døtre, hvoraf den ene giftes med Anders Hansen. Parret får en del af ejendommen (lb.nr. 134). Den anden ægter Jørgen, født i Sønderby som søn af Jørgen Jespersen Degn, der »nærer sig af farten til fremmede steder« (TBB). 1730 er Jesper Michelsen død, og Jørgen J. Degn får fæste.

1730-1766

Jørgen Jørgensen Degn æ., 1/4 gård.

Fra ægteskabet kendes 2 sønner, Jørgen og Jesper (ca. 1733), og en datter Mette (ca. 1729). Og der er måske endnu en datter, der med sin mand, skipper Peder N. Skrang, får en del af ejendommen som byggeplads (lb.nr. 136). Jørgen Degn er kommandør fra Rømø. Han fører 1742-56 en 28-læsters galiot, »de Hoop«, til Grønland, og ejer skibet i fællesskab med Tønder-købmænd, ligesom tranbrænderiet og pakhuset på Rømø (TBB). Jørgen

Degn låner penge ud, til mange steder. Gårdbygningen udvides i 1750, måske med en aftægtslejlighed mod øst. Datteren Mette giftes med Michel Nielsen List og flytter til Mølby (/). Sønnen Jørgen bliver kommandør fra Holland, gifter sig med Karen Jespersdatter, og overtager en gård i Sønderby (/). Jesper følger faderen som kommandør fra Rømø og på gården. Jørgen J. Degn æ. dør ca. 1775.

1766-1791

Jesper Jørgensen Degn, 1/4 gård.

Siden 1757 er han gift med Anne Marie, født 1732 i Tagholm som datter af Rømø-matadoren, Peder J. Holm (lb.nr. 95). Parret får udbetalt hendes arv inkl. 1/3-del af Peder Holms lille skib »de Kaper«. 4 børn synes født i dette ægteskab, Anne Cathrine (1757), Jørgen (ca.1760), Anne Kirstine (ca. 1766), og Marie (ca. 1768). Rømø's Grønlands-fart lønner sig ikke mere, hvorfor Jesper efter 1759 opgiver sejladsen med »de Hoop«. 1767 findes Jesper som skipper på hukkertgaleasen »Pack an«, der for den Grønlandske Handel sejler fra København til Grønland (WS). Ligesom sin far låner han penge ud indtil sin død omkring 1780, hvorefter enken fortsætter. Hun er en stridbar kvinde, der 1782 slutter et forlig med naboen Peder Jørgensen (lb.nr. 140) angående et »lidet stykke jord«, begge synes at være ejere af. 1789 angiver hun 1.500 rd. formue. Datteren Anne Cathrine vies ca. 1777 til Peder Jørgensen, født ca. 1754 i Vesterhede (lb.nr. 122), der køber nabogården (lb.nr. 140). Kirstine giftes ca. 1787 med kommandør og enke-mand Peder H. Tønnes, der ejer svoger Peders fødegård (lb.nr. 122). Snart overtager han gården her. Pigen Marie Jespersdatter dør formodentlig før 1801.

1791-1839

Peder Hansen Tønnes, 1/4 gård og 1/2 kådnersted.

Fra et tidligere køb tager han 1/2 kådnersteds jord med, som indlemmes i gården. Mens der ikke er børn fra Peder Tønnes første ægteskab, synes han at have en søn udenfor ægteskabet, Hans, født ca. 1789 (FKT). Derefter følger mange børn med konen Anne Kirstine, Anne Marie (ca. 1790), Maria (ca. 1792), Maren (ca. 1793), Margrethe (ca. 1795), Jesper (ca. 1796), Jørgen (ca. 1798), Michel (ca. 1799), Peder (1804), og Anne Kirstine (1809). Husfar Peder, der fortsat låner penge ud af sin store formue (se lb.nr. 122), bli-

ver 1795 Sønderlandets landfoged. Han køber flere ejendomme på auktioner. Svigermor Anne Marie dør inden 1815, samme år, drengen Jørgen bliver begravet i København. Også bror Jesper er formodentlig død. 1818 giftes datteren Marie med Peder H. Cornelius, født 1799 i nabohuset (lb.nr. 136). 1819 følger Margrethe, der ægter Mathias H. Cornelius, svogerens 2 år ældre bror. Peder Tønnes køber dem begge et hus i nærheden (lb.nr. 137 og 164). Maren vies samme år til Ulrich Friedrich Wulff Mathiesen Dahl, født 1791 i Sønderby (lb.nr. 185). Parret bliver bosat i Kongsmark (lb.nr. 76). 1825 køber landfogeden et kådnersted med en forholdsvis stor toft i sydøst-Vråby. Huset fra 1600-tallet rives ned (se gl. matr.nr. 96 på kort billede 166 a). Kort efter dør den driftige mand, og enken sidder i uskiftet bo. 1826 gifter sted-sønnen Hans sig med Cornele Kirstine, født 1801 som datter af Peder M. Mærsk i Østerby (lb.nr. 148). Han dør året efter i Hamborg, og enken flytter tilbage til forældrene. 1828 ægter sønnen Peder enken efter skipper Hans J. Pedersen i Sønderby (lb.nr. 184), Mette Marie Jespersdatter, og dør 2 måneder senere til søs. 1830 giftes datteren Anne Marie med Hans Christensen Dahl, født ca. 1785 i Kirkeby (lb.nr. 103). Parret bosætter sig i Mølby (lb.nr. 165). Sønnen Michel vies samme år til Karen Pedersdatter, født 1802 i nabolaget (lb.nr. 142). De flytter til Sønderby (/). Husmor Anne Kirstine låner stadig penge ud. Og der er også råd til en tjenestepige. 1839 opretter hun en aftægtskontrakt med den ugifte, yngste datter Anne Kirstine, der derudover skal udbetale 320 rbd. til sine søskende.

1839-1889

Anne Kirstine Tønnes hhv. Hans Carl Nielsen, 1/4 gård.

1841 dør den gamle aftægtsenke Anne Kirstine. Sidst i samme år gifter datteren sig med styrmand Hans C. Nielsen, født 1818 som søn af kommandør Niels Clausen og Esther Maria Hansdatter Carl (lb.nr. 167). 1842 får parret en søn, Peder Cornelius. Faderen bliver skibsfører. 1844 køber han et kådnersted i nærheden og river huset ned. 10 år senere sælger han denne ejendom til familiens tjenestepige, Hanna Maria Kypper, der bygger et nyt hus (lb.nr. 133). Da er Hans C. Nielsen hjemme og driver gården. Han bortlejer en del agerjord, men køber en englod i Juvre. Der er også penge til udlån. 1869 dør hustruen, Anne Kirstine. Sønnen Peder,

der har lært hjulerhåndværket, gifter sig samme år med Jette Kirstine, født 1847 i Tvismark som datter af sømand Jesper H. Chr. With (lb.nr. 49). Ægteparret bor med på gården og får 10 børn, hvoraf 8 overlever barndommen, Hans Carl (1871), Jesper Conrad (1874), Anna Kirstine (1876), Christiane Petrea (1879), Emilie Christine (1882), Andreas Christian (1884), Peter Cornelius (1885), og Jette Kirstine (1895). Husbonden Hans dør 1889. Enebarnet Peder arver gården med ca. 30 ha jordtilligende.

1889-1920

Peder Cornelius Nielsen, gårdejendom.

Sønnen Hans Carl sejler og bliver styrmand, senere kaptajn. 1901 gifter han sig med Jevine K. Andresen, født 1875 i Sønderby (lb.nr. 181). Datteren Anna Kirstine udvandrer ligesom sønnen Andreas til USA (GA). Datteren Jette giftes 1917 med en tysk soldat og udlært konditor, Francis Bruno Carl Grahn, født 1891 i Bremen. De bor med på gården, og to døtre fødes, Maria Thomasia (1917), og Carla (1919). 1920 dør hustruen, Jette Kirstine. Samme år overdrager Peder C. Nielsen ejendommen til den ugifte datter Christiane Petrea, der har tjent ham på gården. Hun skal udbetale hver af sine søskende 1.000 kr., når faderen er død. Søsteren Emilie Christine, gift Tønnes, bor i København. Bror Jesper sejler, Peter er maskinarbejder. Begge bor ugift hjemme. Jettes familie tager til Bremen.

1920-1933

Christiane Petrea Nielsen, gårdejendom.

Far Peder dør 1921. Forpligtelserne overfor søskende dækkes med et lån. Søsteren Jette's familie kommer tilbage til gården. Manden driver et røgeri i nordlængen. Her fødes endnu en datter, Christa (1929). Efter Christiane Niensens død i 1932 kommer ejendommen 1933 på tvangsauktion. Naboer køber en del jord (lb. nr. 136). Familien Grahn flytter til Kirkeby (se lb. nr. 109).

1934-1939

Chresten Møller Petersen, gårdejendom.

Chresten er født 1882 i Juvre (lb.nr. 4) og har før boet forskellige steder, gift med Karen Mathilde Christiansen fra Tjæreborg. Deres første 6 børn er født i Kongsmark og i Tjæreborg (se lb.nr. 65). På

Fanø følger Alfrida (1916) og Carl (1919). I Nørtvismark fødes Thøge (1921) og Karla Malvine (1924). 1939 dør faderen, og enken sidder i uskiftet bo. Gården med 2 små heste, 1 ko og 2 kalve overtages af sønnen Niels Peter. Moderen får ophold, kost og 20 kr. om måneden.

1939-1942

Niels Peter Petersen, gårdejendom.

Han er 1914 født i Tjæreborg. Efter få år sælger han ejendommen og køber et andet landbrugssted i nabolaget (lb.nr. 143). Moderen (se billede 196) flytter med. Køberen overtager lånet og betaler 9.000 kr. inkl. løsøre, besætning og redskaber.

1942- 1945

Christian L. Ratenburg, gårdejendom.

Han er gårdejer i Daler og køber samtidig en gård i Tvismark (lb.nr. 53). Adolf Detlev Westensee (se lb.nr. 115, 133 og 177) bliver gårdens forvalter. Efter krigen sælges gården.

1945-1976

Martin Nielsen, gårdejendom.

Han stammer fra Dybbøl og arbejder som karl på en gård i Kirkeby (lb.nr. 105), inden han selv køber gården her. I 1950 gifter han sig med husholdersken Mathilde Nielsen, født 1909 i Ellum v. Løgumkloster. Udover gårddriften tjener Martin penge som ejer af et tærskværk, han kører rundt med i høsttiden. Han dør 1976, og enken flytter til Løgumkloster.

siden 1976

Sten Hansgaard Jensen, gårdejendom.

Han er 1943 født i Vinum og vokset op i Skærbæk, hvor han lærer smedehåndværket. Derefter læser Sten til maskinmester og går til søs. I mange år sejler han på langfart, inden han 1992 vælger at blive landmand på sin ejendom. Der dyrkes især grønsager til salg på øen.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
136	36 Ki	Vråbyvej 47	Ribe	14	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Huset er formentlig bygget i 1766 (murankre), idet ingen tidligere ejer kendes. Konstruktionen kunne være fra dette tidspunkt, men er muligvis en generation ældre. Der findes spor af bindingsværk i enkelte bjælker. 1769 er bygningen, som er 7.40 meter bred, forsikret med 1 af 2, 1783 med 2 af 4 mulige lodder. I 1803

Billede 173:

Huset lb.nr. 136 omkring 1900. Foran står fra venstre Anton Arentzen Andresen, datteren Alvine og hendes mand, Jens Magnus Hagensen. (PD)

hæves vurderingen til 3 lodder. Senest da har huset vore dages størrelse, 8 fag langt. 1816 forbedres huset indenfor (se billede 141 i bind 1). En større ombygning sker efter midten af 1800-tallet. Bjælkerne i husets østlige del lægges om hhv. fornyes. Derved forstørres indgangsfaget til 1.90 meter med en nyt indgangsparti, som viser ejerparrets navne. I østendens oprindelige avlsafdeling indrettes et værelse mod syd. Sådan ser huset ud omkring 1900 (billede 173). Hvornår den lille svinestald mod nord tilbygges, vides ikke. Efter 1935 indrettes en stald i husets nordvestlige hjørne og til gengæld et lille værelse mod øst. Efter 1992 restaureres bygningen med hjælp af arkitekt Aksel Skov.

Ejendoms historie:

1766-1783

Peder Nielsen Skrang, 1/2 kådnersted.

Han er født ca. 1729. Måske er han en svigersøn af Jørgen J. Degn æ. på nabogården (lb.nr. 135), idet stedets toft synes at være delt derfra (kort billede 166 a). Formodentlig har han en datter, Karen (ca. 1757), senere gift med efterfølgeren på ejendommen. Peder Skrang er skipper fra Flensborg. I mange år, 1764-78, sejler han på »De Jager van Flensburg«, en 46-læsters galiot, som Jørgen Nielsen æ. i Vesterhede (lb.nr. 122) er medejer af. Indtil 1785 findes manden på to andre Flensborg-skibe, på Middelhavssejlad. Peder Skrang låner også penge ud. Omkring 1780 dør konen, og enkemanden gifter sig med Kirsten Lauridsdatter (ca. 1728), enken efter kommandør Jesper Andersen With og datter af den tidligere landfoged Laurids Michelsen. Hun sidder på slægtsgården i Vestergård, hvor Peder flytter hen (lb.nr. 169). Ejendommen her overtages af en formodet svigersøn.

1783-1799

Niels Pedersen Møller, 1/2 kådnersted.

Han er født ca. 1756, sandsynligvis i Østerby som søn af skipper, gård- og kromand Peder Christensen Møller (/). Der er ingen børn i ægteskabet med Karen Pedersdatter. 1789 angiver Niels Møller 65 rd. formue og betaler indkomstskat som matros (ES). 1795 låner han 100 rd. 1799 er Karen og Niels døde, og ejendommen kommer på auktion.

1799-1810

Hans Cornelius Pedersen, 1/2 kådnersted.

Han er født ca. 1769 som søn af kommandør Peder Andersen (lb.nr. 134), sejler for Islandsselskabet fra København og ægter ca. 1792 en ukendt pige. Parret køber et hus i Kongsmark (lb.nr. 85), hvor konen dør. Hans Cornelius gifter sig igen, med Kirsten, født ca. 1775 som datter af kommandør Mathias Jessen Dahl i Østerhede (/). Parret får 4 børn, Mathias (ca. 1797), Peder (ca. 1799), Mette (1802), og Kirstine Marie (1807). Hans Cornelius fører briggen »Cathrine Elisabeth«, senere også andre skibe fra København til Island, hvor han får skipperborgerskab. 1810 deltager han i kaperfarten, på »Tordenskjold« af Ålborg. 1806 køber han en kvartgårds jord i Østerby (se lb.nr. 147), som senere lægges sammen med konens fødegård i Østerhede, som han overtager i 1808 (/). Ejendommen her sælges.

1811-1818

Peder Hansen Pedersen, 1/2 kådnersted.

Han er født 1762 i nabolaget, hvor han bor med familien (lb. nr. 142). Peder beholder sit 4-fags fødehjem og skal opfylde aftægtsforpligtelserne overfor sin mor. Børneflokket af 3 fordobles her med Hans Jensen (1811), Christen Jørgen (1813), og Margrethe Elisabeth (1815). Peder H. Pedersen, hidtil skipper, må tage hyre som harpuner fra Altona. Det volder økonomiske problemer, som gør det nødvendigt at sælge ejendommen. Familien flytter tilbage (lb.nr. 142).

1818-1852

Jesper Pedersen With, 1/2 kådnersted.

Han er født 1790 i Vestergård som søn af Peder N. Skrang og dennes 3. kone, Anne Nielsdatter (lb.nr. 169). 1818 får han fæste og gifter sig 1819 med nabopigen Anna Botella, født 1795 som datter af skipper Otte Johannes Ottesen (lb.nr. 168). Parret får 7 børn, Anne Kirstine (1819), Otte (1820), Peder (1822), Johannes (1824), Kirstine (1828), Andreas (1830), og Anna (1833). 1826 køber svingerfar Otte et kådnersted sydvest for ejendommen. Huset dér rives ned og jorderne lægges hertil (se gl. matr.nr. 108 på kort billede 166 a). Husfar Jesper (billede 174) sejler som kaptajn fra København, hvor han får skipperborgerskab. Efter en årrække på mindre galeaser til Island og Østersøen fører han 1830 100-

Billede 174:
Jesper Pedersen With omkring
1835. (privateje)

læsters-briggen »Vigelant«
til Vestindien og fra 1831
briggen »Haabet«, 61 læ-
ster stor, på frugtsejlad til
Middelhavet (billede 175)..
1838 forliser Jesper og søn-
nen Otte på en sejlad til
Middelhavet. Nu begyn-
der hårde tider for enken,
der må nære familien med
at spinde (FKT). Efter-
hånden hjælper sønnernes

Billede 175:
Briegen »Haabet« af København, ført af Jesper P. With, der forliser efter 1838, med søn-
nen Otto ombord. (privateje)

indkomst som sømænd. 1844 giftes datteren Anne Kirstine med styrmand Christen P. Chr. Møller, født 1820 i Nørhede (lb.nr. 113). 1848 ægter sønnen Peder pigen Anna Bundes, født 1826 i Sønderby (lb.nr. 177). Parret tager bopæl i nærheden (lb.nr. 165). 1851 giftes datteren Kirstine med styrmand Anton Arentzen Andresen (billede 176), og 1852 følger sønnen Johannes, der vies til Johanna Maria Degn, født 1832 i Sønderby (lb.nr. 171). Mens Johannes flytter til Sønderby (lb.nr. 175), overtager svogeren Anton ejendommen her, med alt indbo, undtagen guld- og sølvtøj, penge, og en chatol, som forbeholdes enken Anna Botella. Hun får aftægt, og den yngste datter, Anna, skal ligeså forsørges.

*Billede 176:
Anton Arentzen Andresen med konen,
Kirstine, født With. (PD)*

*Billede 177:
Barken »Agnes« ved Messinastrædet. Skibet forliser, mens skibsføreren Anton Arentzen Andresen er hjemme. (privateje)*

1852-1907

Anton Arentzen Andresen, 1/2 kådnersted.

Han er født 1823 i Mølby og vokset op i et nabo hus (se lb.nr. 139). Foreløbig er der ingen børn i ægteskabet med Kirstine. I februar 1855 fejres to gange bryllup. Anna With giftes med styrmand Peder N. Møller, født 1830 i Sønderby (/), og Andreas With med Kirstine Corneliussen, født 1832 i Vråby og vokset op i Vestergård (lb.nr. 168), datter af Cornelius Pedersen. Peder Møller køber en ejendom i nabolaget (lb.nr. 123), Andreas With flytter til Kirkeby (lb.nr. 104). Derefter bor kun 3 voksne her. Men 1862 fødes en dreng, Julius Adolf, og 1866 en pige, Alvine Ingerline. 1872 dør Anton's far Andreas, der til sidst har nydt sin aftægt her. 1879 følger svigermor Anna Botella. Husfaderen, med styrmands- og skibsførercertifikat fra Tønning, er kaptajn på langfart, bl.a. på barken »Agnes« under russisk flag (billede 177). Skibet forliser, mens han er hjemme på ferie. Derefter opgiver Anton søfarten og bliver 1892 klitfoged for Rømø. Datteren Alvine giftes 1893 med Jens Magnus Hagensen, født 1865 i Kongsmark som søn af sømand Hagen Jens Hagensen og Comele Marie Michelsen (/). Han sejler fra København, hvor parret flytter hen. Sønnen Adolf flytter til Esbjerg, hvor han bliver bogholder. 1904 dør hustruen Kirstine. Enkemanden overlader ejendommen til sin svigersøn, hvis familie flytter tilbage til Rømø.

1907-1951

Jens Magnus Hagensen, et hus.

På Fanø har han aflagt styrmands- og skibsførereksamen og sejler mange år som styrmand på DFDS-skibe. Magnus og Alvine bringer 3 børn med fra København, Arthur Christian Baldur (1895), Arnold, (1897), og Helga Cornelia Maria (1899), som vokser op i Vråby. Husfar Magnus opgiver søfarten i begyndelsen af 1900-tallet. 1923 dør aftægtsmanden, Anton A. Andresen. Magnus Hagensen er nu klitassistent, der holder opsyn ved sandflugtsdiget. 1934 køber han 9 1/2 ha jord fra nabogården (lb.nr. 135). Sønnen Arthur gifter sig med Kirstine I. V. Jørgensen, født 1896 i Esbjerg, og køber 1924 halvdelen af »Hotel Römerhof« i Kongsmark (lb.nr. 75). Sønnen Arnold sejler, bliver hovmester og kommer til sidst til Rømø igen (se lb.nr. 75). 1935 giftes datteren Helga med Hans P. Buch, født 1897 i Esbjerg og vokset op i Vesterhede (lb.nr. 124). Få måneder senere dør Jens Magnus Hagensen. Hans og Helga bor

med i huset, som ændres og udvides lidt så der kan holdes en ko m.v. Der købes igen nogen jord. Parret får 3 børn, Magnus (1936), Christian Carl (1938), og Aase (1939). Alle får mellemnavnet Hagensen. Hans Buch bliver klitfoged og virker som bådsmand på Sønderlandets redningsbåd. Senere holder han opsyn på begge redningsstationer. Efter krigen bliver han udkigsmand på Stagebjerg mod fast løn. 1951 overdrager Hans' svigermor ejendommen til ham. Hun dør i 1954.

1951-1964

Hans Petersen Buch, et hus.

Han åbner et udsalg i Lakolk og virker senere som campingchef dér. Børnene flytter ud. Magnus sejler og bliver efter mange år i langfart færgeskibet på Storebelt, med bopæl i Odense. Christian Carl går også til søs og bliver styrmand. Aase går i kontorlære og gifter sig med Peter Jespersen Duhn, født 1940 i Mølby (lb.nr. 156). Begge arbejder ved storebæltsfærgeriet. 1964 sælger Hans Buch ejendommen, der fra nu af bliver til sommerbolig. Hans dør kort efter, inden han kan flytte til sit nye hus i Havneby. Enken dør i 1989.

1964-1978

Grethe Hansen, født Pedersen, et hus.

Hun er født 1918 på Fyn og ejer en frisørsalon i Aabenraa. Hendes mand, Svend, stammer fra en stor gård på Fyn og driver en international vognmandsforretning. Parret har 3 børn, Joan (1938), Jan Hougaard (1940), og Yvonne (1956). Efter 14 år sælges ejendommen til Grethes svoger.

1978-1984

Kjeld Hougaard Hansen, et hus. Han er den yngste af Svend Hansens 5 søskende og ejer en mosteri på Fyn. Fra ægteskabet med konen Lydia er der 2 børn. Efter få år afhændes ejendommen.

1984-1992

Finn Hasberg, et hus. Han er født 1948 i Tønder, hvor han virker som revisor. Konen Elke Schmidt (1952) stammer fra Sønderborg. De har hver 2 børn fra deres første ægteskaber.

siden 1992

Poul Flemming og Lone Thormod Jensen, et hus. Han er erhvervsmand i ølbranchen, født 1945 i Århus, og gift med Lone Th. Pedersen, født 1948 i Odense. Parret har 2 døtre, Pernille og Birgitte. Huset restaureres med nænsom hånd.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
137	93 Ki	Vråbyvej 32	Ribe	113	Ca	Ca

1967

2005

Bygningshistorie:

Husets oprindelige byggetidspunkt kendes ikke, men det ligger formentlig i midten af 1700-tallet, før 1764, året, den første kendte ejer køber et hus på stedet. Denne datering er sandsynlig pga. husets bredde (ca. 7 $\frac{1}{2}$ meter), konstruktionen med bindingsværk uden skråstivere, og mange paneler hhv. døre i tidens stil. Et syldstensfundament er delvis synligt. 3 østlige bjælker har en gennemgående, sandsynligvis oprindelig kvartstavsprofilering. I brandforsikringen for 1769 nævnes bygningen med $\frac{1}{2}$ lod af 2, 1783 med

Billede 178:

Syddøren af huset lb.nr. 137. Døren sidder i det andet fag fra øst.

Billede 179:

Huset lb.nr. 137 før 1910, set fra nordøst, med to skorstene. T.h. ses lb.nr. 140, endnu med laden mod nord, t.v. lb.nr. 138 med det gl. værksted i nordenden. (RLF)

1½ lod af 4, og da har huset formentlig 6 fag, med stalden i vestenden. Dér udvides huset i 1850, til vore dages 7 fag. Rundtomkring de vestlige 2 fag laves en skalmur. Syddøren flyttes længere mod øst (billede 178). Der indrettes et bryggers med en dør nordfra og en anden skorsten (billede 179). Murankre viser årstal og ejerens initialer – HM AM. Efter 1948 ombygges alt til én sommerbolig, og den vestlige skorsten fjernes.

Ejendoms historie:

omkr. 1750-1766

Niels Christensen, ¼ kådnersted.

Denne mand formodes som husets bygherre, der ikke når at få fæste. Han stammer fra Jylland (SR) og sejler til Grønland fra et ukendt sted. Niels forliser i 1754 »med det af ham førte skib«. Det fremgår af et brev, enken Kirsten i 1755 skriver til bispen i Ribe.⁴¹ Da har hun 4 små børn og kræver penge tilbage for nogle alt for dyrt købte kirkesæder. Formentlig sælger hun ejendommen til den følgende ejer.

1766-1772

Laust Knudsen, ¼ kådnersted.

Han låner 1764 penge for et købt hus, dengang nr. 127, som er dette sted. I 1766 får han fæste, men forgængerens nævnes ikke.

Laust Knudsen forekommer ellers ikke i dokumenterne og må være flyttet eller død i 1769, da navnet Niels Christensen endnu står i brandforsikringsprotokollen.

1772-1783

Kirsten, Niels Christensens enke, 1/4 kådnersted.

Enken får 1772 et fæstebrev på stedet. En søn, Christen, er født ca. 1745 i Jylland (SR). Han gifter sig 1780 med Cathrine Marie Hansdatter Kypper, født ca. 1748 i Sønderby (/), hvis bror Michel har bygget et nabohus (lb.nr. 139). Christen overtager konens fødehjem. Måske flytter moderen med til Sønderby, idet huset her afhændes.

1783-1823

Mathias Andersen Dahl, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1752 i Østerhede som søn af Anders M. Dahl (lb.nr. 126) og gift med Karen, født ca. 1759 i Vråby som datter af skipper Jens Chr. P. Møller (lb.nr. 141). I ægteskabet fødes 3 døtre, Anna Margrethe (ca. 1786), Maren Andrea (ca. 1788), og Anna Maria (1800). 1783 er Mathias styrmand i Islandsselskabet fra København og bliver 1789 medlem af skipperlauget dér. Han betegnes som »høj og stor«. ¹¹ Fra 1790erne indtil 1812 sejler han som skipper på forskellige skibe mellem Østersøen og Middelhavet, til sidst fra 1805 på galeasen »Mars«, 37 læster stor (WS). 1789 angiver han 100 rd. formue, men ingen indkomst. Omkring 1800 låner han penge ud. Datteren Anna Margrethe giftes med Bodser, født ca. 1777 i Mølby som søn af mølleren Niels Hansen Møller og Maren Bodsersdatter (lb.nr. 160). I 1812 går noget galt. Skibet »Mars« kasseres i Livorno. 1820 må ejendommen sælges på auktion, men konen låner 192 rd. hos sin bror Jens, skipper, reder og dannebrogsmænd i København, og køber ejendommen tilbage. Samme år dør hun, og Mathias gifter sig 1821 igen, med Johanne Cathrine Marie, født ca. 1790 i Sønderby som datter af Christen Nielsen og Cathrine Marie Kypper (se ovenfor). 1822 fødes en søn, Mathias, og samme år kommer ejendommen igen på auktion. Siden 1818 er Mathias' datter Maren Andrea gift med Jens Mathiesen, født ca. 1786 som søn af skipper Mathias Jensen Dahl (lb.nr. 120), og bor i Havneby (/). Datteren Anna Maria synes at flytte fra øen, men findes fra 1838 igen, gift med Michel H. Kypper (lb.nr. 139). Mathias A. Dahl og den nye kone må bo for-

skellige steder som indsiddere. Deres søn Mathias dør 1825, og endnu en søn med samme navn fødes 1826. To år senere dør far Mathias, 75 år gammel, som meget fattigt almisselem i Kongsmark. Enken går som daglejerske med bopæl i Vestergård (/). Sønnen bliver sømand.

1823-1828

Peder Hansen Tønnes, $\frac{1}{4}$ kådnersted. Denne nabo, landfoged for Sønderlandet (lb.nr. 135), køber ejendommen formentlig til datteren Margrethe (ca. 1895), siden 1819 gift med styrmand Mathias Hansen Cornelius. Peder Tønnes dør 1825, og enken sælger huset til denne svigersøn.

1828-1848

Mathias Hansen Cornelius, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født ca. 1797 i nabolaget (lb.nr. 136). Margrethe og Mathias har 3 børn, Jesper (1819), Hans Cornelius (1820), og Anne Kirstine (1822). En lille dreng dør 1825 som spæd. I 1840'erne bliver husfar Mathias skibsfører. Datteren giftes 1844 med styrmand Hans Franck Jørgensen, født 1810 i Vesterhede (lb.nr. 114). Sønnerne er begge styrmænd, da de gifter sig, Jesper 1846 med Kirsten Schrøder, født 1819 i Kirkeby (lb.nr. 106), Hans 1847 med Anna Clausen, født 1823 i Mølby (lb.nr. 167). Jesper flytter til Kirkeby (lb.nr. 109), Hans overtager 1848 ejendommen her mod aftægt for forældrene. Året efter dør far Mathias af et slagtilfælde.

1848-1868

Hans Cornelius Mathiesen, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Efter overtagelsen udvides huset. Sent i 1850'erne bliver Hans Cornelius hjemme og virker som høker, senere også som »constitueret« lærer, først i Sønderby, fra 1867 i Toftum, uden at ændre bopæl. I ægteskabet med Anne fødes en stor børneflokk, Elise Margrethe (1850), Mathias (1853), Emilie (1856), Ida Petrea (1858), Noline (1859), Hartvig Alfred (1860), Carl Severin Rudolf (1861), Clara Helene (1863), Alice Hermine Leonore (1864), og Anna (1866). 1868 dør husfar Hans Cornelius, og ejendommen kommer på auktion. Hans mor, enken Margrethe, køber ejendommen for 465 Thaler, og overlader den straks til svigerdatteren, mod aftægt.

Billede 180:
Anna Mathiesen, født
Clausen, med sine 10 børn.
(PD)

1868-1895

Anna Mathiesen, født Clausen, et hus.

Svigermoderen dør 1870. Enken Anna (billede 180) er nødt til at låne penge til sin store familie. Men hun klarer økonomien, og alle 10 børn overlever mindst konfirmationsalderen. Af 4 piger kendes giftermål, Ida Petrea med bageren Laust Lausten Duhn (1881) (lb.nr. 156), Elise Margrethe med Sønke Hansen af Rosenkranz (1890), Alice Hermine med mejerist Andreas Th. Conradi (1894), og Emilie med kaptajn Peder M. Degn, født 1853 i Vestergård (/) og bosat i Esbjerg. Én af drengene, Mathias Cornelius, bliver lærer i Haderslev og senere redaktør af »Dannevirke«. 1895, da alle børn er flyttet ud, sælger Anna Mathiesen ejendommen, som har knap 5 ha jordtilligendet, i to dele, en ager for 550 mk., og huset med resten af jorden for 1.500 mk. Enkens gæld fra 1869, 220 mk., kan tilbagebetales. Formodentlig flytter hun til et af børnene.

1895-1948

Kirstine Petersen, født Christensen, et hus.

Hun er født 1865 i Sønderby som datter af kaptajn Hans Møller Christensen (lb.nr. 171) og er enke efter kaptajn Peter Hansen Petersen, født 1863 i nabolaget (lb.nr. 141). Familien bor først i South Shields i England, hvor manden sejler fra. 1894 fører han skibet »Avis« til Brasilien og dør i Bahia af gulfeber (GA). Enken kommer tilbage til Rømø med to drenge, Robert (1891), og Magnus Albert (1893). Hun klarer livet bl.a. med at plante marehalm ved sandflugtsdiget og lejer 2 stuer ud til en anden ældre, ugift kvinde, Petrea, født 1875 i Havneby som datter af arbejdsmand

*Billede 181:
Kirstine Petersen, født
Christensen, kaldt »Stinne
ad Aales«, sidder t.h. foran
husets indgang. Bagved
t.h. står sønnen Robert
med konen og som anden
kvinde f.v. nabokonen,
Helga Hagensen (lb.nr.
136). De andre personer
kendes ikke. (PD)*

Peter Thomsen. Kirstines søn Robert bliver lods i Brunsbüttel, Magnus riggermester ved Odense Stålskibsværft. 1946 dør Petrea Thomsen, og 1948 sælger Kirstine (billede 181) ejendommen. Hun flytter til sin fødegård, hvor hun dør 1957.

1948-1961

Andrea Rytter, et hus.

Hun er 1904 født i Naarup og gift med Aage L. Rytter, født 1900 i Als/Østjylland. Samtidig købes naboejendommen (lb.nr. 138). Familien bor i Gentofte. Husene benyttes som feriebolig. Aage Rytter er Tuborg-direktør og 1951-1953 dansk handelsminister. Han dør 1960. Begge ejendomme sælges.

1961-1985

Ove Buch-Larsen, et hus.

Han er født 1907 i Århus, er jurist og ansat ved amtet i Aabenraa. Konen, Käthe Lorenzen, er født 1909 i Gråsten. Der er 3 sønner, Mogens (1939), Sverning (1940), og Bjarne (1945). Huset er familiens sommerbolig.

1986-2005

Bent Barsøe, et hus.

Han er 1935 født i Sønderborg, bosat i Aabenraa, og ejer en møbelforretning i Padborg, »Valhal«. Der er 3 voksne børn, Marianne (1960), Henriette (1963), og Peter (1967). Familien benytter det meget velholdte hus som feriebolig.

siden 2005

Mads Melbye, et hus.

Han er lægeuddannet, født 1956, opvokset i Tønder, professor i epidemiologi og sektordirektør på Statens Serum Institut i København. Konen, Jette Søgren Nielsen, stammer fra Fyn, er uddannet i statskundskab og i dag kontorchef i Videnskabsministeriet. Parret har 2 børn, Thor (1989) og Ida (1992).

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
138	208 Ki	Vråbyvej 26	Ribe	116	Ca	Ca

1971

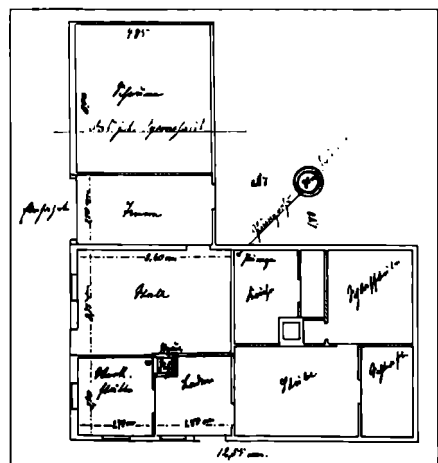
2005

Bygningshistorie:

Det ældste hus på stedet opføres formentlig i begyndelsen af 1700-tallet, ca. 7.20 meter bredt, 4 eller 5 fag langt. På nordsiden er 2 bindingsværksstolper endnu synlige. I brandforsikringsprotokollen findes huset

Billede 182:

Ombyggningsplan fra 1910 for huset lb.nr. 138. «Das Spinnhaus»(rebslagerværksted) udbygges til lade.³⁶

Billede 183:
Huset lb.nr. 138 i 1964, med forkortet ladelænge. (Tegning Britt Haarløv)

først i 1783, med 1 lod af 4 mulige. I midten af 1800-tallet forstørres huset til 7 fag. Fundamenterne grundmures og bjælkerne fornyes. Alle døre udskiftes. Sidst i 1800-tallet tilbygges en nordlænge med værksted. I 1910 laves nordlængen om til en stråtækt lade med lo, samtidig med indre forbedringer af huset (se plan billede 182).³⁶ Senere tages en del af laden ned, og opføres omkring 1970 igen som garage (billede 183).

Ejendoms historie:

indtil 1723

Anders Hansen, 1/4 kådnersted.

Navnet kendes kun fra et fæstebrev, hvorefter enken får stedet, som hun har beboet med manden.

1723-1766

Anders Hansens enke, 1/4 kådnersted.

Enken dør vist før 1766. Efterfølgeren overtager ejendommen senest 1764, da han stifter 100 mk. gæld (SPP).

1766-1804

Thomas Christiansen, 1/4 kådnersted.

Han er skomager, født ca. 1742, måske en søn af Christian Johannsen Schultz i Sønderby (lb.nr. 182). Thomas er gift med Anna Christensdatter, født ca. 1735. Der er ingen børn. Mens manden endnu i 1766 låner 20 rd. fra en skomager på fastlandet, udlåner han selv penge i årene 1800-1801. 1804 er konen død, og Thomas opretter en aftægtskontrakt med en styrmand fra nabola-get.

1804-1836

Peder Møller Pedersen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1770 i Vråby som søn af sømand Peder Michelsen Krommes og Kirsten Jespersdatter Møller (/). Sidst i 1700-tallet sejler han som styrmand fra Hamborg til Middelhavet og Vestindien,¹¹ men får først 1803 sit styrmandscertifikat i København. Derfra sejler han til Island på galeasen »Nye Prøve«. Han gifter sig med Christine, født ca. 1776 som datter af kommandør Peder Andersen (lb.nr. 134). Parret får 2 drenge, Peder (1803), og Thomas (1811). Sønnerne går ligeså til søs, hvor Peder 1827 forliser på en rejse til Lybæk. 1829 dør aftægtsmanden, Thomas Christiansen, og 1832 hustruen, Christine Pedersdatter. Husfar Peder er hjemme og arbejder som daglejer. Sønnen Thomas bliver styrmand og gifter sig 1836 med Cathrine Marie, født 1806 i Mølby som datter af Jørgen J. Degn (se lb.nr. 166). Han overtager ejendommen.

1836-1878

Thomas Pedersen Møller, 1/4 kådnersted.

I ægteskabet med Cathrine Marie fødes to sønner, Peder (1837), og Jørgen (1840). I 1840'erne bor to af hustruens ugifte søskende med i huset, Jørgen Svendsen og Mette Degn. 1842 dør aftægtsmanden. Økonomien synes at være god. Thomas køber 1837 en naboejendom sydpå, river huset ned og lægger jorderne sammen. Huset her forstørres væsentligt. I de følgende år forpagter han nogle jorder for 90-95 år og betaler pagtbeløbet i forvejen. Sønnen Peder sejler og dør 1853 som kahytsdrenge i Rio de Janeiro, af »klimafeber«. Jørgen lærer snedker- og tømrerhåndværket. Omkring 1860 er hele familien fraflyttet øen, formentlig til List, hvor Thomas Møller arbejder som »fyrassistent« (KB). Huset her

er lejet ud til et ungt ægtepar, Ludvig og Charlotte Kræmer (se lb.nr. 114). Jørgen gifter sig 1863 i Kampen med Moiken Meinert, datter af gårdmand Manne Ebe Bleiken (GA). Snart flytter parret med deres første barn, Peder Thomas (1865), til Jørgens forældre, der igen har bopæl i Vråby. Faderen Thomas bliver 1868 »constitueret lærer« i Toftum, efter naboen, Hans C. Mathiesens død (lb.nr. 137). 1872 dør han selv, og enken følger 1878. Jørgen arver ejendommen med 5 ha.

1878-1900

Jørgen Thomas Møller, et hus.

Jørgen og Moiken har nu 4 børn mere, Meinert Theodor (1867), Thomas Conrad Marius (1869), Theodor (1872), og Cathrine Marie (1876). Snedker- og tømrermesteren Jørgen køber 1881 et nabo-hus nordpå og river det ned. Ejendommen bliver derved 8½ ha stor (kort billede 166 a). Den ældste søn, Peder, sejler og drukner 1886 i Woo Sung havn, i Kina. Sønnen Meinert bliver murer, gifter sig 1894 med Henrikke List fra Kirkeby (lb.nr. 109), og flytter til Westerland. Thomas lærer skomagerhåndværket, som han driver hjemme. Theodor er blind, og faderen indretter en rebslagerbane til ham på grunden, 104 meter lang. Også datteren bor ugift hjemme, da mor Moiken dør i året 1900. Far Jørgen overdrager størstedelen af ejendommen til sønnen Thomas mod aftægt. Samtidig får Thomas ½ ha i Sønderby, uden hus, efter en for længst afdød farmors søster, Mette Degn. Theodor får sit værksted med rebslagerbanen.

1900-1915

Thomas Møller, et hus.

Han laver en kontrakt med sin blinde bror og køber rebslagerværkstedet med banen, som med det samme igen forpagtes til Theodor. 1905 dør far Jørgen, og samme år giftes Cathrine Marie med en tømrer, Christen Christensen, født 1870 i Tarp, Billum sogn. Parret tager bopæl i Nørtvismark. Theodor kommer til et plejehjem i Holsten, hvor han dør i 1917. Thomas gifter sig 1907 med husholdersken Andrea Johanne Fuglsang, født 1880 i Møgeltønder. Der kendes ingen børn. Thomas Møller river rebslagerbanen ned og bygger 1910 værkstedet om til en lade, samtidig med andre forbedringer af huset. Få år senere sælges ejendommen, og parret flytter formentlig fra øen.

1915-1919

Johann Hermann Westensee, et hus.

Han stammer fra Ditmarsken og er omkring 1910, efter en række år i øst-Sønderjylland, kommet til Rømø, sammen med konen, Agneta Dorothea Clodius, og med 7 børn. Han er alsidig og spiller bl.a. op til fester med sin violin. Familien bor i Vesterhede (/). Ejendommen her deles. Huset med 2¹/₂ ha sælges i 1919, mens den øvrige jord afhændes til forskellige købere. Johann H. Westensee selv overtager senere en gård i Juvre (se også lb.nr. 1, 5, 13 og 115).

1919-1922

Rudolf Wiegand, et hus.

Han er en landmand fra Husum og køber huset med inventar for 5.500 mk. På ejendommen bor Otto Wiegand, en krigsinvalid, måske Rudolfs søn. Efter genforeningen sælger Rudolf Wiegand, nu købmand i Danzig.

Billede 184:

Huset lb.nr. 138 omkring 1925, set fra sydøst. Foran står Meta Mærsk (Foto Sven Bork)

1922-1940

Meta Mærsk, et hus.

Efter nogle år i nabohuset (lb.nr. 139) flytter hun herover (billede 184). Hendes mor Petrea, født Hveysel (se lb.nr. 166), enke gennem mange år, bor med i huset. Meta dør 1931. Senere flytter moderen til Ribe og dør i 1938.

1940-1945

Niels Hansen Schmidt, et hus.

Han er landmand fra fastlandet.

1945-1948

Christian Ingvard Sørensen, et hus.

Han er købmand i Varnæs, i et første ægteskab gift med Hansine Hinrichsen (1882) fra Østerhede (lb.nr. 125). I 1906 får parret en datter Petra Emilie. Christian er da kommis hos en Rømø-købmand. Familien flytter senere til Varnæs. Moderen dør, og manden gifter sig igen, med Laura Solmer. 1948 erhverves en ejendom i Kirkeby (lb.nr. 108).

1948-1961

Andrea Rytter, et hus. Samtidig købes nabohuset (lb.nr. 137). Begge benyttes som feriebolig og sælges efter Aage Rytters død.

1961-2002

Thorvald Lorenz (Tyge) Haarløv, et hus.

Han er dr. jur., født 1910 i København, og amtmand i Tønder. Tyge Haarløv er gift med Inger, født Tryde (1913), der engagerer sig meget for bevaringen af gamle huse i Tønder. Der er 4 børn. Britt (1942) bliver præst og arkæolog, Viggo (1945) cand. mag., Erik Ove (1948) læge, og Sten (1955) præst. 1975 bliver Tyge Haarløv stiftamtmand i Odense, hvor han dør 1979. Derefter står enken for ejendommen. Huset med en del af jorden sælger hun 2002 til én af sønnerne, de resterende grunde til sine andre børn. Hun dør 2003 i Aabenraa.

siden 2002

Erik Ove Haarløv, et hus. Han er sømandslæge i Odense og gift med Karen Margrethe Lønborg (1949), der er praktiserende læge på Vestfyn. Parret har en datter, Marie (1982). Huset benyttes fortsat som familiens feriebolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
139	213 Ki	Vråbyvej 24	Ribe	117	Ca	A

1967

2005

Bygningshistorie:

Huset er formentlig bygget omkring 1770. Det har 5 fag og er 7.10 meter bredt. Højden under bjælkerne er 1.80 meter. Der findes spor af indtappede knægte. Nogle bjælker har en gennemgående profilering i tidens stil. Også en del af indretningen synes at være fra byggeperioden (billede 185). Mens huset endnu mangler i brandkassens protokol for 1769, forsikres huset i 1783 med 2 af 4 lodder, 1788 nedsat til 1 lod. 1857 restaureres bygningen, stadfæstet ved ejernes initialer - KW HW - og årstallet som murankre. 1860 er forsikringsværdien 600 rd. Siden står det pæne hus næsten uændret (billede 186). Bygningen er fredet og godt vedligeholdt.

Billede 185:
 Interiør i huset lb.nr. 139, sandsynligvis fra omkring 1770.

Billede 186:

Huset lb.nr. 139 kort efter anden verdenskrig. Foran indgangen står Gertrud Borch, gift med Petrea Mærskes dattersøn Charles Borch, der har fotograferet huset.

Ejendoms historie:

1772--1830

Michel Hansen Kypper, $\frac{1}{4}$ kådnersted.

Han er født ca. 1746 i Sønderby som søn af Hans Michelsen Kypper og Karen Jensdatter (/). Michel sejler som kok i Grønlandsfarten og gifter sig med Hanne Hansdatter, født ca. 1743, formodentlig i nabolaget (lb.nr. 133). Michel Kypper låner 1772 100 mk. hos sin kommandør, Peder Svendsen. Pengene bruges formentlig til et nyt hus på stedet. Fra 1774-83 er Michel kok hos kommandør Hans H. Carl y. Konen Hanne får 1777 10 rd. fra sin halvsøster, Anna Cathrine, datter af afdøde Niels Nielsen Snedker (lb.nr. 133). Michel og Hanne får 6 børn, Anna Cathrine (ca. 1771), Maren (ca. 1776), Mette Kirstine (ca. 1777), Anna (ca. 1779), Hans (ca. 1780), og Hanne Cathrine (ca. 1783). I 1801 gælder familien som fattig. Husfar Michel er da fisker. Datteren Anna Cathrine er »vanvittig«. Datteren Anna giftes med sømand Jens Jespersen fra Vestergård, og parret overtager et hus i Kirkeby (lb.nr. 106 a). Maren ægter en enkemand i Tvismark, Christen Jeggesen (lb.nr.

49). Sønnen Hans sejler og er 1802 »helbefaren« (SR). Han gifter sig med Maren Jensdatter fra Vesterhede (lb.nr. 124), hvis fødehjem han overtager. Inden 1815 dør såvel Michel Kypper som konen, og de tre ugifte døtre bor ene i huset. Sidst i 1820erne flytter en efterfølger ind. 1830 gælder han som ejer (KB), men han får aldrig fæste. Kypper-døtrene får lov til at blive boende. De lever af at kniple.

~1830-1837

Andreas Arentsen, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1793 i Havneby som søn af Maren Laustdatter og en ellers ukendt Arend. Han sejler og gifter sig 1815 med Ingeborg, født ca. 1794 som datter af Frands Thygesen og Maren Pedersdatter på fastlandet. Familien er omkring 1810 flyttet til øen og bor i Mølby (/). Der bor parret de første år og får 4 børn, Christen Jensen (1815), Kirstine Margrethe (1820), Anton Arentsen (1823), og Frands (1825). Her følger Andreas Arentsen (1827), Thyge Frands (1830), og Engelbert (1834). 1834 dør den ældste Kypper-datter, Anna Cathrine. 1837 sælger Andreas ejendommen for 40 rbd. og overtager svigerforældrenes ejendom i Mølby (/). De 2 Kypper-døtre får nørstuen, »adgang til skorstenen«, og plads til brændsel.

1837-1853

Mette Kirstine Weber, født Christensen, 1/4 kådnersted.

Hun er født ca. 1786 som datter af Anders Lassen Christensen og Maren Hansdatter, i et nabohus, hun efter mandens død har solgt til en anden nabo, der bryder det ned (se lb.nr. 138). Fra ægteskabet med sømand Hans Nagel Clausen Weber, født 1789 i Marstal/Ærø, har hun 3 drenge, Claus Hansen (1818), Andreas Christian (1823), og Hans Cornelius (1827). 1838 dør aftægtspigen Mette Kirstine Kypper. Enken Mette Weber lever af syning. Alle sønner sejler. Andreas gifter sig 1852 med Karen, født 1822 i nabolaget som datter af fhv. kommandør Engelbret Wandahl, hvis gård han overtager (lb.nr. 143). 1853 tilskøder Mette Kirstine ejendommen til den yngste søn, styrmanden Hans Cornelius, og dør samme år.

1853-1889

Hans Cornelius Hansen Weber, 1/4 kådnersted.

Han bor foreløbig i Østerhede hos sine fremtidige svigerforældre (lb.nr. 132). Her i huset lever den gamle aftægtspige Hanna Kypper, og til leje brorsønnens kone Anna Maria Kypper, født Dahl (1800), med datteren Micholine Marie (1840). Manden, Michel H. Kypper (1812), arbejder og bor i Tvismark som møllersvend. Han dør 1855. 1857 vies Hans Weber med Kirstine Schmidt, født 1836. Han restaurerer huset og flytter herover, mens enken Anna Maria Kypper tager bopæl i Sønderby, som indsidder. Den gamle Hanna Kypper dør her i 1860. Husfar Hans er nu krydsskipper. 3 af 8 børn overlever barndommen, Hans Clausen (1857), Elise (1858), og Jørgeline Marie (1866). 1872 dør husfar Hans Cornelius. 1883 giftes datteren Elise med tømrer Hans Jensen Holm af Kongsmark (lb.nr. 89). Der bor parret, inden de flytter til Vråby (lb.nr. 143). 1887 dør enken Kirstine. Sønnen Hans sejler. Hans formynder såvel som datteren Elise, der samtidig har fuldmagt for den blinde søster Jørgeline (lb.nr. 116), sælger ejendommen med 8¹/₂ ha jord.

1889-1918

Peter Jacob Mærsk, et hus.

Han er født 1837 i Mølby som søn af skipper Jacob Jessen Mærsk og Mette Svendsdatter Carl (lb.nr. 166). Peter sejler, bl.a. til Vestindien, og gifter sig aldrig. Her bor han indtil sin død i 1917. En brordatter, Meta (1874), arver ejendommen. Antagelig bor hun allerede her i nogle år.

1918-1922

Meta Mærsk, et hus.

Hun er ugift, i Mølby

Billede 187:

Meta Mærsk med sin mor Petrea, født Hveysel, ved vestgavlen af huset lb.nr. 139, omkring 1920. (Foto Carl Borch)

født som datter af skibsfører Svend Jacob Mærsk og Marie Petrea Kirstine Hveysel (lb.nr. 166). Moderen, enke siden året 1900, flytter herind til sin datter (billede 187). Efter få år køber Meta nabo-
huset (lb.nr. 138) og afhænder den her ejendom med knap 2 ha af
jorderne.

1922-1934

Anders Thye, et hus.

Han er gårdmand i Vesterhede (lb.nr. 122) og lejer huset ud. Én af
sommergæsterne erhverver ejendommen af Anders' enke Aurora,
for 1.275 kr.

1934-1946

Georg Zimmermann, et hus.

Manden er professor i Kiel og køber huset til ferieformål for fami-
lien. Under krigen indkvarteres en tysk officersfamilie. 1946 bli-
ver ejendommen konfiskeret og solgt året efter for 5.000 kr. Georg
Zimmermann har malet en del fine akvareller på Rømø.

1947-1987

Peter Petersen, et hus.

Han er født 1901 i Kegnæs sogn på Als og siden 1931 gift med
præstedatteren Elfriede Christine, født 1909 i Indien. Siden 1930
er han sognepræst i Skydebjerg på Fyn. Parret har en søn, Kaj Erik
(1932), og adopterer en pige, Birgit (1935), såvel som tvillingerne
Lars og Niels (1948). Huset er familiens feriebo-pæl. Efter præste-
parrets død køber Birgit ejendommen.

1987-1991

Birgit og Jørgen Barlebo, et hus.

Jørgen er født 1927 i Vissenbjerg sogn. Parret driver en forretning
for køkkenudstyr i Odense og har 4 børn, Flemming (1959),
Torben (1962), Erik (1965), og Helle (1969). Ejendommen sælges
på auktion.

siden 1992

Edith og Sigurd Kjærgaard, et hus.

Begge er født i 1935, på to nabogårde ved Løgumkloster. Edith,
født Nissen, arbejder som sygeplejerske, manden driver føde-

gården sammen med en søn, Poul Erik (1968). Der er 2 børn mere, Hans Christian (1960) og Marianne (1964). Huset benyttes som feriebolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
140	112 Ki	Vråbyvej 31	Ribe	118	Ca	Ca

1967

2005

Bygningshistorie:

Bygningen stammer sandsynligvis fra 1600-tallet. 1769 og 1783 står bygningen i den højest mulige brandforsikringsgruppe. Stuehuset er 12 fag langt, deraf 3 større staldfag. Bredden er 6.35 meter, og bjælkerne viser spor af bindingsværkets indtappede knægte. Højden under bjælkerne er 1.73 meter. Det gamle framgulv tværs igennem huset som skel imellem stald og beboelse er bevaret med to gamle dørkarme mod syd og nord (billede 148 i bd. 1). En lade som nordlænge i bygningens vestende fjernes i 1900-tallet. Stuehuset står i det ydre faktisk uændret. Indenfor er de fleste spor af den gamle indretning forsvundet. Panelerne fra den oprindelige pisel er på Flensborg Museum (billede 188), og en del panelvægge findes i et andet gammelt Rømø-hus. Bygningen er særlig bevaringsværdig.

Billede 188:

Pesel fra huset lb.nr. 140, i dag på Flensborg Museum. (Museumsberg Flensburg).

Ejendoms historie:

indtil 1603

Hans Pedersen y., 1/2 gård.

I jordebogen for 1602/03 findes en »Y. Hans Pedersen« med 1/2 gård, i senere jordebøger fulgt af Jesper Andersen. Ligesom ved nabogårdene (lb.nr. 141, 143 og 144) kan den ældre ejerrække i 1500-tallets jordebøger ikke bestemmes. Men disse ejendomme synes oprindeligt have været en samlet gård i et hjørne (vrå) af landskabet (billeder 166 a/b). De to ejere af lb.nr. 140 og 141 omkring 1600 kunne vel være brødre.

1604-1633

Jesper Andersen, 1/2 gård.

Han er vist den skipper, der i årene 1624-25 kommer til Hamborg med rødspætte-leveringer, på en 1-læsters kystbåd. Konen må være den »Mett Jespers i Wraa«, der i 1618 er gudmor for Peder Krommes (se lb.nr. 100) (PD).

1633-1696

Thye Jespersen, 1/2 gård.

Han får 1633 fæste efter sin far (FP), og det kan kun være før-

nævnte Jesper Andersen. Thyge bygger formentlig nyt. Til gården hører en stor hustoft, i 1683 (MA) 59.700 kvadratalen (kort billede 166 a). Thyge har et mindre skib til kystsejlads. I 1660erne sejler han mursten til Schackenborg (TBB). Konen kendes ikke, men der må være mindst 3 børn. En sandsynlig svigersøn, Michel Larsen, får et byggested og nogen jord nordpå (lb.nr. 135). En søn Hans bygger et hus i Vesterhede (lb.nr. 117). En datter Maren får halvdel af gården, en dattersøn, Lars Michelsen, den anden halvdel med bygningen.

1696-1739

Maren Thygesdatter og Lars Michelsen, 1/2 gård.

I 1702 overlader Lars et »nylig opsatte lidet hus« med nogen jord vsa. gården (/) til svoger Peder Jørgensen Krommes, født 1678 i Østerhede som søn af Jørgen P. Krommes (/). Han er gift med Lars' søster Kirsten. 1714 overdrager den ugifte moster Maren sin gårdandel til Lars' bror Laurids, der i forvejen ejer farfars kvartgård, én af Vestergårdene (lb.nr. 169). Lars er gift med en Maren, og der er formodentlig 2 døtre, Mette og Kirsten. Den sidste findes senere som anden kone til naboen Peder Nielsen Snedker (/). Husfar Lars har en skude til kystsejladsen, hvorved han bl.a. leverer tran fra Rømhø til fastlandet (TR). 1739 er han død, og svigersønnen, Mettes mand får fæste (FP).

1739-1766

Niels Nielsen y., 1/4 gård.

Han er sandsynligvis født i Sønderby som søn af Niels Nielsen, en kendt østersfisker (TBB). Niels sejler selv i kystområdet, bl.a. på Peder J. Holms båd »de Kaper«, som også føres af hans ældre bror (TBB). Fra ægteskabet kendes 2 børn, Maren og Lars (ca. 1737). 1759 er Niels Nielsen død, og enken må låne penge hos en nabo. Gælden kan tilbagebetales i 1764, vist i forbindelse med gårdens salg. Derudover kan datter Maren 1766 låne penge til bror Lars, der fæster en naboejendom (/).

1766-1777

Michel Pedersen, 1/4 gård.

Han er sandsynligvis en søn af Peder Michelsen i nabolaget (lb.nr. 142). 1727 er han medhjælper på strandfoged og østersfuldmægtig Laurids Michelsens båd, som bliver sejlet i sæk af Peder J.

Holms båd »de Kaper«, ført af Niels Nielsen æ. (TBB). Michel giftes forholdsvis sent med Kirsten, født ca. 1742 som datter af den velhavende skipper Jørgen Nielsen æ. (lb.nr. 122), der måske har hjulpet ved gårdens køb. To sønner kendes, Peder (ca. 1766), og Jørgen (ca. 1768). 1777 er Michel Pedersen død, og enken ægter Jes Anthonisen, en skipper, født omkring 1740 på Fanø. Han får fæste, men sælger ejendommen med det samme til svoger Peder, mens han selv køber ejendom i Havneby (se lb.nr. 193).

1777-1841

Peder Jørgensen, 1/2 gård.

Han er født ca. 1754 i Vesterhede (lb.nr. 122) og gifter sig med Anne Cathrine Jespersdatter, født ca. 1757, formodentlig på nabogården (lb.nr. 135). Peder, der vist har arvet mange penge efter faderen, låner 1776, endnu bosat i »Hede«, 298 mk. til Lars Nielsen, der måske endnu har rettigheder i den her fødegård. Formentlig køber Peder Jørgensen, der synes udelukkende at være landmand, også den kvartgårds jord tilbage fra Vestergård, som i 1714 blev lagt derover (lb.nr. 169). Her investeres meget i husets forbedring, dels med nye paneler, og overalt med fine »rømmes-malerier«, udført af N. P. Bækker (billede 188). Peder og Anne Cathrine får 7 børn, hvoraf den ældste dreng, Jørgen (ca. 1778), dør før 1801. Om sønnerne Jesper (ca. 1784) og endnu en Jørgen (ca. 1793) findes ingen oplysninger efter 1801. De andre børn er Kirsten (ca. 1780), Gregers Jørgen (ca. 1787), Karen (ca. 1790), og Peder (ca. 1796). 1802 begynder husbonden at låne store pengebeløb. 1807 sælger han begge sine kvartgårds grunde, en til Mathias H. Dahl i Sønderby (lb.nr. 185), den anden til Otte J. Ottesen i Vestergård (lb.nr. 168). Han beholder kun den store hustoft, regnet for et helt kådnersted. Det dækker endnu ikke hele gælden. 233 rd. forbliver som obligation på ejendommen. Sønnen Gregers gifter sig ca. 1814 med Kirsten Marie, født 1892 som datter af skipper Christen Hansen Michelsen og Anne Cathrine Pedersdatter i Østerhede (/). Parret bor med i konens fødehjem. Peder og Anne Cathrines andre børn forbliver ugifte. 1840 dør datter Kirsten, 1841 moderen. Sønnen Peder, der mange år er sejlet som matros, får 1841 ejendommen overdraget mod aftægt, gældovertagelse og 53 rbd. til søsteren Karen.

1841-1898

Peder Pedersen, et kådnersted.

1843 dør den gamle far. 1847 optages en enkemand i huset, »kapitalisten« Hans H. Mærsk med datteren Hanne Marie. Han har efter konens død solgt sit hus i Sønderby (lb.nr. 184). 1852 flytter begge videre til Hans Mærsk søn i Tvismark (lb.nr. 46). Nu er de ugifte søskende Peder og Karen igen alene i huset. 1865 dør Karen, samme år som bror Gregers' enke, der efter mandens død i 1830erne er flyttet rundt på øen, sammen med sin søn Jesper (1825). Denne brorsøn opgiver søfarten og flytter herover. 1870 laver Peder Pedersen et testamente til gavn for Jesper, der i 1873 gifter sig med Maria, født 1836 som datter af sømand Peder Madsen og Maren Carlsdatter, der bor til leje i Tvismark. 1873 får parret en datter her i huset, Petrea Kirstine Caroline. Moderen Maria dør 2 år senere. En ugift søster til Jesper, Hanna Cathrine (1814), hjælper ved husholdningen. Hun dør 1886, og 1889 følger aftægtsmanden Peder, 91 år gammel. 1898 får Jesper Gregersen adkomst til stedet med 5.6 ha.

1898-1910

Jesper Jørgen Gregersen, et hus.

Han bor her alene med sin datter i det store hus, og begge lever af deres beskedne landbrug. 1908 dør Jesper 83 år gammel efter et hårdt liv, tildels i meget fattige forhold. Datteren er enearving.

1910-1946

Petrea Kirstine Caroline Jensen, født Gregersen, et hus.

Petrea gifter sig 1911 med Martin Julius Jensen, født 1874 i Sønderby (lb.nr. 174) som søn af skibskok Jens Cornelius Jensen og Jette Maria Hagensen. 1917 får parret (billede 189) en søn, Jesper Marinus. Udover driften af det lille landbrug arbejder Martin Jensen som graver

Billede 189:

Martin Julius Jensen og hustru i deres hus, lb.nr. 140. (Foto Voswinkel)

på kirkegården. 1935 arver Petrea og Martin et lille hus i nabola-
get og lader Martins bror Sibrandt bo der (lb.nr. 133). Husmor
Petrea dør 1941, husbonden følger i 1944. Sønnen arver ejendom-
men.

1946-1950

Jesper Marinus Jensen, et hus.

Han sejler som skibskok. 1946 køber han et konfiskeret nabohus,
men lader den fhv. ejer blive boende dér. Samtidig optager han
naboens søn som forpagter. Jesper selv gifter sig 1949 med nabo-
datteren Olga Helmchen, og flytter derover (lb.nr. 142). Ejen-
dommen her afhændes til forpagteren, efter frasalg af panel-
vægge og fliser.

1950-1983

Alfred Friedrich Franz Helmchen, et hus.

Han er 1903 født i Vargatz ved Greifswald i Tyskland og kommer
1919 med faderen til Rømø (se lb.nr. 183). Alfred er arbejdsmand
og gifter sig 1942 med Henriette Anne Margrethe Petersen, født
1911 i Havneby (lb.nr. 187). Parret får 2 døtre, Martha (1943), og
Frida Marie (1945). 1946 flytter familien herover, mens Jesper
Jensen endnu bor i huset. 1963 vies datteren Martha til Jørgen
Hulgård fra Nørrejylland. 1966 ægter Frida vognmand Peter
Henning Jørgensen, født 1920 i Skærbæk. Parret bor her i huset og
får 3 børn, Henriette (1968), Betina (1971), og Henning Gilbert
(1973). 1983 dør husmor Henriette. Datteren Frida overtager
ejendommen.

siden 1984

Frida Marie Jørgensen, et hus.

Det lille jordtilliggende udforpagtes. Peter H. Jørgensen driver en
taxaforretning. 1986 dør sønnen Henning, 1991 den gamle bed-
stefar Alfred. Datteren Henriette flytter til Langeland, Betina til
Havneby. 2001 dør Peter Henning Jørgensen, og Frida bor ene i
det pæne, gamle hus.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
141	14 Ki	Vråbyvej 33	Ribe	--	--	Cd

2005

Bygningshistorie:

Vore dages hus er så meget bygget om, at der ikke findes spor af det gamle, der i brandforsikringen af 1769 vurderes med 2 af 2 og 1783 med 4 af 4 mulige lodder. Den vinkelformede grundplan synes dog at svare til den i 1700-tallet, undtagen en i anden halvdel af 1800-tallet forsvundet længe mod syd (kort billede 166 a og billede 191). Efter en »modernisering« i 1950erne genopbygges huset i 2003 på gamle fundamenter, bedre tilpasset den gamle Rømø-stil, ommuret med røde mursten, med såvel rørtag som sprossevinduer.

Ejendoms historie:

indtil 1604

Hans Pedersen æ., 1/4 gård.

Ligesom ved nabogårdene (lb.nr. 140, 143 og 144) kan den ældre ejerrække i 1500-tallets jordebøger ikke bestemmes. Men disse ejendomme synes oprindeligt at have været en samlet gård i et hjørne (vrå) af landskabet (billeder 166 a/b). I jordebogen for 1602/03 findes en »Gl. Hans Pedersen« med 1/4 gård, og han kan vel være en bror til nabogårdens ejer omkring 1600 (lb.nr. 140). Fra 1605 står der »Peder Hansen af gl. Hans Pedersens staffn«.

1605-1662

Peder Hansen, 1/4 gård.

I jordebøgerne fra 1663 og fremad følger den første sikre ejer i rækken, Anders Gundesen, efter en Peder Hansen. Men der findes endnu 2 andre Peder Hansen'er med en kvartgård i ældre dokumenter, med indfæste i 1630 og i 1650. Her ligger altså en usikkerhed.

1663--1690

Anders Gundesen, 1/4 gård.

Han stammer utvivlsomt fra familien på Tagholmgård (lb.nr. 96). Anders er gift med en Karen, der nævnes i kirkeregnskaberne. I matriklen af 1683 er den store hustoft opført med 44.500 kvadratalen. Hvornår ejendommen overdrages til en formodet svigersøn, vides ikke.

~1690-1712

Michel Pedersen, 1/4 gård.

Han stammer formodentlig fra den familie, der omkring 1600 ejer en større gård længere mod sydvest (se lb.nr. 145 og 167). Michel har sandsynligvis allerede 1/2 kådnersted fra 1668 (FP), inden han overtager gården her, måske i et andet ægteskab. Der kendes 5 børn af Michel Pedersen, fra en arvesag efter søsteren Karen i Ballum, forhandlet i 1731 (TBB). Det er Peder, Kirsten, Maren, Mette og Karen. Peder får formentlig et byggested nær gården (lb.nr. 142), Kirsten giftes med nabosønnen Laurids Michelsen (se lb.nr. 169), Maren ægter Jesper Christensen Skrædder i Østerhede (lb.nr. 128), Mette overtager et hus i nabolaget (/) og vies til Hans Jespersen Holm. Karen bliver på gården og giftes med Hans Michelsen, formodentlig en søn af Michel Nielsen og Mette Jensdatter i Sønderby (KS). Efter svigerfaderens død overtager han ejendommen, nu en halvgård. Udvidelsen kommer måske fra en Østerby-ejendom, hvorfra enkelte eng- og agerlodder tilhører den her gård.

1712-1723

Hans Michelsen, 1/2 gård.

Han synes at være den skipper, der i 1707 og 1717 bringer østers til Hamborg, med en 3-læsters galiot. 1723 er manden død. Enken Karen gifter sig igen, og den nye mand får gården i fæste.

1723-1766

Rudolf Christian Heitmann, 1/2 gård.

1753 og 1755 får han søpas som skipper på »Dorothea Christina« af Aabenraa, 65 læster stor, for sejlads til Lissabon. Der må være en datter, der omkring 1750 giftes med en senere efterfølger på ejendommen. Parret bor formentlig med på gården, i en periode måske i København.

1766-1801

Jens Christian Møller, 1/2 gård.

Han er født ca. 1725 i Kongsmark som søn af skipper og landfoged Peder Andersen Møller og Anne Nielsdatter (/). 1752 bliver han borger i København, hvorfra han sejler. I 1760erne fører han »Haabet«, 76 læster stor, til Island og Bordeaux, 1770-72 50-læsterhukkerten »Pack an« til Finmarken, Archangelsk og Bilbao. Som børn kendes Niels (ca. 1752), Anne (1753), Karen (ca. 1759), Jens Christian (ca. 1764), Peder Andersen (ca. 1765), og Anne Margrethe (ca. 1766). Konen dør, og enkemanden gifter sig igen, med pigen Anna Laustdatter, født ca. 1721. Børnene flytter efterhånden ud. Niels aflægger 1774 styrmandseksamen i København, hvor han formentlig bliver boende. Anne giftes ca. 1773 med Peder, født ca. 1740 i nabolaget som søn af skipper Jesper P. Lassen (lb.nr. 167). Peder er styrmand hos svigerfaderen og bosætter sig i Østerby (lb.nr. 149). Karen ægter ca. 1783 Mathias, født ca. 1752 i Østerhede som søn af Anders M. Dahl (lb.nr. 126). Parret overtager et nabohus (lb.nr. 137). Husbonden låner penge ud og angiver 1789 200 rd. formue. Hans yngre sønner sejler også fra København og bliver dér. Jens Christian gifter sig 1792 med Sidsel I. C. Dreyer. Forlovere er en etatsråd og en brygger. Jens fører skibe til Vestindien, er under Englandskrigene reder for 4 kaperskibe³² og får til sidst Dannebrogordenen. Peder Andersen er fra 1790 skipper på lignende ruter som sin far. Husmor Anna dør før 1800, året, den yngste datter giftes med nabodrengen, styrmand Jesper Møller Pedersen, født ca. 1770 som søn af Peder Michelsen Krommes og Kirsten Jespersdatter (/). 1801 opretter husfar Jens Møller en købekontrakt med denne svigersøn, for 298 rd., hvoraf han må låne en trediedel. Hvor og hvornår den gamle Jens Chr. Møller dør, vides ikke.

1801-1831

Jesper Møller Pedersen, 1/2 gård.

I ægteskabet med Anne Margrethe fødes 2 børn, Jens Christian (1802), og Anne Kirstine (1806). 1813 er husbonden skipper og låner penge ud. Han ligger i strid med naboer om vej- og græsningsret. 1821 stævnes Jesper for betaling af 190 rbd. til en købmand, og størstedelen af pengene må lånes ved den rige svoger Jens i København.³⁴ 1822 køber Jesper et lille kådnersted i nabolaget på auktion og river huset ned. 1825 ægter sønnen Jens, der er styrmand, pigen Mette Cathrine, født 1798 som datter af skipper og reder Hans J. Præst (lb.nr. 96). Parret køber et hus i Kirkeby (lb.nr. 107). 1830 laver far Jesper en aftægtskontrakt med sønnen. Forældrene og søsteren skal forsørges, hvilket dækker ejendomsværdien. Sønnen flytter herover og bringer aftægtsenken Anne Jensdatter med fra Kirkeby. Samme år dør Jesper Møller Pedersen.

1831-1850

Jens Christian Møller Jespersen, 1/2 gård.

Han har borgerskab i Ribe. 1833 er Jens skipper og sejler med 11-læsters-jagten »Tre Søskende« til Island, hvor han dør i 1835. 1836 opgøres boet – 228 rbd. -, idet enken vil gifte sig igen. Manden er Frederik Mortensen, født 1806 i Billum sogn. 1836 dør aftægtsenken Anne Jensen, 1839 aftægtspigen Anne Kirstine. 1840 bor en pige med i huset som »adopteret datter«, Ellen Kirstine Jensen (ca. 1829), såvel som en tjenestekarl, Morten Jensen (ca. 1822) (FKT), sandsynligvis søskende fra fastlandet. 1841 får parret en egen datter, Frederikke Cathrine. I løbet af 1840'erne bortlejer husbonden efterhånden størstedelen af sine jorder, først i Østerby, senere også andre steder, undtagen hustoften i Vråby. Lejemålene varer mellem 50 og 95 år. Frederik Mortensen dør 1849 af »lungesot«. 1850 følger den gamle aftægtsenke, Anne Margrethe. I dette år bor også hustruens yngste bror på gården, skipper Andreas Præst, med konen Bodil og to børn, Kirstine Marie (1848), og Tønnes Mathiesen (1849). Familien flytter videre til Østerhede (/). Ejendommen overdrages til enkens søstersøn. Enken Mette Cathrine beholder bl.a. nogle møbler, »1/2 dusin tekopper«, og noget sølv. Hun får et værelse med kakelovn, forsvarlig pleje og opvartning, såvel som »den snusto-

bak, jeg behøver.« Datteren forsørges og får en obligation på 248 rbd.

1850-1853

Christen Mathias Christensen Bleeg, 1/2 gård.

Han er 1825 født i Tagholm som søn af Christen Pedersen Bleeg og Kirsten Holm Hansdatter Præst (lb.nr. 96). 1850 gifter han sig med Amalie, født 1826 i Vråby (/) som datter af skipper Johannes J. Møller. Efter få år sælges gården. Christen flytter med Amalie til hendes barndomshjem (lb.nr. 125).

1853-1864

Alexander Lohmann, 1/2 gård.

Han er enkemand, født ca. 1794 i Varde sogn, og overtager alle forpligtelser overfor aftægtsenken Mette Cathrine og datteren Frederikke. Huset lejes delvis ud. 1861 dør aftægtsenken, og hendes datter køber samme år et kådnersted i Mølby (lb.nr. 163). Enkemand Alexander flytter til Daler og sælger ejendommen til en familie, der allerede bor der som indsiddere.

1864-1901

Niels Christian Petersen, gårdejendom.

Han er født ca. 1826 i Nebel sogn og kommer som tjenestekarl til Rømø. 1857 gifter han sig med Anne Kirstine, født 1830 som datter af sømand Michel Pedersen Tønnes og Karen Pedersdatter i Sønderby (/). 4 børn overlever barndommen, Magnus Tønnes (1858), Peter Hansen (1863), Kirstine Caroline (1867) og Jeppe Christian (1872). Udover sit lille landbrug driver Niels Christian nogen handel. Han dør 1889. Sønnen Peter gifter sig med Kirstine Christensen, født 1865 i Sønderby som datter af kaptajn Hans Møller Christensen (lb.nr. 171), flytter til England og bliver skibsfører derfra (se også lb.nr. 137). Jeppe bliver styrmand. 1895 giftes datteren Kirstine Caroline med styrmand Hans Andreasen Winther, født 1862 i Kongsmark som søn af kaptajn Anders Møller Winther (lb.nr. 82). Parret bor med på gården, hvor deres første barn, datteren Anna Nielsine, fødes i 1896. 1901 overtages gården med 29 ha mod aftægt.

Billede 190:
Skonnertbrig »Caroline Elisabeth« af Horsens, ført af Hans Andreasen Winther. (privateje)

Billede 191:
Gården lb.nr. 140 omkring 1910. Fhv. skibsfører Hans A. Winther ses her som bonde. (PD)

1901-1950

Hans Andreasen Winther og hustru, gårdejendom.

Han sejler i nogle år som skibsfører på skonnertbriggen »Caroline Elisabeth« af Horsens (billede 190), hvor han er skipperborger. 1902 fødes en søn, Anders Møller, og 1905 endnu en datter, Stella Constantia. Da er faderen allerede hjemme som gårdmand (billede 191). I nogle år bestyrer han færgen til Ballum. 1922 dør aftægtsenken Anna Kirstine. Sønnen Anders sejler først på langfart. 1924 køber han Rømø-skibet »Elise«, som fragter forsyninger til øen. Anders gifter sig 1931 med Paula Hinrichsen fra Østerhede (lb.nr. 125) og bosætter sig i Kongsmark. Datteren Anna Nielsine vies til arkitekt Hans Chr. Holm fra nabohuset (lb.nr. 143) og flytter til Odense. Stella ægter landmand Peter Sandfeld og tager til Ribe. 1943 dør husbonden, 1949 Kirstine Caroline. Ejendommen deles. Bygningen med 19 ha sælges til en landmand fra Visby.

1951-1996

Peter Thyge Brandt, landbrugsejendom.

Han er født 1922 på Haderslev-egnen. 1958 gifter han sig med Esther Jensen, født 1930 i Kolding. Hendes forældre kom 1946 til Rømø (lb.nr. 167). I 1966 fødes en søn, Tom. Landdbrugets indtægter er ikke tilstrækkelige, hvorfor Peter går som arbejdsmand og senere er ansat ved Rømø-List-færgen. Der indrettes 2 lejligheder til sommergæster. Sønnen flytter til fastlandet. 1995 sælges ejendommen med ca. 8 ha jord, og parret flytter til Havneby. Peter Th. Brandt dør i 2001.

siden 1996

Kurt Czepluch, Nis Peter Jollmann, Carl Tästensen, et hus.

Tre familier overtager ejendommen i fællesskab til feriebo-pæl og udlejning. Kurt Czepluch (1953) er pedel på den danske skole i Østerhøjt, gift med Margarethe Jørgensen, født 1953 i Tønder, og har 2 børn. Nis P. Jollmann, født 1955 på Als, er afdelingsleder i et Tønder-firma og gift med Margarethes søster Gunder (1956). Anke Tästensen, født Lessow (1957), leder den tyske skole i Østerhøjt, mens hendes mand, Carl Friedrich, født 1957 i Løgumkloster, er referent ved kulturministeriet i Kiel. Parret har 6 børn. Fællesskabet restaurerer hhv. genopbygger hele huset.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
142	101 Ki	Vråbyvej 25	Ribe	119	Cb	Cb

1967

2005

Bygningshistorie:

Husets ældste 4 bindingsværks-fag bygges i 1700-tallets første årtier, 6,85 meter bredt. De østlige to staldfag måler ialt kun 2 meter. Brandforsikringen udviser $\frac{1}{2}$ lod såvel for 1769 som for 1783, og det ændrer sig først i 1837, idet der tilbygges 2 fag og forsikringen hæves til 1 lod. Sådan står det lille hus i mere end $1\frac{1}{2}$ århundreder (billede 192). I året 2000 tilbygges en nord-syd-længe i vest, hvorved huset bliver T-formet.

Billede 192:

Huset lb.nr. 142 i 1930'erne, set sydfra. T.h. skimtes lb.nr. 140 og 141. (PD)

Ejendomshistorie:

1723-1734

Karen Pederskone, 1/4 kådnersted.

Hun får fæste på et kvart kådnersted, »som hun med sin salige mand beboede« (FP). Det formodes, at manden er Peder Michelsen, en søn fra nabogården (lb.nr. 141), der fik et byggested af gårdens jorder (kort billede 166 a). Parret synes at have to børn. En søn Michel findes senere på nabogården (lb.nr. 140). En datter Ellen giftes ca. 1729 med Hans Christensen Margey.¹⁶ Husmor Karen overdrager ejendommen til denne svigersøn (FP).

1734-1766

Hans Christensen Margey, 1/4 kådnersted.

Han er en søn af østersfuldmægtig Christen Hansen Margey, der har ejendom i Sønderby (TBB). Det kan være en søn, der får ejendommen efter ham, sandsynligvis nogle år før fæstets erholdelse.

1766-1797

Peder Hansen, 1/4 kådnersted.

Om familien findes en del oplysninger (PD). Peder er gift med Karen Jensdatter, der må stamme fra With-slægten, idet en række sønner får dette tilnavn. Parret har 8 børn, Maren (1754), Mathias With (1756), Bodil (1758), Anders With (1760), Peder (1762), Hans Jensen (1764), Jesper With (1768), og Peder Hansen (1771). 1780 må husfar Peder låne penge, måske til datter Bodil's medgift, der vies til skipper og skibsejer Mathias Sørensen i Havneby (/). Han er født ca. 1745 i Sønderho på Fanø. 1787 er Peder Hansen død. 2 af sønnerne er da flyttet ud. Mathias, allerede skipper, gifter sig omkring 1780 med Anna, født ca. 1755 som datter af Christen Pedersen Tag i Kongsmark (lb.nr. 90). Anders, senere kommandør, ægter omkring 1785 Barbara Nielsdatter, født ca. 1760, og køber en ejendom i Nørhede (lb.nr. 113). Enken Karen må igen låne penge. 1797 overdrager hun ejendommen til den yngste søn, Peder Hansen, der må yde aftægt til mor og søster Maren. Derudover lover han hver 99 rd. til svoger Mathias og bror Anders. Den barnløse bror Mathias giver afkald på sin arv, ligesom Hans og Jesper, der bor i Bergen.

1797-1836

Peder Hansen Pedersen, 1/4 kådnersted.

1797 gifter han sig med Mette Kirstine Nielsdatter, født ca. 1778 i Kirkeby (lb.nr. 105). Peder sejler sidst i 1700-tallet som styrmand fra Hamborg til Grønland,¹¹ og fra 1800, ligesom 2 brødre, som skipper fra Bergen. Bopæl beholder han her, hvor 3 børn fødes, Peder Andreas (1797), Cornelius (1799), og Karen (1802). 1810 køber husfar Peder et større hus i nabolaget (lb.nr. 136), men beholder ejendommen her. 1817 findes Peder som harpuner fra Altona. I 1818 må Peder sælge det større hus og flytte tilbage til 4 fag her, med 3 børn mere, Hans (1811), Christen (1813), og Margrethe (1815). Her fås endnu 2 børn, Sara Kirstine (1822), og Peter Hansen (1824). 1829 dør husfar Peder, og der er trange kar i familien. Datteren Karen giftes 1830 med sømand Michel Tønnes, født 1799 i nabolaget (lb.nr. 135). Parret flytter til Sønderby (/). Sønnen Hans gifter sig 1834 som styrmand med Anna Maria Bleeg, født 1813 i Tvismark (lb.nr. 54). Han køber et hus i Kongsmark (lb.nr. 73), hvor han optager søsteren Sara. Sønnen Christen ægter 1835 Marie Tønnes Pedersdatter, født 1816 i Tvismark (lb.nr. 53), og arver samtidig en gårdejendom i Tvismark (/) efter den barnløse farbror Mathias With. Oven i købet overtager han konens fødegård. Mor Mette Kirstine flytter med til Tvismark, sammen med 3 børn, Cornelius, Peter Hansen, og Margrethe, de sidste to som »tyende«. Margrethe findes senere gift i Vesterhede (lb.nr. 116), Sara i Tvismark (lb.nr. 61). Ejendommen her, med 4-fags-huset, sælges på auktion for 76 rbd.

1836-1892

Hans Jespersen Møller, 1/2 kådnersted.

Han er skipper, født 1801 i Østerhede (lb.nr. 132), og siden 1827 gift med Maren Wandahl, født 1809 i Vråby (lb.nr. 143). Tre børn, Anna (1827), Jesper (1833) og Esther (1835), fødes i et andet Vråbyhus (/), inden familien flytter herover. Her følger Engelbret (1837), Hans (1843), og Martin (1844). Huset forstørres med 2 fag. Inden 1850 forliser Hans Jespersen Møller, 1853 dør sønnen Engelbret i Kronstad, og 1854 falder Jesper overbord ved St. Thomas. Datteren Anna giftes 1852 med styrmand Mathias Jørgensen, født 1824 i Sønderby (lb.nr. 185). Esther ægter 1862 Jens Cornelius Lytsen, født 1833 i nord-Kromose (/). Begge flytter til mændenes fødehjem. Sønnen Hans sejler og bliver i Australien.

Martin gifter sig omkring 1875 med Anna Kirstine With, født 1851 som datter af Peder J. With i nabolaget (lb.nr. 165). Parret bor her i huset og får 1877 en søn, Peder Anton. Styrmand Martin forliser 1890 med en skonnert på rejsen fra Island til Spanien. 1892 dør sønnen Peder. Den gamle enke Maren overdrager ejendommen til svigerdatter Anna Kirstine mod aftægt.

1892-1912

Anna Kirstine Møller, et hus.

I året 1900 dør aftægtsenken. Anna Kirstine flytter snart til en søster i Havneby, hvor hun dør i 1912. Huset med 2.2 ha sælges til en nabo (lb.nr. 144).

1912-1932

Chresten Michelsen Møller, et hus.

Han ejer i forvejen mange ejendomme (se lb.nr. 131, 144 og 160), hvis huse delvis forfalder. Det her hus lejer han ud og sælger det i 1932.

1932-1946

Carl August Helmchen, et hus.

Han er 1867 født i Tyskland og kommer 1919 til Rømø, som gartner og enkemand med 3 børn. Han gifter sig igen, med Martha, født Münchberg, og køber ejendom i Sønderby (se lb.nr. 183). 1932 flytter parret (billede 193) herover, med deres datter Olga (1919) og gartnerens barnebarn Angelika (1925). Olga får 2 børn, Peter August (1938), og Herbert (1941). 1941 dør hustruen. 1946

Billede 193:

Carl August Helmchen med sin anden kone, Martha Marie, født Münchberg, i køkkenhaven ved huset lb.nr. 142. (PD)

konfiskeres ejendommen, fordi Carl August ikke er blevet dansk statsborger. En nabo, Jesper M. Jensen (lb.nr. 140), køber ejendommen og lader Carl August med Olga og børnene bo i huset. 1947 dør den »lille gartner«, Carl August Helmchen.

1946-1955

Jesper Marius Jensen, et hus.

Han er skibskok og gifter sig 1949 med Olga Helmchen, der er husbestyrer i Tvismark (lb.nr. 55). I en kort periode bor parret her i huset, inden de flytter til Esbjerg, Ejendommen sælges.

1955-1994

Schack Bossen Petersen, et hus.

Han er født 1915 i Ribe og gift med Kirsten Rübner Pedersen, født 1920 i Skærbæk. Der er 3 børn, Bjarne (1949), Keld (1953), og Bente (1959). Schack Petersen er brugsuddeler i Skærbæk. På ejendommens grund plantes skov, og så bliver det til »Skovhuset«, familiens feriebo. 1982 dør hustruen, 1988 Schack Petersen. Ejendommen sælges.

siden 1994

Anneliese Ewert, et hus.

Hun er 1921 født i Hamborg og gift med Walter Ewert, født 1920 sammesteds. Han er pensionist efter mangeårigt virke som forsikringsmand. Der er en datter, Angelika, gift med tandlæge Wolfgang Schulze i Hamborg. Walter Ewert dør i året 2000. Huset udvides betydeligt med hensyntagen til den gamle stil.

Fælles ejendomshistorie for lb.nr. 143 og 144:

Ligesom ved nabogårdene (lb.nr. 140 og 141) kan den ældre ejerrække i 1500-tallets jordebøger ikke bestemmes, og i dette tilfælde mangler sågar forbindelsen til jordebøgerne indtil 1670. Men alle disse ejendomme synes oprindeligt, før Sønderlandets første bevarede jordebøger, at have været en samlet gård i et hjørne (vrå) af landskabet (billeder 166 a/b). Indtil 1735 findes her på stedet en kvartgård, som deles imellem to familier.

omkr. 1680-1702

Hans Jørgensen, 1/4 gård.

Han har 1683 (MA) en forholdsvis stor hustoft på 32.000 kvadratalen (kort billede 166 a). Af tingsager og andre arkivalier (KS) kan afledes navne på konen, Maren, og børn, Jørgen (lb.nr. 121), Peder, Hans, Ellen og Maren. Maren giftes til Jørgen Madsen Skolemester i Mølby. Peder og Ellens mand Christen Nielsen følger her på stedet.

1702-1735

Peder Hansen og Christen Nielsen, 1/4 gård.

Begge får gården i fællesskab (FP), og Peder Hansen, gift med en Mette, bygger sandsynligvis nyt på samme hustoft. 1713 dør Christen Nielsen. Der er en datter, Kirsten, der giftes med en fætter fra Mølby, Jørgen Jørgensen. Han følger på den gamle gård og får 1735 fæste på halvdelen af jorderne, mens Peder Hansen's del formentlig allerede ejes af en efterfølger (se lb.nr. 144). Den store hustoft forbliver fælles helt ind i 1800-tallet.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005
				Løbenr.	Vurd.gr.
143	26 Ki	Vråbyvej 23	Ribe	120 Cb	Cb

1967

2005

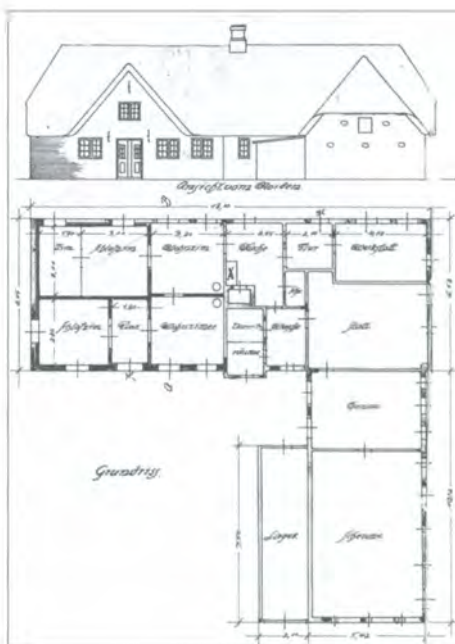
Bygningshistorie:

Stuehusets bredde på oprindelig kun ca. 6.30 meter og spor af indtappede skråstivere i nogle bjælker peger på et byggetidspunkt i midten af 1600-tallet. I 1769 forsikres bygningen med 1

lod af 2, 1783 med 2 af 4. 1817 hæves vurderingen til 3 lodder, og da drejer det sig vist om en vinkelbygning med 10 fag rethus og 5 fag lade (kort billede 166 a). 1914 laves en indre ombygning og et nyt indgangsparti (billeder 194/195).³⁶ Samtidig udvides laden med et fag og der tilføjes et lager. 2001/02 restaureres huset gennemgribende, men den gamle stil oprettholdes.

Billede 194:

Ombygningsplan fra 1914 for huset lb.nr. 143. Sydfacaden får en ny indgang med en stor kvist.³⁶

Ejendomshistorie:

1735-1777

Jørgen Jørgensen, 1/8 gård.

Han er født ca. 1710 i Mølby som søn af Jørgen Madsen »Skolemester« (TBB). I ægteskabet med Kirsten er der to sønner, Christen (ca. 1735), og Jørgen (ca. 1743). Husfaderen optræder nogle gange på tinget, og engang køber han dele af et skibsvrag. Mens sønnen Jørgen 1768 overtager naboejendommen (lb.nr. 144), bliver Christen her i fødehjemmet. Han gifter sig omkring 1760 og får en søn, Jørgen (ca. 1763). Konen dør, måske i barsels seng. 1769 står Christen allerede for ejendommen (BF), men fæste får han først i 1777. Samtidig deler brødrene en kvartgårds jord fra en naboejendom mellem sig (lb.nr. 145).

1777-1806

Christen Jørgensen Madsen, 1/4 gård.

Han er gift igen, med Maren Madsdatter, hvis oprindelse ikke kendes. Der er ingen børn i ægteskabet. Christen sejler mange år

som styrmand fra Hamborg til Grønland, bl.a. med sin yngre bror som kommandør. Han tjener gode penge og betaler 1789 skat for 900 rd. formue (ES). Sønnen Jørgen sejler og aflægger 1785 styrmandseksamen i København. Men han bliver syg. 1789 er faderen formynder for ham, og 1799 er Jørgen død. Da Christen og Maren »ikke er velsignede med livsarvinger«, overlader de ejendommen til Christens brordatter Esther's ægtefælle mod aftægt.

1806-1852

Engelbret Nielsen Wandahl, 1/4 gård.

Han er født ca. 1779 i Kongsmark som søn af kommandør Niels Pedersen Wandahl (lb.nr. 67) og gift med Esther Jørgensdatter. Parret får to døtre, Maren (1809), og Karen (1822). Efter nogle år i Grønlandsfarten, bl.a. 1816 som styrmand på »St.Peter« af Altona, bliver Engelbret skipper på handelsskibe fra Elben. Senere skifter han igen til Grønlandssejlads fra Hamborg, først som styrmand, og 1829/30 som kommandør, på »Aeolus«. Dermed slutter sømandslivet, og Engelbret bliver hjemme som gårdmand. 1827 giftes datteren Maren med skipper Hans Jespersen Møller fra Østerhede (lb.nr. 132). Parret overtager senere nabohuset (lb.nr. 142). Karen bliver hjemme, indtil hun 1852 ægter en sømand fra nabolaget. Med ham opretter Engelbret og Esther en aftægts- og overdragelseskontrakt.

1852-1904

Andreas Christian Weber, 1/4 gård.

Han er 1823 født i et forsvundet hus i nærheden og vokset op i et andet nabohus, en søn af Hans Clausen Weber (se lb.nr. 139). Andreas sejler og er en tid i Kalifornien, hvor han graver guld (PD). Ægteskabet forbliver barnløst. Et barnebarn af aftægtsparret, Hans Hansen Møller fra nabohuset, optages i en periode som plejebarn. 1857 dør den gamle Esther, og enkemanden Engelbret følger i 1866. Andreas, også betegnet som »kvaksalver«, og Karen bor ene på gården, indtil ejendommen med 17 ha i 1904 sælges mod aftægt. Karen dør 1905, Andreas 1911.

1904-1942

Hans Jensen Holm, gårdejendom.

Han er udlært snedker og tømrer, der virker som bygmester på øen. Indtil 1904 bor han i Kongsmark i fødehjemmet (lb.nr. 89).

Billede 195:

Husejerne Hans Jensen Holm og hustru Elise, født Weber, foran det nye indgangsparti, ca. 1915. De andre personer kendes ikke med sikkerhed. Ved skuret gemmer sig formodentlig en tjenestepige. (PD)

Hans Holm er gift med Elise, en brordatter af Andreas Weber. Der er 3 børn, Søren Hansen (1883), Hans Christian (1888) og Andrea Caroline (1892). Efter aftægtsparrets død bygges huset om. Sønnen Hans Christian bliver arkitekt, gifter sig med nabopigen Anna Winther, og flytter til Odense. Andrea ægter styrmand Jev W. Bagger af Havneby, hvor parret fremover bor (lb.nr. 189). 1927 sælges nogen jord. Husmor Elise dør 1941, bygmesteren 1942. Ejendommen sælges med ca. 7 ha jord.

1942-1994

Niels Peter Petersen, landbrugsejendom.

Han er født 1914 i Tjæreborg og vokset op på Rømø. 1939 overtager han faderens gård i nabolaget (lb.nr. 135), men sælger den efter 3 år. Niels Peter flytter herover med sin mor (billede 196), der får livslang boligret. 1948 gifter han sig med Ulla Marie Jensen, født 1925 i Kolding. Hendes forældre kom 1946 til Rømø (lb.nr. 167). Parret får 5 børn, Conny (1949), Jørgen (1953), Per (1956), Steen (1962), og Pia (1964). Aftægtsenken Karen Mathilde dør 1968, 1987 husfar Niels. Ejendommen sælges til én af børnene og hans kone.

Billede 196:

Karen Mathilde Petersen, født Christiansen, med sine 10 børn ved 70-års-fødselsdagen. Døtrene Karla og Chrestense sidder ved siden af, sønnen Niels Peter bag hende. Øverst t.v. står den ugifte Christian og søsteren Elise. Øverst i midten f.v. står Carl og Alfrida. De 3 mænd f.h. er Thøge, Marinus og Jørgen. (PD)

1994-2001

Jonna Rasmussen og Per Petersen, et hus.

Konen stammer fra Roager. Parret har 2 børn, Charlotte og Kenneth. Per er skovløber og har et hus i Kirkeby plantage, hvor familien bor. Huset beboes af Per's bror Steen, men sælges senere.

siden 2001

Jan Lützen og hustru Monika, født Friedrichsen, et hus.

Han er født 1960 i Skærbæk, hun 1956 i Vennemose. Jan er gulvafsliber, Monika hjemmesygeplejerske. Der er 4 børn, Eline (1984), Jonas (1990), Simon (1991), og Nina (1993). Familien restaurerer huset gennemgribende, men med nænsom hensyntagen til den gamle byggestil.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2005
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
144	3 Ki	Vråbyvej 21	Ribe	121	Ca 1)	Cb/D

1) lille hus

1967

2005

Bygningshistorie:

Af stedets første bygning, formentlig opført i begyndelsen af 1700-tallet, findes ingen spor. 1769 står den med 1 af 2, 1783 med 3 af 4 og fra 1795 med 4 lodder i brandforsikringen. Fra 1847 kendes en præcis beskrivelse. Stuehuset har 10 fag, 11 alen bredt, deraf 7 fag beboelse med 1 skorsten, og værdien er 600 rd. Ladelængen i øst har 6 fag, 10¹/₂ alen bredt, vurderet til 200 rd. 1863 bygges nyt, med stråtag, og værdien stiger til i alt 2.300 rd. 1865 tilføjes et bagehus med en flot kvist. 1897 brækkes gårdbygningen ned (GA), tilsyneladende efter en brand. Derefter opføres nutidens stuehus med fast tag ved siden af af det bevarede bagehus. I 2004/5 restaureres huset gennemgribende, med stråtag.

Ejendoms historie:

omkr. 1730-1768

Jørgen Andersen æ., 1/8 gård.

Han er født omkring 1700 i Mølby (lb.nr. 158) som søn af kommandør Anders Jørgensen. Fæsteforholdet her er ikke dokumenteret, men da han i 1740 låner 80 mk., sætter han gården med huset »nr. 116« i pant (SPP). Manden forekommer tit i dokumenterne. Om han sejler som skipper, ligesom bror Jørgen y., er ikke sikkert. Navnet uden »æ.« findes fra 1730-40 på en 10-

læsters-smakke på fart imellem Norge og Holland. I perioden 1752-69 sejler den yngre bror regelmæssigt på en 5-7-læsters-snekke til Holland, bl.a. med søfolk. Han er gårdmand i Vestergård (/). 1742 bortauktionerer den ældre bror vraget af et strandet skib på vegne af ejeren fra Flensborg (TBB). Siden 1741 varetager han »foreløbig« degnekaldet efter den »gale degn« (se lb.nr. 107), hvis pension på 200 mk. Jørgen må betale. Han prøver at få en ordination, men det nægter bispren. Alligevel skal han fortsætte med degnearbejdet. Det går indtil 1772, da en kapellan ansættes (se lb.nr. 57). Jørgen Andersen æ. dør vist snart derefter. Siden 1768 har nabosønnen fæste på ejendommen.

1768-1812

Jørgen Jørgensen Madsen, gårdejendom.

Han er ca. 1743 født i nabohuset (lb.nr. 143) og gift med Karen, født ca. 1744 i Havneby (/) som datter af kommandør Svend Andersen Kimer. 1770/71 fører Jørgen selv hvalfangeren »jonge Pieter«, og efter nogle år som styrmand på »Zwaan« overtager han ledelsen af dette skib i perioden 1784-93, begge fra Hamborg. I ægteskabet med Karen fødes 8 børn, Anna (1769), Kirstine Marie (1772), Cathrine (1774), Maren (1776), Jørgen (1777), Karen (1779), Esther (1783), og Cathrine Marie (1786). Jørgen udvider landbruget, idet han 1777 køber 1/8-dels og 1791 endnu en kvartgårds jord fra nabolaget (lb.nr. 145). Gårdbygningen udvides tilsvarende. Jørgen låner løbende penge ud, angiver 1789 400 rd. formue, og betaler 1 rd. indkomstskat (ES). Sønnen Jørgen bliver styrmand og flytter fra øen, først til Hamborg, senere til København. Datteren Anna giftes 1790 med kommandør Hans H. Carl y. (lb.nr. 122), Cathrine og Karen med to sønner af kommandør Hans Nielsen Darum i Østerby (se lb.nr. 147 og 116). Esther ægter også en kommandørssøn, Engelbret N. Wandahl, der overtager nabogården (lb.nr. 143). Den yngste, Cathrine Marie, laver en aftægtskontrakt med forældrene og vies til Hans Mathiesen List. De andre to piger dør formodentlig før 1801.

1812-1850

Hans Mathiesen Jørgensen List, 1/2 gård.

Han er født ca. 1785 i Kirkeby (lb.nr. 109). Hans bliver styrmand og sejler bl.a. 1817-20 på »Frau Anna « fra Hamborg til Grønland. Aftægtskonen dør snart efter gårdens overtagelse, enkemanden

Jørgen J. Madsen i 1820. Ægteskabet med Cathrine Marie forbliver barnløst. 1834 er husbonden hjemme som »gårdmand«, og der er en tjenestepige i huset. Hustruen dør 1839. 1840 bor en plejepige her, Anna Møller, hvis forældre bor i nabolaget (lb.nr. 142). 1842 indgår Hans M. List et nyt ægteskab, med Margrethe Laustdatter Degn, født 1799 i Vestergård (/) som datter af skipper Laust Engelbretsen Degn og Kirsten Clausdatter Duhn. Hun er enke efter skipper Hans Mathiesen Dahl, død siden 1841. 1842 laves skifte med datteren Anne Cathrine (1820), der flytter med herved. Ejendommen i Vestergård sælges til enkens bror, Michel, der også er skipper. To år senere får Hans og Margrethe en søn, Hans Cornelius List. 1844 giftes Anne Cathrine med styrmand Hans Hansen Carl, født 1821 (lb.nr. 122). Parret bor med på gården, der senere overtages mod aftægt og 150 rd. for drengen Hans Cornelius List.

1850-1908

Hans Hansen Carl, 1/2 gård.

Hans far, farfar og oldefar med samme navn kendes som Grønlandskommandør, men nu er det slut med denne erhvervs-gren. Men selvfølgelig bliver han »skibskaptajn«, i 1847, på »kof-fardifart«, og sejladsen går til Indien. Tragisk er, at to drenge fra nabogården i Vesterhede (lb.nr. 120), Jesper og Jørgen Dahl, falder fra masten og dør ombord på hjemvejen fra Indien, den ene i 1847, den anden et år senere. I ægteskabet med Anne Cathrine Dahl (billede 197) fødtes to døtre, Hansine Marie (1844), og Nicoline (1847). Moderens halvbror Hans C. List vokser op på gården lige som en bror til pigerne. 1854 dør hans gamle far, 1860 moderen. Da går han i kræm-mer- og skomagerlære i Kir-

Billede 197:

Hans H. Carl med konen Anne Cathrine, født Dahl. (PD)

Billede 198:

Chresten Michelsen Møller omkring 1875 (se også billede 85).(PD)

keby (lb.nr. 106). 1868 gifter Hans C. List sig med Laurine Andrea Ehlersine, født 1848 i Løgumkloster som datter af lærer Lauritz Ebbesen og Henriette Jacobsen. Laurine bor hos en bror, der er lærer i Sønderby (lb.nr. 172). 1869 køber Hans C. List faderens fødehjem i Kirkeby og flytter med konen derover (lb.nr. 109). Her på stedet opføres 1863 en hel ny

gårdbygning. 1871 ægter Hans H. Carls datter Hansine styrmanden Hans C. Præst, født 1844 i Tagholm (lb.nr. 94). Parret bor foreløbig her, og der fødes to børn, Anna Cathrine (1871), og Johannes Lauridsen (1874). 1875 flytter familien til Vestergård (lb.nr. 169). Hansines søster Noline giftes ca. 1874, ikke på Rømø, med styrmanden Chresten M. Møller, født 1847 i Nørhede (lb.nr. 113). Han bliver snart skibsfører (billede 198). Bl.a. fører han Carl-rederiernes dampskibe »Gorm« og »Dan«. Også dette par bor her på gården, hvor de fleste af deres børn fødes, Hans Carl (1875), Christian (1877), Anna Cathrine (1879), og Leonhard Marius Dan Carl (1882). 1879 dør husmor Anne Cathrine. Møllerfamilien flytter ud og bor forskellige steder, dels på øen, dels ved Esbjerg, mens kaptajnen sejler på verdenshavene. Der fødes endnu to børn, Mary Magdalene 1885 i Østerhede, og Charles Gordon 1888 i Mølby. Hans Carl synes at bo ene her i huset, med Anne Kirstine Jørgensen fra Sønderby (lb.nr. 185) som husholderske. Efter sigende brænder gårdbygningen ned. Derefter opføres kun et nyt stuehus, i tidens stil (GA). I 1905 bor datteren Noline (billede 199) her hos den

Billede 199:

Noline Møller, født Carl, omkring 1890. (PD)

gamle mand. Hendes familie synes at være i Tovrup ved Esbjerg. Hans H. Carl dør i 1908. Datteren overtager gården med 30 ha formentlig størstedels udforpagtede jorder.

1908-1939

Nicoline Møller, gårdejendom.

Hun bor fortsat her. Manden har omkring 1900 opgivet søfarten. 1903 bor han med familien i Vestergård, som »landmand« (KB). 1904 køber den driftige og tilsyneladende velhavende mand Mølby-møllen med hus og nogen jord (lb.nr. 160), og derudover endnu 6 ejendomme, som lejes ud eller forfalder. Møllehuset foretrækker han som bopæl. Børnene bor dels i Esbjerg-området, dels flytter de til Sjælland og Falster. 1921 dør Nicoline her i huset, som derefter står tomt i nogle år, indtil Chresten Møller bliver alvorlig syg. Da kommer datteren Anna Cathrine, gift Jensen, fra Brønshøj og plejer faderen. »Gamle Møller«, altid ledsaget af biblen og Søren Kierkegaards skrifter, dør 1936. Jorderne sælges (se også lb.nr. 131). Anna Cathrine får huset med 5 ha.

1939-1957

Anna Cathrine Jensen, et hus.

Hun har kun et barn, datteren Johanne, født 1911 i Brønshøj. Huset benyttes som sommerbolig. Det gamle bagerhus udbygges som lejlighed for sommergæster. Efter moderens død arver Johanne ejendommen.

1957-2003

Johanne Marie Jensen, et hus.

Hun er gift med Jens A. Jensen, født 1892 i Ballum og førstelærer i Skovby ved Aabenraa. Ægteskabet er barnløst. Manden dør 1963, hvorefter Johanne tager fast bopæl her i huset. Hun dør i 2003.

siden 2004

Bent Egholt Sørensen, et hus.

Han er født 1934 i Aabenraa, ligesom konen Lone, født Hørk (1939). Parret er pensionister og bor i fødebyen. To andre gamle Rømø-huse (lb.nr. 51 og lb.nr. 145), købt i 2002 hhv. 2003, er solgt igen. Det her hus agter parret selv at bo i. Det restaureres gennemgribende. Taget tækkes med rør.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2005	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
145	29 Ki	Vråbyvej 15	Ribe	--	--	Cd

1967

Bygningshistorie:

Den første bygning på stedet opføres formentlig omkring midten af 1600-tallet, med et kun 6 meter bredt stuehus. Bjælkerne har indtappede skråbånd. Efter murankre »38« at skønne, som ses på et gammelt fotografi (billede 200), foregår et større byggeri i 1738, og senest da får bygningen 9 fag beboelse og stald. En 7.30 meter bred lade mod nord, i ukendt længde, opføres sikkert også inden

Billede 200:

Huset lb.nr. 145 omkring 1880, med blanke mursten og murankre »38«, formentlig fra et oprindelig årstal 1738. Syd for huset ses en vippebrønd. Personerne kan ikke identificeres. (PD)

Billede 201:

Huset lb.nr. 145 omkring 1910 med kvist over døren og med malede ydervægge. Personerne er fra højre Petrea M. Mikkelsen, født Petersen, hendes mand Anders Kristian, og plejebarnet Theodora Christense. (PD)

1769. Da forsikres gården højest muligt, og 1783 med 3 af 4 mulige lodder. Gårdens ladelænge udvides efterhånden, sidste gang i 1904.³⁶ Sidst i 1800-tallet lægges indgangen til stuehusets midte, med en kvist ovenover (billede 201). 100 år senere fornyes huset totalt. Ydervæggene ommures på de gamle fundamenter, og der er rørtag igen. En pæn, men moderne bygning.

Ejendomshistorie:

1654-1702

Jesper Hansen, 1/4 gård.

Da manden også kaldes Jesper Hans Gregersen, er han måske en søn af Hans Gregersen i Kongsmark (lb.nr. 86 og 87). Han får fæste efter Peder Michelsen, der har en halvgård i området, og på hvis store hustoft Jesper formentlig bygger nyt (kort billede 166 a). Han må være en svigersøn. Samtidig får Peder Michelsens datter Maren den anden halvdel af gården (se lb.nr. 167). Jesper findes såvel i jordebøgerne som i matriklen af 1683. Jespers kendte eller sandsynlige børn må pga. af deres alder være af et andet ægteskab, med en Anna. Der er en søn Hans, der efter faderens død får gårdens jorder (FP) og flytter til Kirkeby (lb.nr. 108). Han bliver Hamborg-kommandør, ligesom Michel Jespersen i Duhnby

(lb.nr. 151), en formodet søn pga. af børnenes navne. Derudover synes kommandørerne Jens Jespersen i Vestergård (/) og Tønnes Jespersen, der bor et ukendt sted på Rømø, være brødre til Michel, idet alle 3 sejler mange år for samme reder i Hamborg, P. & G. Beets. I 1702 er Jesper Hansen død. Enken Anna beholder huset med toften (FP) og gifter sig formentlig igen, idet en mand nævnes som ejer i en senere fæsteprotokol.

1702-1738

Søren Sørensen, 1/2 kådnersted.

Der kendes 2 børn, sønnen Broder (lb.nr. 170), og datteren Ellen. Af hende »tilforhandler« efterfølgeren sig ejendommen, da Søren er død i 1738.

1738-1777

Christen Jensen, 1/2 kådnersted, senere 1/2 gård.

Han er antagelig en søn af Hamborg-kommandøren Jens Hansen i Vesterhede (/) og gennemgår ligeså en Grønlands-karriere, men fra Flensborg. 1747-57 fører han en-mast-galioten »Jonge Jan«, 36 læster stor, med 29 mænd besætning, deraf de fleste fra Rømø. 1765-68 er det en større galiot, »Hoffnung«. Af et ægteskab med en Maren, født ca. 1707, kendes kun et barn, Jan Christian, født ca. 1749. Han bliver skipper, bl.a. på Hans J. Præsts skib »Dorothea« af Rømø (se lb.nr. 96), med bopæl i Sønderby (/). Fra 1747 indtil sin død låner Christen Jensen penge ud. I 1760 afløser han 300 rd. gæld hos skipper Mathias Nielsen i Vesterhede (/) og får mandens 1/2 gårds jord, hvis fæste først protokolleres i 1766. Efter en sidste sejltur i 1768 dør den dygtige skipper. Enken sælger hver en 1/8-dels gårds grund til brødrene Jørgen og Christen J. Madsen i nabolaget (lb.nr. 143/144). Resten og huset afhænder hun mod aftægt.

1777-1783

Christen Ibsen, 1/4 gård.

Efter få år sælger han ejendommen og bygger et lille 3-fags-hus i Havneby (lb.nr. 189).

1783-1791

Niels Jørgen Pedersen, 1/4 gård.

Han er født ca. 1757 i Østerby som søn af kommandør Peder

Jespersen (lb.nr. 148) og siden 1782 gift med Margrethe Jespersdatter, født ca. 1758. 1784 fødes en datter, Karen. 1787 bliver Niels J. Pedersen landfoged. Formentlig sejler han også som skipper, idet han angiver 1 rd. indkomst i 1789, samtidig med 1.200 rd. formue (ES). 1791 køber Niels en større gård i Sønderby (lb.nr. 173). Her sælger han jorden til Jørgen J. Madsen (lb.nr. 144), og huset med toft til en skipper. Aftægtsenken Maren Christen Jensens dødsår, efter 1787, kendes ikke.

1791-1807

Jørgen Hansen Darum, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1764 i Østerby (lb.nr. 147) som søn af kommandør Hans Nielsen Darum. Allerede i 1788 når han selv denne stilling, på »Anna Margaretha« af Hamborg. Men fangsten er meget ringe, og rederen opgiver skibet. Derefter sejler Jørgen som »Coffardis-skipper« fra Glückstadt til Middelhavet.¹¹ 1798 fører han »Rose« til Triest (WS). Jørgen gifter sig med den jævnaldrende Kirstine Pedersdatter af Vråby (lb.nr. 134). Parret får 1795 en søn, Peder. I året 1800 dør skipperen. Enken gifter sig igen, med en tilflyttet smed, der får ejendommen i fæste.

1807-1820

Anders Højring Hansen Schmidt, 1/4 kådnersted.

Han er født ca. 1777 i Emmerlev. I 1804 arbejder han som smed ved kirken (KR). 1816 er han istand til at låne penge ud. 1820 laver Anders en aftægtskontrakt med stedsønnen, der lige er gift med en kusine, Maren, født 1794 i Østerhede (/), som datter af skipper Christen Hansen Michelsen og Anne Cathrine Pedersdatter.

1820-1851

Peder Jørgensen Darum, 1/8 gård.

Samme år køber han 1/8-dels gårds grund fra moderens fødegård, hvis nye ejer har stiftet gæld (lb.nr. 134). Fæste for det hele fås først i 1826. Peder sejler som styrmand. Hans mor dør 1823, efter hendes første barnebarn, Anne Cathrine, er født i 1821. Af 7 flere børn dør 3 som små. De andre er tvillingerne Jørgen Peder og Kirstine (1824), Christiane (1828), og Hans Michel (1830). 1842 dør sønnen Jørgen Peder, og samme år begynder faderen med at låne penge. 1844 forliser han til søs. Det er den gamle smed, der sørger for familien (FKT). 1851 vies Anne Cathrine Darum til en

styrmand fra Vesterhede (lb.nr. 117). Enken Maren overdrager ejendommen til parret, mod aftægt for hende og husly for 3 voksne børn.

1851-1879

Peder Jensen Hansen, 1/8 gård.

Han er 1820 født i Kirkeby (/) og vokset op i Vesterhede (lb.nr. 117). Ægteskabet forbliver barnløst. Hustruens bror Hans Michel bliver blikkenslager og gifter sig 1859 med Caroline, født 1834 som datter af Jev Andreas Brodersen i Sønderby (/), men vokset op i Vråby, hvor parret foreløbig skal bo (lb.nr. 134). Hustruens søster Kirstine giftes 1857 i Hjørpsted, mens Christiane bliver tjenestepige på Rømhø (lb.nr. 126). Senere køber hun et eget hus (lb.nr. 118). Her optages en datter af konens bror Hans som plejebarn, Petrea Marie (1861). Forældrene bor i Vesterhede (lb.nr. 124). 1870 dør den gamle smed Anders Højring, 1877 Peder Darums enke Maren. 1879 overdrager Anne Cathrine og Peder J. Hansen, nu toldløjtnant, ejendommen med 10 ha jord til deres plejedatter, mod aftægt. Den 48-årige hustru dør samme år.

1879-1943

Petrea M. Petersen hhv. A. Kristian Mikkelsen, landbrugs-ejendom.

Hun står nu alene for gårdens drift og plejefaderens forsørgelse. Formodentlig derfor ansættes en karl, Anders Kristian Mikkelsen, født 1865 i Ølstrup sogn. 1891 dør Peder J. Hansen, og samme år gifter Petrea sig med karlen fra Jylland. Jordtilliggendet udvides. Udover landbruget driver Kristian en vognmandsforretning. I 1890'erne bygges huset om, med en ny indgang i midten og genindretning af stalden i østenden. 1899 laves en stor vognport ind til ladelængen, som udvides i 1904. Christiane Darum (lb.nr. 118) plejes i sine sidste dage, og Kristian arver hendes ejendom, som afhændes snart igen. Et barn af Petreas yngste søster Jette Tobine, Theodora Christense (1895), optages til pleje. 1943 sælges ejendommen her til bagermester Peter J. Duhn (lb.nr. 156). Samme år dør A. Kristian Mikkelsen. Efter to år overtages ejendommen af Hans Buch i nabolaget (lb.nr. 136), der snart sælger videre. Petrea M. Mikkelsen dør i 1947.

1946-1986

Anton Nielsen Petersen, landbrugsejendom.

Han er 1903 født i Kassø og gift med Ingeborg Marie Gregersen, født 1908 i Skelde. Parret kommer fra Hjordkær, sammen med 5 børn, Marie, Thomas, Thora, Thøge og Bjørn. Landbruget er for lille, hvorfor Anton går som arbejdsmand. Efter et uheld bliver han invalid. Thomas og Thøge sejler ved Rømø-færgeriet. Bjørn bliver elektriker. Døtrene flytter fra øen. 1978 dør husfar Anton. Enken sælger ejendommen og dør 1990.

1986-2002

Louis Munch, et hus.

Han er født 1931 på Fanø og bliver elektriker ved Esbjergs el-forsyning. Han gifter sig med Birgit Thomsen, født 1931 i Esbjerg. Parret har 3 børn, Carsten (1952), Susanne (1954), og Henning (1964). Huset genopbygges på gamle fundamenter og delvis gammelt murværk. Efter pensioneringen beslutter parret sig til at flytte tilbage til Esbjerg.

2002-2004

Bent Egholt Sørensen, et hus.

Han er pensionist og bor i Aabenraa. Huset, som ændres indvendigt, benyttes som sommerbolig. I 2003 købes endnu et gammelt, fredet Rømø-hus i Tvismark (lb.nr. 51), som restaureres, ligesom naboejendommen i Vråby (lb.nr. 144), erhvervet i 2004. Derefter sælges det her hus og Tvismark-huset igen.

siden 2004

Susan Jensen, et hus.

Hun er 1963 født i Mølby som datter af Carl Jensen og gift med hollænderen Ronald du Prie, født 1968. Parret, der før ejede et Havneby-hus (lb.nr. 188), driver en fiskeforretning ved havnen. Der er 2 børn, Patrik (1990) og Denise (1994).

Kilder

De hyppigst forekommende kilder er angivet med forkortelser i teksten, jvfr. listen på side 387. De enkelte kildetyper er udførligt beskrevet i bind 1. Listen omfatter også kilden »ES«, ekstra-skattelisterne fra 1789, som i bind 3.

Matrikel- og opmålingskort såvel som S. Bruun's konceptkort fra 1796 er af forfatteren bearbejdet på basis af kortmaterialet fra Kort- & Matrikelstyrelsen.

Husbillederne, der vises under de enkelte ejendommers registreringsfelter, er i 1967/71 fotograferet af arkitekt Aksel Skov (AS) og bevaret på Nationalmuseet, og i 2005 på ny fotograferet af forfatteren.

Ved de øvrige billeder er angivet enten billedets opbevaringssted eller fotografen. De fleste billeder er i privateje (PD), og fotografen kendes kun i enkelte tilfælde. Fotos uden kildeangivelse er taget af forfatteren.

Af alle billeder findes en scannet kopi på Rømø Lokalhistorisk Forenings arkiv, hvor billedernes opbevaringssted hhv. fotografen er registreret.

Til følgende kilder henvises med noter:

1. N. Svendsen: »Et gammelt skifteforlig på Rømø«, Sønderj. Månedsskr. 1930
2. B. Kelm: »Hvad jorden gemmer«; T.R. Kristensen: »Arkæologiske udgravninger«, Sønderj. Månedsskrift 12/2002
3. Th. Petersen: »Hårde Halse«, Sprogf. Almanak 1910
4. – Dendrokronologiske vurderinger, foretaget af Nationalmuseet og Universitet Hamborg
5. Ed. Moritz: »Röm«, Berlin 1908
6. B. Kelm: »Strandinger ved Rømø i 1700-tallet«, Sønderj. Årb. 1997
7. – Tønder byarkiv, pk. 199, »Der Stadt Tundern Scultbock«, LAA
8. F. J. Falk, m.fl.: Div. bøger om emnet
9. – Biskop Hegelunds dagbog, LAV
10. – Komm. Koll., pk. 914, Statist. tabeller over skibsfarten, RA
11. – Søetaten, Admiraliteten, indkomne sager, nr. 817/1684, Sømandsliste for året 1799, RA
12. – Begravelsesprædiken i privateje: Corn.M. List kom til søs som 9¹/₂ årig dreng
13. – Privatarkiv Hans Carl, LAA
14. A. Skov: »Gamle huse på Rømø«, København 1990

- 15 - Hans Nielsen Friis' regnskabsbøger, privatarkiver, LAV
16. - Ribe Stiftamt, korrespondance, pk. 22, Gloe-brev 1727, LAA
17. - Schackenborg Godsarkiv, pk. 540, Møgeltønder lens kirkesager 1514-1668, LAA
18. - Præstearkiver, Tønder provsti, Rømø sogn, kirkeforstanderprotokoller 1870-1923, LAA
19. O. F. Arends: »Gejstligheden i Slesvig og Holsten fra Reformationen til 1864«. Bd. I-III., København 1932
20. udg. »Dansk Kirke-Stat«, København 1934; »Teologisk Stat« 2000
21. H. Hejselbjerg Paulsen: »Den Nordslesvigske Kirke«, Haderslev 1948
22. - Ribe ærkedegnens regnskabsbog 1516-32, Hansborgarkiv D 40 IV, RA
23. - Viborg Landstings Dombog, 1625 C, LAV
24. Th. Petersen: »Præstekar og kirkeeje«, Sønderj. Årbøger 1930
25. P. Nedergaard: Særudgave af Personallistoriske, sognehistoriske og statistiske bidrag til »En Dansk Præste- og Sognehistorie« (kirkelig geografi). Sønderjylland I. Kbh. 1972
26. - Bispearkiver, Ribe Stiftamt, pk. 54-56, korrespondance Lø herred, LAA
27. B. Kelm: »Ligning af ekstraskat på Rømø i 1789«, Sønderj. Månedsskrift 1/2003
28. G. Horstmann: »Erinnerungen aus verlorenem Land«, Bordesholm 1924
29. H. Krüger: »Die Jahre im Pastorat auf Röm«, Schriften der heimatkundlichen Arbeitsgemeinschaft für Nordschleswig, Aabenraa 2003
30. Chr. Jørgensen: »Fra Rømø Præstegård«, Skærbæk 2004
31. T. Grodum: »Registrant over almen praktiserende læger og lægepraksis i Nordslesvig«, Aabenraa 2003
32. K. Larsen: »Danmarks kapervæsen 1807-14«, København 1915
33. - Dünensachen, Abt. 309, Nr. 18869, LASH
34. - Amtstuearkiver, Ribe amtstue, forligskommissionsprotokol 1795-1822, pk. 19, LAA
35. udg. »Kirkehist. Samlinger«, bind I, København 1849, s. 169
36. - Amtstuearkiver, Tønder amt, amtsforstanderarkiv, pk. 300, LAA
37. O. Petersen: »Til minde om mig selv«, PD 2003
38. A. Carl (udg.): »Etatsråd L. H. Carls Historie«, København 1923
39. F. J. Falk: »Rømøs kommandører og sejlskibskaptajner«, Skærbæk 1989
40. E. Gottfredsen: »Kæmpe udskibning ved Ballum«, i »By og Land« 19.06.1985
41. - Ribe bispearkiv, korrespondance Lø herred 1575-1764, pk. 54, LAA

Forkortelser

<i>Arkiv</i>	<i>Sted</i>	
HSK	Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg	Helsingør
KB	Kongelige Bibliotek	København
LAA	Landsarkivet for Sønderjylland	Aabenraa
LAS	Landsarkivet for Sjælland, Lolland, Falster og Møn	København
LASH	Landesarchiv Schleswig-Holstein	Schleswig
LAV	Landsarkiv for Nørrejylland	Viborg
LOK, RLF	Rømø Lokalarliv	Rømø
MAK	Matrikelarkivet, Kort & Matrikelstyrelsen	København
PD	Dokumenter i privateje	
RA	Rigsarkivet	København
SAF	Stadtarchiv Flensburg	Flensburg
SAH	Staatsarchiv Hamburg	Hamburg
SAK	Stadsarkiv København	København
<i>Arkivaliernes navn</i>	<i>Kilde nr. i bind I</i>	<i>Arkiv</i>
BF	Brandforsikringer	LAA, LASH, LOK
DP	Dispacheprotokoller	SAH
FB	Fæstebreve	LAA
DFB	Designationer over fæstebreve	LAA
ES	Ekstraskattelister 1789	RA
FKT	Folketællinger	RA, (LAA)
FP	Fæsteprotokoller	LAA, LAV, RA
GS	Gravsten	Rømø kirkegård
HAR	Haderslev amts regnskaber	LAA, RA
HAV	Haderslev amt, ejendoms/formuevurdering	LAA, RA
JB	Jordebøger	KB, LAA, RA
KB	Kirkebøger	LAA
KO	Register over kirkens køer	LAA
KR	Kirkeregnskaber	LAA, RA
KS	Liste over kirkesæder 1728	PD
LFL	Fæsteliste Sønderland 1826	LAA
MA	Matrikuleringer	MAK, RA
MR, GA	Mutterrolle og Grundakten (prøjsisk tid)	LAA
RAR	Ribe amts jordebogsregnskaber	RA
RLR	Lensregnskaber Riberhus len	RA
RR	Realregister til pantebogen (Ribe amt)	LAA
SLK	Skipperlaug og skipperkartoteker	HSK, LAK, SAF
SL	Skibsliister og -målinger	CBA, RA
SP	Søpasprotokoller	RA, SAF
SPP	Skyld- og panteprotokoller	LAA
SR	Søruller	RA, (LAA)
TBB	Tingbøger Ballum birk	LAA
THH	Tingbøger Hviding herred	LAA
TR	Toldregnskaber	RA, SAH
WS	Waterschout/udsejlingsprotokoller	RA, SAH, LAS, SAK

RØMØ

Denne bog fortæller historien om alle ældre Rømøejendomme i Tagholm, Kromose, Kirkeby, Hedebyerne og det meste af Vråby. For hver ejendom redegøres for alle ejere og deres familieforhold så langt tilbage, som kilderne tillader det.

Bygningshistorien belyses med mange oplysninger om de enkelte huse og deres udstyr. Bogen er overdådigt illustreret, heraf mange billeder i farve.

Bogen er den tredje i en række på fire bind om alle ældre ejendomme på Rømø.

Forud kom bind 1 om Rømøs almene historie, befolkningen og de økonomiske vilkår på øen siden 1500-årene, bind 2 og 3 om ejendomme i hhv. Juvre og Kongsmark ejerlav.

Skrifter udgivet af
Historisk Samfund for Sønderjylland
nr. 94

ISBN 87-7406-095-3
ISSN 0109-9264